

**KERİM KORCAN'IN HAPİSHANE KONULU
HİKÂYE VE ROMANLARINDA HAPİSHANE GERÇEĞİ**

Arzu USLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Eskişehir 2013

**KERİM KORCAN'IN HAPİSHANE KONULU HİKÂYE VE
ROMANLARINDA HAPİSHANE GERÇEĞİ**

ARZU USLU

T.C.

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Eskişehir

2013

T.C.

ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Arzu USLU tarafından hazırlanan Kerim Korcan'ın Hapishane Konulu Hikâye ve Romanlarında Hapishane Gerçeği başlıklı bu çalışma 09.05.2013 tarihinde Eskişehir Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddesi uyarınca yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak Jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı/ Yeni Türk Edebiyatı Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan.....

Prof.Dr.Ahmet KARTAL

Üye.....

Prof.Dr.Müzeyyen BUTTANRI

(Danışman)

Üye.....

Yrd.Doç.Dr.Soner AKPINAR

14.05.2013

Doç.Dr.Hasan Hüseyin ADALIOĞLU

Enstitü Müdürü

ÖZET

KERİM KORCAN'IN HAPİSHANE KONULU HİKÂYE VE ROMANLARINDA HAPİSHANE GERÇEĞİ

USLU, Arzu

Yüksek Lisans - 2013

Yeni Türk Edebiyatı

DANIŞMAN: PROF. DR. MÜZEYYEN BUTTANRI

Kerim Korcan, Cumhuriyet Dönemi yazarlarımız arasında yer almaktadır. Öykü, roman, anı ve şiir türünde eserler vermiştir. Çalışmamızın amacı, Kerim Korcan'ı tanımak ve onun hapisane konulu eserlerinde hapisane yaşamını nasıl ele aldığını görmektir.

Çalışmamız giriş, sonuç dışında iki bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde hapisane konusunun dünya ve Türk edebiyatındaki işlenişi ile çalışmamızın plânına değinilmiştir. Birinci bölümde, Kerim Korcan'ın hayatı ile eserleri üzerinde durulmuş ve kısaca tanıtılmıştır. Çalışmamızın ana kısmı olan ikinci bölümde Korcan'ın eserleri hapisane gerçeği çerçevesinde ulaşılan ortak başlıklar halinde incelenmiştir. Çalışmamızda Korcan'ın eserleri esas alındığından, metne dönük inceleme yapılmış ve metinlerden alıntılar verilmiştir. Sonuç kısmında çalışmamız değerlendirilmiş olup, geçen zaman içinde hapisanelerde değişiklik olup olmadığını merak ettiğimizden ilgili kanun ile tüzük maddelerine ve hapisaneden henüz çıkmış bir mahkûmla yapılan röportajdan bilgilere yer verilmiştir.

Kerim Korcan'ın roman ve hikâyelerinde hapisane, mahkûmlar ve yöneticiler sık karşılaşılan temalardır. Olaylar genellikle yazarın mahkûm olarak bulunduğu Sinop, İstanbul Sultanahmet ve Eskişehir Hapisanelerinde geçmektedir. Olay zamanı da genellikle 1938-1948 ve 1957-1959 yılları arasını kapsamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kerim Korcan, Roman, Hikâye, Hapisane

ABSTRACT

THE PRISON TRUHT IN KERİM KORCAN'S STORY AND NOVELS THOSE ABOUT PRISON

USLU, Arzu

Master Degree - 2013

New Turkish Literature

SUPERVISOR: PROF. DR. MÜZEYYEN BUTTANRI

Kerim Korcan is one of the writers of Republic Era. He has stories, novels, memories and poems. The aim of our study is recognizing Kerim Korcan and how he showed the life of prison in his works those about prison.

Our study consists of two parts except beginning and conclusion. At the beginning, it is mentioned the title of prison not only in our literature but also in the world. In the first section, the life of Kerim Korcan and his products are mentioned briefly. In the second and main part of our study, his products are analysed according to the common titles acquired from his in accordance with truth of prison. As his works are considered in our study, analysis was made according to the text and there are quotations from his works. In the conclusion part, our study has been evaluated and laws with regulations about subject and the data collected from an interview conducted with a prisoner who has just got out of prison have been represented whether there is any difference in prisons or not.

In Kerim Korcan's novels and stories, prisons, convict and governors are common themes. The events generally occurs in the prisons of Sinop, İstanbul Sultanahmet and Eskişehir where he has been in the past. The period of events is generally between 1938-1948 and 1957-1959.

Key Words:Kerim Korcan, Novel, Story, Prison

İÇİNDEKİLER

ÖZET

ABSTRACT

KISALTMALAR

ÖNSÖZ

GİRİŞ

1. BÖLÜM

KERİM KORCAN'IN HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ 1

1.1. KERİM KORCAN'IN HAYATI 2

1.1.1. Doğumu ve Çocukluğu 2

1.1.2. Gençliği 3

1.1.3. Ölümü 8

1.2. KERİM KORCAN'IN EDEBÎ KİŞİLİĞİ 8

1.3. KERİM KORCAN'IN ESERLERİ 13

2. BÖLÜM

KERİM KORCAN'IN ESERLERİNDE HAPİSHANE GERÇEĞİ 42

2.1. MAHKÛMLAR 43

2.1.1. Erkek Mahkûmlar 44

2.1.1. 1. Mahkûm Suçlarının Sınıflandırılması 44

2.1.1.1.1. Adi Suçlu Mahkûmlar 44

2.1.1.1.2. Siyasî Mahkûmlar 55

2.1.1.1.3. Suçları Belirtilmeyen Mahkûmlar 63

2.1.1.2. Mahkûmların Psikolojisi 68

2.1.1.3 Mahkûmların Maruz Kaldığı İşkence ve Sopa	100
2.1.1.4. Yönetime Eleştiri ve İsyan	117
2.1.1.5. Mahkûmların İstekleri	133
2.1.1.6. Mahkûmların Eğitim Seviyeleri	135
2.1.1.7 Mahkûmların Aileleri	139
2.1.1.8. Mahkûmların Birbirleriyle İlişkileri	147
2.1.1.8.1.Mahkûmlar Arasındaki Çatışma	147
2.1.1.8.2. Mahkûmlar Arasındaki Dayanışma	175
2.1.2. Kadın Mahkûmlar	184
2.2. İDARÎ PERSONEL	187
2.2.1. Genel İdarî Personel	188
2.2.2. Savcılar	189
2.2.3. Müdürler	191
2.2.4. Komiserler	197
2.2.5.Gardiyanlar	198
2.2.6. İdarî Personelin Birbirleriyle Çatışması	203
2.2.7. İdarî Personel-Mahkûm İlişkisi	207
2.2.7.1. İdarî Personel - Mahkûm Çatışması	208
2.2.7.2. İdarî Personel - Mahkûm Dayanışması	239
2.3. HAPİŞHANE	251
2.3.1. Fizikî Mekân Olarak Hapishane	252

2.3.2. Sosyal Yaşam Ortamı Olarak Hapishane	260
2.3.2.1. Geçim Sıkıntısı	268
2.3.2.2. Kumar	271
2.3.2.3. Ağalık	273
2.3.2.4. Hapishanede Kurallar/ Kaideler	282
2.3.3. Hapishanede Zaman	287
2.4. HAPİSHANELERDE İYİLEŞTİRME ÇALIŞMALARI	292
2.5. HAPİSHANEDE KONUŞULAN DİL	297
2.5.1. Mahkûmların Kendi Aralarında Konuştuğu Dil	298
2.5.2. Yazardan Kaynaklanan Dil Yanlılıkları	309
SONUÇ	315
KAYNAKÇA	327
EK: M.K. ADLI MAHKÛMLA RÖPORTAJ	331

KISALTMALAR

A.g.e.	: Adı geçen eser
A.g.k.	: Adı geçen kanun
A.g.m.	: Adı geçen makale
A.g.t.	: Adı geçen tüzük
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
DGM	: Devlet Güvenlik Mahkemesi
DP	: Demokrat Parti
Dr.	: Doktor
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
TKP	: Türkiye Komünist Partisi
YAZKO	: Yazarlar ve Çevirmenler Üretim Kooperatifi
YKY	: Yapı Kredi Yayınları
YY.	: Yüz yıl

ÖNSÖZ

Kerim Korcan, Cumhuriyet Dönemi yazarlarımızdandır. Bazı roman ve hikâyeleri tiyatroya, sinemaya aktarılmıştır. Ancak kendisi eserleri kadar tanınmamıştır.

Bu çalışmanın amacı, Kerim Korcan'ın her biri belgesel niteliğinde olan eserlerindeki hapisane gerçeğini oldukça başarılı bir kurguyla yansıttığını gösterebilmektir. Yazarın bu başarısında, siyasî mahkûm olarak bulunduğu hapisanelerin katkısı fazladır. Cezaevlerinde birçok mahkûm tanımış ve güçlü gözlem gücünün de etkisiyle onları eserlerinde anlatmıştır.

Çalışmamıza başladığımızda, Kerim Korcan'ı hayatı ve eserleri üzerine değerlendirecektik ve kendisi üzerine çalışılmış bir tezle karşılaşmamıştık. Ancak ilerleyen zamanda bu konuyla ilgili bir doktora tezine¹ ulaştık. Tezde, Korcan'ın eserleri roman sanatına göre değerlendirilmiştir. Dolayısıyla biz de çalışmamızın içeriğini değiştirmeyi uygun bulduk. Kerim Korcan'ın eserlerinde hapisaneyi yoğun bir şekilde işlemlerini dikkate alarak çalışmamızı hapisane gerçeği konusuna odakladık. Bu konuda Mahmut, Yaşar *Yansıma* Dergisi'nde 1974 yılında "Kerim Korcan'ın Yapıtlarında Hapisane Gerçeği"² başlıklı bir makale yazmıştır. Makalenin yazıldığı yılı dikkate aldığımızda, yazarın *Linç, Tatar Ramazan, İdamlıklar* adlı hapisane konulu henüz üç eseri bulunmaktadır. Mahmut Yaşar da bu eserleri içerik ve biçim açısından değerlendirmiş, makalesinde eserlerdeki suç işleyen mahkûmları, onları suça iten toplumu, hapisane bürokrasisinin eleştirisini yansıtmıştır. Soner Akpınar da 2011 tarihli *Türkoloji Dergisi*'ndeki "Kerim Korcan'ın Hikâye ve Romanlarında Hapisane"³ adlı makalesinde *Linç, Tatar Ramazan ve İdamlıklar* adlı eserleri incelemiş, eserlerin ortak noktalarını beş başlıkta toplamıştır. Biz çalışmamızı bu makaleleri de dikkate alarak hazırladık. Mevcut eserlere yazarın *Ölüm Pusuda* adlı hikâye kitabını, içindeki mahkûm-suçlu-hapisane konulu

¹Ertan Erol, *Kerim Korcan'ın Eserleri ve Edebiyatımızdaki Yeri*, Nobel Yayınları, Ankara 2011.

²Mahmut Yaşar, "Kerim Korcan'ın Yapıtlarında Hapisane Gerçeği" *Yansıma*, Nisan 1974, S. 28, s. 240-245.

³Soner Akpınar, "Kerim Korcan'ın Hikâye ve Romanlarında Hapisane", *Türkoloji Dergisi*, C. XVII, Ankara 2011, S.2, s. 21-35.

hikâyeleri göz önüne alarak dahil ettik. Ayrıca bir yazarı tanımanın en iyi yollarından olan anılarını da çalışmamıza katarak *Ateşten Köprü* adlı eserini inceledik. Yazarın tek şiir kitabı olan *Ey Gaziler* adlı eserindeki hapisane ve mahkûm konulu şiirlerinden de örnekler sunduk. Çalışmamızda ulaştığımız ortak başlıklar, yetmiş yıl öncesindeki hapisanelerin durumlarını anlattığı için günümüz hapisane şartlarıyla karşılaştırmak için M.K. adında hapisaneden henüz çıkmış sekiz yıllık mahkûm hayatı yaşayan biriyle röportaj yaptık. Yazarların eserleri aracılığıyla kamuoyuna taşınan hapisane gerçeğinin mahkûmlar ve idarî personel açısından neleri değiştirdiğini görebilmek için, ilgili kurumların müdürleriyle yapmak istediğimiz görüşme talebimiz reddedilmiş olduğundan, biz de 2006 tarihli Ceza ve İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile İlgili Cezaevi Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkındaki Tüzük'ten, 6291 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun ile Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Kanununda Değişiklik Yapılmasına dair Kanun'dan ve 6411 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına dair Kanun'dan yararlandık.

Bu uzun ve yoğun çalışma sırasında, çalışmamın her bölümünü büyük bir dikkatle ve özveriyle bıkmadan okuyan, benden yardımlarını esirgemeyen çok değerli hocam Prof. Dr. Müzeyyen BUTTANRI'ya teşekkür ediyorum. Ayrıca öğrenim hayatım boyunca bir dediğimi iki etmeyen, beni asla kırmayıp tüm imkânları sağlayan çok sevgili annem ve babam, Emine ve Hasan USLU'ya sonsuz şükranlarımı sunuyorum.

Arzu USLU

GİRİŞ

Edebiyatımızda Hapishane Konusu

Suç ve ceza, insanoğlunun var olduğu günden bu yana ve toplu halde yaşamaya başlamasıyla daha yoğun bir şekilde kendini hissettiren kavramlardır. Başlarda cezaların insana uygulanmasında çeşitlilik olsa da hepsinde ortak mekân hapishane daima var olagelmıştır.

Dünya edebiyatında hapishane konusunun tezahürü, Fransız İhtilali (1789) sonrasında gerçekleşir. Eş zamanlı olarak milliyetçiliğin insan hayatında önemli bir rol oynamasıyla gerçekleşen siyasî alandaki gelişmeler, insan hak ve özgürlükleri gibi kavramaları gündeme getirir. Kişinin hak ve özgürlüklerinin kısıtlanmasının bir şekli olan hapishane, bu devrimle birlikte yazarlarca daha sık işlenmeye başlamıştır.⁴

Dünya edebiyatında baktığımızda **Alexandre Dumas** (1802-1870) *Monte Kristo Kontu*, **Dostoyevski** (1821-1881) *Ölümler Evinden Anılar*, **Henri Charriere** (1906-1973) *Kelebek*, **Arthur Koestler** (1905-1984) *Gün Ortasında Karanlık* adlı romanlarıyla hapishane konusunu eserlerine taşımışlardır.⁵ **Victor Hugo** (1802- 1885) ise *Sefiller* adlı romanıyla hapishane konusunu yoğun olarak işlenmesine de yine de eserinde hapishane konusuna yer vermiştir. Dolayısıyla o dönem için romanda yer almasını dikkate değer bulduk.

Türk Edebiyatına baktığımızda bu konu, yazarların kendi söylemlerini özgürce ifade etmesine zemin hazırlayan 9 Temmuz 1961 Anayasası ile işlenmeye başlar. Hapishaneyi konu edinen yazarlarımızın ortak noktası, birçoğunun (genellikle siyasî nitelikli olsa da) çeşitli sebeplerle cezaevlerinde bulunmalarıdır. Fakat Tanzimat Dönemi'nde hapishaneye giren ya da sürgüne gönderilen yazarlarımızın bu konuyu eserlerine taşıdıkları pek görülmemektedir. Bunun sebebini dönemin siyasî ve sosyal durumuna bağlamaktayız. Cumhuriyetin ilân edilmesi ve peşi sıra gelen

⁴ Akpınar, a.g.m., s. 22.

⁵ Akpınar, a.g.m., s. 22- 23.

inkılâplarla bizde de özgürlük kavramı yaygınlaşmıştır. Yazarlarımız, bir dönem buldukları cezaevlerini eserlerinde yansıtmak istemişlerdir.

Tanzimat döneminde kaleminin gücüne güvenen birçok edibimiz, siyasî yönetimi eleştiren yazılar yazdıklarından mevcut yönetim tarafından ya sürgüne gönderilmiş ya da tutuklu olarak hapisanelerde yaşamışlardır. Sürgün olan veya tutuklu olan yazarlarımızı edebiyat dönemlerine göre şöyle sıralayabiliriz: Tanzimat döneminde; Namık Kemal (1840-1888), Menâpirzâde Nuri Bey (1844-1906), Ahmet Mithat Efendi (1844-1912), Tefvik Ebuzziya (1849-1913), Bereketzade İsmail Hakkı (1851-1918), Servet-i Fünûn Döneminde; Tefvik Fikret (1867-1915), Hüseyin Suat Yalçın (1867-1942), Hüseyin Cahit Yalçın (1875-1957), İsmail Safa (1867-1901), Hüseyin Sîret Özsever (1872-1959), Faik Ali Ozansoy (1876-1950), Halit Ziya Uşaklıgil (1865-1945), Mehmet Rauf (1875-1931), Millî Edebiyat Döneminde; Faruk Nafiz Çamlıbel (1898-1973), Halide Edib Adıvar (1884-1964), Refik Halit Karay (1888-1965), Rıza Tefvik Bölükbaşı (1869-1949). Cumhuriyet Dönemi Edebiyatı'na baktığımızda da benzer sorunlardan yurt dışına kaçan veya yönetim tarafından sürgüne gönderilen yazarlar karşımızda çıkmaktadır: Fakir Baykurt (1929-1999), Dursun Akçam (1930-2003), Yusuf Ziya Bahadanlı (1927-...), Aysel Özakin (1942-...), Nihat Behram (1946-...), Demir Özlü (1935-...), Ataol Behramoğlu (1942-...) ve Nedim Gürsel (1951-...),⁶ Çetin Altan (1927-...)⁷ ve Mehmet Eroğlu (1948-...)⁸ da sürgün ve tutukluluk hayatı yaşamışlardır.

Namık Kemal Magosa'ya, **Menâpirzâde Nuri Bey** ve **Bereketzade İsmail Hakkı Akka**'ya, **Ahmet Mithat Efendi** ve **Ebuzziya Tefvik** Rodos'a sürgün edilirler. Sürgün gerekçeleri ise *İbret* gazetesinde yönetimi eleştiren yazılar yazmalarıdır. Birlikte çıkarıldıkları sürgün gemisinde gayet neşeli anlar yaşanır, Rodos'ta ilk sürgünler gemiden iner. Namık Kemal ve inenler arasında ilerleyen sürgün döneminde mektuplaşmalar olur. Hapishaneye giren yazarlarımız orada yaşadıklarını şiir, hikâye, roman, tiyatro gibi türlerde yazıya dökmekten ziyâde birkaçı mektuplarla duygularını aktarmışlardır. Namık Kemal'in dört ciltten oluşan mektupları, sürgün

⁶ Talât Sait Halman, *Türk Edebiyatı Tarihi C. 4.*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2007, s. 588.

⁷ Ayrıntılı Bilgi için Bkz: http://tr.wikipedia.org/wiki/Demir_%C3%96zl%C3%BC

⁸ Ayrıntılı bilgi için Bkz: http://tr.wikipedia.org/wiki/Mehmet_Ero%C4%9Flu

hayatını anlatır. Ahmet Mithat Efendi *Menfa* adlı eserinde, Ebuzziya Tefvik ise *Yeni Osmanlılar Tarihi* adlı eserinde sürgünler hakkında bilgi verir.⁹ Servet-i Fünûn Edebiyatının güçlü şairlerinden **Tefvik Fikret**, 1898 yılında dönemin hükümeti aleyhinde yazılar yazdığı gerekçesiyle Beşiktaş'taki Hasan Paşa Karakolu'na alınır. Üç günlük tutukluğunun ardından serbest bırakılır. Fikret, eşi Nazima Hanım ile Robert Kolej'in Bulgar asıllı müdürünün verdiği bir partiye katılmıştır. Bu parti nedeniyle yazar, ikinci kez Hasan Paşa Karakolu'na alınır. Bu seferki gerekçe kadınların erkeklerle böyle cemiyetlerde bulunmasının sakıncalı olmasıdır. Fakat yazarın bu karakol ziyareti kısa sürmüştür.¹⁰ **Hüseyin Suat Yalçın** da, Kâmil Paşa Kabinesi zamanında yanlışlıkla kardeşi Hüseyin Cahit Yalçın'ın yerine tutuklanır. Yazar bir aydan uzun bir süre hapisanede yatar ve serbest kalır. **İsmail Safa** da, İngilizleri tutması dolayısıyla karşılaştığı olaylar sonunda tutuklanır ve 1900 yılında Sivas'a sürülür.¹¹ **Hüseyin Sîret Özsever** de, döneminin sultanı II. Abdülhamit'e cephe aldığı belirten yazılar yazınca 1898 yılında Tefvik Fikret ile birlikte tutuklanır. Üç gece gibi kısa bir sürede serbest kalır. 1900 yılında yazar, yine benzer suçtan dolayı Adıyaman'a sürgün edilir. **Hüseyin Cahit Yalçın** ise, sahibi olduğu *Tanin* gazetesinde hükümet aleyhinde yazdığı yazılar dolayısıyla gazetesi kapatıldığı gibi kendisi de Viyana'ya kaçar. 1909 yılında yeniden Türkiye'ye döner. İstanbul'un İngilizler tarafından işgalinden sonra 1919 yılında yeniden tutuklanıp 1921 yılına dek Malta'ya sürülür. **Faik Âli Ozansoy**, öğrencilik yıllarında Jön Türklerle ilişkisi olduğu gerekçesiyle 1899 yılında kısa süreli tutuklanır. Yazar, ağabeyi Süleyman Nazif ve Ahmet Celalettin Paşa'nın çabalarıyla serbest bırakılmıştır.¹² **Halit Ziya Uşaklıgil** de, *Mektep* dergisinde Sanskrit edebiyatıyla ilgili bir makalesi yüzünden ilk ve son olarak soruşturma yaşar. Yazar bu makaleyle materyalizmi yaymaya çalıştığı gerekçesiyle suçlanmıştır. **Mehmet Rauf** ise yazdığı *Bir Zambak'ın Hikâyesi* adlı romanın ahlâka aykırı bulunduğu gerekçesiyle altı aylık bir hapis hayatı yaşar. 1921 yılında İtalya'ya giden Rauf bu yıllarda *Gelincik* mecmuasında yayımladığı müstehcen bir resim dolayısıyla üç aylık hapisane cezası alır. Fakat basına yaptığı

⁹ Bedri Aydoğan, "Namık Kemal'in Magosa Sürgünlüğü", *Zindanlar ve Mahkûmlar*, Babil Yayınları, s. 93-108.

¹⁰ İsmail Parlatır, *Servet-i Fünûn Edebiyatı*, Akçağ Yayınları, 1. Baskı, Ankara 2006, s. 29.

¹¹ İnci Enginün, *Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat'tan Cumhuriyet'e (1839-1923)*, Dergâh Yayınları, 4. Baskı, İstanbul 2009, s. 571.

¹² Parlatır, a.g.e., s. 279.

hizmetlerden dolayı cezası affedilir. **Faruk Nafiz Çamlıbel**, 1946-1960 yılları arasında milletvekilliği yapmış, 27 Mayıs ihtilâlinden sonra, siyasî sanık olarak bir buçuk yıl tutuklu kalmıştır.¹³ **Halide Edib Adıvar**, İngilizlerin yurdu işgal etmesiyle milliyetçi söylemini mitinglerde daha da arttırır ve 31 Mart vakasıyla yazarın adı kara listeye geçer. Bunun üzerine Yazar, İskenderiye'ye kaçar.¹⁴ **Refik Halit Karay**, *Tanin* ve *Hak* gazetelerinde İttihat ve Terakki'nin karşıtı yazılar yazmasıyla yönetimi kızdırır ve 1913 yılında Sinop'a sürülür.¹⁵ Karay'ın ikinci sürgünü 1922'de Beyrut'a olur. **Rıza Tevfik Bölükbaşı** da memleketin aleyhinde bulunduğu söylemleri yüzünden 1922 yılında sürgünle yurt dışına gönderilmiştir. Yazar 1943 yılında aflu yurda dönene kadar Amman'da bulunur.

Edebiyatımızda hapisane konulu eserler, döneme bağlı olarak özellikle 1970'li yıllardan sonra sık görülmeye başlar. Bu dönemde ülkede 27 Mayıs 1960 askerî darbesinin yaşattığı kargaşanın izleri hissedilmekte ve sağ sol çatışmaları devam etmektedir. 12 Mart döneminin oluşturduğu siyasal ve sosyal huzursuzluğu yaşayan birçok yazar, çeşitli sebeplerle hapisanelere girmiştir. Bazısı birkaç ay kadar kısa sürede, bazısı da yıllarca hapisane havasını solumuştur. Hapishaneye girmeyip, giren arkadaşlarına şahit olan veya içinde bulunduğu sosyal şartlardan etkilenen yazarlar da hapisane konulu eserler kaleme almıştır. Bu yazarlarımızın birçoğu toplumcu gerçekçi söyleme sahiptir. Hapishaneyi eserlerinde işleyen yazarlarımızın bazılarını doğum yıllarına göre şöyle sıralayabiliriz: Nâzım Hikmet (1901-1963), Sabahattin Ali (1907-1948), Kemal Tahir (1910-1973), Rıfat Ilgaz (1911-1993), Orhan Kemal (1914-1970), Kerim Korcan (1918-1990), Erdal Öz (1935-2006), Sevgi Soysal (1936-1976), Afet Muhteremoğlu Ilgaz (1937-...), Feride Çiçekoğlu (1951-...), Sara Gül Turan (1953-...), Remzi Çayır (1959-...), ... vb.

Nâzım Hikmet, eğitimi için gittiği Moskova'dan 1928 yılında Türkiye'ye döner ve ilk hapisane hayatıyla Hopa'da tanışır. Yazar, yazdıkları dolayısıyla hüküm giyer ve yedi ay kadar mahkûmiyetten sonra serbest kalır. Buradayken *Hopa*

¹³ Kenan Akyüz, *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri 1860-1923*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1995, s.175.

¹⁴ İnci Enginün, *Halide Edib Adıvar'ın Eserlerinde Doğu ve Batı Meselesi*, Dergâh Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 2007, s. 40.

¹⁵ Şerif Aktaş, *Refik Halit Karay*, Akçağ Yayınları, 1. Baskı, Ankara 2004, s. 36.

Hapishanesi'nden Notlar yazısını yazar.¹⁶ 1938 yılında Harp Okulu Davası ile tutuklanmasıyla İstanbul Tevkifhanesi'nde *Orası* adlı romanını yazmıştır. Bu eseri oluşturmak için aynı tevkifhanede bulunduğu Kerim Korcan'dan kahramanları hakkında yardım alır. Çünkü Kerim Korcan sürekli bir şeyler yazmakta ve not tutmaktadır. *Orası*, hapishane hayatını ve mahkûmları anlatmaktadır. Fakat bu eseri bitiremez. Yazarın ölümünden sonra Nâzım Hikmet'in yarım kalan eserlerinin bir araya geldiği *Öteki Defterler* adlı eserde bu roman da yer alır. Nedim Gürsel, Nâzım Hikmet üzerine hazırladığı inceleme kitabında şunları söylemektedir:

*"Nâzım Hikmet çeşitli sınıflara ait insanları belli bir mekânda toplayarak Türkiye'nin toplumsal, bu insanların geçmişlerine, yani yaşam öykülerine dayanarak da tarihsel kesitini vermek ister. Amacı okura 'vıcık vıcık insan kaynaşan bir mahşer' sunmak, bu 'insan mahşerinin konkre ifadesini Türkiye'nin sınıfsal yapısı üzerinde temellendirerek, ülkesinin 'muayyen bir tarihi devredeki sosyal durumunu', giderek Türkiye cemiyetini çevreleyen dünya durumunu', yansıtmaktır."*¹⁷

Toplumcu gerçekçi sınıfa mensup bir diğer yazarımız **Sabahattin Ali** de, 1931, 1932, 1947 yıllarında çeşitli siyasî suçlardan yargılanarak hapishaneye girmiştir.¹⁸ Yazar Aydın, Konya, İstanbul ve Sinop Cezaevlerinde bulunmuştur. Yazar bu ortamlarda güçlü gözlem gücüyle birçok hapishaneyle ilgili hikâyeler, şiirler, inceleme-deneme türünde eserler verir. Bazen kendi tanık olduğu olayları hikâyeleştirir, bazen arkadaşlarından duyduğu olayları hikâye eder, bazen de hapishane hakkında kendi görüşlerini belirten deneme yazıları yazar. Şehnaz Alish, Sabahattin Ali'nin *Türkiye Hapishaneleri* adlı yazısında, Türkiye'deki hapishaneleri büyük şehir hapishaneleri, vilâyet hapishaneleri ve kaza hapishaneleri olarak üçe ayırdığını ve mahkûmları da işledikleri suçlara göre sınıfladığını söyler. Yazarın bu yazısı için, güçlü gözlemleri ve mizah yeteneğiyle ülke gerçeklerini son derece çarpıcı bir şekilde ortaya koyduğunu, toplumda bozulan değer yargılarını dile

¹⁶ Nedim Gürsel, *Dünya Şairi Nâzım Hikmet*, Can Yayınları, 1. Basım, 2001, s. 370.

¹⁷Gürsel, a.g.e., s. 15.

¹⁸ Asım Bezirci, *Sabahattin Ali Yaşamı, Sanatı, Eserleri*, Evrensel Kültür Kitaplığı, 5. Basım, İstanbul 1997, s. 31-33, 60.

getirdiğini ve yöneticileri eleştirdiğini belirtir.¹⁹ Sabahattin Ali'nin mahkûmları ve hapishaneyi anlattığı hikâye kitapları şunlardır: *Değirmen* (1935), *Kağrı* (1936), *Yeni Dünya* (1943) ve *Sırça Köşk* (1947). *Değirmen*'de "Candarma Bekir", "Bir Firar", "Kazlar", "Kanal" adlı öyküler; *Kağrı*'da "Kafa Kağıdı", "Kağrı", "Bir Şaka", "Duvar", "Gramafon Avrat", "Sıcak Su", "Düşman", "Pazarcı" adlı öyküler; *Yeni Dünya*'da "Çaydanlık"; Sırça Köşk'te "Katil Osman" adlı öykü yazarın mahkûmları çeşitli yollarla konu ettiği yazılardır. **Kemal Tahir** de askeri isyana tahrik ve teşvik suçlamasıyla 1938 yılında tutuklanıp cezaevine giren bir yazarımızdır. Çankırı, Çorum, Kırşehir, Malatya Cezaevlerinde bulunan yazar, içinde bulunduğu mekânın şartlarından etkilenerek *Karılar Koğuşu* (1973) adlı romanını yazar. Ancak bu eser, yazarın ölümünden sonra yayımlanabilmiştir. Tahir, bu eserinde Malatya Cezaevi yaşantısını, İkinci Dünya Savaşı yıllarındaki Türkiye'de kadının hapishane ortamında yaşadıklarını anlatır. Yazarın dolaylı yoldan hapishaneyi konu ettiği *Esir Şehrin İnsanları* ve *Esir Şehrin Mahpusu* adlı romanları da vardır. **Rıfat Ilgaz**, 1944 yılında yayımlanan *Sınıf* adlı şiir kitabı dolayısıyla ilk kez hapishanelerle tanışmıştır. Toplumcu yazarlardan Ilgaz, inandığı görüş uğruna hayatının ilerleyen dönemlerinde de hapishaneye girmiştir. *Karartma Geceleri* (1974) adlı roman, hem yazarın kendi hayatından izler taşır hem de yazıldığı dönemin siyasî havasından söz eder. **Orhan Kemal**, 1938 yılında Maksim Gorki ve Nazım Hikmet kitaplarını okuması, yabancı rejimler hakkında eylem ve isyana teşvik suçlamasıyla beş yıl mahkûm olacağı hapishane ile tanışır. 1940 yılında Bursa Cezaevi'nde iken Nâzım Hikmet ile karşılaşır ve onun düşüncelerinden etkilenir. Yazar, buradayken gözlemlendiği mahkûmları, mahkûmların suçlarını ve hapishane şartlarını *72. Koğuş* (1954) adlı romanına yansıtmıştır. Eser çok beğenilmiş ve oyun olarak sahnelenmiştir. Ankara Sanat Severler Derneği, Orhan Kemal'i *72. Koğuş*'un başarısı dolayısıyla 1967 yılında yılın en iyi oyun yazarı seçmiştir. Tez konumuz **Kerim Korcan** ise adı geçen diğer yazarlarımızdan daha çok ve yoğun olarak hapishane konulu eserler vermiştir. Yazarın 1938-1948 ve 1957-1959 yılları arasında siyasî suçla hapishaneye girmesi, gözlem gücünü yazın hayatıyla birleştirmesine sebep olmuştur. İlk romanı *Linç*'te

¹⁹Şehnaz Aliş, "Sabahattin Ali'nin Eserlerinde Hapishaneler ve Hapse Düşmüş Kahramanlar" *Zindanlar ve Mahkumlar*, Babil Yayınları, 1. Basım, 2006, s. 316.

Arap Kadir adlı kişinin hapisanede yaşadıkları ve sonunda diğer mahkûmlar tarafından linç edilerek öldürülmesini anlatır. *İdamlıklar*'da idama mahkûm dört insanın hikâyesini anlatırken, *Tatar Ramazan* ve *Ölüm Pusuda* adlı hikâye kitaplarında da farklı suçlarla hapisaneye girenlerin hikâyelerini nakleder. 12 Mart 1971 sonrasında üç kez tutuklanan bir yazarımız olan **Erdal Öz** de *Yaralısin* (1974) adlı romanında cezaevindeki mahkûmların maruz kaldığı işkenceyi, idarî personelin onlara tavrını, kişisel duygularını da katarak anlatır. **Sevgi Soysal** da 12 Mart döneminde *Yürümek* romanı sebebiyle tutuklanır ve Mamak Cezaevi'nde bir süre yatar. *Bariş Adlı Çocuk* (1976) adlı hikâye kitabında Soysal'ın kadın mahkûmları konu ettiği öyküler bulunmaktadır. Gerçekçi bakış açısıyla kaleme alınan hikâyeler, yazarın hayatından izler taşır. Rıfat Ilgaz'ın eşi **Afet Muhteremoğlu Ilgaz** da eşiyle yaşadığı dönemin zor şartlarını, *Çeribaşı Abdullah'la İdamlıksmail* (1974) adlı hikâye kitabında anlatmıştır. Behçet Necatigil, yazarın bu hikâyedeki öğretmen kahramanı ile eşi Rıfat Ilgaz'ı kastettiğini düşünmektedir.²⁰ **Feride Çiçekoğlu**, 12 Eylül askeri darbe sonrasında dört yıl kadar hapisanede tutuklu olarak bulunmuştur. Yazar cezaevinde yakından tanıdığı bir çocuğu anlattığı *Uçurtmayı Vurmasınlar* adlı ilk romanıyla tanınır. Çiçekoğlu bu eserde sadece çocuğun yaşamını değil, 12 Eylül sonrası hapisaneye düşenleri de anlatır. İnci Enginün, yazarın bu dönemini yansıtırken, suçluları bile masum gösterdiğini düşünür.²¹ Çok beğenilen roman 1989 yılında filme çekilir. **Sara Gül Turan**, hapisaneye girmeden bu mekânla ilgili kurmaca bir eser oluşturan bir yazarımızdır. Turan, *Gülün Dikeni* (1995) adlı romanında Almanya'da bir Türk kadınının taciz ve tecavüze uğraması sonucu yaşadıklarını ve hapisaneye girmesini konu eder. **Remzi Çayır** da 1978 yılında çeşitli siyasî suçlar dolayısıyla tutuklanarak Mamak Cezaevi'ne konur. 12 yıl değişik hapisanelerde kalır. Yazar, ilk romanı *Koğuş Türkiye, Koğuş Dünya* (1986) adlı eserinde üniversiteden yeni mezun olmuş bir gencin siyasî suçlamalarla hapisanede bulunmasını verir. Çayır, daha sonra kendi tecrübelerinden de yararlanarak 12 Eylül darbesinin ardından Mamak Cezaevi'nde yaşananları anlattığı *Mamak Mahpushanesi* (2006) romanını kaleme alır. Görülen odur ki her dönemde bu tür mahkûmiyetler devam etmiş ve edecektir.

²⁰ Behçet Necatigil, *Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü*, Varlık Yayınları, 6. Baskı, İstanbul 1997, s. 103.

²¹ İnci Enginün, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Dergâh Yayınları, 9. Baskı, İstanbul 2008, s. 403.

Yapmış olduğumuz bu çalışmada, Kerim Korcan'ın hapishaneyi konu edinen eserlerinden yola çıkarak, yansıttığı hapishane gerçeğini tanıtmaya çalıştık. Çalışmamız giriş, birinci bölüm, ikinci bölüm, sonuç ve kaynakçadan oluşmaktadır. Giriş bölümünde hapishane edebiyatı hakkında bilgi verilecektir. Dünya edebiyatlarında ve Türk Edebiyatı'nda bu konuyla ilgili eser veren yazarlarımız kısaca tanıtmayı tanıtılacaktır. Çalışmamızın birinci bölümünde Kerim Korcan'ın hayatı, Türk edebiyatındaki yeri ve eserleri kronolojik olarak tanıtılacaktır. Hapishaneyi anlattığı eserlerinin kısaca özeti verilecektir. Bu bölümde öncelikle yazarımızın anı kitaplarından, kendisiyle yapılan söyleşi ve röportajlardan ve **Ertan Erol** tarafından hazırlanan *Kerim Korcan'ın Eserleri ve Edebiyatımızdaki Yeri* adlı doktora tezinden faydalanılacaktır.

Çalışmamızın ana bölümü olan ikinci bölümde, yazarımızın hapishane ve mahkûmları anlattığı anı kitabı *Ateşten Köprü*, şiir kitabı *Ey Gaziler*, romanları *Linç*, *İdamlıklar* ve hikâye kitapları *Tatar Ramazan*, *Ölüm Pusuda* adlı eserleri kronolojik bir sıra ile teker teker ele alınıp incelenerek ulaşılan ortak noktalar mahkûmlar, idarî personel, hapishane, hapishanelerde iyileştirme çalışmaları, hapishanede konuşulan dil başlıkları halinde değerlendirilecektir. Ortaya çıkan başlıkların bir kısmını, çalışmamıza kolaylık olması ve verim katması için kendi içerisinde alt başlıklara ayırdık. Her başlığın sonunda, eserlerdeki ortaklıkları genelleyerek topladık. Çalışmamızın sonuç kısmında da Kerim Korcan'ın hapishane konulu eserlerindeki ulaştığımız bilgiler değerlendirilecektir. Bu değerlendirmede "Bugün hapishanelerde durum nedir?, Değişmeler var mı?" gibi sorularımızın bir kısmına M. K. adında hapishaneden henüz çıkmış birisi ile yapacağımız röportajımızda cevap bulmaya çalışacağız. Biraz da kanun ve tüzüklerden yararlanarak bugünün hapishanelerini değerlendireceğiz. Bu yüzden, 2006 tarihli Ceza ve İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile İlgili Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük, 6291 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun ile Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ve Ceza Muhakemesi Kanunu ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun yardımlarıyla mahkûmlar için ne gibi yenilik ve gelişmelerin sağlandığını öğrenmeye çalışacağız. Korcan ve diğer

yazarlarımızın anlattıkları mahkûmlar, hapisane ortamı, mahkûm- yönetici vb. ilişkilerin düzeltilmesinde etkili olup olmadığını gözlemleyeceğiz. M. K. ile olan röportaj tezimizin ekler bölümünde verilecektir.

Bugüne kadar edebiyat dünyasında pek tanınmamış yazarımızın, çalışmamızla biraz daha tanınacağını umut etmekte ve çalışmamızın daha sonraki araştırmacılara kaynak niteliği taşımasını dilemekteyiz.

1. BÖLÜM

KERİM KORCAN'IN HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ

1.1.KERİM KORCAN'IN HAYATI

1.1.1. Doğumu ve Çocukluğu

Kerim Korcan, 1918 yılında Adapazarı'nın Aktefek Köyü'nde dünyaya gelmiştir. Asıl adı nüfus cüzdanında Abdülkerim Korcan olarak geçmektedir.²² Ailesi, Bulgaristan'ın Kavarna Köyü'nden göçerek Adapazarı'na gelmiştir. Annesi Ayşe Hanım, babası ise saat tamirciliği yapan Murat Usta'dır.

Korcan'ın doğduğu yıllar I. Dünya Savaşı'nın olduğu ve insanların aç, sefil bir durumda hayatta kalmaya çalıştıkları zamanlardır. Aile babası Murat Usta, Eskişehir'e göç etmeye karar verir. Yazar, çocukluğundaki bu anıları şöyle ifade eder: "*Sene 1918. Harbiumuminin bittiği sene benim doğum tarihim. Yunan Harbi biter bitmez biz Adapazarı'ndaydık. "Cihan yıkılsa Türk yıkılmaz" şarkılar söylüyorduk ama, babam iki harbin ailemize dayattığı sefaletten yılmış, bizi alıp Eskişehir'e götürmüştü. Eskişehir'de saat tamirciliği yapardı babam. Ağabeyim de Devlet Demiryolları'nda işçiydi.*"²³Korcan, doğduğu dönemin şartlarının kendisi üzerindeki etkisini şu sözlerle dile getirir: "*Doğum tarihimin 1918 olduğunu söylersem, ülkemizin hangi şartlarında dünyaya adım attığımı anlayabilirsiniz. İlk günden başlayarak, toplumumuzun da yaşadığı birçok acı olaylar içinde yetiştim. Bu sebeple belli bir eğitim de göremedim.*"²⁴

Yazar önceleri resim yapmaya heveslenir fakat bu konuda yetenekli olmadığını bir gece mehtabı çizmeye uğraşırken anlar. Bu deneyimi ilk ve son olur. "*Mehtaplı bir gece sonu hatırlıyorum. Eskişehir'de. Ay batmak üzere. Sanki yuvarlanıp gelecek, bizim oturduğumuz gecekonduyu yıkacak. Bu kadar müşekkel. Hemen koştum içeri, beyaz bir defter aldım. O güzelim geceyi, altın sarısı ayı tespit etmek amacım. Çizdim çizdim. Neyse, hava ağardı, bir de baktım rezil bir şey.*

²² Erol, a.g.e., s. 1.

²³ Fahri Tuna, "Romancı-Şair Kerim Korcan", *İrmak*, S. 11, 2001, s. 12.

²⁴ Kemal E. Gözütok, "Kerim Korcan ile Patrona üzerine söyleşi", *Yarın*, 1984, S. 35, s. 14.

*Böylece resme hiç istidadım olmadığını anladım.*²⁵ Resimdeki yeteneksizliğini şiire yatkınlığıyla gösterir. Ezbere okuduğu şiirler onu sınıf birincisi yapar ve hevesi artar. Şiir yazmayı dener, okul müdürü Manastırlı Tahsin Bey, onun bu girişimini imzalı mühürlü bir manzara kartı ile ödüllendirir.²⁶

Eskişehir'e geldikten sonra da Korcan için hayat zor geçer. Yazar okumaya heveslidir fakat içinde buldukları ekonomik durum ve şartlar öğrenim hayatını ilerletmesine engel olur. İlkokul dördüncü sınıfa kadar ancak okuyabilmiştir. Yazar, bu durumu şu cümlelerle ifade eder: *"İlk tahsil hayatım Demiryolları çırak okulunda başlar. Sonra Akçaalan İlkokulu'na verdi beni babam. Orada dört sene okuyabildim. Bu kadarına yetti gücü, çırak verdi bir dükkana."*²⁷ Böylece Korcan'ın okul hayatı son bulurken iş hayatı başlar. Yazar kendisini çocukluğunu yaşayamadan ekmek kazanma savaşının içinde bulur.

1934 yılında ailecek İstanbul'a göç etmek zorunda kalmışlardır. Yazar, Eskişehir'i sevmektedir fakat İstanbul, kitaplar ve kurduğu hayallerle daha ağır basmaktadır.²⁸ İstanbul'a yerleşince babası, Küçükpazar semtinde saat tamirciliğine devam eder, Korcan da Tophane'nin Boğazkesen'in de bir berberin yanında çıraklığa başlar.²⁹

1.1.2. Gençliği

Korcan'ın okul hayatına istemeyerek son vermesi, okuma hevesini de beraberinde götürmemiştir. Eline geçeni okumaya devam eder. *Irmak Dergisi*'ndeki röportaj derlemesinde yazar, o dönemlerde Ömer Hayyam, Rıza Tevfik bazen de Nazım Hikmet okuduğunu belirtir. *"Sonra yürü bakalım Ankara Caddesi'nde. Orada çok kitap gördüm. Okuyacak şey çok ama paramız azdı."*³⁰ Yazarın düşünce dünyası da bu zaman diliminde şekillenmeye başlar. İçinde bulunduğu şartlar, Korcan'ın

²⁵ Atilla Özkırmı, *Tarihe Not Düşmek*, Cem Yayınevi, İstanbul 1989, s. 154.

²⁶ Özkırmı, a.g.e., s. 154.

²⁷ Tuna, a.g.m., s. 12.

²⁸ Tuna, a.g.m., s. 12.

²⁹ Emin Karaca, *Sintinenin Dibinde*, Gendaş Kültür Yayınları, İstanbul 2000, s. 116.

³⁰ Tuna, a.g.m., s. 12.

dünya görüşünün oluşmasında etkili olur. Atilla Özkırımlı'nın *Tarihe Not Düşmek* adlı kitabında Korcan'ın hayat görüşü üzerine ağzından şu cümleler aktarılmıştır: *"İstanbul'da hayat başka türlüydü. Tophane'de bir berberin yanında çalışıyordum. Yükleme boşaltma amelelerini tanıdım orda. Tophane kahvelerinde her sınıf insanla yüz yüze geldim. Yeni kitaplar okudukça toplumdaki zıtlıkların farkına varıyordum. Her gençte olduğu gibi siyasi eğilimlerim işçi sınıfından yana basıyordu. Türkiye'de ekmek davası örgütlü olarak götürülebilir diye düşünüyordum. O yıllarda ekmeğim yetmiyor, yevmiyem yetmiyor diyen adamı alır, polis müdüriyetine götürürlerdi. 1934- 35'lerde..."*³¹

Devrimci fikirlerle Eskişehir'deyken bir arkadaşı vasıtasıyla tanışmıştır, İstanbul'a gittiğinde yeraltındaki Türkiye Komünist Partisi'nin elemanı olur. Tkp'nin Tophane Mıntika Komitesi'ne bağlı bir hücrenin elemanı olarak görev yapar.³² Bu sırada yazar, okumalarına devam ederken Küçükpazar'da "Kitap Sevenler" adında bir dernek kurmuştur. Burada öğrencilere ve işçilere kitap okumaktadır. Diğer yandan Korcan'ın ilgisini Doktor Hikmet Kıvılcımlı çeker. O dönemde Hikmet Bey'in Cağaloğlu'nda, İran Elçiliği'nin yanında bir kütüphanesi vardır. Korcan sık sık bu kütüphaneye gider gelir. Kıvılcımlı ile olan tanışıklığından sonra TKP ile olan ilişkisini askıya alır. Bu kütüphanede Kıvılcımlı, hem kendi kitaplarını hem de kendi kitabeviyle ilgili yayınları satmaktadır. Korcan da buradan aldığı Kıvılcımlı'nın kitaplarını satmakla görev alır.³³ Fakat bu faaliyetleri, İstanbul Emniyet Müdürlüğü Komünist Masası polisleri tarafından takibe alınmıştır. 1 Mayıs 1938 tarihinde yazar, nezarete atılır. Gerekçe, "Kitap Sevenler Derneği" adı altında başkasının görüşlerini yaymaya çalıştığıdır. Okuduğu kitaplardan dolayı suçlanan yazar, bu kitapları herkesin okuduğunu söyleyerek kendini savunur.

Nâzım Hikmet ve Kemal Tahir arasındaki dostluk, Kemal Tahir'in kardeşi Nuri Tahir tarafından ilgiyle izlenir. Nuri Tahir, bu sırada Yavuz Zırhlısında askerdir. Nazım Hikmet'in şiirlerini, ağabeyinin kitaplarını gemiye getirerek arkadaşları arasında devrimci bir ideolojiyi yaymaya çalışır. Yavuz Zırhlısı'nda Kerim Korcan'ın

³¹ Özkırımlı, a.g.e., s. 154.

³² Karaca, a.g.e., s. 116.

³³ Karaca, a.g.e., s. 116.

ağabeyi Haydar Korcan da askerlik yapmaktadır. Haydar Korcan da devrimci, ilerici, komünizan fikirlere eğilimlidir. Kerim Korcan, Kıvılcımlı Kütüphanesi'nden edindiği Marksizim içerikli telif ve çeviri eserleri ağabeyine götürmektedir. Nuri Tahir'in de örgütlenme, arkadaşlarına komünist ideolojiyi aşılama propagandası devam etmektedir. Polis, bu durumun farkına varır. Emin Karaca bu olayı şu şekilde ifade etmektedir: *"Donanma Davası soruşturmasıyla ilgili olarak ilk gözaltına alınan kişi, 30 Nisan 1938 günü Kerim Korcan'dır. Ardından kendisine er Muhteşem Tarcan vasıtasıyla bir mektup-pusula göndererek bazı kitaplar isteyen üst çavuş Seyfi Tekdilek gözaltına alınır. Birbiri peşisıra gözaltına alınan öteki erbaşlardan sonra 13 Haziran 1938'de sivil komünistler Hikmet Kıvılcımlı, Kemal Tahir, Fatma Nudiye Yalçı, Hamdi Alev Şamilof, Emine Alev Şamilof haklarında tutuklama kararı çıkartılarak tutuklanıp Erkin gemisine götürülürler. Bu sırada 13 Haziran'da Ankara Cezaevi'ne getirilen Nâzım Hikmet, İstanbul Ağır Ceza Mahkemesi'nde görülmekte olan bir dava nedeniyle denilerek, birkaç gün sonra İstanbul Sultanahmet Cezaevi'ne getirilir. Buradan da; Haziran ayı sonlarında, sürmekte olan Donanma davası soruşturması için Erkin gemisinin güvertesinde kurulan bir askeri mahkeme tarafından yargılanmaya başlanır. İddia gene tümü için aynıdır: 'Birden ziyade askeri şahısları... mafefke itaatsizliğe sevk ve tahrik.'* ³⁴ Bu davada yirmi yedi kişi yargılanır, on kişi beraat eder. Diğerleri üç ile yirmi yıl arasında ceza alır. Hasan Pulur, Milliyet Gazetesindeki Olaylar ve İnsanlar Köşesinde bu durumu şöyle anlatır: *"1938 yılında, bir avuç komünist, Nâzım Hikmet, Kemal Tahir, Hikmet Kıvılcımlı, Kerim Korcan, denizci astsubay ve bir grup er, "Donanma askerini isyana tahrik ve teşvik etmek" iddiasıyla yakalanıp "Yavuz" ve "Erkin" savaş gemilerinin sintinesinin dibine indirilip kapatıldılar.*

Nâzım Hikmet, yıllar sonra bunu şöyle anlatır:

"Demir bir kapıyı açtılar, ittiler karanlığa... Kapıyı kapadılar, sintinenin ambarı..." ³⁵

³⁴ Emin Karaca, *Nâzım Hikmetin Şiirinde Gizli Tarih*, Çınar Yayınları, İstanbul 1995, s. 167.

³⁵ Hasan Pulur, "Olaylar ve İnsanlar", *Milliyet*, 18 Ocak 2001, s. 3.

Hasan Pulur başka bir yazısında Korcan'ın inandığı düşüncenin peşinden yılmadan gittiğini belirtir. *"Kerim Korcan, bir inanç adamıydı. 18 yaşında neye inanmışsa, yetmişinde de ona inanıyordu, ne Gorbaçov, ne perestroika, ne glasnost, ne şu, ne bu, hiçbiri onun umrunda değildi, o bir kere inanmıştı, yıllarını o inanç uğruna vermişti, değiştirmeye de niyeti yoktu."*³⁶ Çocukken çektiği zorluklar, ekonomik sıkıntılar onun işçi sınıfını gözeten sınıftan olmasına neden olur. İşçi haklarını gözetirken içeri alınacağından habersizdir. Korcan, Zeynep Oral ile olan röportajında yaşadıklarını şu şekilde ifade eder: *"Bir kilo uskumru 13 kuruştur. Sonra ben yine okudum. İstanbul, uskumru ve insanlar üstüne düşündüm ve başvekil İsmet Paşa ile aynı millettten, yalnız ayrı sınıflardan olduğumuzu öğrendim. Balık meselesi bir yerlere gelip dayanıyordu. Karl Marks benim neden uskumru yiyemediğimi "Kapital" isimli muazzam kitapta yazıyordu. Ben de tuttum okudum bunları. Ama Başvekil İsmet Paşa "Kapital" okuyanlara kızıyormuş, ne bileyim ben... Hep soruyordum gezdiğim yerlerde. "Denizler neden bizim de balıklar başkasının" diye."*³⁷

Korcan da on yıl siyasî suçlu olarak mahkûm edilir. Yazar, Nâzım Hikmet, Kemal Tahir ve Hikmet Kıvılcımlı ile önce Sultanahmet'te yatar fakat sonra cezasının çoğunu geçireceği Sinop Cezaevine gönderilir. Burası, Osmanlıdan Cumhuriyete birçok ünlü insanın mahkûm olarak yattığı cezaevi olarak tanınır. Bu ünlüler arasında Refik Halit Karay, Türkiye Komünist Partisi Kurucusu ve ilk Genel Sekreteri Mustafa Suphi, Ahmet Bedevi Kuran, Refii Cevat Ulunay, Osman Cemal Kaygılı, Hüseyin Hilmi, Burhan Felek, Sabahattin Ali, Kerim Korcan, Osman Deniz, Zekeriya Sertel ve avukat Eşber Yağmurdereli gibi isimler vardır.³⁸ Günümüzde Sinop Cezaevi, mahkûmlara ev sahipliği yapmaktan çıkmış, bir kültürevi görevi görmektedir.

Korcan, dışarıdaki hayattan soyutlandığı Sinop Cezaevi'nde bol bol düşünmeye vakit bulmuştur. Hapishanedeki günlerinin sıkıcı ve bunaltıcı olacağını düşünürken zamanın nasıl geçtiğini anlamamaktadır. Yazar bu durumu inandığı

³⁶ Hasan Pulur, "Koca Kerim"de göçtü..." *Milliyet*, 15 Kasım 1990, s. 3.

³⁷ Zeynep Oral, "Kendini Tamamen Kitaplarına Adadı", *Milliyet*, 22 Mayıs 1970, s. 8.

³⁸ Kazım Alpman, "Sinop Ceza ve Kültürevi", *Milliyet*, 9 Ağustos 1999, s. 5.

siyasî inançtan aldığı güce ve edebiyata olan düşkünlüğüne bağlamaktadır. Bir yandan okurken bir yandan da yazmaya başlar. Hapishane arkadaşları onu yazmaya teşvik eder. Güçlü gözlem gücü olan yazar, hapishane ortamını, mahkûmları, mahkûmların çevresiyle ve idareyle olan ilişkilerini, idarenin sebep olduğu düzensizliği tüm objektifliğiyle aktarmaya çalışır. Şiirle başladığı edebî eserlerini öykü ve roman yazarak devam ettirir. Yazar, düzyazıda daha başarılı olduğunu düşünmektedir.

Korcan'ın anne ve babası o, hapishanedeyken yüzüne hasret olarak ölürler. Bu durum yazarı çok üzmüştür. Daha sonra Sinop Cezaevi'nden tahliye olur ve marangozluk işine devam eder. 1953 yılında Zübeyde Hanım ile evlenir. 1954 yılında Sabah adlı oğlu, 1955 yılında Yıldız ve 1956 yılında da Sema adlı kızları dünyaya gelir.³⁹

Yazar, 1957 yılında tekrar hapishaneye girer. Bu sefer suçu, Hikmet Kıvılcımlı'nın 1954 yılında kurduğu Vatan Partisi'nin merkez heyeti üyesi olması ve mitinglerde önlerde yer almasıdır. Bu mahkûmiyet, Korcan'ın ağzından şöyle aktarılır: *"İki yıl daha yattık Sultanahmet'te. Mahkemede beraat ettik, Yargıtay da onayladı. İki yıl da yanımıza kâr kaldı."*⁴⁰

İkinciye tahliye olan yazar, bu sefer Kartal'da bir fabrikanın önünde fabrika işçilerine peynir, ekmek, zeytin satarak ailesine bakmaktadır. Ancak işçi kanunuyla birlikte sendika fabrikaların içine girince işçilere yemek çıkmaya başlar. Korcan da bu durumdan nasibini alır ve tenzilatlı kitap satmaya başlar. Kendi kitaplarını tenzilatsız diğer kitapları ise üzerlerindeki fiyattan yüzde otuz indirimle satmaktadır. Çok kazanmasa da ailesini geçindirecek güçtedir.

³⁹ Erol, a.g.e., s. 4.

⁴⁰ Özkırımlı, a.g.e., s. 157.

1.1.3. Ölümü

Korcan, yaşadıklarının da etkisiyle kanser hastalığına yakalanır. Uzun süre hastalığı yenme mücadelesi verir fakat bedeni dayanamaz. 9 Kasım 1990 tarihinde yazar hayata gözlerini kapar, İstanbul Karacaahmet Mezarlığı'na defnedilir.

1.2. KERİM KORCAN'IN EDEBİ KİŞİLİĞİ

Hapishane konulu eserleriyle edebiyatımızda önemli bir yere sahip olan Kerim Korcan'ın öykü ve roman tarzında birçok eseri bulunmaktadır. Çocukluğunda ezbere okuduğu şiirler okul müdürü Manastırlı Tahsin Bey tarafından ödüllendirilince Korcan'ın edebiyata düşkünlüğü artar. Maddi yetersizliklerin öğrenimini yarıda kesmesine rağmen yazar, kendi çabalarıyla okumaya, kendini geliştirmeye devam eder. O zamanlar varlık-yokluk meselesi dikkatini çeker, Ömer Hayyam okuyarak merakını gidereceğini düşünür. Feyzullah Sacit'in Hayyam çevirilerini incelemeye başlar. Refet Özkan'ın *Yarın Dergisi*'nde Korcan ile yaptığı röportajda Korcan, yazmaya başlamadan önce Evliya Çelebi, Namık Kemal, Ziya Paşa, Rıza Tevfik, Tevfik Fikret, Mehmet Akif, Nâzım Hikmet, Sabahattin Ali, Kemal Bilbaşar, Faik Baysal ve Sait Faik gibi yazarları okuduğunu belirtir.⁴¹ Korcan, yazmak için okumamış, kendini geliştirmek, düşünce dünyasını genişletmek için okumuştur. Zamanla okuduklarını hazmettiğini anlar ve bunları kâğıtlara dökmeye başlar.

Yazarın Kıvılcımlı Kütüphanesi'nden edinerek okuduğu Marksizm konulu kitaplar, bir yandan düşünce dünyasını ve hayata bakışını şekillendirirken diğer yandan Sinop Cezaevi'nde yatmasına da zemin hazırlar.

1938 yılında Donanma Davasından hapishaneye atılmasıyla birçok eserini kaleme alma fırsatı bulur. Çocukluğunda evlerinin yakınında bulunan hapishaneden etkilenen yazar, siyasî mahkûm olarak hapishaneye girince gözlem gücünü eserlerine yansıtır. Bir röportajında yazar, hapishanenin etkilerini şöyle ifade eder: "*Biz Eskişehir'de, Eskişehir mapushanesine yakın bir yerde otururduk. Her insan gibi ben*

⁴¹ Refet Özkan, "Kerim Korcan Anlatıyor", *Yelken*, Nisan 1970, S. 158, s. 11

*de mapushanenin önünden geçerdim. Ve benim üzerimde mapushane dehşet yaratırdı. Buradaki insanlara korkuyla bakardım. Bunların hali, sabıkalı olmak beni korkuturdu. Sonra sosyal fikirler gelişince bu düşünceler kayboldu. Mapushaneyi dışarının minyatür bir örneği olarak görmeye başladım. Şaşılacak bir şey, Namık Kemal beni bu tarafla ilgilendirdi. Onun Magosa Hatıraları'nı okudum. İşte saltanatla yaptığı mücadeleler falan... Şimdi bu gayretlerime gülüyorum. Çünkü mutlakiyet dediğimiz zaman **Abdülhamit**, hürriyet dediğimiz zaman **Namık Kemal** aklıma gelir.*

Şimdi belki de isabet oldu benim bakımından cezaevleriyle, mahkemelerle, jandarmayla, polisle karşı karşıya gelmek... Eğer edebiyata bu taraftan girmeseydim, devlet denen mekanizmanın nasıl çalıştığını pek anlayamayacaktım. Oralarda kesin olarak anladım ki kâğıtta yazılanlar ayrı. 'Adli yıl törenlerinde şöyle konuşulur: "Efendim biz onları oraya ölsünler diye atmadık. Gayemiz onları ıslah etmek, topluma kazandırmak..." Siyasî suçluları ayırarak söylüyorum ki, babanız bile cinayet gibi adi bir suçtan yatmışsa ve cezayı bitirip çıkmışsa, ona kesin olarak kapınızı açmayın.

Bunu samimi olarak söylüyorum. O adam evi yıkar. Çünkü devlet ıslah ediyorum ayağı ile o adamı manevi bakımdan yok ediyor. Ve o adamın baskı altında kimliğini öyle rezilce siliyorlar ki, o adamdan geriye hemen hemen hiçbir şey kalmıyor. İşte bizim avantajımız bu gerçekleri gözlemlemek..."⁴²

Korcan'ın hapisanedeyken elinin kaleme alışmasında önemli bir isim vardır; Adalet Hanım. Adalet, yazarın yirmi yaşında âşık olduğu esmer güzel bir kızdır. Fakat yazar hapisaneye girince Adalet'e kendisini beklememesini söyler. Adalet, Korcan çıkana kadar bekleyeceğini söyler. Böylece mektuplaşmalar başlar. Ne yazık ki yedi yılın sonunda Adalet vefat eder.⁴³

Korcan'ın hapisanedeki arkadaşları ondaki bu yazma yeteneğini görür ve ilerletmesi için ona telkinlerde bulunurlar. Ömer Deniz adında bir arkadaşıyla olan anısını şu sözlerle ifade eder: "**Ömer Deniz diye bir arkadaşım vardı. Bir gün dedim**

⁴² Çetin Özer, "Cezaevinde sanat, sanatçıda cezaevi", *Sanat Olayı*, Haziran 1987, S. 61, s. 55.

⁴³ Oral, a.g.m., s. 8.

*ki ona, 'Yahu Ömer, rüyamda gördüm, Akçaalan okulu yanmış.' Ömer, 'Sana ne' dedi, 'Akçaalan okulu yanmışsa.' Durdum, 'Yahu' dedim, 'sana ne olur mu? Yarın meşhur olursam nasıl bulacaklar Akçaalan okulunu.' Güldük. Onlar teşvik ettiler, arkadaşlarım. Özellikle çok iyi bir okur olan ve iyi eleştiri yapan, Kemal Tahir'in kardeşi Nuri Tahir'i minnetle anmak isterim.'*⁴⁴

Yazar, mahkûm olduğu sırada kendisini hikâye yazma konusunda ciddi anlamda teşvik edenin Dr. Hikmet Kıvılcımlı olduğunu söyler. Hikâye yazma tekniklerini Kıvılcımlı'dan öğrendiğini ve kendisine çok faydalı bilgiler verdiğini söyler. Bu isim dışında Orhan Kemal'den, Çerkez Hasan'dan ciddi teşvikler gördüğünü belirtir.

Korcan'ı yazma konusunda destekleyenler olduğu gibi onun bu girişimini eleştirenler de olmuştur. Arkadaşları arasında Hamdi Şamilof, Nuri Tahir, Ali Kapan gibi isimler vardır. Bu isimler aynı zamanda Nâzım Hikmet yanlısıdır. Özellikle Hamdi Şamilof, Korcan'ın yazdıklarını beğenmez, çünkü onun için yazar dediğin Nâzım Hikmet, Sabahattin Ali gibi güçlü kalemlerdir. Ama Korcan bu eleştirileri dikkate almaz, aksine kendisine pay çıkarması gerektiğini düşünür. Eleştirinin her zaman bir yazarı iyi yönüyle değil, eksik yönleriyle de değerlendireceğine inanır.

Korcan, *Linç, Tatar Ramazan, İdamlıklar* adlı kitaplarını Sinop Cezaevi'nde yazıyor. Kimisini öyküler halinde yazdığı bu eserleri ancak dışarıya çıkınca bastırma fırsatı bulur. Yazar, Sinop Cezaevi'nin eserleri üzerindeki etkisini şöyle ifade eder: *"İlk ciddi çalışmalarım orada başladı. Hâkimin Hakimiyeti, Hacının Tecellisi, İstanbul'a getirdiğim müsveddeler arasında bu hikâyeleri kaybettim. İdamlıklar'ı, Tatar Ramazan'ı, Linç'i içeride yazdım. Benim bütün zamanımı okumak, yazmak aldı. İdare de, sempati duymasa bile, okuyup yazana sakın bir siyasi mahkûm diye pek karışmıyordu. Çünkü entellektüel faaliyette bulunan bir mahkûm, kavgaya girmiyor, esrar içmiyor, daha bir sürü onları uğraştıracak davranışta bulunmuyor diye, ses çıkarmıyorlardı. Gelen kitapların hepsine müsaade etmeseler bile, yine de*

⁴⁴ Özkırımlı, a.g.e., s. 156.

*okuyacak bir şeyler buluyorduk. Hatta dışarda bu kadar yoğun okumak mümkün olmuyor."*⁴⁵

Korcan, yatağının kenarında yazdığı notları saklamaktadır. Ancak bir gün bu müsveddeler, müdürün eline geçer. Müdür, savcıya şikayet eder fakat savcı, yazardan yana çıkar ve o da Korcan'ı yazması konusunda destekler. Yazarak neyin yanlış neyin doğru olduğunu, kendi yanlışlarını da görebileceklerini söyler. Korcan, Savcı Nejat Egemen'i, kendisini yazmaya teşvik eden iyi bir insan olarak anmaktadır.

Yazar hapisshaneden çıktıktan sonra ise Çetin Altan, Hasan Pulur, Abdi İpekçi, Nadir Nadi, Adnan Tahir, İlhan Selçuk gibi isimler Korcan'ı yazması konusunda desteklemişlerdir. 1962 yılında Korcan, Milliyet'in açtığı "Bir Memleket Gerçeği" konulu **Ali Naci Karacan** yarışmasına "Köse" adlı hikâyesiyle katılır. Bu yarışmada Dursun Akçam, Erol Toy gibi isimler de vardır. Korcan, bu yarışmada ikinci olur, böylece yazarlık yolundaki ilk resmî adımı atmıştır.

Yazar dünya edebiyatçılarından Tolstoy, Gogol, Gorki, Sholokhov, Remarque, Emile Zola, Steinbeck, Silone gibi isimleri severek okur. Korcan'a göre bir yazar şöyle olmalıdır. *"Yazar, müsbet ilmin çerçevesini hurafe ile zorlamayan, halkının hayat kavgasında her kahrı göze alarak onun yanında yer alan kişidir. Ne iç, ne de dış sömürünün gözü bağlı aleti değildir."*⁴⁶ Korcan, yazarın halkın sorunlarını, sıkıntılarını dile getirmesi gerektiğini düşünür. Kendi dönemindeki hikâye ve roman türündeki ürünlerin daha da gelişmesi gerektiğini belirtir. Yazar her zaman gelişime açık olmalı, bir adım daha ileriye hedef almalıdır. Aynı zamanda toplumdan kendini soyutlamamalı ve onunla iç içe olmalıdır. Ancak bu şekilde çağdaşlarına yaklaşabilir.

Korcan, Batı Edebiyatının önemli eserleri varsa bizim de kendi edebiyatımızda o derece güçlü eserlerimiz olabileceğini düşünür. Yazar bu düşüncelerini Zeynep Karabey ile Yazko Edebiyat Dergisi'ndeki röportajında şöyle ifade etmektedir: *"Osmanlı'dan beri, kütüphanelerimizi karıştırdığımız zaman, Cumhuriyet tarihini karıştırdığımız zaman, bizim de kendimize göre, edebiyat türleri bakımından, birçok güzel örneklerimiz var. Onları, yani batının başarılı yazarlarını*

⁴⁵ Özer, a.g.m., s. 56.

⁴⁶ Özkan, a.g.m., s. 12.

*silme için değil, daha iyi şeyleri yaratmak için kullanmalıyız. Onların başarılı yazarı varsa, bizim de herhangi bir konuyu, kendi meselelerimizi gözönüne alarak, bir yazarımız nasıl ele alıyor? Nasıl anlatıyor bakmak lazım. Bu kolaydır, kimse de size itiraz edemiyor. Efendim batı bunu yapmış ama, şimdi Allahaşkına bu kartallar gibi üstümüzden geçen uçaklar, böyle arılar gibi durmadan çalışan vasıtalar, bunları kullanan bizim memleketimizin insanları değil mi? Bu fabrikaları çalıştıran, bu yolları yapan. Bunları yapıyorsak, elbette edebi türleri de güzel örnekleriyle sergileyeceğiz demektir. Biz aslında bu saydığım insanları anlatıyoruz. Ve bu insanları anlatışımıza ilgi duyuluyor ki, en geniş tercüme Cumhuriyet tarihinde yapılmıştır. Türkiye'den batıya. Çeşitli ülkelerde yazarlarımızdan çok güzel örnekler var ve beğeniliyor. Bu da bu konudaki kimlik ve şahsiyet sahibi olmamız hakkındaki fikrimi destekler."*⁴⁷

Korcan, 1970 yılında Sait Faik Hikâye Armağanı'nda Oktay Akbal, Vedat Günyol ve Rauf Mutluay'dan oluşan jüriyi çok düşündürmüştür. Tahir Alangu, devrin hikâyesini değerlendirirken şunları söyler: *"Günümüz hikâye yazarlarının çoğu "sosyal gerçekliğe" saplanmış, hınç alır gibi, içleri kin dolu olarak yazmaktadırlar. Oysa yarışmaya katılanlardan Kerim Korcan bu engeli aşmış, hikâyelerinde insan sevgisine bir dönüş yapmıştır. Halk hikâyelerinin anlatıcılarına has bir deyiş kullanmış ve bir üslup yenilemesine girmiştir. Bizim kendi kaynaklarımıza dönmüş, bize has deyim, motif ve ritimli bir anlatım dili kullanmıştır. Halk edebiyatımızdan gelen motiflerle, masal, mani, türkü gibi kaynaklarla hikâyelerinde düşünce mekanizmasını vermiştir."*⁴⁸

Haldun Taner ise şöyle der: *"Zeyyat Selimoğlu'nun eseri için "deniz gibi oynak ve canlı" diyebilirim. Hikâyelerinde denizcilerin yaşantılarını içten, iyi bir üslup ve canlı bir dille anlatmıştır. Ancak Selimoğlu'nun yanı sıra diğer bir yazara, Kerim Korcan'a değinmek istiyorum. Hikâyeleri büyük olaylara ve insan materyeline dayanıyor. Ve en önemlisi halk anlatılarının sıcaklığını veriyor."*⁴⁹

⁴⁷ Zeynep Karabey, "Romanda Tip Olgusu ve Tipin İşlevi Üzerine Yazarlarla Söyleşi", *Yazko Edebiyat*, Ocak 1983, S. 27, s. 88.

⁴⁸ Zeynep Oral, "Korcan ve Seyda, Jüriyi Uzun Boylu Düşündürmüştü" *Milliyet*, 10 Mayıs 1970, s. 8.

⁴⁹ Oral, a.g.m., 10 Mayıs 1970, s. 8.

Korcan, eserlerinde yerel kullanımlara, argo sözcüklere, atasözü ve deyimlere sık sık yer vermektedir. Kullandığı canlı üslûp, yukarıda da belirttiğimiz üzere birçok edebiyatçı tarafından takdir edilmiştir. Böylece halkın içinden geldiğini, halktan biri olduğunu ispat etmektedir. Doğan Hızlan, Korcan'ın söylenmesi gereken en önemli özelliğinin keskin gözlemciliği ve hapisane düzenine dair yargılarının doğruluğu olduğu inancındadır.⁵⁰

Tarik Dursun ise Korcan'ın katı, çıplak ve çarpıcı gerçekçiliği git gide romanın tezgâhında pişirerek verdiğini söyler.⁵¹

1974 yılındaki *Yansıma* Dergisi'ndeki röportajda Korcan, edebiyatta ilerleme sağlanabilmesinin insanların kendi aralarındaki bağı güçlendirmesine bağlı olduğunu savunur ve düşüncelerini şu şekilde ifade eder: *"1974 yılında sanat ve sanatçıya düşen görevler hem dünyada hem de ülkemizde hayli ağırlaşacağına benzemektedir. Bu bakımdan her alanda uyanık olmalı, yaraları sarmalı, küçük hesaplardan uzaklaşmalı, birbirimizi sevmesini öğrenmeli, hasmın kimsenin göz yaşına bakmayacağını anlamalı, bir birini mutlak manada destekleyen en küçük sarsıntılarda bölünmeyen on kişiyi bir araya getiremediğimiz ülkemizde, bin parçaya ayrılmamanın çarelerini aramalı, hele faşizmin tarihinden daha eski bir sosyal mücadeleye tarihinin sahip olduğumuzu hatırlamalı ve halâ bu kara belânın karşısına hatırı sayılır bir ağırlık koyamadığımızı da katıyken hatırdan çıkarmamalıyız..."*⁵²

1.3.KERİM KORCAN'IN ESERLERİ

Kerim Korcan'ın şiir, hikâye, anı, roman türünde on üç eseri bulunmaktadır. Bunları Linç (1967), İdamlıklar (1971), Ter Adamları (1975), Dimitrof Geçiyor (1978), Patrona (1983), Acılar Çemberi (1990) adlı romanları, Tatar Ramazan (1969), Canlı Bayraklar (1971), Ölüm Pusuda (1990), Capon (1990) adlı hikâye kitapları, Ey Gaziler (1989) adlı şiir kitabı ve Ateşten Köprü (1988), Harbiye Kazanı (1989) adlı anı kitapları olarak sıralayabiliriz.

⁵⁰ Doğan Hızlan, *Kitaplar Kitabı*, YKY, İstanbul 1996. s. 323.

⁵¹ Tarık Dursun K., "1971: Ve Roman", *Milliyet*, 5 Ocak 1972, s. 6.

⁵² Kerim Korcan, "Soruşturma" *Yansıma*, Ocak 1974, S. 25, s. 47.

1. Linç (1967): Korcan'ın yazı hayatına başladığı ilk eseridir. İlk basımı, Ağaoğlu Yayınevi tarafından 1967 yılında 198 sayfa olarak yapılmıştır.⁵³

Arap lâkabıyla tanınan Kadir Güler, bir kız kaçırma olayında arkadaşına yardım eder, istemeden bir adam vurur ve hapisaneye düşer. Aslında doğruluktan, iyilikten, güzellikten yana olan Arap, içinde bulunduğu ortamın şartlarına kısa sürede ayak uydurur ve idareye karşı gelmeyi yiğitlik göstergesi olarak kabul eder.

Hapishane müdürü Şevket Erdoğan Bey yaşlı, yönetim işlerinde zayıf, emekli bir komiserdir. Başgardıyan Rüştü Efendi, müdürün eksik bir yanını arayan ve görevinde bir an önce yükselmek isteyen birisidir. Hapishanede sözü geçen Bayraklılı Feti, Arap Kadir'den kendi arkasından konuştuğu gerekçesiyle bir mahkûmun yüzünü jiletle çizmesini ister. Kadir böylece ilk suçunu işlemiş olur.

Bolu'da meydana gelen bir deprem sonucu oradaki mahkûmlar Sinop Hapishanesi'ne nakledilir. İstanbul'dan da çeşitli suçlardan dolayı bu hapishaneye nakil olan mahkûmlar vardır. Bu mahkûmlardan asi birkaçı ile Arap Kadir arasında sürekli bir ağalık çekişmesi olmaktadır. Mahkûmlar arasında sorunlar çıkmaya başlayınca idare diğerlerinin gözünü korkutmak amacıyla Arap Kadir'i tek başına kalacağı odaya hapis eder. Arap, buradan kaçır. Dağlarda çok yaşayamaz ve Ahlatlar köyüne iner. Köyün muhtarı şüpheli gördüğü Arap'ı jandarmalara teslim eder. Hapishaneden kaçma suçundan dolayı yine tek kalacağı karanlık, soğuk, küf kokan bir odaya mahkûm edilir.

Arap, bu sefer de kendi kaldığı zindanı ateşe verir. Daha bu suçu unutulmadan odasına konuşmak için gelen müdürü bıçakla yaralar. Bu suçundan dolayı çıktığı mahkemede siyasî mahkûmun Kadir'in lehine ifade vermesiyle kırk gün ceza alır. Bu sefer Arap, içinden lağımın geçtiği bir hücreye konur. Siyasî mahkûmun Ankara'ya dilekçe yazmasıyla Kadir, koğuşa geçer. Tam bu sırada

⁵³ Eserin 2. baskısı 1971 yılında e yayınlarınca 232 sayfa olarak yapılmıştır, 4. ve 5. baskıları Kerim Korcan tarafından 1982 yılında yapılmıştır. 6. baskısı Yalçın Yayınları tarafından 1985'te 183 sayfa, 2005'te de Babil Yayınlarınca 160 sayfa olarak yayınlanmıştır. Çalışmamızda "Linç, 2. Baskı, e Yayınları, İstanbul 1971" künyeli eser kullanılmıştır. Bu eserin dipnotunu verdiğimiz için çalışmamızın ilerleyen kısımlarında tekrar dipnot vermeyeceğiz.

Kütahya hapishanesinden üç sürgün gelir. Arap ile aynı koğuşa verilirler. İdare, bu mahkûmların Kadir'i sindireceğini düşünmektedir. Kadir ve bu mahkûmlar arasında münakaşalar çıkar. Bu tartışmalar sonunda Arap, tek kalacağı bir hücreye koyulur ve ona özel bekçi verilir. İdare, onun yavaş yavaş ölmesine ortam hazırlamaktadır. Bu koğuştaki dokuz ay kalır. Onu canından bezdiren yalnızlıktır. Bu koğuştan yalnız doktora gitme bahanesiyle dışarı çıkabilmektedir.

Suçtu daha da ağırlaşan Arap Kadir, başgardiyani bıçaklar ama kendisi de diğer mahkûmlar tarafından saldırıya uğrar, yara alır. Sonrasında idamlıkların kaldığı taş hücrelerden birine yatırılır. Bu hücrede yaralarına bir damla tentürdiyot bile sürülmez. Arap acılarıyla günden güne erimeye bırakılmıştır. Kaldığı hücrede yatak bile yoktur. Yedi gün boyunca sonunun geldiğini düşünüp durur. Çünkü idamlıklara uygulanan bazı davranışlar ona da uygulanmaktadır. Bir sabah, daha gün aydınlanmadan idareden birkaç görevli Arap'ın ifadesini almak için hücreye gelirler. Görüşmede Arap'ın bundan sonra arkadaşlarının olduğu koğuşa geçeceği söylenir. Ertesi gün saat ikide Arap'ı hücrelerinden almaya gelirler. Dışarıda kimse yoktur, ortalık mahkûmun can güvenliği için temizlenmiştir. Arap'ın vurulması çok sürmez. Arkasında taşlı, sopalı, bıçaklı kocaman bir kalabalık belirir. Arap Kadir, bunlardan kaçıp atölyelerin birine sığınacağını düşünürken asıl yarayı orada alır. Korku ve endişeyle girdiği atölyelerin birinde Tahir Usta adında bir mahkûm falçatayla onu göğsünden yaralar. Arap, bu yarayla kaçmaya çalışırken hamama sığınmak aklına gelir. Oysaki diğer mahkûmlar bunu da önceden düşünmüşlerdir ve orada da üç bıçaklı adam ona pusu kurmuştur. Aldığı yaralarla dermanı kalmayan Arap, yere yığılır. Arap'ın üzerine diğer mahkûmlar da hücum eder ve Arap yara üzerine yara alır. Arap'ın vücudunda bıçaklanmayan yeri kalmamıştır. Doktorun müdahalesi, bu kanlar içindeki mahkûmu hayata döndürmeye yetmez. Arap'ın ölümünden sonra mahkûmlar, onu yiğitliğiyle yaptığı cesur hareketlerle anarlar. Zamanında ona bıçak çeken Kütahyalılardan Asım Ağa bile Arap'ın mangal gibi bir yüreği olduğunu söyler. Arap, ardında yaşanan tüm olumsuz hatıraları da ölümüyle birlikte götürmüştür. Herkes onu iyi halleriyle hatırlar.

Yazar, Sinop Cezaevi'nde mahkûm olduğu 1938-1948 yılları arasında gözlemediği gerçekleri Arap Kadir ekseninde aktarmıştır. Doğan Hızlan, Linç için

şunları söylemektedir: "*Linç, bir karakteri ve bunun çevresinde de bazı tipleri çizmekle yetinmiyor, koca bir hapisane düzeninin aksaklığını, bozulmuşluğunu da yargılıyor. Orada dönen çıkar çarkları çıplaklıkla ortaya konuyor.*"⁵⁴

Eser, kimilerince uzun hikâye kimilerince de roman olarak değerlendirilir. Yazarın bir üslup özeliği olarak sık sık metnin arasına girip okuyucuyla konuşması, bazı eleştirmenler tarafından kusur olarak görülmektedir. Tarık Dursun K. bir yazısında *Linç* için şunları söylemektedir. "**KORCAN**'ın "**Linç**"i roman mıdır, röportaj mıdır, ikisi için de "evet" diyebilmek zordur. *Korcan* roman boyutlarını sık sık zorlarken, bir de bakarsınız bir röportajda rastlanabilecek yaman bir gözlemcilikle karşınızdadır. Az sonra aynı *Korcan*, gereksiz bir "nutuk" a girişir. *Arap Kadir*'in yanısıra çıkardığı ikinci mahkûm ağzından ettiklerini yeterli bulmaz, araya yazar olarak da girer.

*Bunlar kusurdur. Büyük kusur, ya da küçük kusur. Ama her şeye karşılık Korcan'ın şaşırtıcı bir ustalık taşıyan, az rastlanır o keskin gözlemciliğiyle birlikte gelen başarısını bütünüyle pek gölgeleyemeyecektir.*⁵⁵

Linç, hem tiyatroya hem de sinemaya uyarlanmış bir eserdir. Ünlü yönetmen Bilge Ortaç, *Linç* filmiyle 1970 yılında Venedik Film Festivali'ne aday olmayı düşündüğünü belirtmiştir. Bu filmde ünlü oyuncular yer almıştır. Altan Demirkol bu film için şunları söylemektedir: "*Linç*"te başrolü *Demir Karahan* oynayacak. *Erol Taş, Yılmaz Köksal, Kadir Savun, Ali Şen, Baki Tamer, Ali Poyrazoğlu, Ersun Kazaçel, Danyal Topatan, Asım Nipton* ve ayrıca on kadar tanınmış karakter oyuncusu rolleri paylaşacaklar. "*Linç*"in en ilginç yanı da kadın oyuncunun bulunmaması. Sadece, *Demir Karahan*'ın hapisanede düşlerine gireceği bir kadın - o da sembolik olarak - filmi süsleyecek. Bu sembolik kadın oyuncu için de, Bilge Ortaç, *Hülya Darcan* ve *Nebahat Çehre*'yi düşünüyormuş. Fakat genç kadın rejisörün en büyük tutkusu '*Linç*'i Venedik Film Festivali'ne kabul ettirebilmek..."⁵⁶

⁵⁴ Hızlan, a.g.e., s. 322.

⁵⁵ Tarık Dursun K. "Kurt İşi", *Milliyet*, 11 temmuz 1967, s. 6.

⁵⁶ Altan Demirkol, " 'Linç' Filme Alınıyor...", *Milliyet*, 26 Haziran 1970, s. 8.

Aynı yıl, Eylül ayında *Linç*, 2. Adana Altın Koza Film Festivali'nde En iyi Film Ödülü'nü kazanır.

2. Tatar Ramazan (1969): *Tatar Ramazan* adlı eser "Süreyya", "Melkon", "Çoban", "Elmas", "Köse", "Temizlik", "Hepimiz Türk'üz", "Şükürler Olsun" ve "Tatar Ramazan" isimli dokuz hikâyeden oluşan bir kitaptır. İlk basımı, 1969 yılında Ararat Yayınevi tarafından 277 sayfa olarak yapılmıştır.⁵⁷ İsmi hikâyelerden biri olan "Tatar Ramazan"dan almaktadır. "Süreyya" adlı hikâyenin dışındaki sekiz hikâye hapisanede geçer ve mahkûmları anlatan olaylardan oluşmaktadır. Korcan'a *Milliyet* gazetesinin açtığı "Bir Memleket Gerçeği" konulu Birinci Karacan Yarışması'nda ikincilik kazandıran "Köse" adlı öykü- röportajı da bu eserde yer almaktadır. Korcan, kitabı için şunları söylemektedir: "*Tatar Ramazan bir cezaevi ürünüdür. Diğer kitaplarımda da hep yaşanandan yola çıkılmıştır. İnsanın nasıl sömürüldüğü, nasıl insanlığından çıkarıldığı anlatılmıştır. Kalıcı olan insanın kendisi için savaşmasıdır. Her zaman ve mekanda.*"⁵⁸

Süreyya⁵⁹ adlı öyküde hamileyken eşinden ayrılıp babasının evine dönen Süreyya'nın yaşadıkları anlatılır. Süreyya, önceden sürekli şiddet gördüğü bir bahriyeliyle evlidir. Kocasından ayrıldıktan sonra ailesiyle bu mahalleye taşınır. Hikâyede mahallenin adı verilmez. Geldiğinde hamiledir. Bir polis memuru para karşılığında Süreyya ile birlikte olmak ister. Süreyya'nın kabul etmemesi üzerine polis memuru, onun adını kötüye çıkarır. Mahalleli güzelliği dillere destan olan Süreyya hakkında kötü şeyler söyler. Hamileliği de söylentilerin iyice artmasına sebep olur. Babası bu söylentilere dayanamayarak polise gider, fakat polis de halktan yana konuşur. Süreyya bir erkek evlat dünyaya getirir ve halkın kötü sözlerine dayanamaz. Bir gece o semtin halkından birkaç kişinin eve gelip evi boşaltmalarını istemesiyle aile, geldikleri gibi sessizce mahalleyi terk ederler.

⁵⁷ Eserin 2.baskısı 1979 yılında e yayınlarınca yapılmıştır. 2005 yılında Babil yayınlarınca 235 sayfa ve 2010 yılında Yakın Plan yayınlarınca 304 sayfa olarak basılmıştır. Bu eserin dipnotunu verdiğimiz için çalışmamızın ilerleyen kısımlarında tekrar dipnot vermeyeceğiz.

⁵⁸ Tuna, a.g.m., s.13.

⁵⁹ "Süreyya" *Tatar Ramazan* adlı hikâye kitabının ilk öyküsüdür. Kitapta 5 (beş) ile 11 (on bir) sayfaları arasında yer almaktadır.

Melkon⁶⁰ adlı öyküde koğuşun en yaşlısı olan Melkon adlı mahkûm ile Hasan Kaçar adlı mahkûmun tartışması anlatılır. Hapishanenin en yaşlı, güngörmüş mahkûmu Melkon, Hasan Kaçar ile oynadığı oyunda önde olunca Hasan tarafından sözlü tacize maruz kalır. Melkon da altta kalmaz ve tartışma kızışır. Bardağı taşıran nokta, Hasan'ın Melkon'un karısının ve kızının dilencilik yaparak ceza parasını toplamaya çalıştığını söylemesi olur. Gururu incinen Melkon, iyice sinirlenir. Ağzına geleni söyler. Araya diğer mahkûmlardan Hava Subayı Remzi Bey girerek ortalığı yatıştırır. Ama o günden sonra Melkon ve Hasan birbirleriyle konuşmazlar. On yedi gün sonra Melkon tahliye edilir. Hapishaneden çıkarken tüm mahkûm arkadaşlarıyla vedalaşırken büyüklüğünü yapar ve Hasan ile de gönüllü bir şekilde vedalaşır. Böylece küskünlük son bulur.

Çoban⁶¹ adlı öyküde verem hastalığının yakalanan Ahmet Çoban'ın yaşadıkları anlatılır. Esrar satmak suçuyla hapishaneye giren Ahmet Çoban'ın verem hastalığına yakalanmasıyla olay halkası başlar. Hapishanenin doktoru Hayati Bey, Sultanahmet Cezaevi Hastanesi'nde yatan Ahmet'in reçetesine pirzola yazar. Ahmet, pirzola yese iyileşecektir fakat bir türlü idare onun bu ihtiyacını karşılamaz. Ahmet öleceğini anlar, son zamanlarını ailesinin yanında geçirmek ister. Siyasî mahkûma, idareye verilmek üzere dilekçe yazdırır. Fakat bu talebi de idare tarafından geri çevrilir. Arkadaşları çeşitli yöntemlerle onu iyileştirmeye çalışsa da Ahmet, giderek ağırlaşır. Ölümün iyice yaklaştığını anlayan mahkûmlar, bir cuma günü Ahmet'i alıp cuma namazı kılmaya giderler. Dualar edilir. İdarenin hava değişim izni vermemesi, reçetedeki pirzolanın tedarik edilmemesi üzerine Ahmet vereme yenik düşerek son nefesini verir.

Öyküde yöneten ve yönetilen arasındaki çatışma verilmek istenmiştir. Ahmet Çoban, çaresiz bir hastalığa yakalanarak pirzola ve eve çıkma iznine muhtaç olan güçsüz, ezik tarafı temsil ederken idare, mahkûmun derdine derman olmayan ilgisiz, kağıt üzerinde görev yapan tarafı temsil etmektedir.

⁶⁰"Melkon" *Tatar Ramazan* adlı hikâye kitabının ikinci öyküsüdür. Kitapta 12 (on iki) ile 25 (yirmi beş) sayfaları arasında yer alır.

⁶¹"Çoban" *Tatar Ramazan* adlı hikâye kitabının üçüncü öyküsüdür. Kitapta 26 (yirmi altı) ile 33 (otuz üç) sayfaları arasında yer almaktadır.

Elmas⁶² adlı öyküde Elmas'ın kendisini aldatan eşini öldürmesi ve hapishaneye düşmesi anlatılır. Elmas ve Hanife'nin önceleri iyi giden bir evlilikleri vardır. Elmas çok sevdiği hayvanlarıyla yük taşır, çalışır, evine ekmeğini getirir. Fakat çok yoğun çalıştığından eşine ve kızına ayıracak vakti kalmaz. Bir zaman sonra Hanife, Elmas'ı eve bir erkek alarak aldatmaya başlar. Bu durum çevrelerince duyulunca Elmas, insan içine çıkamaz duruma gelir. Hanife'yi iyilikle uyarmaya çalışsa da, kadın yapacağından şaşmaz. Daha iki yaşını doldurmamış kızları Sevda'nın yanında bile âşığıyla beraber olmaya devam eder. Elmas, bu işin tatlılıkla düzelemeyeceğini anlayınca karısı Hanife'yi bir gece baltayla boynundan keserek öldürür ve hapishaneye girer.

Öyküde çatışma, ekmeği uğruna çok çalışıp eşi Hanife ve kızı Sevda'ya yeterince vakit ayıramayan Elmas ile eşi Hanife arasında geçmektedir. Hanife'nin eve aldığı âşığı, olay halkasının oluşması için yardımcı kişidir.

Köse⁶³ adlı öyküde Kasım Köse adlı mahkûmun hapishaneye girmesi ve orada yaşadıkları anlatılır. Muhtar Fahir Ece'nin kanunlar yoluyla Kasım Köse'nin elinden tarlasını almasıyla olay başlar. Köse, diline güvenerek valiye gider. Valinin yardımlarıyla tarlasını geri alır. Amacına ulaşmakla yetinmeyen Köse, Fahir Ece'nin aleyhinde dilekçeler yazar. Fakat bu girişimleri kendine döner ve hapishaneye giren kendisi olur. Hapishaneye girmesiyle olay sonuçlanır.

Öyküdeki çatışma Kasım Köse ile Fahir Ece arasında geçmektedir. Çatışmaya sebep olan Kasım Köse'nin istediğini elde etmesine rağmen hıncını alamayarak Fahir Ece'nin kötülüğünü istemesidir. Sonunda yine zararlı çıkan kendisi olur ve hapishaneye düşer.

Temizlik⁶⁴ adlı öyküde hapishaneye yeni gelen müdürün yeni kurallar koyması ve bu kuralların sonunda yaşananlar anlatılır. Mehdi Bey, yeni tayin olduğu hapishanedeki temizliği ve beslenme şartlarını beğenmez. Hapishaneye bir

⁶² "Elmas" *Tatar Ramazan* adlı hikâye kitabının dördüncü öyküsüdür. Kitapta 34 (otuz dört) ile 63 (altmış üç) sayfaları arasında geçmektedir.

⁶³"Köse" *Tatar Ramazan* adlı hikâye kitabının beşinci öyküsüdür. Kitapta 64 (altmış dört) ile 73 (yetmiş üç) sayfaları arasında yer alır.

⁶⁴ "Temizlik" *Tatar Ramazan* adlı hikâye kitabının altıncı öyküsüdür. Kitapta 74 (yetmiş dört) ile 85 (seksen beş) sayfaları arasında yer almaktadır.

düzen, intizam getirmek ister. Bu düzen, öncelikle mahkûmları gerekçesiz yere tecrite atmasıyla başlar. Kışın soğuğuna bakmayarak hapishanede temizlik emri verir. Bitli yorganlar ve mahkûmların eşyaları yakılır. Bu olay, soğuktan etkilenen beş mahkûmun ölmesiyle sonuçlanır. Ancak hapishaneye gelen sıhhiye müfettişi, müdürün temizlik için yaptığı uygulamaları çok beğenir.

Hikâyede Mehdi Bey, sonunu düşünmeden hareket eder. Mahkûmların iyiliğini düşünerek birkaç uygulama yaptırır fakat uygulamaların sonucunun hüsrana olmasıyla hikâyede çatışma gerçekleşir.

Hepimiz Türk'üz⁶⁵ adlı hikâyede Arabacı Ali ile Hapishane Müdürü arasında geçen olaylar anlatılmaktadır. Fakir mahkûmların koğuşundan Arabacı Ali ile başka bir koğuşta kumar postasını elinde tutan Abaza Reşit arasındaki sürtüşmeyle olaylar başlar. Arabacı Ali, kumar postasını kendi koğuşuna alır, mahkûmlardan birini döven bir gardiyana sataşmasıyla olay halkası genişler. Müdür, Ali'nin bu yaptığı karşısında koğuşları farklı saatlerde dışarıya çıkarma izni verir. Arabacı Ali, bu uygulamaların Abaza Reşit'in oyunlarının sonucu olduğunu ve müdürün de Reşit'ten yana hareket ettiğini düşünür. Hapishaneyi ziyarete gelen savcıya müdürün mahkûmlara eşit davranmadığını göstermek amacıyla koğuşlarının kapısına "Türkler Koğuşu" yazılı bir tabela asar. Savcı, herkesin Türk olduğunu söyler ve mahkûmları tarih konusunda bilinçlendirmek için tarih hocası getirtir. Arabacı Ali'nin koğuşundaki mahkûmların Reşit'e olan kinleri dinmez. Bu sefer Cıbil Halil, Reşit'in yeğeni Kazım'a bir oyun oynar. Kazım'ın karısına Kazım'ın hapishanede karılık yaptığını belirten Akmeşeli Cafer imzalı bir mektup yazar. Bu mektup Kazım'a ulaştınca, Kazım Cafer'i öldürür. Bu cinayetin üzerine Halil sorgulamaya alınır, Halil'in işkence sonucu suçunu itiraf etmesiyle hikâye sonlanır.

Hikâyedeki çatışma, fakir Arabacı Ali ve arkadaşları ile onların halinden anlamayarak hareket eden hapishane müdürü arasında geçmektedir. Yöneten ve yönetilen arasındaki çatışma aktarılmıştır. Arabacı Ali ve arkadaşları, zayıf, güçsüz,

⁶⁵ "Hepimiz Türk'üz" *Tatar Ramazan* adlı hikâye kitabının yedinci öyküsüdür. Kitapta 86 (seksen altı) ile 145 (yüz kırk beş) sayfaları arasında yer almaktadır.

fakir olarak kurgulanırken, müdür güçlü, konumuna güvenen, açın halinden anlamayan bir kişi olarak kurgulanmıştır.

Şükürler Olsun⁶⁶ adlı hikâyede hapishanedeki mahkûmlar ve hapishane müdürü Refik Dilgiç arasında geçen olaylar anlatılmaktadır. Mahkûm Emin'in, tencerenin altına koyacağı tuğlanın yanlılıkla başgardiyana gelmesiyle olaylar başlar. İdare de bu hareketin kasıtlı olduğunu düşünerek Emin'i döver ve ona on beş gün hücre cezası verir. Hapishaneye yeni müdür Refik Dilgiç gelir. O güne kadar geçerli olan düzeni sorgulamadan kendi kurallarını ortaya koyar. Koşulları, hücreleri ziyaret ederek tek tek mahkûmlarla ilgilenir, sıkıntılarını sorar. Başgardiyana Ekrem Efendi, müdürden hoşlanmamaktadır. Yeni kuralları idarî personel yadırgar, mahkûmlar da uygulamazlar. Müdür de bir süre sonra katı kuralcılıktan vazgeçip, hapishanede ağa olanların yanında yer almaya başlar. Kerem Ağa adındaki mahkûm, hapishanede sözü geçen koşullarındandır. Tokatlı Ali adındaki mahkûm, fakir kimsesiz olan mahkûmların tayinini zorla elinden almaktadır. Simitçi Emin de bu mahkûmlardandır. Simitçi Emin, müdürün kendisini ziyarete gelmesinden güç alarak bu sıkıntısını ona bildirir. Müdür bu sorunla kendisi ilgileneceği yerde Kerem Ağa'ya havale eder. Kerem Ağa, olayları çarpıtarak Tokatlı Ali'nin yanında yer alır. Simitçi Emin, ekmeğini artık kendi çabasıyla kurtarabileceğini anlar ve bir gün tayin sırasında Tokatlı Ali'yi boğazından şişler, Tokatlı Ali de Emin'i sırtından bıçaklayarak öldürür. İki mahkûm da ölür. Olaylar Refik Dilgiç'in Emin'i suçlu konuma düşürerek rapor etmesiyle sonlanır.

Tatar Ramazan⁶⁷ adlı hikâyede, Tatar Ramazan ve yeni geldiği hapishanedeki Abdurrahman Çavuş ile olan tartışmaları anlatılmaktadır. Abdurrahman Çavuş, Tatar Ramazan gelene kadar hapishanede korkulan, haraç kesen, kumar postası kuran bir adamdır. Ramazan'ın gelmesiyle hapishanedeki düzen değişir, Ramazan mahkûmlar tarafından çok sevilir. Kendi ağalığını Ramazan'ın elinden alacağını düşünen Abdurrahman Çavuş, Ramazan'ı korkutup sindirmek ister. Önce kendisinden yaşça

⁶⁶"Şükürler Olsun" *Tatar Ramazan* adlı hikâye kitabının sekizinci öyküsüdür. Kitapta 146 (yüz kırk altı) ile 186 (yüz seksen altı) sayfaları arasında yer almaktadır.

⁶⁷"Tatar Ramazan" *Tatar Ramazan* adlı hikâye kitabının dokuzuncu ve son öyküsüdür. Aynı zamanda kitap adını bu öyküden almıştır. Kitapta 187 (yüz seksen yedi) ile 302 (üç yüz iki) sayfaları arasında yer almaktadır.

büyük olan Satı Dayı'ya yok yere tokat atar. Ramazan, bu durumun kendisine yapıldığını anlar ama büyütmez. Yaptığının işe yaramadığını gören Abdurrahman Çavuş, Ramazan'ın koğuşundaki Bekir'e yazılı bir kağıt gönderir. Bu kağıtta kendisine yetmiş beş lira borcu olduğunu belirtir. Oysa Bekir'in borcu yoktur. Bekir, idareye durumu anlatır fakat idare Çavuş'tan yana olur. Ramazan, idarenin Abdurrahman Çavuş'u koruduğunu anlayınca bu işe bir dur demek için Çavuş'a göz dağı vermek ister. Niyeti onu öldürmek değil sadece yaralamaktır. Hapishanenin bahçesine çıkıp Çavuş'u bıçaklar. Çavuş korkup kaçar fakat yara almıştır. Yaptıklarına pişman olan Çavuş, çıkarıldığı mahkemede suçunu itiraf eder ve Ramazan'dan özür diler. Bundan sonra geçmişi unutarak hapishanede arkadaş olarak günlerini geçirmeye devam ederler.

Hikâyedeki çatışma ezilen, aç ve güçsüz olan mahkûmların yanında, onları korumayı kendine görev edinmiş, idareye dış bileyen Tatar Ramazan ile mahkûmların sırtından geçinen, onların buğday, un gibi malzemelerine el koyan, onları ezen, verdiği rüşvetlere güvenerek sırtını idareye dayayan Abdurrahman Çavuş arasında geçmektedir.

"Tatar Ramazan adlı eser 1978 yılında Vera Feonova tarafından Moskova'da Rusçaya çevrilmiştir." ⁶⁸ Ayrıca Tatar Ramazan hikâyesi, İstanbul Şehir Tiyatroları'nda beş sahnede oynamış, bir senede 70- 80 bin kişi izlemiştir ve 1990 yılında filme çekilmiştir. ⁶⁹ Tatar Ramazan adlı karakter birçok insan tarafından benimsenmiş ve sevilmiştir. Yaşar Yörük, Tatar Ramazan adlı hikâye için şunları söylemektedir: *"Korcan'ın bu öyküsü, feodalite- bürokrasi işbirliğini vurgulaması bakımından önem taşımaktadır. Öyküde Abdurrahman Çavuş, feodal güçleri simgeler. Cezaevi yöneticileri de bürokrasiyi. Osmanlı dönemi bir yana, Cumhuriyet dönemlerinde bile varlığını sürdüren feodalite- bürokrasi işbirliği, her toplumsal kurumda (cezaevinde bile) etkisini sürdürmektedir. Fakat bu etki, halk yığınları açısından olumsuzdur. Korcan'ın Tatar Ramazan'ı işte bu olumsuzluğa baş kaldırır. Öykünün en ilginç yanı da budur bence."* ⁷⁰

⁶⁸ Erol, a.g.e., s. 235.

⁶⁹ Özer, a.g.m., s. 56.

⁷⁰ Yaşar Yörük, "Kerim Korcan'ın 'Tatar'ı", *Yansıma*, Temmuz 1973, S. 19, s. 60.

3. İdamlıklar (1971): Korcan'ın ikinci romanı olan *İdamlıklar*, ilk kez "e Yayınları"nda 1970 yılında 269 sayfa olarak basılmıştır.⁷¹ Roman, Korcan'ın Sinop Cezaevi'nde mahkûmken gözlemediği kişilerin yaşam öykülerinden oluşur. Eserde aktarılan tüm mahkûmların ortak özelliği idama mahkûm olmalarıdır. Eserin girişinde Korcan, yazar kimliğini saklamadığı "Bir Gece" adlı bölümle okuyucuyu romana hazırlar. Bu bölümün dışında "Şakir Ağa, Boyabatlı Emin, Ayancıklı Ömer, Resneli Yaver Bey" bölümlerinde olay örgüsü çerçevesinde mahkûmlar anlatılır.

Şakir Ağa, köyünün ağasıyla bir olup birkaç kişiye öldürüp hapishaneye idam mahkûmu olarak girer. Şakir Ağa, öykünün son kısımlarında iftiraya uğradığını ve bu yüzden hapishaneye düştüğünü belirtir. Hapishaneye girmeden önce cami kapısından bile girmişliği bulunmayan kahraman, buradan kurtuluşunun ancak kaçarak ya da Allah'a sığınıp dua ederek olacağını düşünür. İkincisini tercih eder. Bir sabah erken bir saate kalkıp ezan okur. Tüm koğuş arkadaşları kalkar ve onun bu yaptığını şaşkınlıkla izler. Ardından namazını kılar. Şakir'in önceki hayatını bilen köylüsü Hüseyin ve Torpil Rıza adlı mahkûmlar, onu bu yaptıklarında samimi bulmayarak eleştirmeye başlarlar. Şakir Ağa, tüm söylenenleri duymazdan gelerek ibadetine devam eder, kendisiyle namaz kılan cemaate de imamlık eder. Çok geçmeden beklediği haber gelir, cezası idamdan on beş yıla düşer. Mahkûmlar bunu şaşkınlıkla karşılar ve sevinirler. Fakat kısa zamanda Şakir Ağa, namazı abdesti bırakarak bir kez daha hayretler uyandırır. Bu hareketi gözlerden düşmesine ve hakkında kötü şeyler söylenmesine sebep olur. Başta Torpil Rıza olmak üzere birçok mahkûm onun hareketleri hakkında olur olmaz konuşmaya başlar. Bir süre ses çıkarmayan Şakir Ağa, dayanamayıp sonunda patlar. Kimsenin onun hayatına ve yaptıklarına karışmaya hakkının olmadığını söyler. Ondan beklenilmeyen bu şiddetli konuşmadan sonra kimse sesini çıkaramaz ve Şakir Ağa on beş yılını kendi dilediği gibi yaşayarak geçirmeye başlar.

⁷¹ Eserin 2. Baskısı e Yayınevi tarafından 1973 yılında 314, 3. Baskısı 1982 yılında 351, 4. Baskısı 1985 yılında Yalçın yayınlarınca 301, 2005 yılında Babil yayınlarınca 275 sayfa olarak yapılmıştır. Esere 3. Baskısından itibaren "Onyediler" ve "İşte Hüseyin" adlı iki bölüm daha eklenmiştir. Ancak bu iki bölümde olay örgüsü bulunmamaktadır. Çalışmamızda "Kerim Korcan, *İdamlıklar*, Murat Matbaacılık, İstanbul 1982." künyeli eser kullanılmıştır. Bu eserin dipnotunu verdiğimiz için çalışmamızın ilerleyen kısımlarında tekrar dipnot vermeyeceğiz.

Eser, Boyabatlı Emin'in idam edilme süreciyle devam eder. Emin askerdeyken eşi tecavüze uğrar. Askerden döndüğünde eşinin karnını şişmiş bulan kahraman, bu durumdan işkillenir. Ama annesine de eşine de bir şey soramaz. Sonunda annesi Emin'e durumu açıklar. Öğrendiği bu durum üzerine Emin, çareye eşini öldürmekte bulur. Ormana götürdüğü hamile eşini bıçakla öldürür. Bu suçtan ötürü idam hükmü giyen Emin, hapishaneye girer. Burada tabakacılık yaparak günlerini geçirir. Emin'i zavallı eşini öldürmekle aciz bulup aşağılayan bir mahkûm, Emin'in kendisine sataştığını söyleyerek ona iftira atar. Gerçekte kendisi Emin'e sataşmıştır. Emin ise sesini çıkarıp suçsuz olduğunu söylemez, bunun üzerine elleri arkadan kelepçelenerek münferide atılır. Sessiz sakin kahraman, müdürün izniyle Bayraklılı Feti'nin koğuşuna gelip kelepçelerini çıkarmasıyla rahatlar. Fakat o gecenin yarısı idam sehpasına çıkarılır.

Eserde, daha sonra Ayancıklı Ömer'in idam süreci anlatılır. Ömer, adam öldürmek suçuyla idam cezasına mahkûm edilmiştir. Yedi yıldır temyizini beklemektedir. Yaşadığı köyde Kara Musa lâkabıyla tanınan zengin biri vardır. Musa'nın karısı yasak bir ilişki yaşamaktadır. Kadının âşığı Musa'ya yaklaşıp Ömer hakkında kötü şeyler söyler. Böylece kendince ileride oluşabilecek tehlikeyi önlemiş olmaktadır. Musa bir gün Ömer'in evinin yakınlarında ölü olarak bulunur. Musa, son nefesinde muhtara Ömer'in adını vermiştir. Jandarma, Ömer'in evini armaya gidince silahı samanlıkta bulur. Bunun üzerine Ömer, tüm inkârlarına rağmen tutuklanır. Ömer'in ekonomik durumu avukat tutacak kadar iyi değildir ve hapishanede mahkûm olmaya mecburdur. Temyizden cevap bekler, gelmez. Emin'in idam edilmesi sıranın kendisine geldiği endişesini artırır ve idarî kesimle bir sürtüşme haline girer. Gardiyanların oyununa gelir. Emin, Nedim isimli bir mahkûmla kaçmak için sakladığı urganın bulunmasıyla münferide kapatılır. Fakat kısa bir süre sonra Nedim'i dışarı aldıklarını görünce hiddetlenir. Hüccesine gelen gardiyana, jandarmaya, müdüre taşla saldırır ve onları içeri almamakta direnir. Sonunda yakalanır ve idam edilir.

Roman, Resneli Yaver Bey'in hikâyesinin anlatılmasıyla devam eder. Fındık bahçesi sahibi olan Yaver Bey, bir gün fındıklığını dolaşmaya gittiğinde fındık toplayan işçilerle karşılaşır. İşçiler, fındıklığın sahibinin Belediye Başkanı Asaf Bey

olduğunu söylerler ve Yaver Bey'in tüm karşı koymalarına rağmen fındık toplamaya devam ederler. Sinirlenen Yaver Bey, çareyi Asaf Bey'e gitmekle bulacağını sanır. Fakat düşündüğü gibi olmaz. Asaf Bey, fındık bahçesinin ısrarla onun olduğunu ve Ermenilerden satın aldığını söyler. Bunun üzerine Yaver Bey, valiye gider. Vali de yardımcı olacak kadar ilgili davranmaz. Yaver Bey, Ankara'ya giderek ilgili kurumlarla görüşür ama yine sonuç alamaz. Ordu'ya dönen Yaver Bey, belediyeye gider fakat Asaf Bey'i makamında bulamaz. Kahvehaneye gelir ve oyun oynayan Asaf Bey'i silâhla vurur. İdam cezasıyla hapisaneye mahkûm olan Yaver Bey, ruh sağlığının yerinde olmadığına dair hareketlerde bulunur ve işlediği cinayetin de böyle bir anına geldiğini söyleyerek cezasını yirmi beş yıla düşürmeyi başarır. Af çıkar, öğrencisine tecavüz eden bir mahkûmun cezası affedilirken Yaver Bey, kendi cezasının beş yıla düşmesine hiddetlenir ve sürgün edilir. Gittiği yeni hapisanesinde sürekli okur yazar çizer. Dışarıdaki devlet büyüklerine, gazetelere mahkûmların durumlarını belirten mektuplar yazar. İdare bu durumdan rahatsızlığını dile getirir ve onu tehdit eder. Önceleri Yaver Bey'in yanında yer alan mahkûmlar, idareden korktukları için onu desteklemeyi bırakır. Ama Yaver Bey yalnız kalmaz. Yaşlı birkaç mahkûm arkadaşı, Yaver Bey ve idare arasındaki gerginliği sonlandırmaya yardım ederler.

Eser, "*Onyediler*" kısmıyla devam eder. Marksist- Leninist düzen yanlısı on yedi genç mahkûma idam kararı çıkmıştır. Bunların arasında yazarın arkadaşının da oğlu vardır ve yazar bu durum için üzülmemektedir. Arkadaşını teselli edemez.

İdamlıklar, "*İşte Hüseyin*" adlı bölüm ile sonlanır. Mahkûm olan oğullarıyla görüşmek için hapisaneye gelen anne ve babanın yaşadıkları anlatılır. Kanunlar yüz yüze görüşmelerine müsaade etmemektedir. Oğullarıyla görüşüp konuşmadan sadece onu pencereden görerek hapisaneden ayrılırlar. O gün oğullarını son kez görürler. Çünkü Hüseyin o gün idam edilecektir.

Ertan Erol, 1972 yılı Varlık Yıllığı'nda *İdamlıklar* adlı eserin *Linç* kadar okuyucu üzerinde etkili olmadığını, *Tatar Ramazan*'daki hikâyelerden gerilim konusunda eksik olduğu belirtildiğini söyler. Romanın, hapisane gözlemlerinin sıradan bir anlatımla aktarılmasıyla eleştirildiğini belirtir ve adalet sisteminin hep

ağır aksak yanlarını aktarması, romanın eleştirilen diğer bir yanı olduğunu söyler.⁷² Atilla Özkırımlı ise yazarı gözlemlerini objektif olarak yansıttığı için başarılı bulmaktadır ve şunları söylemektedir: "*Yazarın, dışındaki gerçekliği sanatsal gerçekliğe dönüştürmede çaba harcamasına gerek olmadığı görülür. Sanatçı bir dram yaratmak ya da dramı oluşturan çatışmaları aramak, belirlemek zorunda değildir. Ele aldığı kişilerin hepsi, elle tutulurcasına görünür bir dramın kahramanıdır. Öykülemek yeterlidir bu durumda.*"⁷³ Mahmut Yaşar da eseri başarılı bulmaktadır. Yaşar, Korcan'ın hapisaneyi işlediği eserlerinin birbirlerini tamamladığı ve birbirlerinin devamı niteliğinde olduğu görüşündedir.⁷⁴

Korcan, *İdamlıklar* adlı romanın başarısını Zeynep Karabey ile olan söyleşisinde şöyle açıklamaktadır. "*Bana aydınlarımızdan Cihat Burak, ressam, omzuma vurmuş demiş ki, O idamlık Ömer'i öyle mi astılar gerçekten? diye sormuş. Bundan başka yüzlerce vatandaş, bu olaydaki asılan mazlum insanla ilgilenmiş. Bugün ben idamlıkların üçüncü baskısını yaptım. O mazlum insanlara bir ilgi var ki, kitap bitti. Dördüncü baskısına hazırlanıyorum. Ordaki mazlum, kanun önünde kendini savunamayan, haksızlığa uğrayan insanı Ayancıklı Ömer temsil ediyor. Onun arkasında yüzlerce insan var. Bunun örneklerini de gördük. Adam Sultanahmet'te iki sene yattı. Şimdi tipi inkâr eden bilmiyor mu, haksız yere iki sene idam altında yatan bir adam, geceleri nasıl tavanda ilmik görüyor daima. O adamı vermezsek, biz o adli haksızlığı meydana çıkaramayız.*"⁷⁵ Ertan Erol, Sennur Sezer'in ise eserin başarısını Korcan'ın giriş cümleleriyle anlatacağı duruma dikkat çekmesinde bulunduğunu söyler. Sezer'in, yazarın metnin arasına yazar kimliğiyle girip okura sorular yöneltmesini ve bu soruların adalet sistemini eleştirir nitelikte olmasını olumlu değerlendirdiğini belirtir.⁷⁶

⁷² Erol, a.g.e., s. 59-60.

⁷³ Atilla Özkırımlı, *Romanların Dünyasında*, Ümit Yayıncılık, Ankara 1994, s. 180.

⁷⁴ Mahmut Yaşar, "Kerim Korcan'ın Yapıtlarında Hapishane Gerçeği" *Yansıma*, Nisan 1974, S. 28, s. 241.

⁷⁵ Karabey, a.g.m., s. 91.

⁷⁶ Erol, a.g.e., s. 63.

4. Canlı Bayraklar (1971): *Canlı Bayraklar*⁷⁷ adlı eser, 1985 yılında Süreç Yayıncılık tarafından 159 sayfa olarak yayınlanmıştır. Eser "Canlı Bayraklar", "Rüzgâr Uluyor", "Ana", "İnek Çobanı", "Tosun", "Bir Adam", "Kadem Usta", "Kaptan'ın Karısı", "Şüpheli İnsanlar", "Mürvet Hanım", "Hicran", "Vapurda", "Gene" ve "Gene O" adlı on dört hikâyeden oluşmaktadır.

5. Ter Adamlar (1975): Kerim Korcan'ın 1975 yılında "e Yayınları"na basılan romanıdır.⁷⁸ Bu romanda yazar, diğer eserlerinden farklı bir konuyu işleme çabasındadır; diğer eserlerinde hapisane gündemdeyken bu sefer kendi hayatını, dışarıdaki gençlik yıllarını romana taşımıştır. Eleştirmenler tarafından otobiyografik bir eser olduğu kabul edilir. Atilla Özkırmımlı, *Linç*'i uzun hikâyeye, *İdamlıklar*'ı benzer kaderleri yaşayan insanların öyküsü olarak kabul eder, *Tatar Ramazan*'ı hikâyeye kitabı olması nedeniyle *Ter Adamları* adlı eseri Korcan'ın ilk romanı görüşündedir.⁷⁹ Özkırmımlı'nın Korcan'ın *Ter Adamları* hakkındaki düşünceleri şöyledir: "*1930'ların Türkiyesidir anlatılan. Dünya ekonomik bir bunalıma sürüklenmiş, ufukta faşizmin belirtileri görünmeye başlamıştır. Tek partili düzenin baskı yöntemleri toplum yapısındaki çelişkileri gizlemede başarılı olmamakta, duyulan hoşnutsuzluk düzene karşı bir kıpırdanışın oluşmasına yol açmaktadır. İşte Kerim Korcan, kendi kendini yetiştiren genç bir emekçinin bu toplumsal oluşum içindeki kavgasını vermeyi amaçlar.*

Burada şu soru akla geliyor: Amaca ulaşılmış mıdır? Bence, hayır. Bunun nedenini ortaya koyabilmek için, Korcan'ın önceki yapıtlarına, bu yapıtlarındaki başarıyı ya da başarısızlığı belirleyen unsurlara bir göz atmak yeterli.

Korcan'ın hikâyeleri gücünü gözlemden ve gözlenen gerçekliğin yalın bir biçimde yansıtılmasından alıyor. Yansıtılan gerçek de mahkûmların acımasız dünyası. Korcan, düzenin bozukluğunun somut örneklerini gösteriyor okura. Tanıdığı, hikâyelerini dinlediği kişileri olduğu gibi anlatıyor. Yaptığı tek şey, anlattığı olaya

⁷⁷ Çalışmamızda "Kerim Korcan, *Canlı Bayraklar*, Süreç Yayınları, İstanbul 1985" künyeli eser kullanılmıştır.

⁷⁸ Çalışmamızda "Kerim Korcan, *Ter Adamları*, e Yayınları, İstanbul 1975" künyeli eser kullanılmıştır.

⁷⁹ Özkırmımlı, a.g.e., s. 179.

toplumsal bir yorum getirmeye çalışması. İyi bir anlatıcı olması, konuşur gibi yazması başarısını pekiştiriyor. Bu açıdan bakıldığında, yazarın, dışındaki gerçekliği sanatsal gerçekliğe dönüştürmede çaba harcamasına gerek olmadığı görülür. Sanatçı bir dram yaratmak ya da dram oluşturan çatışmaları aramak, belirlemek zorunda değildir. Ele aldığı kişilerin hepsi, elle tutulurcasına görünür bir dramın kahramanıdır. Hikâye etmek yeterlidir bu durumda. Tiplerin canlı olması, tiyatroya kolayca uyarlanabilmesi de buradan gelir.

Oysa Ter Adamları'nda, gözlemin ve yaşanan gerçeğin sağladığı böylesine hazır bir malzemeyi kullanmanın kolaylığından yoksundur. Hapishanenin dışına çıkmıştır çünkü. Toplumsal düzenin bozukluğunu sergileyen bir müzedir hapishane onun için. Gördüklerini anlatırken seçme yapmak, ayıklamak, parçaları birleştirmek gibi bir sorunu yoktur. Tanımlaması, canlandırması yeter. Ama bu, roman için yeterli değil kuşkusuz. Yeterli değil, çünkü bir mahkûm gibi belirlenmiş bir prototip yok elinde. Anılarından yola çıktığını bildiğimize göre, yaşamış bile olsa, yaşanmış ayıklayarak çatışmaları belirlemesi, özü oluşturacak parçaları işleyip birleştirmesi gerek. Tersine, anıları anlatmak olacaktır yalnızca.

Özetlenirse Ter Adamları, roman olabilecek bütün boyutları taşıyor aslında. Ama işlenmemişlik, roman başarısına ulaşılmasını engelliyor."⁸⁰

Ertan Erol, Rauf Mutluay'ın da Varlık Yıllığı'ndaki değerlendirme yazısında, Korcan'ın bu romanında Selman adlı kişiyle aslında kendini anlattığını, yazarın gençliğinde marangozluk ve berber kalfalığı yaptığını, bu eserdeki Selman karakterinden de öğrendiğimizi söyler. Selman'ın kişiliğinde belki de otobiyografi öğelerini kullanıyor olabileceği (marangozluk- berberlik ayrılığı başka), asıl işçi gücüne gelinceye dek nelerle uğraştığını, bu romandan öğrenilebilir düşüncesindedir. Bir de tek parti döneminin baskı havasını bu romanla tanınabileceğini ekler. "⁸¹

⁸⁰ Özkırımlı, a.g.e., s.179-180.

⁸¹ Erol, a.g.e., s. 103.

6. Dimitrof Geçiyor (1978): *Dimitrof Geçiyor*⁸² adlı eser ilk kez 1978 yılında "e Yayınları" tarafından 483 sayfa olarak basılmıştır. Korcan'ın altı aylığına gittiği Bulgaristan'daki gözlemlerine dayanan eser, Bulgaristan yakın tarihinin bir kahramanını anlatır. Bulgaristan Sosyalist Parti başkanlarından Georgi Dimitrov'un hayatı çocukluğundan başlayarak anlatılır. Korcan, eserinde Dimitrof'a olan hayranlığını sık sık dile getirir.

7. Patrona (1983): *Patrona*⁸³ romanı 1983 yılında Yazarlar ve Çevirmenler Yayın Üretim Kooperatifi (YAZKO) Yayınları tarafından bastırılmıştır. Eser, kırk dört bölümden oluşan ve her bölümün başında dörtlükler bulunan bir tarihî romandır. Korcan, bir röportajında bu romanını hazırlamaya 1944 yılında başladığını ve otuz altı yıl gerekli bilgi ve belgeleri topladığını belirtir. Romanı bu kadar uzun sürede yazmasını, zamanın egemen güçlerinin yaşanan olayları tarihe olduğu gibi değil de çarpıtarak aktarmasına bağlar.⁸⁴ Korcan'ın tarihe ilgi duyması, Patrona İsyanı konusunda yazmasına sebep olmuştur. Yazar, bir röportajında bu eseri hakkında şunları söyler: *"Ben Donanma Mahkemesinde isyan suçlusu olarak mahkûm oldum. Ama Yavuz harp gemimizi sessiz sinemada ve bir de karpostallarda görmüştüm yalnızca. Demek isterim ki, işlemediğim bu isyan suçundan ötürü yargılanmam ve bir de 10 yıl hapiste yatmam, isyan konusu üzerine düşünmemi sağladı.*

İnsanoğulları hayat yolunda yürürken arada geriye dönüp bakarlar. Bu geriye bakma, onları ister istemez tarih kitaplarına ve belgelerine iter. Ama tarihin her verisi objektif donelere dayanmaz. Şu veya bu doğrultuda yapılan yorumlar, zorlamalar, tahrifler. Bizleri titiz bir tarih araştırmasına yöneltir. Geçmişimizi açığa kavuşturmanın ve onu doğru yorumlamanın biricik yolu, tarihe bilimsel ve nesnel bir perspektifle bakmaktır. Ben bu anlayıştan yola çıkarak Patrona İhtilalini incelemek ve yazmak isteğini duydum. Bana göre insan onurunu savunma bakımından, özellikle tabandaki insanın onurunu savunma bakımından bu bir görevdi.

⁸² Çalışmamızda "Kerim Korcan, *Dimitrof Geçiyor*, e Yayınları, İstanbul 1978" künyeli eseri kullanılmıştır.

⁸³ Çalışmamızda "Kerim Korcan, *Patrona*, YAZKO Yayınları, İstanbul 1983" künyeli eseri kullanılmıştır.

⁸⁴ Gözütok, a.g.m., s. 15.

Niçin Patrona İsyanı sorusuna Korcan şöyle cevap verir:

Örnek olarak saydığım diğer ayaklanmalara gelince... Onlar ve daha başka halk hareketleri, gerek yazarlığım öncesi ve gerekse yazarlığım sonrası önemle üzerinde durduğum konulardır. Bunların içinde özellikle Patrona'yı seçip onun üzerinde durmam, olay olarak da en fazla önemi ona verdiğimi gösterir. Biraz önce de söylediğim gibi, bütün o karmaşık durumlar içinde, belirgin olarak, Patrona Halil'in insan onurunu, ezilen ve sömürülen insanın onurunu savunması benim dikkatimi çekmiştir. Bu sorun yani insanın özgür ve adil yaşam sürmesi sorunu bugün de dipdiri karşımızdadır.

Bir Patrona Halil var. Ben de onu şu ya da bu nedenle sevmiştim. Ve onun üzerine bir kitap yazmak istiyorum. Peki ama bu tip nerede duruyor. İşte bu insan belli belgelere oturmuyorsa, bir boşluğa, bir spekülasyona düşülebilir. Demek ki bir tarih romanı yazıyorsak belgelere dayanmak zorundayız. Peki ama belgeler yeterli miydi? Hayır yeterli değildi. Çünkü olayın kararlaştırıldığı Orta Camii'den tutun da, ki yıkılmıştır bu camii, bütün belgeler de yok edilmiştir. Demek ki biz, dayanabileceğimiz bir malumdan, bir belgeden, bir bilinenden dokuz meçhule, bilinmeze ulaşmak zorundayız."⁸⁵

Patrona tarihî romanı kimilerince çeşitli açılardan eleştirilmiştir. İlhami Soysal, Yarın Dergisi'ndeki bir yazısında Korcan'ı Patrona adlı eserinde tarihî bir roman yazmaya çalıştığını ama bunu tam anlamıyla gerçekleştiremediğini belirtir. Ona göre eser, ya roman adı altında bir tarihî çalışma ya da halk destanıdır. Dolayısıyla Soysal, Korcan'ı ne yazmak istediğini bilmemekle eleştirir ve yazarın üslubu hakkındaki düşüncelerini de şöyle ifade etmektedir: "Kerim Korcan'ın bu kitabına, roman dersek, Ahmet Mithat Efendi dönemi roman anlayışından yek parmak daha ilerde olduğunu söyleyemeyiz. Öyle ki, Kerim Korcan Usta, arada bir roman, hem de çağdaş olmak savında bir roman yazdığını unutup, söze, 'Ey kari!..' der gibi, 've sevgili okurlarım!..' (sayfa 570) diye girişebiliyor."⁸⁶

⁸⁵Gözütok, a.g.m., s. 14.

⁸⁶ İlhami Soysal, "Tuğla Gibi Bir Kitap: Patrona", *Sanat Olayı*, Haziran 1984, S. 25, s. 52.

Soysal'a göre Korcan, romanda Patrona Halil'i gerçekte olduğundan farklı bir şekilde vermiştir. Korcan'ı 1730'lu yılların halk kahramanı Patrona'sını, günümüzden daha ileri konumda vermesiyle eleştirir. Soysal şunları söyler: " *Kerim Korcan'a inanırsanız, 1730'ların Patrona Halil'i, günümüzün bir sosyalist kahramanından daha ilerde sosyal görüşlere sahip bir kişi... Halkın içinden süzülüp, sıyrılıp gelmiş bir evliya, bir mit... Yoksullukla savaşıyor, zulme karşı çıkıyor, sosyal adaletsizlikten dertleniyor, Osmanlı'yı yola sokmak için yapmadığını bırakmıyor... Öyle böyle bir adam değil, palasını çekip yürüdü mü, akar sular duruyor. Bir konuştu mu, karşısında en lafazan kişiler bile ne diyeceklerini bilemiyor... Rivayet bir adam canım... Yoldaşları da öyle: Muslı Beşe, Emir Ali, Alim Çelebi, Evliya, Ali Usta, Çınar Ahmet, Gamlı Dede, Kara Yılan, Oduncu Ahmet, Kanlı Veli, İbadî, Pirsiz Osman, Turşucu İsmail, Canbaz Musa, Gazi Beşe... Tümü otuz kişi...*"⁸⁷

Soysal'ın eleştirdiği bir diğer konu da Korcan'ın sık sık Abdi Tarihi'nden, Destari Salih Tarihi'nden, Ahmet Refik, Reşat Ekrem Koçu, Prof. Münir Aktepe, Peçevi İbrahim Efendi, Uzunçarşılı, Evliya Çelebi gibi yazarlardan alıntılara yer vermesidir. Bu alıntılar arasına kendi yorumlarını ekleyerek anlatımı zenginleştirmediğini düşünür. Korcan'ın yansıttıklarının tarafı olduğunu ve Osmanlı karşıtı olduğundan Patrona İsyanı'nın tutucu ve gericilerin başlattığı bir ayaklanma olduğu gerçeğini yansıtmadığını ileri sürer.

A. Siyami Altunçul da, Korcan'ı Patrona İsyanı'nı yanlış yansıttığı için eleştirir. Korcan, Patrona İsyanı'nı, ezilen sınıfın haklarını kazanmak için başlattığı bir ayaklanma olarak yansıtır. Fakat Altunçul'a göre bu isyan, yeniçerilerin din adamlarıyla birlikte devletin Batı'ya açılmasını engellemek için başlatılan bir ayaklanmadır.⁸⁸

Kerim Korcan ise böyle eleştirilere karşı şu şekilde kendini savunmuştur: "*Stendhal, 'Bir yazara bir savaşçı kadar cesaret lazımdır.'* diyor. *Stendhal'in bu sözünü yazı eylemlerimde de kendime ışık olarak aldım. Bugüne kadar Patrona konusunda sunulan birçok yorumun yanlış olduğunu görüyoruz. Ben, tarih*

⁸⁷Soysal, a.g.m., s. 53.

⁸⁸A. Siyami Altunçul, "Patrona Halil Bir Halk Kahramanı mıdır?", *Sanat Olayı*, Haziran 1984, S. 25, s. 48.

karşısında çok büyük bir sorumluluğumuz olduğu kanaatindeyim. Tarihimizin çok kritik bir olayı olan Patrona ihtilalinin gerçek yerine oturması bizim ileriye doğru da birçok meseleyi çok aydınlık bulmamıza yol açar diye düşünüyorum. Bu olayı çarpıtmak, hangi güçle olursa olsun hiç kimsenin hakkı değildir. Çünkü nasıl oluyor da, baldırı çıplak, esrarkeş denilen bu adamlar yedi kişiyle kalkıp yetmiş bin kişiyle Saray'ın önüne geliyorlar, III. Ahmet'i tahtından indirip I.Mahmut'u tahta çıkarıyorlar? I. Mahmut'un annesi, Patrona'yı ikinci evladım diye karşılıyor; kendisine ihsanlarda bulunuyorlar; Patrona üç ay İmparatorluğa hâkim oluyor, İmparatorluğu bilfiil yönetiyor. Kendisine altınlar veriyorlar, reddediyor. Demek ki, belli bir sosyal kanaat var Patrona Halil'de. Ve gene, Patrona'nın çapulculuğa kesinlikle meydan vermediğini, böyle olaylara yol açanları da cezalandırdığını yazıyor tarih. Biz, bu romanda daha ziyade namuslu tespitleri kendimize basamak yaptık."⁸⁹

8. Ateşten Köprü (1988): *Ateşten Köprü*⁹⁰ adlı roman 1988 yılında Bibliotek Yayınları'nca 223 sayfa olarak basılmıştır. Eser, anı-roman özelliği taşımaktadır. Kerim Korcan'ın anılarını çocukluk döneminden başlayarak aktardığı bir eseridir.

Atilla Akar, Korcan'ın Devlet Güvenlik Mahkemesi'nde (DGM) bu kitaptaki anılarında dolayı yargılandığını belirtir.⁹¹

Oktay Candemir ise Korcan'ın bu eserden dolayı yargılandığı İstanbul DGM'den 4 Mayıs 1989 tarihinde beraat ettiğini belirtir.⁹²

9. Ey Gaziler (1989): *Ey Gaziler*⁹³ ilk kez 1989 yılında "e Yayınları" nca 183 sayfa olarak basılmıştır. Eser Korcan'ın tek şiir kitabı olma özelliğini taşımaktadır.

⁸⁹ Kerim Korcan, "Tarihimiz Karşısında Sorumluluğumuz Büyük", *Cumhuriyet*, 25 Şubat 1984, s. 5.

⁹⁰ Çalışmamızda "Kerim Korcan, *Ateşten Köprü*, Bibliotek Yayınları, İstanbul 1988" künyeli eser kullanılmıştır. Bu eserin dipnotu verdiğimiz için çalışmamızın ilerleyen kısımlarında tekrar dipnot vermeyeceğiz.

⁹¹ Atilla Akar, *Eski Tüfek Sosyalistler- Bir Kuşağın Son Temsilcileri*, İletişim Yayınları, İstanbul 1989, s. 47.

⁹² Ayrıntılı bilgi için Bkz: <http://www.uvercinka.com/modules.php?name=Encyclopedia&op=content&tid=56> (erişim tarihi:04.10.2012)

Şiirlerin içeriği aşk, sevgi, tabiat, insan ve hapisane- mahkûm konularından oluşmaktadır.

10. Harbiye Kazanı (1989): *Harbiye Kazanı*⁹⁴ ilk kez e Yayınları'nca 176 sayfa olarak basılmıştır. Eser anı-roman olma özelliği taşımaktadır. Korcan, siyasî düşüncelerini deneme tadında anı olarak belirtmektedir. Kitap, *Ter Adamları* adlı eserinin devamı niteliğindedir.

11. Ölüm Pusuda (1990): *Ölüm Pusuda*⁹⁵ adlı eser, 1990 yılında Mûka Matbaacılık tarafından 169 sayfa olarak basılmıştır. Eser "Ölüm Pusuda", "Gecelerin Katili", "Remzi Bey", "Hasret", "Kuzu", "Kalp Ağrısı", "Minibüs Şoförü", "İlginç Yolcu", "Yeniden", "Öldüren Alev", "Topal", "Yırtık", "Mumçiçeği" ve "Batsın Bu Dünya" adlı on dört hikâyeden oluşmaktadır.

*Ölüm Pusuda*⁹⁶ adlı öyküde, zatürre hastası siyasî mahkûm olan yazar ile hastane idaresinin arasında geçenler anlatılmaktadır. Selman adlı siyasî mahkûmun hastalığı ilerlemeden hastaneye yatması gerekmektedir. Ancak müdür, doktora mahkûmun siyasî olması nedeniyle savcıya sormadan böyle bir izin veremeyeceğini söyler. Sonunda mahkûmun durumu ve doktorun ısrarlarıyla hasta yatırılır. Selman burada bir işçiyle tanışır, onunla sohbet ederler. İşçi, Selman'ın herhangi bir kazancı olmamasına rağmen korkusuzca siyasî düşüncesinin peşinden gitmesine bir anlam veremediğini söyler. Selman, on beş gün tedavi gördükten sonra taburcu olur.

Öyküdeki çatışma, siyasî mahkûm yazar ile idare görevlileri arasında geçmektedir.

⁹³ Çalışmamızda "Kerim Korcan, *Ey Gaziler*, e Yayınları, İstanbul, 1989" künyeli eseri kullanılmıştır. Bu eserin dipnotunu verdiğimiz için çalışmamızın ilerleyen kısımlarında tekrar dipnot vermeyeceğiz.

⁹⁴ Çalışmamızda "Kerim Korcan, *Harbiye Kazanı*, İstanbul, e Yayınları, 1989" künyeli eseri kullanılmıştır.

⁹⁵ Çalışmamızda "Kerim Korcan, *Ölüm Pusuda*, Mûka Yayıncılık, İstanbul, 1990" künyeli eser kullanılmıştır. Bu eserin dipnotunu verdiğimiz için çalışmamızın ilerleyen kısımlarında tekrar dipnot vermeyeceğiz.

⁹⁶"Ölüm Pusuda" *Ölüm Pusuda* adlı öykü kitabının ilk öyküsüdür ve kitapta 7 (yedi) ile 17 (on yedi) sayfaları arasında geçmektedir.

Gecelerin Katili⁹⁷ adlı öyküde, gizli polis olarak çalışan kanun adamının suçlu insanları yakalama çabası anlatılır. Yavuz Bey, acımasız ve sert bir polis memuru olarak suçluları yakalamaya çalışmaktadır. Etrafındaki herkesin korktuğu Yavuz Bey, bir gece yarısı suçlu bir genci yakalamak için gittiği bir evde, suçlunun karısını yatakta yalnız yatarken bulmasıyla olaylar başlar. Aradığını bulamayan Yavuz Bey, başka bir akşam üçüncü kez fikir suçlusunun evine gider. Suçlunun annesiyle karşılaşır. Aralarında geçen konuşmada anne, Yavuz Bey'e siyasî bir örgütte olan oğlunun peşini bırakmasını ve hırsızlık yapanı, cinayet işleyeni, gerçekten suç işleyeni yakalamasını söyler. Yavuz Bey, aradığını bulamayıp aklı karışarak evden çıkar gider.

Öyküde çatışma, kanun adamı Yavuz Bey ve siyasî suçla aranan bir gencin annesi arasında geçmektedir.

Remzi Bey⁹⁸ adlı öyküde Remzi Bey ve eşi Sermin Hanım'ın evliliği ve bu evliliğin sosyal sınıf farklılıkları nedeniyle uzun sürememesi anlatılmaktadır. Sıradan geliri olan Yüzbaşı Remzi Bey'in mahallenin en güzel ve zengin bir ailenin kızı olan Sermin ile evlenmesiyle olay halkası başlar. Mahallelinin Sermin'i ekonomik durumu daha iyi olan birilerini lâıyk görmesi ve bunu Sermin'in annesinin sık sık dile getirmesiyle olay halkası genişler. Remzi Bey'in küçük bir yere tayini çıkar ve eşini buraya götürmez, yalnız gider. Kısa bir süre sonra annesinin de sözlü baskılarından etkilenen Sermin, boşanma kararı alır. Remzi Bey, boşanma dilekçesi eline geçer geçmez hiddetlenir ve İstanbul'a gelir, Sermin'i öldürerek olay halkasını sonlandırır.

Öyküde çatışma fakir Remzi Bey ile zengin sınıftan olan eşi Sermin Hanım arasında geçmektedir.

Hasret⁹⁹ adlı öyküde, kadınlar koğuşunda yatan Sevda ile Kütahyalı Jandarma Mustafa arasındaki duygusal ilişki ve bunun sonucu anlatılmaktadır. Hasret ismini almasının sebebi, hapisanede doğan bebeği temsil etmesidir. Yıllardır hapisanede

⁹⁷"Gecelerin Katili" *Ölüm Pusuda* adlı öykü kitabının ikinci öyküsüdür. Kitapta 19 (on dokuz) ile 26 (yirmi altı) sayfaları arasında geçmektedir.

⁹⁸"Remzi Bey" *Ölüm Pusuda* adlı öykü kitabının üçüncü öyküsüdür. Kitapta 27 (yirmi yedi) ile 41 (kırk bir) sayfaları arasında yer almaktadır.

⁹⁹"Hasret" *Ölüm Pusuda* adlı öykü kitabının dördüncü öyküsüdür. Kitapta 42 (kırk iki) ile 54 (elli dört) sayfaları arasında yer alır.

duygusal yalnızlık çeken Sevda ile jandarma Mustafa geceleri hapisane penceresinden bakışmaya başlarlar. Bu bakışmaları görüşmeler takip eder. Birkaç kez fırsat yaratıp gece yarısından sonra mutfak penceresindeki parmaklıklarda buluşup birlikte olurlar. Mustafa askerliğini tamamlayıp memleketine döner. Sevda hamile kalmıştır. Çeşitli yöntemlerle bebeği düşürmeye çalışır ama bebek bir türlü düşmez. Doğum, bütün ilde duyulur. Savcının bu işi Sevda'ya kimin yaptığını öğrenme çabası sonuçsuz kalır. Sevda'yı dövmekle tehdit etmesine rağmen kadın, ser verir sır vermez. Yıllardır çocuk hasreti çeken savcı da dayanamaz ve bebeğin hatırına onu bağışlar. Bebeğin tüm masraflarını karşılamasıyla olaylar sonuçlanır.

Kuzu¹⁰⁰ adlı öyküde, Kadir adlı mahkûm ile Savcı Bey arasında geçenler anlatılmaktadır. Öykünün "Kuzu" ismini alması Deli Kadir ismindeki mahkûmun savcının kuzusuna çobanlık yapmakla görevlendirilmesinden dolayıdır. Kadir, aslında çok akıllı olduğu için deli lâkabıyla anılır. Her zaman kendisini düşünerek hareket eden Deli Kadir'in bahçede birisi tarafından yaralanmasıyla olaylar başlar. Savcı, yaralayanı öğrenmek ister; Kadir, bu meselenin idareyi ilgilendirmediğini ve kendisinin halledebileceğini söyler. Bunun üzerine savcı onu, kuzusuna bakması için görevlendirir. Kadir'in, idareden intikamını almak için bu kuzuyu kesmesi ve tüm koğuşa yedirmesiyle olay halkası devam eder. Kuzusu kaybolan savcı, Kadir'den hesap sorduğunda Kadir'den aldığı cevapla şaşırır. Kadir, kendisinin adaletle mahkûm olduğunu söyler. Savcı da Kadir'in haklı olduğunu düşünerek ona ceza vermekten vazgeçer.

Kuzu adlı öyküde çatışma, mahkûm ile idare personeli arasında yaşanmaktadır.

Kalp Ağrısı¹⁰¹ adlı öyküde, yazarın kendisi olan Selman Bey'in gece yarısı uykusunu bölen şiddetli kalp ağrısıyla uyanması ve o acıyla hayat-ölüm arasında hissettikleri anlatılmaktadır. Öykünün bu ismi almasında ana kahramanın bir gece yarısı kalbinde şiddetli bir ağrıyla uyanması etkindir. Selman Bey'in, bir gece eşiyile

¹⁰⁰"Kuzu" *Ölüm Pusuda* adlı öykü kitabının beşinci öyküsüdür. Kitapta 55 (elli beş) ile 64 (altmış dört) sayfaları arasında yer alır. Bu öykü, ilk kez 1986 yılında Yeni Düşün Aylık Derginin Aralık sayısında yayımlanmıştır.

¹⁰¹"Kalp Ağrısı" *Ölüm Pusuda* adlı öykü kitabının altıncı öyküsüdür. Kitapta 65 (altmış beş) ile 70 (yetmiş) sayfaları arasında geçmektedir.

uyurken kalbine saplanan ağrıyla uyanmasıyla olay başlar. Bu sırada bu acının sonunda öleceği düşüncesine kapılır. Çocuklarını görmek ister fakat karısı bunun doğru olmayacağını söyler. Karısını, dostlarını, yarım kalan işlerini, yarım kalan okuduğu kitapları, geride bırakacaklarını aklında geçirir ve ölüm vakti için daha erken olduğunu düşünür. Fakat ağrısının şiddeti artmaktadır. Doktor çağırmak için paraları yoktur. Selman Bey, kendini ölüme hazırlamışken krizi atlattır ve rahat bir nefes alır. Geleceğe daha umutlu bakmasıyla olay halkası sonuçlanır.

Minibüs Şoförü¹⁰² adlı kısımda yazar öykü anlatmaz. Anlatıcı, bir minibüse biner. Kısa yolculuğu sırasında şoförü ve minibüsü gözlemler. Şoförlerin yaşadıklarını, karşılaştıkları zorlukları, minibüsçülüğün meslek olarak dışarıdan görüldüğü kadar cazip olmadığını anlatır. Önce arabalarının frenleri, farları gibi özellikleri anlatmaya başlar; onların zaman zaman yarattığı aksiliklerden bahseder. Birkaç fazla yolcuyla kazandığı paranın hiç yoktan trafiğe gittiğini, bazı müşterilerinin üç-beş liranın hesabını yaptığını, bozuk para vermeyenlerin sorun yarattığını söyler. Daha sonra şoförün iç dünyasını düşünür, minibüsteki çeşitli görüntülerde onu çözmeye çalışır. Önce camdaki açık kadın resmi gözüne çarpar. Anlatıcı, şoförün kimseden utanmadan astığı bu resmin, magazin sayfalarından kesildiğini düşünür. Sonra gözü resmin yanındaki "Allahın dediği olur" yazılı bir levhaya takılır. Bununla yazar, şoförün inançlı birisi olduğu izlenimine kapılır. Son olarak cama yapıştırılmış "Kokakolayla herşey daha iyi gider!" reklamını görür. Tüm bunlardan şoförün hayat felsefesini çıkarmaya çalışır.

İlginç Yolcu¹⁰³ adlı öykü, köfteci dükkanı açma hazırlığında olan ilginç yolcu ve ona eşek eti satmak isteyen kurnaz birisi arasında geçmektedir. Anlatıcı bir minibüs yolculuğunda ilginç bir adamla karşılaşır. Adamın, sohbet etmeye çalışmasıyla olay halkası başlar. Köfte dükkanı açmaya hazırlanan yolcu, bu sırada yaşadıklarını anlatıcıyı aktarır. Dükkanına birisi gelir ve ihtiyacı olursa ona eşek eti sağlayabileceğini söyler. Köfteci kibarlıkla reddeder. Daha sonra tekrar gelir, köfteci biraz daha kaba bir üslupla reddeder ve son gelişinde satıcıyı eşek yerine koyduğu bir

¹⁰²"Minibüs Şoförü" *Ölüm Pusuda* adlı öykü kitabının yedinci bölümünü oluşturan deneme havasında bir metindir. Kitapta 71 (yetmiş bir) ile 76 (yetmiş altı) sayfaları arasında yer alır.

¹⁰³"İlginç Yolcu" *Ölüm Pusuda* adlı öykü kitabının sekizinci öyküsüdür. Kitapta 77 (yetmiş yedi) ile 81 (seksen bir) sayfaları arasında yer almaktadır.

diyalogla olay sonuca bağlanır. Bu konuşmanın sonunda minibüs Harem İskeleyi'ne gelmiştir.

Öyküde çatışma köfte dükkanı açmak isteyen adam ile ona eşek eti satmak isteyen kişi arasında yaşanmaktadır.

Yeniden¹⁰⁴ adlı öyküde köfteci ve yazarın Sirkeci Arabalı Vapuru'nda tekrar karşılaşmaları ve aralarında geçen sohbet anlatılır. Yazar anlatıcı ve köfteci geminin güvertesinde karşılaşırlar. Köfteci yine başından geçenleri anlatmaya başlar. Bu sefer yazar da, onun sohbet girişiminden rahatsız olmaz. Köfteci vaktinde İsmet Paşa'ya mektup yazmıştır. Paşaya ülkede demokrasi olup olmadığını sorar, ancak cevap gelmez. Uşak Valisi, köfteciyi çağırarak ona bu mektubun niye yazdığını sorar ve bir daha böyle haddi olmayan işlere karışmamasını söyler. Mıntıka Karakolu'na alınan Köfteci, komiser tarafından ağır sözlere maruz kalır. Ancak bundan ders çıkarmayan Köfteci, İngiltere kraliçesine de bir mektup yazarak ondan televizyon ister, oradan da tanımadıkları insanlara televizyon göndermedikleri cevabını alır. Son olarak Acem Şahi'na mektup yazdığını ve ondan çay istediğini söyler. Oradan da cevap gelmez. Vapur iskeleye yanaşırken sohbet biter ve köfteci, yazarı dükkanına davet ederek onunla vedalaşır.

Öykü sıradan insanlar ve makam sahibi insanlar arasındaki çatışma üzerine kurgulanmıştır.

Öldüren Alev¹⁰⁵ adlı öyküde katil kastından hapisanede mahkûm olan İbrahim ve idare arasında geçenler anlatılmaktadır. Öykü, ismini bir mahkûmu zehirleyerek öldüren mangal ateşinden almaktadır. İbrahim'in eşini öldürmek suçuyla hapisaneye girmesiyle olay halkası başlar. Hapisanede ezilmemek için her cümlesinin başında kendisinin kanlı katil olduğunu belirtir. Zamanında dünyayı gezdiğini, devletin önemli makamlarında arkadaşları olduğunu söylemesi, ağır ağabey havalarda olması, hapisanenin duvarlarına delici aletlerle zarar vermesi oradaki mahkûmların kendisinden korkması ve idarenin kendisine bulaşmaması

¹⁰⁴ "Yeniden" *Ölüm Pusuda* adlı öykü kitabının dokuzuncu öyküsüdür, sekizinci öykünün devamı niteliğindedir. Kitapta 82 (seksen iki) ile 90 (doksan) sayfaları arasında yer almaktadır.

¹⁰⁵"Öldüren Alev" *Ölüm Pusuda* adlı öykü kitabının onuncu öyküsüdür. Kitapta 91 (doksan bir) ile 104 (yüz dört) sayfaları arasında geçmektedir.

içindir. Fakat, idare, İbrahim'in diğer mahkûmlara kötü örnek olduğunu düşünerek onu yok etmek ister. İbrahim'in yalnız kalacağı hücreye atılmasıyla olay halkası devam eder. Soğuk bir akşam gardiyan, İbrahim'in gözü önünde mangalı ısıtır ve ısınmaya başlar. İbrahim soğuktan donacağını söyleyerek mangalı ister. Kendisine kurulan tuzaktan habersiz bir şekilde ateşle ısınmaya başlar ve uykusu gelir. Mangaldan çıkan zehirli gazla, bir daha uyanmaksızın uykuya dalmasıyla olay halkası sonlanır.

Öldüren Alev adlı öyküde olaylar İbrahim ve idare arasındaki çatışma üzerine kurgulanmıştır.

Topal¹⁰⁶ adlı öyküde yazarın babası ve yazarın arkadaşı Şerafettin'in ayaklarıyla ilgili bir problemden dolayı topal kalmaları ve doktorların farklı tedavi yöntemlerini uygulamaları anlatılmaktadır. Anlatı, öyküdeki kişilerin topallamalarıyla ilgili olarak bu ismi almıştır. Yazarın babasının ayağı geçmişte kangren olmuştur, çeşitli halk ilaçları uygulanmış, iyileşmeyince doktora başvurulmasıyla olay halkası başlar. Doktor, tek çözümün ayağın kesilmesi olduğunu söyleyince yazarın babası korkar. Bir berberin kocakarı ilacıyla babanın ayağı tedavi edilir ve baba zamanla yürümeye başlar. Aynı dert yıllar sonra yazarın hapishaneden arkadaşı Şerafettin'in başına gelir. Şerafettin, ayağının kesilmesine izin vermez. Doktor hasta bacağı Şerafettin'in izniyle ancak üç cm keser. Fakat bir süre sonra Şerafettin'in bacağı daha da kötüleşir. Dolayısıyla doktor koyduğu teşhiste haklı çıkar ama Şerafettin'in bilgisi olmadan tıp alanına müdahale etmesiyle acısı daha da artar. Şerafettin'in bacağının kötüleşmesiyle olay halkası sonlanır.

Öykü, aynı sorunlardan hasta olan yazarın babasının ve Şerafettin'in görevini yerine getirmek isteyen doktorlar ile olan karşılaşmasını yansıtmak için kurgulanmıştır.

¹⁰⁶"Topal" *Ölüm Pusuda* adlı kitabın on birinci öyküsüdür. Kitapta 105 (yüz beş) ile 121 (yüz yirmi bir) sayfaları arasında yer almaktadır.

Yırtık¹⁰⁷ adlı öyküde doğuştan dudağında yırtık olan Bahri'nin çevresinden gördüğü yaklaşımlar ve hissettiği eziklik duygusu anlatılmaktadır.Öykü Bahri'nin dudağındaki yırtık yüzünden bu ismi almıştır. Bahri'nin ustasının yanında kendi kendine konuşur. Doğuştan dudağında olan yırtık yüzünden çok üzülmemektedir, derslerindeki başarısı düşmektedir, okul arkadaşları onunla alay etmekte, arkadaşlık yapmamaktadırlar. Bu yaşadıklarına içerleyen Bahri, ustasına derdini anlatır. Ustası da onunla alay edenlere kendilerinin eksikliklerini söylemesini öğütler. Bahri, ustasının dediklerini uygular ve arkadaşlarına alay konusu olmaktan kurtulur, derslerinde eskisi gibi başarılı olmaya devam eder.

Öyküdeki çatışma dudağındaki yırtıktan utanan Bahri ve bu eksikliğini onun yüzüne vurup onunla alay eden arkadaşları arasındadır.

Mumçiçeği¹⁰⁸ adlı öyküde, Lütfiye Hanım'ın iki çocuğu ile verdiği yaşam mücadelesi ve bu mücadelede sonunda devlet ile olan karşılaşması anlatılmaktadır.Öykü, cam kenarındaki Mumçiçeği saksısının devrilip düşmesinden dolayı bu ismi almıştır. Lütfiye Hanım, isteyken komşularından, oğlunun arandığı haberini alır. Radyo ve televizyonlardaki birçok isim gibi oğlu da aranmaktadır. Lütfiye Hanım'ın endişeye kapılmasıyla olay halkası başlar. Akşam yemekte bir araya gelen aile, radyo haberlerini dinlerken, Lütfiye Hanım daha fazla dayanamaz, radyoyu kapamak ister. Oğlu ve kızı buna karşı çıkarlar. Anne ve çocuklar arasında tartışmalı bir diyalog geçerken kapı çalınır, polisler evi aramaya gelmişlerdir. Lütfiye Hanım'ın oğlunu alıp götüreceklerdir. Arama esnasında pencere kenarındaki Mumçiçeği devrilir, anne bu duruma kızarak hiddetlenir. Bunun üzerine polisler evi aramayı bırakarak olay halkasını sonlandırır.

Öyküdeki çatışma Lütfiye Hanım ve devlet güçleri arasında yaşanmaktadır.

¹⁰⁷"Yırtık" *Ölüm Pusuda* adlı öykü kitabının on ikinci öyküsüdür. Kitapta 122 (yüz yirmi iki) ile 139 (yüz otuz dokuz) sayfaları arasında yer almaktadır.

¹⁰⁸"Mumçiçeği" *Ölüm Pusuda* adlı öykü kitabının on üçüncü öyküsüdür. Kitapta 140 (yüz kırk) ile 154 (yüz elli dört) sayfaları arasında yer alır.

Batsın Bu Dünya¹⁰⁹ adlı öyküde Katil Osman'ın kendisini düşünürken etrafa vereceği zararı göz ardı etmesi ve zamanla hatasını anlayıp mantıklı bir düşünceye sahip olması anlatılır. Öykü bir babanın oğlunun askere alınmasına karşı yazdığı dörtlükten dolayı bu ismi almıştır. Osman, hapishanedeyken Alman-Rus Savaşı yaşanmaktadır. Osman'ın bu savaşı Almanların kazanmasını istemesiyle olay halkası başlar. Osman savaşı Almanlar kazanırsa, hapishanenin kapısını açacaklarına böylece serbest kalacaklarına inanmaktadır. Kız kardeşinin yedi yaşındaki kızı Ferda, Osman'ı ziyaretlerinde dışarıdaki durumdan bahseder. Çektikleri zorlukları, top seslerinden korktuklarını, aç kaldıklarını söylemesiyle olay halkası genişler. Osman, Almanlara olan inancından vazgeçer. Hapishanenin bahçesinde yazar ile olan sohbetiyle kendi çıkarları uğruna sevdiklerini tehlikeye attığını anlar ve yanlış düşündüğünün farkına varmasıyla olay halkası sonlanır.

Öyküdeki temel çatışma Osman'ın önce kendini düşünerek etrafını göz ardı etmesi ve sonrasında mantıklı düşünmesi gerektiğini anlaması arasında gerçekleşmektedir.

12. Acılar Çemberi (1990): *Acılar Çemberi*¹¹⁰ 1990 yılında Esin Yayınevi tarafından 83 sayfa olarak basılmıştır. Korcan'ın çocukluk yıllarından esinlenerek kaleme aldığı eser, çocuk romanı niteliğindedir. Eser "Çember", "Andal", "Ateş", "Upuzun", "Muska", "Acılar Sürüyor" ve "Mektup" başlıklarıyla yedi bölümden oluşmaktadır. Roman, yazarın çocuklar için yazdığı ilk eseri olma özelliği taşımaktadır.

13. Capon (1990): *Capon*¹¹¹ adlı eser, ilk kez 1990 yılında yazılmıştır ve 1996, 1997 ve 1999 yıllarında Gendaş Yayınevi tarafından basılmıştır. Eser "Sis", "Ve Doğuş", "Alaca" ve "Capon" adlı dört hikâyeden oluşmaktadır. Çocuk kitabı

¹⁰⁹ "Batsın Bu Dünya" *Ölüm Pusuda* adlı öykü kitabının on dördüncü öyküsüdür. Kitapta 155 (yüz elli beş) ile 169 (yüz altmış dokuz) sayfaları arasında geçmektedir.

¹¹⁰ Çalışmamızda "Kerim Korcan, *Acılar Çemberi*, İstanbul, Esin Yayınevi, 1990" künyeli eser kullanılmıştır.

¹¹¹ Çalışmamızda "Kerim Korcan, *Capon*, Gendaş Yayınları, 1996" künyeli eser kullanılmıştır.

olma özelliğiyle sayfalarında resimlendirme yapılmıştır. 1991 yılında Talim Terbiye Kurulu tarafından okullara tavsiye edilmiştir.

2. BÖLÜM

KERİM KORCAN'IN ESERLERİNDE

HAPİSHANE GERÇEĞİ

Korcan, kendi gözlem ve deneyimlerinden yola çıkarak kaleme aldığı eserlerinde kendisinin de bulunduğu hapisaneleri sıkça işlemiştir. Yazar, bu konuyu hapisane mekânından mahkûmların psikolojilerine kadar detaylı bir şekilde yansıtmıştır. Hapishaneleri aktarmadaki başarısı, uzun yıllar hapisanede yaşamasından ve bu süreçte mahkûmlarla yakın ilişki içerisinde bulunmasından kaynaklanmaktadır. **Ölüm Pusuda** adlı öykü kitabında Korcan, Nazım Hikmet'in kendisinden gözlemlerine dayanarak tuttuğu notları istediğini belirtir. Çalışmamıza yazarın kendi tutukluluk anılarını kaleme aldığı **Ateşten Köprü** adlı eserinden başladık. **Ey Gaziler** adlı şiir kitabında da, yazarın hapisane ve mahkûm konusuna değinen şiirlere yer vermesini dikkate alarak bu eserden şiirler verdik. Daha sonra Korcan'ın hapisaneyi yoğun olarak işlediği **Linç**, **Tatar Ramazan**, **İdamlıklar** ve **Ölüm Pusuda** adlı eserleri yazılma tarihleri esas alınarak kronolojik olarak incelenmiştir. İncelememiz sonunda hapisane gerçeği 5 (beş) ana başlık ve 33 (otuz üç) alt başlıkta toplanmıştır.

2.1. MAHKÛMLAR

Korcan, hapisane konusunu işlediği *Linç* adlı eserde altı, *Tatar Ramazan*'da on yedi, *İdamlıklar*'da dörtve *Ölüm Pusuda* adlı eserde dört mahkûm vardır. Eserlerde her mahkûm ayrıntılı bir şekilde verilmez. Biz de bu bölümde Korcan'ın olay örgüsünde ağırlıklı olarak öne çıkardığı mahkûmları inceledik. Mahkûmları ilk olarak Erkek Mahkûmlar ve Kadın Mahkûmlar alt başlıklarına ayırdık. Ancak Korcan'ın eserlerinde sadece bir kadın mahkûm vardır. Yazar, erkeklerin bulunduğu koşullarda bulunduğu için kadın mahkûmları çok gözlemleyememiş ve eserlerinde anlatmamıştır. Erkek Mahkûmlar alt başlığını da, "Mahkûm Suçlarının Sınıflandırılması", "Mahkûmların Psikolojisi", "Mahkûmların Maruz Kaldığı İşkence ve Sopa", "Yönetime Eleştiri ve İsyan", "Mahkûmların İstekleri", "Mahkûmların Eğitim Seviyeleri", "Mahkûm Aileleri" ve "Mahkûmların Birbirleriyle İlişkileri" gibi sekiz alt başlığa ayırdık.

2.1.1. Erkek Mahkûmlar

Korcan, mahkûm olarak hapisanede bulunduğu zamanlarda daha çok erkek mahkûmlar ile bir arada kaldığı için, eserlerinde onların hayatını işlemiştir.

2.1.1. 1. Mahkûm Suçlarının Sınıflandırılması

Korcan, eserlerinde mahkûmları işledikleri suçlara göre geniş bir yelpazede anlatmıştır. Mahkûmları tanıtırken kimi zaman kendi düşüncelerini kimi zaman da toplumun onlara olan bakış açısını verir. Eserlerde bazı mahkûmların işlediği suçlar belirtilirken bazı mahkûmların suçları verilmez. Yazarın bazı mahkûmların suçlarını belirtmeden onları sadece hapisanedeki davranışları ve çevrelerinde uyandırdıkları izlenimler aracılığıyla vermesi, mahkûmlara geniş açıdan yaklaştığını gösterir. Yazar, uzun yıllar siyasî mahkûm olarak hapisanede bulunduğu için eserlerinde adi suçlu mahkûmlar yanında, genelde bir siyasî mahkûma da yer verir. Bu siyasî mahkûm, kendisidir. Çalışmamızın bu başlığını "Adi Suçlu Mahkûmlar", "Siyasî Mahkûmlar" ve "Suçları Belirtilmeyen Mahkûmlar" adlı üç alt başlıkta inceledik.

2.1.1.1.1. Adi Suçlu Mahkûmlar

Korcan'ın eserlerinde mahkûmlar cinayet işleme, adam vurma-yaralama, hırsızlık yapma, esrar çekme-satma, laf atma gibi suçlardan hapisaneye girmişlerdir. Her eserde farklı suçlar işleyen mahkûmlar vardır. En çok adam öldürme suçlusuyla karşılaşmaktayız. Bu bölümde suçları en çok işlenenden en az işlenen doğru bir sıralamada verdik.

a) Cinayet İşleme

Korcan'ın eserlerinde dokuz cinayet suçundan yargılanan mahkûm tespit ettik ve böylece en çok karşılaşılan suçun cinayet olduğunu gördük. Yazar, adam öldürme suçuna *Tatar Ramazan*, *İdamlıklar* ve *Ölüm Pusuda* adlı eserlerinde yer vermiştir.

Tatar Ramazan kitabındaki *Elmas* adlı hikâyede **Elmas**, karısı Hanife'yi öldürerek hapishaneye girmiştir. Elmas eşi Hanife'yi severek almış, Sevda adında bir kızları doğmuştur. Elmas yük taşıyarak evine ekmek getirir. Hanife de Elmas uzak yerlere gittiğinde evine âşığını alır. Elmas, Hanife'nin kendisini aldattığını öğrenince eşini öldürerek namusunu temizlemek ister:

"Sol dizini yere dayadı Elmas. Sağ dizi havada tüfek atacakmış gibi çömeldi. Lokum kutusu değil baltaydı sağ elindeki. Bilenmiş yüzü par par yandı havada. Işık kararır gibi oldu. Hıh dedi Elmas baltayı hızla fakat bir kerede indirdi. Sevinçle gülümsedi saksıda karanfiller. Hanife derin uykulardaydı, hiç mi hiç bilemezdi olanı. O kaç bininci kadın ki sevmek ve sevişmek kurbanı." (*Tatar Ramazan: 61*)

Tatar Ramazan adlı hikâye kitabındaki *Tatar Ramazan* adlı hikâyede **Tatar Ramazan**, kendisine küfür eden bir belediye memurunu bıçaklayarak öldürmüştür. Ramazan, hapishaneye geldiği gün hakkında meraklı konuşmalar başlar. Ramazan'ın yiğitliğinden, cesaretinden, korkusuzluğundan bahsederler. Bu vasıfları yüzünden mahkûmlar, Ramazan'ı kurtarıcı gibi görmektedirler. İdareye karşı dişini göstermesi, mahkûmları rahatlatmıştır. Yazar, mahkûmların kendi aralarındaki konuşmaları şöyle aktarır:

" Adı da yalnız Ramazan değilmiş Tatar Ramazan'mış. Sohbeti tatlı, kalendar, çok yiğit bir şeye benzer. Konuşurken kendini hiç öğmedi. Efendim çok gezen mi yoğunsam çok yaşayan mı? Herif umur görmüş. Konuştuğu düzgün. Kitaplar da okumuştur besbelli.

Sonra karanlıkta ığıl ığıl akan incecik bir dere gibi fısıltı başlıyordu:

Gittiği mahpushanelerde de hep kumarı men etmiş. Zebun koyun ölüleri gibi kaldırıp atmış kumar postalarını. Atar, hiç dinler mi elin oğlu. Hele gözlerine bak, kurt gözü gibi yıldır yıldır. Kardiyenleri kovmuş. Müdürlere dur demiş. Fukaraya bubalık etmiş ve garibanı ezdirmemiş. " (*Tatar Ramazan: 235*)

İdamlıklar romanında cinayet suçuyla idama mahkûm edilen **Emin**, askerdeyken eşi Emine tecavüze uğramış ve hamile kalmıştır. Emin de, bu yüz

karasıyla yaşayamayacağını düşünerek karısını öldürür. Yazar, Emin'in işlediği cinayeti aşağıdaki cümlelerle anlatmaktadır:

"Bir canavarlaşma belirdi. Emin'in yüzünde. Emine donmuş. Bu kanlı niyet karşısında düşünemez olmuştu. Beyaz ve kadın ellerini kaldırdı yalnız. Ama Emin'in parpar yanan bıçağını tutmadı. Yüzüne kapadı bir anda ellerini. Başına gelecekleri görmek istememişti. Belki de karanlık bir ormanda dünyayı son görüşüydü bu.

Gebe bir kadının çılgığı yankılandı ormanda. Kimseler yoktu. Gün görmüş ağaçlar Emin'in kanlı ellerini tutamadılar. Bir bıçakta cansız düşmüşken Emine, Emin vurdu da vurdu. Sonra sıra sıra saygı duruşuna geçti ağaçlar. Biran ürperen yaprakları şimdi de sessiz sessiz ağlıyordu. Ayakta kanlı bıçağıyla şaşkın dikilen Emin. Ve yerde bahtsız bir kadın ve kan vardı..." (İdamlıklar: 74-75)

İdamlıklar romanında çok geçmeyen fakat yazarın anlatımı güçlendirmek, suçları çeşitlendirmek amacıyla anlattığı kişiler vardır. Bunlardan birisi de, **Eyup Usta**'dır. Eyup Usta, eşiyle ilişkisi olduğunu öğrendiği adamı öldürmüştür. Eyup Usta suçunu şöyle açıklar:

" Ben daha evvelki mahkûmiyetimi bitirip köye vardığımda, halen öldürmekten maznun bulunduğum şahsın daha evvel karımla münasebette bulunduğunu duydum ve bu sebeple kendisini gizlice öldürdüm! " (İdamlıklar: 153)

İdamlıklar romanındaki **Ömer**, işlemediği bir cinayetin iftirasına kurban giderek hapse düşer. Ömer'in köyündeki Musa, karısı tarafından aldatılır. Kadının âşığı Musa'yı öldürür. Kurnaz âşık, suçu Ömer'e yükler ve Ömer idam cezasıyla hapishaneye düşer. Diğer idamlıklar gibi o da ölüme teslim olmamak için elinden geleni yapar, sonuna kadar direnir. Ama tüm çabaları sonuçsuz kalır. Suçsuz olduğunu, iftiraya uğradığını kanıtlayamaz. Fakat suçsuzluğunu kanıtlamak için izlediği yol farklıdır. Direnerek, idarenin aksine hareketlerde bulunarak onlara suçsuzluğunu kabul ettireceğini sanmaktadır. Oysa yazar, Ömer'in daha ılımlı davranışlarda bulunmasının onun yararına olacağını düşünmektedir. Bunu kendi kendine sorduğu sorularla ve Ömer için bulduğu çözüm yollarıyla şöyle belirtir:

"Ömer gerçekten kaatil miydi? Yoksa Ömer masumdu da, Ömer'in arkasında bir saklanan mı vardı. Ömer'in sehpaye davet edildiği anda bile sürdürmeye çalıştığı kavga buydu. Ve bu kavga devam etmeliydi. Çünkü bu kavga biterse Ömer de bitiyor, yok oluyordu. Ömer bitmeye, yok olmaya razı değildi. Peki, madem haksız sehpaye gittiği kanatındaydı o halde daha başka bir yol tutamaz mıydı?"

Meselâ: 'Beni asacaksınız. Bunu anladım. Ama ne olur beş dakikalık bir zaman bağışlayın bana. Ben durumumu bir daha anlatayım. Göreceksiniz ki, siz de bir cinayet işlemek üzeresiniz!' diyemez miydi? 'Siz beylik ağacın gölgesine oturmuşsunuz. Yazmakla, çizmekle bütün işleriniz. Köyleri bilmiyor, bizim derlerimizden anlamıyorsunuz!' diyemez miydi? 'Siz koskoca adalet makinesini yedi sene çalıştırıp benim doğru dürüst kim olduğumu meydana şüpheye yer vermeden koyamazken, topu topu hayatında iki buçuk sene candarmalık yapan adamlar benim kim olduğumu ve suçlu olup olmadığını nereden ve nasıl bilsinler?' diyemez miydi?"

Ve gene meselâ: 'Efendiler bir kere olsun içten ve yürekten konuşun. Siz beni ve benim gibileri insandan saydınız mı? Hakikaten saydınız mı? Benim de zavallı bir anam olabileceğini ve benim için gözyaşları dökebileceğini benim de tuzaklara düşebileceğimi düşündünüz mü? Son dakikamda bile bunu öğrensem dünyalar benim olurdu: Siz hiç efendiler benim de bir an için bile olsa insan olduğumu düşündünüz mü? Ve beni insandan sayıyor musunuz? Yoksa ben sizin geçiminiz için bir yemlik miyim?' diyemez miydi?" (İdamlıklar: 231-232)

Yazar, bir an Ömer'in suçsuzluğunu savunacak iddialarını düşündükten sonra yine gerçek hayata döner ve onun bu konuşmaları yapacak kadar cesur olmadığını söyler ve devam eder:

"Diyemezdi ve böyle bir şeyler diyebilse bile sözlerinin kaleme alınacağı inancında değildi. Hele şu son saatlarını yaşadığı anda. Onun için hiç bir şeyden perva etmeyerek saldırıyordu. Kanun adamına falan değil, düşmana saldırır gibi saldırıyordu. Düşmanın kuvveti ne kadar çok ve ne kadar kahredici olursa olsun, onunla boy ölçüşmek istiyordu bu kanlı geçitte. Dinleyenleri tir tir titreten naralar atıyor, çığlık çığlık haykırıyordu. Çakmak taşı gibi keskindi artık ağızında kelimeler. Kulak verenlerin kulaklarını yırtıyordu:"

'Gidi namussuzlar gidi!' Diyordu. 'Köy çocuğunu buldunuz ya! Atın bakalım yalanları! Kaçacağım yerde keşif yapacakmış Sıtkı çavuş! Ne korkuyorsun ulan? Can almaya geldim ben, desene! İşte ben canımı veriyorum! Ama can alacağım canımın yerine! Nasıl işinize geliyor mu? İşte cepanemi yığdum! Ellerim kan içinde, gelin! Yılanlar dolsun yataklarınıza gelin! Yakayım, cehenneme döndüreyim canlarınızı, gelin!" Susuyor biraz ve sonra yeniden başlıyordu: "Namussuzlar! Alçaklar! Karı pezevenkleri! Deyyuslar!' diyordu en yırtıcı sesiyle ve bir perde inerek soruyordu: 'Adalet buydu ha?' "(İdamlıklar: 232-233)

İdamlıklar romanının bir diğer kahramanı **Yaver Bey** de, cinayet işleyip idama mahkûm olmuştur. O, fındıklığını elinden almak isteyen Belediye Reisi Asaf Bey'i tabancasıyla öldürmüştür. Önce devletin ilgili mercilerine başvurmuş bir sonuç alamayınca, kendisi bu işi halletmeyi uygun bulmuştur. Yazar, Yaver Bey'in Belediye Reisi Asaf Bey'i öldürmesini şöyle anlatır:

Yaver bey yürümüş gelmişti Asaf Bey'e doğru ve üç adım kala durmuştu. Kimse farketmemişti bu gergin anı. Kin dolu bakmıştı reis'e Yaver Bey. Bu bakıştaki mânayı ondan başkası anlayamazdı. Çekti tabancasını. Kahvede oturanlar mihlandılar sanki oldukları yere. Değişiverdi birden durgun hava. Her şeylere şok yaratan bir korku hâkimdi. Üç el ateş etti Yaver Bey. Söz yerini silâha bırakmıştı. Silâh sustu kendi diliyle üç kelâm ettikten sonra. Bu sefer yırtıcı bir sesle Yaver Bey konuştu:

'Gördün mü Asaf Bey' dedi. 'Sen benim ağzımı Ordu valisine bağlattın ama, ellerim serbest kaldı! Hepsi senin olsun! Topla şimdi o haram fındıkları..' " (İdamlıklar: 279)

Ölüm Pusuda adlı hikâye kitabındaki *Remzi Bey* hikâyesinde Havacı Yüzbaşı **Remzi Bey**, tayini sebebiyle İstanbul dışında bir taşraya atanır. Eşi Sermin'i annesiyle bırakarak gider, bir düzen kurduğunda eşini de yanına almayı düşünmektedir. Ailesinin ve toplumun kışkırtmalarına maruz kalan Sermin, kısa bir zamanda Remzi Bey'e boşanma dilekçesi gönderir. Dilekçeyi görünce deliye dönen Remzi Bey, hemen İstanbul'a döner ve eşi Sermin'i silâhla vurarak öldürür. Yazar, Remzi Bey'in eşini öldürmesini şöyle anlatır:

"İşte tam bu sırada misafir odasının kapısı hızla açıldı, elinde tabanca Remzi Bey fırtına gibi daldı içeriye. Birden değişti Sermin hanımın yalancı dünyası, yıkıldı altüst oldu. Annesi gözleri büyümüş, çakılmış kalmıştı divana, tek kelâm edememişti. Remzi Bey gözlerinden ateş saçarak kurt gibi soluyordu. Sermin artık umutsuz da olsa davranmış: 'Kocacığım canıma kıyma!' diyecekti belki de 'Hata ettim, günahına girdim, eğer imkân verirsen bunu düzelteceğim?' diyecekti. Ama ona bu şansı tanııyordu Jet pilotu: 'Söz bunun!' dedi, silâhın namlusunu gösterdi ve bir kurşunla işini bitirdi vefasız karısının. Sonra, korkusundan zaten silinmiş olan kaynanasına döndü: 'Nasılmış valdanım?' dedi. 'Ama ben sana daha önce de söyledim; sen aldırmadın? Al bakalım ayarttığın kızını? Güzel karıların ölüsü de para eder!' "

(Ölüm Pusuda: 40)

Kuzu adlı hikâyede savcının kuzusuna bakmakla görevli olan **Deli Kadir**'in yaşadıkları anlatılır. Yazar onu tanıtırken aslında deli olmadığını fakat zekilikten kaynaklanan bir deli olarak anıldığını belirtir. Kadir, katil olmak suçuyla hapishanededir. Siyasî mahkûmlara su taşır ve onlara hayranlığını sık sık dile getirir. Hayat karşısında önemli görüşleri de vardır; insanların üç çeşit olduğunu düşünür. Zaman zaman düşüncelerini de arkadaşlarıyla paylaşır. Yazar Deli Kadir adlı mahkûmu şöyle anlatır:

"Evet evet, Deli Kadir de, sizin gibi, bizim gibi insandı, vurmuş öldürmüş, ya da öldürememiş, yaralı bırakmış, katil kastından yatıyordu. İri iri mavi boncuk gözleri, ihmalden uzayan bakırdan sakalı, derbeder haliyle dikkatleri her zaman üstüne çekiyordu. Ellerini çoğusu arkasında bağlıyor, sık sık iğrençlik yaratmadan tükürüyor ve ağzında dediğim gibi mutlaka hazin bir türkü oluyordu: 'Oy dedin oyduñ beni/ Dertlere koyduñ beni/ Armasız sandal gibi/ Deryada koyduñ beni'

Ona neden hep deli derler, bilinmez, belki de son derece açık, dobra konuşmasından? Gezsiz gözsüz arapacıksız mı atar, olsun, attıklarının çoğu da tutar? O devamlı: 'Dünyada üç kısım insan vardır' diyordu. 'Birincisi yediği lokma için yapar ömrünce cenk. İkincisinin ipi kuşağına denk, üçüncüsü de -Haşa huzurdan anlı şanlı pezevenk!' Güülüşerek soruyorlardı mahkûmlar: 'Cezaevi müdürü bu saydıklarının hangi kısmından?' İşte o zaman çok anlamlı bir duruşa geçiyordu

sanki Deli Kadir: 'Bunu imam bozuntusu bir düürzü var içinde, ona sorsanız olmaz mı?'

Sadece belli bir saatte, o da bahçe ceraim adiyreden boşaldığı zaman, hava almaya çıkan siyasî mahkûmlara su taşırdı Deli Kadir, idarenin izniyle. Orada kardeşçe karşılanır, yemeğini yer, sigarasını talimli talimli içer: 'Ulan yaşıyorsunuz anam avradım olsun? Arı gibi çalışmak sizde, beden hareketi sizde, kitap-kalem sizde, beni de alın bu kitâta'derdi. Gülerdi anlamlı anlamlı siyasiler: 'Kadir Kadir Akıllı Kadir' diye hatırlatırlardı 'Sen gerçi pek, T.C. Kanununun 141'inci maddesini ihlâl etmiyorsun, ama öteyandan da, bal gibi 142'inci maddesini zorluyorsun, dikkat et, buraya takılmak balığın ağa vurmasına benzemez!' " (Ölüm Pusuda: 56-57)

*Öldüren Alev adlı hikâyede **Hacı İbrahim** de eşini öldürmek suçundan hapisanede yatmaktadır. Ona göre başkasına tecavüz etmekten, hırsızlık yapmaktan, kul hakkına girmektense adam öldürmek daha iyidir ve katil olmakla gurur duyar. Fakat yazar da dahil diğer mahkûmlar, onun isteyerek cinayet işleyebileceğini düşünmezler. Eşinin bir kaza sonucu ölmüş olabileceğini düşünürler. Yazar, İbrahim'in karısını öldürmesi hakkında şunları söyler:*

"Hacı İbrahim karısını kasten mi öldürmüştü, yok yoksa elde olmayan bir sebeple kaza sonucu mu ölmüştü kadın? Aradılar taradılar, en cin fikirliler bile bu bilmecenin içinden aydınlanıp çıkamadılar. O, yürürken -küçük dağları ben yarattım- demiyorsa da; çalım satmak, hava basmak niyeti de aşikârdı. Konuşurken çoğusu coşuyor: 'Biz katiller!' diye söze başlıyor, tantanalı bir havada sürdürüyordu 'Biz gözü yaşlı yetimlerin ırzına geçmedik bir takım namussuzlar gibi; biz garibanın ekmeğiyle oynamadık bir takım düzenbazlar gibi; beylik ağacın gölgesine oturmadık canımız emniyette olsun diye? Allah affetsin, biz namusumuzla adam öldürdük!' diyordu. Eğer, rivayetlere bakılırsa, önce abdest aldırması, sonra bakır leğende kesmişti karısının başını." (Ölüm Pusuda: 94)

b) Adam vurma- yaralama

Adam vurma- yaralama suçundan hapishaneye düşenlerin sayısı ikidir. Bu suçla *Linç* ve *İdamlıklar* adlı eserlerde karşılaşılmaktadır.

Linç adlı romanda ana kahraman **Arap Kadir**'dir. Kadir, arkadaşının kız kaçırmasına yardım ederken bir adam vurmuş ve şansına adam ölmemiştir. Arkasında gözü yaşlı anne ve babasını bırakarak hapishaneye girer. Hapishaneye girmeden önceki hayatında gamsızdır. Kadir, arkadaş çevresinin kurbanı olmuştur. O, kalabalık ortamlarda bulunmasına rağmen, ruhu yalnızdır. Yazar Kadir'in toplumdan soyutlanmasını şöyle ifade eder:

"Arap, kalabalıkların çocuğu, doğru. Her gün sayısı ondan aşağı düşmeyen, kendi kurduğu bir çetenin içinde. İç çevresi ise yüz'leri çoktan aşkın... Ama... Ne gariptir, Arabın ruhu yapayalnız! Şarkılar, türküler, türlü eğlenceler ve kavgalar onu katiyyen doyurmuyor. Bir yeri boştur Arabın. O da, kendisinin dahi bilmediği ve hiç işlenmemiş olan insanlığı. O da, dağ gibi, çevresine sebebini bilmeden kızgın, çevresi ise, ona karşı kayıtsızdır... Sebepsiz, uzun uzun ağlayan bir çocuk gibidir o bir bakıma. Cemiyet şefkatli bir ana gibi bağrına basamamıştır." (Linç: 12)

Henüz yirmili yaşlarında olan Arap Kadir dik başlı ve kimseye boyun eğmeyen birisidir. Yeri geldiğinde idareye bile kafa tutmaktan çekinmez. Rüştü Efendi gibi birçok gardiyan kendisinden çekinmektedir. Feti Bey adındaki koğuş ağasıyla arkadaşlık yapar. Hapishaneden kaçmaya teşebbüs eder. Kaçtığı köyde jandarma tarafından yakalanır. Hapishaneye getirilerek tecrite atılır. İsmi verilmeyen bir siyasî mahkûmun Ankara'ya yazdığı dilekçeler sayesinde Kadir tecritten kurtulur. Fakat idarenin oyunu sonucunda mahkûmlar tarafından linç edilerek öldürülür. Korcan, Arap Kadir'i şu cümlelerle anlatır:

"Kim ne derse desin, iç gıcıklayan bir adam vardı. Yaşı gibi, yapacakları da belli olmayan bir mahkûmdu o. Yırtıcı, kara bir kurt gibi dolaşıyordu mahpushanede. En büyük, en korkunç soru buydu idare için. Neden, ne için, neye kızacağı belli olmazdı. Kara bir belirsizlik içindeydi. Rüştü Efendi'yi derin derin düşündüren de oydu işte: Arap Kadir. Onun durumu neydi acaba? Feti Bey sürüldü diye sinecek

miydi? Yoksa, daha da saldırgan mı olacaktı? Bin türlü örneği var, her iki ihtimal de dikkatle izlenmeli. Kadir gülerken rahatça vurabilir, saldırma anında birden durup gerisin geriye kaçabilirdi. Bir iki çıkışı, Arap Kadir'in bir eşi benzeri bulunmadığı gerçeğini ortaya koymuştu. İşte, Rüştü Efendi'ye diken üstü bir hayat yaşatan, Arabın bu halleriydi." (Linç: 29)

İdamlıklar romanındaki adı çok geçmeyen **Mehmet Bey**, bıçakladığı insanlara acımadan birinin daha canını yakmadığına pişman olur. Yazar, eserde herhangi bir işlevi olmayan ve tekrar geçmeyen Mehmet Bey'in suçunu şöyle anlatır:

"İşte Kastamonu'lunun kör Müteveli veya kısaca Müteveli'nin Memet bey. Vurduklarının çırpınması durmadan oturup başlarında nargile içen adam. Bıçağı sıyrınca üç kişiyi birden vurmuş, yani sıradan: 'Ama ne yazıktır ki birini de unutmuş'tu. İşte yatışmayan üzüntüsü buydu." (İdamlıklar: 126)

c) Hırsızlık Yapma

Korcan'ın eserlerinde hırsızlık suçuyla hapisaneye giren mahkûm sayısı bir olup yazarın *İdamlıklar* adlı eserinde geçer.

Toplumda genel ihtiyaçlarını karşılayamayan insanlar hırsızlığa yönelirken, bazıları da daha fazla ekonomik güce sahip olmak için hırsızlığa yönelir. 19. yüzyılda hırsızlık, sadece kötü insanların yaptığı bir eylem olarak değerlendirilirken, günümüzde bunun nedeni yoksulluk ile açıklanmaktadır ¹¹²

İdamlıklar romanında Şakir Ağa'nın arkadaşlarından olan **Torpil Rıza**'nın şu anda hapisanede bulunma nedeni açık olarak verilmez fakat geçmişte hırsızlık yaptığı için hapisaneye girdiği düşünülebilir. Yazar, bunu Rıza'nın ağzından şöyle aktarır:

¹¹² Halil İbrahim Bahar, "Hapishaneler, Sorunlar ve Çözüm Arayışları" *Hapishane Kitabı*, Kitabevi Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2010, s. 50.

" *'Ben de Allah derim. Ama camiye gitmem. Neden? Çünkü cep karıştırmaya kalkarım orada da ondan. Halıların cinsine bakarım. Ortalık bir karışır ben elimi camaattan birinin cebine atınca. Parasına dokununca, Allah'ı mihrabı unuttur adam. Bana döner. Duayı keser, basar narayı hırsız var! diye.* " (İdamlıklar: 48)

d) Esrar Çekme- Satma

Toplum tarafından ayıplanan suçların başında madde bağımlılığı ve bu maddeleri pazarlama gelir. Korcan da bu konuyu *Tatar Ramazan* adlı eserinde bir kişi ile işlemiştir.

Çoban adlı hikâyedeki **Ahmet Çoban**, esrar satmak suçundan hapishaneye girmiştir. Ahmet, mizacı itibariyle duygusal ince biridir. Arkadaşları onun böyle bir suç işleyebileceğine inanmazlar. Böylesine hisli birinin esrarla hayatına kıymasına şaşırırlar. Hikâyedeki siyasî mahkûm olarak geçen biri, bu şaşkınlığını şöyle dile getirir:

" *Sen Çoban dedi, şair ruhlusun. Belli ki tabiatı yürekte seviyorsun. Nasıl da kıyabildin öyleyse genç yaşında kendi elinle böyle bir hayata? Hem de esrar satarak.* "(*Tatar Ramazan*: 29)

Ahmet Çoban, esrar içerek çevresine bir zarar vermediğini, zararın kendisine olduğunu düşünür. Hapishaneye girmeden önce arkadaşlarıyla bir araya geldiklerinde sıkça esrar çeker ve bu yüzden esrarkeş olarak anılırlarmış. Siyasî mahkûma sadece kendine zarar verdiğini söyleyerek kendisini şöyle savunur:

" *'Üsküdar Ahmediye Eczanesinin önünden yürü abi' dedi. 'Tam köşede bir kahve vardır. İşte ben orada markacı idim. Beykoz'dan, Çengelköy'den arkadaşlar gelirdi. Hepsi de can çocuklar... Harmanımız çoban, harmanımız abicim derlerdi. Ben de hemen bir şeyler buluştururdum. Sarardık çifte kâatlıyı, hepimiz mest olurduk. Ben 'Koyy' derdim garsona. Plak dönmeye başladığı: 'Dil yaresini andıracak yâre bulunmaz.' Kafamız da plakla beraber dönmeye başladı: 'Dünyada gönül yâresine çare bulunmaz!' Gerçekten ben gönülden yaralıyım ağabey ama seninle konuştukça*

anlıyorum kayıp yollarda olduğumu. Biz bir batağa boylu boyunca koyvermişiz kendimizi. Bir de çirkin ismimiz var 'esrarkeş' diye. Herkes tiksinererek bakıyor bize.'
 "(Tatar Ramazan: 29-30)

e) Lâf Atma

Bir anlık sinirle söylenen kötü sözler de bazen insanların hapisaneye girmesine sebep olur. *Tatar Ramazan* adlı hikâye kitabındaki *Melkon* adlı hikâyede **Melkon Baba**, seksene yakın yaşıyla hapisanenin en yaşlı mahkûmudur. Onun suçu, kızının konuştuğu bir kadına "orospu" demesidir. Yazar mahkûmların hırsızlık, adam yaralama, adam öldürme gibi suçlarla hapisaneye girdiği gibi birine uygunsuz bir lâf söylemekle hapisaneye girilebileceğini gösterir. Yazar, Melkon Baba'yı ve suçunu şöyle anlatır:

"O Sultanahmet cezaevi hastanesinde yatan en yaşlı ve aynı zamanda en göz dolduran mahkûm idi. Çok uzun yılları çevreleyen yaşı, yüzünün ciddiyeti, dev yapısı sağlıyordu ona bu görüntüyü.

Gıyap¹¹³ kararı çıkmıştı hakkında. Prostattan ameliyatlı idi. Mahkemeye bir rapor göndermeyi de akıl edemedi. Üç ay on gün hapis ve 750 lira para cezasına mahkûm oldu. Yaptığı da neydi sanki? Akşam olup da hava kararırken kızını uygunsuz bir komşu kadınla konuşur görünce:

'Haydi, kız eve! Emsalin midir o kadın senin? O orospuyla ne konuşuyorsun?' demişti." (Tatar Ramazan: 12)

¹¹³**Gıyap:** Gaiplik; yokluk; yargılamada tarafların duruşmaya özürsüz olarak gelmemesi. Ayrıntılı bilgi için bkz: Prof. Dr. Ejder Yılmaz, *Hukuk Sözlüğü*, Yetkin Yayınları, 4. Baskı, Ankara 2012, s. 267.

2.1.1.1.2. Siyasî Mahkûmlar

Korcan, eserlerinde mutlaka siyasî mahkûmlara¹¹⁴ yer vermiştir. Yazarın da siyasî suçlu olarak hapisanede yatması, kendi bakış açısını bu kişiler aracılığıyla yansıtmasına yardımcı olur. Siyasî mahkûmlar, okuyan, araştıran, bir sorun karşısında mantıklı çözüm yolları sunan kimselerdir. *Ateşten Köprü*, *Linç* ve *Ölüm Pusuda* adlı eserlerde siyasî mahkûmlara yer verilmiştir.

Korcan, 1938 yılında gizli örgüt elemanı olmaktan tutuklanmıştır. Yazar, o dönemde "KİTAP SEVENLER Derneği" adında bir kuruluşta görevlidir. Bu dernekte okuduğu kitaplar yüzünden sorguya alınır. Yazar, İstanbul Polis Müdüriyeti'nde yaşadıklarını *Ateşten Köprü* adlı eserinde anlatmıştır. Yazar, polislerle kendi arasında geçen diyalogda siyasî suçlu olarak tutuklandığını şöyle belirtir:

"Kulağıma eğiliyordu sağımdaki memur sır açıklar gibi:

'Burası İstanbul Polis Müdüriyeti'nin birinci şubesidir!'

Dönüp isteksiz bakıyordum yüzüne, acemi görünüşte kara bir şeytandı bu. Soruyordum içimden: 'Ne oluyordu yani Birinci Şubeyse.' Solumdaki memur tamamlıyordu:

'Dört kısımdır Kerim Bey aç gözünü.'

Seviniyordum, demek ki bunlar benim öteki ismimi bilmiyorlar. Sağımdaki memur esasa giriyor, saygı sınırlarını zorluyor, işi korkutmacaya kadar götürüyordu:

'Senin hesabın Üçüncü Kısımda görülecek!'

Kara haberler şimdiden ucun ucun kulağıma tırmalıyor, solumdaki vurguluyordu:

'Evet Kerim Bey, Üçüncü Kısım!'

¹¹⁴ "Siyasî Mahkûm" ifadesi için yazar küçük harf kullanırken biz büyük harf kullanmayı tercih ettik.

Sağımdaki artık açıklıyordu:

'Biraz sonra, Komünist Masası Şefinin karşısında olacaksın İşçi Sınıfı Kurtarıcısı, dikkat kesileceksin. Öğüdümü sakın unutma, dalga geçmeyi denemeye kalkma. Az konuşmanın mevsimi geçti aslan, çok konuşacaksın, ama doğru konuşacaksın, yalana sapmak çok tehlikelidir.' (Ateşten Köprü: 81-82)

Yazar okumayı sever, fakat hayatta her şeyin okumak olmadığını bazen de yaşayarak tecrübe edilebileceğini düşünür. Korcan, ancak ilkokul dördüncü sınıfa kadar okuyabildiği için kendini eksikli hisseder. Yazarın eğitim hakkındaki düşünceleri şöyledir:

"Ne zaman ilkokuldan söz açılrsa, derinden derine yüreğimin sızladığını hatırlarım. Hiçbir zaman kurtulamamışım bu duyarlılıktan, şimdi de durum hiç farklı değil. Uzun boylu düşünmeye ne hacet, neden bu noktada takıldığının cevabı açık: İnsan mektepte belli bir disiplin çerçevesinde düşünmeyi öğreniyordu: Tarih, coğrafya, yurt bilgisi, bunlar hep mektebin öğrettikleri.

Ama hayata atılınca, insanda değer ölçüleri de değişiyor. Kişiyi mutlu eden kitap değil hayattır, burada arayacaklardır canlılar mutluluklarını -elbette çalışarak. Evvela geçmişinizle çatışıyor, tarihin geleceği hesab ederek masallaştırıldığını anlıyorsunuz. Bu bir yerde gelip sizin işinizle, aşınıza, genel anlamda vatandaşlık haklarınıza dayanıyor. Yurt bilgisine gelince, o da bize yaşama kolaylığı sağlayan bir belge değil, aslında yurt üstüne düşürülen bir gölgedir. Buradan yola çıkarak oligarşik demokrasiye gölgeler, faşizme de karanlıklar rejimi diyebiliriz." (Ateşten Köprü: 115)

Linç romanında yer alan **Siyasî Mahkûm**'un ismi verilmez. Yazar, onu sürekli kitap okuyan, hakkını aramaktan utanmayan ve gerektiğinde idareye karşı bile hakkını savunan biri olarak verir. Aşağıdaki Siyasî Mahkûm ve hapisane müdürü arasında geçen konuşmada da Siyasî Mahkûm hakkını savunmaktadır. Siyasî mahkûmların kaldığı koğu diğer adî suçluların kaldığı koğuştan farklıdır. Yazar, müdürün siyasî mahkûmların koğuşuna gelmesiyle yaşananları şöyle anlatır:

"Müdür bey, üçüncü dairenin alt katındaki siyasiler koğuşundan başladı bu geceki teftişine. Siyasiler, daire merdivenini çıkınca, geniş koridorun taa dip kısmında, soldaki odada idiler. Açık koğuşta yatıyorlardı; yani istedikleri zaman koridora çıkabilirlerdi. Saat gecenin on biri idi. Müdür bey yanında daire gardiyanı Ali Dayı ve Rüştü Efendi'yle girdi koğuşa. Bu kocaman odanın öbür koğuşlara hiç te uymayan bambaşka bir havası vardı. Temizdi evvela. Açıkta bir aferin çekmedi ama, müdür bunu beğendi. Bir de kitaplık vardı karşı duvarda, işte bu tuhaf! Burası mahpusane koğuşu mu, yoksa okuma odası mı?... Müdür yadırgadı. Herkes luzumu olan şeylere sahip olmalıydı. Bak Şevket Erdoğan Bey, evinde, bunca yaşın sahibi olduğu halde bir kitap bulundurur mu? Çünkü luzumsuz. Herkes bildiğini bilmeli, kimse de bilgide kendi sınırını aşmamalı. Birisi dirseklerini masaya dayamış okuyor siyasî mahkûmun, öbürleri uykuda. Genç bir mahkûmdu okuyan. Müdürü görünce ayağa kalktı ve başıyla selamladı gelenleri. Müdür selamı görmezden geldi. Siyasinin önündeki masaya göz attı. Açık olan kitap neydi anlayamadı. Ötekiler, Bereketzade'nin 'Namık Kemal'i bir de Türk Ceza Kanunu. Bir açıklamada bulunmadığı için müdür beyin bu kitaplar hakkında ne düşündüğünü bilemeyiz. Ama, bir mahkumun bu saatta uykuda yatmaması disipline aykırı idi. Genç siyasiye biraz da kızarak baktı müdür, sertçe.

'Saat kaç?...' dedi.

Soruyu anlamazdan geldi siyasi:

'Kolunuzda, bakabilirsiniz müdür bey!'

'Bu saatta çoktan yatmış olmanız lazımdı. Mahpusanelerin bir disiplini vardır. Her halde kimseyi kendi keyfine harekette serbest bırakamazlar!...'

Siyasi cevap vermedi. Halinden lafı uzatmak istemediği anlaşılıyordu. Müdür, "Bu bir disiplin meselesidir!" diye ekledi. Siyasi biraz yükseltti sesini cevabında:

'İnsanın okuması disiplini bozmaz, müdür bey.' dedi, 'ama okumaması bozar. Siz yeni başladınız zannımca bu işe. Biraz da geç başlamışsınız. Bu mahpusanede kitap okumayı önlemekten daha önemli işleriniz olabileceğini zannedirim.' " (Linç: 37-39)

Linç romanındaki Siyasî Mahkûm, Namık Kemal, Ahmet Mithat Efendi gibi yazarların kitaplarını okumaktadır. Okudukça bakış açısı genişleyen siyasî mahkûm, zaman zaman da okuduğu yazarları eleştirir. Korcan, Siyasî Mahkûm aracılığıyla kendi düşüncelerini aktarmaktadır. Siyasî Mahkûm okumaktan zevk almasına rağmen sadece kendine okumasına, okuduklarını öğrendiklerini kimseye paylaşamamasına, kimseye yararlı olamamasına da üzülmemektedir. Yazar, Siyasî Mahkûm'u şöyle anlatmaya devam eder:

"Ne tatlı anlatır şu Bereketzade Namık Kemal'i! Sürgün yolunda, çok ilgilendirir genç siyasiyi Namık Kemal ve Ahmet Mithat Efendi'nin durumları. Bir yandan da içerler Bereketzade'ye Tipleri pek silik göstermiş, der. Bu tipler zamanın meseleleri içinde bütün yönleriyle belirmeliydi..."

Okur, okur, okur, kitaptan kitaba geçer siyasi ve neticede şunu anlar ki, insanın olduğu yerde değil, olmadığı yerde okumak da zor imiş! Kimseden bir şey dinlemiyor ve kimseye okuduğundan bahsetmiyor, fikirlerini tartışmıyorsun. Çalışmak da bir bakıma okuma hevesini kamçılıyor belki. Çalışarak anlıyor insan dünyadaki yerini. Ve dünyanın meseleleri içinde kendi yerini bulmak istiyor. Okumak manevi köleliği silip atar, diyor, insanın içinden; kalır bir maddeten kölelik, o da, insanların yapacakları şuurlu bir savaş sonucunda ancak kaldırabilir..." (Linç: 142-143)

Kanunlar her zaman tek çözüm yolu olmamaktadır. Siyasî mahkûmlar, idarî personelin kanunları uygularken biraz da vicdanlarını kullanmalarını istemektedir.*Linç* romanındaki Siyasî Mahkûm, müdüre mahkûmu hizaya sokmak için uyguladıkları yöntemin yanlış olduğunu belirterek daha fazla insanî olmaları gerektiğini söyler. Yazar, konuyla ilgili düşüncesini Siyasî Mahkûm'un ağzından şu cümlelerle aktarır:

" Kanun ama, biraz da insanı insan sayma. Nizam ama, evvela iş ve ekmek. Biz insanlarımızı sefalet çizgisinin biraz olsun üstüne çıkaramadıkça; her şeyi olağan saymak zorundayız. " (Linç: 46)

Yazar da Siyasî Mahkûm'un sistem hakkındaki konuşmalarını mantıklı bulmaktadır. İnsan suç işleyip hapisanede mahkûm da olsa sonuçta insandır. Bu fikirlerinde Siyasî Mahkûm'a katıldığını şu cümlelerle belirtir:

"Evet, insanı evvela insan yerine koymak gerekti. Böyle yapmadan, onun hangi meselesi ele alınsa, mutlaka şaşılacak şeyler çıkacaktı ortaya. Bunda apışacak ne var? Bir tek taşı ayıklanmamış çorak bir tarla bu, ne ekersen onu biçersin..." (Linç: 48)

Korcan'ın eserlerindeki idarî personel, çok okuyan siyasî mahkûmların düşüncelerine değer vermektedir. Bir karar verirken onlara da danışmanın faydalı olacağını, kendilerinin göremedikleri bir durumu siyasî mahkûmların görebileceğini ve farklı bir bakış açısı getirebileceklerini düşünürler. *Linç* romanında Arap Kadir hapisaneden kaçmış, jandarmanın aramaları sonunda bir köyde yakalanmış ve geri hapisaneye getirilmiştir. Savcı Rıfkı Bey de bundan sonra nasıl bir yol izlemenin doğru olacağına kararsızdır. Bunun için böyle hassas bir konuda siyasî mahkûmların da fikirlerini almak ister. Onların bakış açısıyla olaya yaklaşmanın da faydalı olabileceğini düşünmektedir. Yazar Rıfkı Bey'in siyasî mahkûmlarla olan ilişkisini şöyle anlatır:

"Rıfkı Bey, siyasî mahkûmlarla da görüştü bu meseleyi. Onlar, olayları belli bir fikir süzgecinden geçirip, cemiyete yön verme iddiasında olmakla, bu meselede de dişe dokunur bir şeyler söyleyebilirlerdi. Karşılıklı saygıya dayanan ve bir sohbet havası içinde geçen bu konuşmalardan, savcının yararlandığı da bir gerçektir. Siyasiler, savcıya nazaran, işlere daha yakın ilgi gösterebildiklerini her halleriyle açıklıyorlardı. En güzel tarafları da, bildiklerini pervasızca açıklayabilmeleri idi. Halbuki, bu ülkede, kuvvetliden yana olmak bir marifet, gerçekleri tersine çevirmek bir ustalık sayılıyordu." (Linç: 99)

Linç romanındaki Siyasî Mahkûm, Arap Kadir'i iyiye doğruya yönlendirmek istemektedir. Onun okumasını ve böylece kendini geliştirebileceğini düşünmektedir. Yazar, Siyasî Mahkûm'un Arap Kadir'e söylediklerini şöyle aktarır:

" *Ve biraz da okuyacaksın. dedi siyasî. Çocuk topu kadar, küçücük bir dünyan var. Ama, okursan eğer, bu dünya sen farkında olmadan büyür ve hayatın bir mana kazanır. Okudukça yeni ufuklara açılırsın. Aslında sana kuru bir aferinden başka bir şey kazandırmayan müdür- Arap çekişmesinden kurtulursun. Yerine göre, kalemin bıçaktan üstün olabileceğini kabul et. Sen gene gül bize içinden, ama bu dediğim de reddedilmez bir gerçektir. "* (Linç: 104)

Siyasi mahkûmlar, diğer suçlulara güzel huy, faydalı alışkanlıklar, yeni bakış açıları kazandırmak ve onların iyi insanlar olmalarını istemektedirler. Cezaların, suçluları ıslah edecekleri yerine daha zararlı hale getirmesini eleştirirler. Mahkûmların sözcüsü konumundadırlar. *Linç* romanındaki Siyasî Mahkûm, savcıya arkadaşlarının içinde bulunduğu psikolojik durumu anlatarak ondan anlayış beklemektedir. Yazar, Siyasî Mahkûm'un söylediklerini şöyle aktarır:

" *Kanunlar hiç sevilmeyen kitaplardır mahpusanede. Hele cezaevleri nizamnamesi, toz içinde raflarda durur... Reis bey, kör bir kuyuda aylarca bekleyen bir insan düşünün. Geceyle gündüzün hiç bir farkı yoktur orada. Bu insan mı ıslah olup, cemiyete kar gibi temizlenmiş bir vicdanla dönecek? Değil arkası gelmeyen günler geceler boyu beklemek ve hayattaki tek dayanacak umudu kaybetmek, orada geçirilecek yirmi dört saat bile her şeye düşman olmasına yeter... "* (Linç: 122)

Siyasî mahkûmlar, her zaman vicdanına bağlı olarak ve hak hukuk gözeterek hareket etmektedirler. *Linç* romanındaki Siyasî Mahkûm da Arap Kadir için hazırlanan ölüme engel olmak istemektedir. İdare Arap Kadir'i hayvanların bile yaşayamayacağı hücreye atarak zamanla ölmesini plânlar. Siyasî Mahkûm da tüm olanların farkındadır, Ankara'ya gerekli dairelere durumu bildirerek Arap Kadir'i kurtarmak ister. Yazar, Siyasî Mahkûm'un düşüncelerini şu cümlelerle anlatır:

"*Genç siyasî kararlıydı. Başarı sağlayamasa bile, kendi vicdanının hakkını vermiş olacaktı. Gözleri önünde uygulamaya konulan bir cinayet tertibine katılmamış olacaktı. Eğer davranırsa, konuşmalarındaki o yüksek ses tonunu daima elinde tutabilecek: 'Biz türlü sebeplerle ve bahanelerle, politika dışı tutulan geniş halk kitlelerinin, vatanımızın idaresinde şekli değil, hakiki manada temsilini istiyoruz. Biz bu uğurda gösterilen her türlü halk direnişinin öncüleriyiz...'* diyebilecekti. Ama

bir de bunun aksi düşünölsün. Yani kanun yolunu bilenler de en göze batar olaylar karşısında eli kolu bağlı duruverince, müdürün her istediğini kanuna uysun veya uymasın pervasızca yapacağı aşikârdı." (Linç: 133-134)

Mektubu göndermekte kararlı olan Siyasî Mahkûm, idare tarafından uyarılır. İdare, Siyasî Mahkûm'un uyarıları dikkate almadığını görünce bir de hapishane doktorunu devreye sokar. Siyasî Mahkûm doktorun da kendisini engellemeye çalışmasına şaşırır ve ona şu cümleleri söyler:

" Yazık, doktor bey! dedi. Bir hekim ağzından böyle şeyler dinlemek istemezdim. Biz daima kanun sınırı içinde olduğumuzdan, hiçbir şeyden korkumuz yoktur. Kanun yolundan sapan da devlet hizmetinde dahi olsa eşkiya damgası yemekten kurtulamaz. Böylelerinin de maskesini indirmek bizim vatandaşlık vazifemizdir. " (Linç: 137-138)

Mahkûmların sağlık haklarına riayet edilmez. "**Hapishane Kitabı**"nda konuyla ilgili şunlar söylenmektedir: "*Hükümlölük, sağlık hakkını ortadan kaldıran bir süreç değildir, tam aksine pek çok insan hakları metinlerinde hükümlölüğün tıbbî bakım gereksinimini artırıcı etkisi nedeni ile hükümlölülerin en azından özgür insanlar kadar tıbbî bakım hakkında sahip oldukları belirtilmiştir.*"¹¹⁵

Ölüm Pusuda adlı eserin *Ölüm Pusuda* adlı hikâyesinde yazarın kendi hapishane yıllarında hastalanıp hastaneye gitmesi ve orada yaşadıkları anlatılır. Siyasî Mahkûm olan yazar, kendini bilmez bir halde hastaneye getirilir fakat doktorlar müdahalede bulunmak için karar beklemektedirler. Adı verilmeyen hapishane müdürü,Siyasî Mahkûm olan yazarın ölmemesi için hemen tedaviye başlanması gerektiğini bilir, fakat savcının onayını almadan buna izin veremez. Yazar, hayal meyal doktorların konuşmasını hatırlar. Kendisinin ağır bir suç işlememesine rağmen tedaviye başlanmaması onu daha çok üzer. Yazar düşüncelerini şu cümlelerle belirtir:

¹¹⁵ Lale Algier, Şeyda Ökdem, Alper Beder, Nesrin Çobanoğlu, "Sağlık Sorunu Olan Hükümlölülerde Yaşanan Etik Sorunlar" *Hapishane Kitabı*,Kitabevi Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2010, s. 249.

"Tutuklular da hasta olur, iyi kötü bakılır, peki, ya adam fikir suçlusuyorsa ne olacak? Neresinden bakarsak bakalım, bu soruya cevap bulmak zor. Bir mahkûma yaslanarak, ayaklarımı sürüye sürüye getirilmişim oraya. Şimdi belki teknil hastaların gözleri üzerimdeydi, şu var ben, inzibati bir suç işlemiş gibi hep yere bakıyordum.

İki adım ilerde boş bir yatak var, anlaşılan şu ki, henüz yatmam için ferman yok. Neden acaba anlamadınız mı, ben fikir suçundan tutukluyum? Onun için yakınmam, yaşamak hakkımın savunusunu yapmam bir anlam taşımaz, kulak asan da olmaz hani. İyi ama, demir adımlarla yürüyüp giden zamanı ne yapacaksınız? Ecel saati son kanpanasını vurdu vuracak, cılız öküzlerin çektiği kağı gibi ohna, kalbim durdu duracak! Kesinlikle şakaya alınacak bir durumda değilim yani?"
(Ölüm Pusuda: 7-8)

Yazar, başındaki doktorlardan birinin insafı ile yatağa yatırılır. Hasta o an biraz daha rahatlamıştır. Yazar yatakta uzanırken içinde bulunduğu durumu eleştirir. Bir düşünce uğruna hapisanelere düşmüş, kitlelere ulaşamamış ve hasta olduğunda bile fikir suçlusu olduğundan tedavisine hemen başlanmamıştır. Haline üzülerek umutsuzluğa kapılır. Yazar endişelerini şöyle dile getirir:

"Viran olası hanede evlâdu iyâl var - dememiş mi şair? Yani, ana avrat, yani çoluk-çocuk, bir de bilinçlisin, yurdunun çözüm bekleyen sosyal-siyasal konularından sorumlu değil misin Of of, işte görüyorsunuz, derdimle başbaşa bile kalamıyorum. Sanki koskoca evren ağırlarla çatırdayan sırtımda, peki, ben bu kanlı tüneli geçebilecek miyim?" (Ölüm Pusuda: 11)

Yazar hastanede olduğu sırada Metin Özbora adındaki bir hastane işçisi ile tanışır. Metin Özbora, yazarın adını, işini merak edince yazar mesleğini gönüllü politikacı olarak tanıtır. Metin bu ifadeyi anlamayıp irdeler. Yazar da kazanılanı eşit bir şekilde paylaşmak olduğunu ve bunun karşılığında vicdan rahatlığı kazandığını söyler. Metin duyduklarına şaşırır, ona göre para kazanmadan bir iş yapmanın mantığı yoktur. Yazar ve Metin'in arasında geçen diyalog şöyle gelişir:

" 'Abi be abi, ne demek gönüllü politikacı?'

'Genel anlamda mı Metin, gerçek anlamda mı?'

'Tabii, gerçek anlamını öğrenmek isterim?'

'Yağmurları üleşmek, üretileni insan gibi bölüşmek?'

'Ne çıkıyor bu karmakarışık lâflardan Selman abi, söyle?'

'Görüyorsun sosyal-siyasal çatışmalar çıkıyor?'

'Para var mı, mangır var mı, çıkar var mı ucunda?'

'Yok yok Metin, inan canım kardeşim böyle bişey yok!'

'Öyleyse ne var abi, bak, canını burnundan soluyorsun?'

'İnan ki, övünç var, koskoca toplumsal bir nam var!'

'Sadece nam içinse?'

'Evet, yetmez mi bu kadarı?'

'Gider Taksim Abidesine bir bomba korum, tarih beni de yazar!' " (Ölüm Pusuda: 15-16)

2.1.1.1.3. Suçları Belirtilmeyen Mahkûmlar

Bu bölümde, suçları belirtilmemiş, ikinci dereceden kahraman olan mahkûmlar verilmiştir. Yazar, bu tutukluların çok üzerinde durmaz ve onlarla suçların çeşitliliğini göstermek ister. Korcan, eserlerinde mahkûmlar hakkında kendi görüşlerini belirtirken toplumunun görüşlerini de belirtir. Yazar, bu mahkûmları *Ey Gaziler*, *Linç*, *Tatar Ramazan* ve *İdamlıklar* adlı eserlerinde vermiştir.

Korcan, *Ey Gaziler* şiir kitabındaki "Mahkûmlar" adlı şiirinde hapisanede yatan mahkûmların hangi şartlarda olduğunu anlatmaktadır. Yazara göre mahkûmları sadece anneleri düşünür; babaları, kardeşleri onları unutmıştır. Yediklerinden ve

içtiklerinden tat alamazlar. Çaresizlikleri, onları parmaklıkların ardında iyice yiyip bitirmektedir:

"MAHKÛMLAR

Kağnı tekeri gibi

Gıcır gıcır gıcırdayarak

Ağır ağır döner orda zaman

Kadehler kırılısın

Meyler dökülsün

Şarkılar susuversin

Kum değil hey hey

İnsandır bu kalburda çalkalanan.

Zehirdir aş

Kandır gözyaşı

Bir anası ağlar ağlarsa

Vallah unuttur babası

Hem de öz kardaşı

Kelepçeler prangalar

Demirle taş duvarla insan savaşı

İçerler kendi kanlarını

Kalay görmeyen kapta

Mahkûmlar perişan

Mahkûmlar hırslı

Mahkûmlar bu zincirli girdapta." (Ey Gaziler: 53)

Linç romanında yazar, suçların çeşitliliğini göstermek amacıyla romanda bir daha hiç bahsetmeyeceği mahkûmları örnek verir. Bu mahkûmların eserin girişinde konuya hazırlık amacıyla verilmiştir. Yazar suçları şöyle anlatır:

"İşte böyle, ağaların kaybolup yerine yenilerinin çıktığı bir devriydi maypusanenin: Bir bıçakta hasmını cansız duvara mihlayan Dursun Atmaca'yı sürmüşlerdi. Dokuz vilayetin mahpusanesinde adı âyet gibi saygıyla anılan Piyadenin Osman'ı sürmüşlerdi. Taa gecelerin yarısı, kapı altınına¹¹⁶ karanlık dehlizlerinde, kendisine "Gavur tohumu" dediler diye on beş candarmaya bıçaksız posta koyan Abaza Şahadettin'i sürmüşlerdi... Meşhur eşkiyalardan Kara Kemal ve arkadaşı Kör Apsun da gelemeslerdi artık içeriye. Kara Kemal çoktan ölmüş, Kör Apsun nikahsız karısından peydahladığı oğlu tarafından, öz kızına sulandığı için öldürülmüştü. Bir nice zaman sonra Karagöl'de buldular cesedini..." (Linç: 14)

Yazar, *Linç* adlı eserinde tecavüz konusunu gündeme getirirken bu suç işleyen mahkûmu tanıtmaz. Yazar, işlenen suçlara örnek verirken mahkûmun ismini vermeden yaptığı insanlık dışı duruma dikkat çekmek ister.

İnsanlar artık insanlık kavramından uzaklaşmış, akraba ilişkilerini unutmuşlardır. Suçlar arasında günümüzde hâlâ karşılaşılan akrabaların birbirlerinin malına göz dikmeleri gibi etik olmayan davranışlar da vardır. Oğlunun eşini öldürüp ona tecavüz eden insanlık dışı suçlar da eserde yer alır. Yazar bu suçları şöyle belirtir:

"Gelininin orakla başını uçurup sıcağı sıcağına ırzına geçen kayın babalar. Öz kardaşının hayalarını sıkıp öldüren kanlı katiller. Bir karış toprak için amca kanına girenler..." (Linç: 29-30)

Linç romanında Arap Kadir, idarenin oyunu sonucunda mahkûmlar tarafından öldürülür. Kanlı oyunda rol alan mahkûmlar hakkında çok bilgi verilmez. Yazar, Arap Kadir'in peşinde olan mahkûmları şöyle anlatır:

"İşte, hapse düşünce karısını jandarmalara kaptıran Boyabatlı Topal Recep peşindeydi. İşte, karısının namusunu kurtarmak için kendi kardeşini öldüren, sonra

¹¹⁶**Kapıaltı:** Bir hapishanede hayat kapıaltı (malta) denilen yerde yoğunlaşır. Bir şehirdeki dört yola benzetilebilir. Bütün iç mekânlara yol buradan çıkar. Giriş kapısından içeri alındıktan sonra ilk kabul edildiğiniz yer kapıaltıdır. Burası bir hapishanenin merkezidir. İlk mahpus durağı olması nedeniyle de sorunlu bir yerdir. İçerdeki iktidarın denetimi burada başlar. Ayrıntılı Bilgi için Bkz: http://www.mahsusmahal.com/icerikler/aytekin_yilmaz_6.htm

da içerde ona buna aylardır karılık yapan Horzumlu peşindeydi. Kumarda kaybeden olak Muhtar, Aktaşlı Selahattin, yenice efeliğe özenen, bıçağının ucuna bedavadan biraz kan bulaştırmak isteyenler peşindeydi." (Linç: 212-213)

Tatar Ramazan adlı hikâye kitabının oban adlı hikâyesinde Ahmet oban hastadır. İyileşmesi için pirzola yemesi gerekir. oban'ın hastalığı ilerleyip çaresi olan pirzola gelmeyince, mahkûm arkadaşları onun öleceğini anlar. Ölümüne yakın Ahmet'i ibadet yapması için namaza yollarlar. Ahmet, annesine tecavüz eden bir mahkûmla aynı safta namaz kılar. Süleyman adındaki bu mahkûm hakkında herhangi bir bilgi verilmemiştir. Suçların çeşitliliğini göstermek amacıyla kurgulanmıştır. Yazar, sadece suçunu belirttiği kişiyi şu şekilde anlatır:

"Günlerden cuma idi, çobanı koltuklara verip namaza yolladılar. Anasının zorla ırzına geçen Süleyman'la aynı safta durdu. Omuz omuzaydı bütün günahkârlar mihraba bakan saflarda." (Tatar Ramazan: 32)

Aynı eserdeki *Hepimiz Türk'üz* adlı hikâyede **Arabacı Ali** adında sürgünlerle gelen bir mahkûm vardır. Fakir mahkûmları koruyup kollar, hapishane içerisinde onları iş sahibi yapar ve idare karşısında hakkını sonuna kadar arar. Bazı zamanlarda jandarmaların mahkûma şiddet uygulamasına bile müdahale eder. Kimseden korkusu yoktur. Hapishane ağalarından değildir fakat sözü dinlenen ve mahkûmlarca sevilen biridir. Yazar, onu şöyle anlatmaktadır:

"İşte bir adam peydah olmuştu mapushanede, sürgünler koğuşunda. Adı Arabacı Ali. Herkese 'Karnın aç mı?' diye soruyordu. Kendini bilen halden ahvalden anlayanlar için bu bile bir 'dövlət'ti.

Arabacı geçim derdini az çok yoluna koyunca başka işlerle uğraşmaya başladı. Artık yürüyüş doğrultusunu idareye çeviriyordu. Gardiyanların yerli yersiz bağırmasını, onu bunu itip kakışmasını hazmedemiyordu. İdareye sürükleyerek götürmek istemişlerdi bir mahkûmu, adam direniyordu. Tokatlamaya girişti gardiyanlar. İş bu şekli alınca Arabacı hesaplı adımlarla yanaştı onlara ve:

'Gardiyan efendiler,' dedi. 'O eski bildiklerinizi unutun, böyle uluorta mahkûm tokatlattırmazlar adama. Tokatlarınız dersiniz onu da siz bilirsiniz. Böyle olunca tokat

atmak usul olur, ben de başlarım tokat atmaya ve elimi kaldırdım mıydı Allah'ın vurduğuna değil, idare adamına vururum. İnsana insan gibi davranın, vazgeçin bu zorbalıktan. Hem sonra hükümet adamısınız güya, yazıktır ayıptır size!" (Tatar Ramazan: 115)

Tatar Ramazan adlı hikâyede yazar mahkûmlara objektif bir açıdan yaklaşır. Hepsini dışarıda kendilerinin doğrusunu uygulayarak suç işlemişler ve hapishanede yolları kesişmiştir. Özünde farklı kişilikleri barındıran bu insanlar, hapishanenin eşit şartlarında bir araya gelmişlerdir. Kimsenin birbirinden farkı yoktur, gece olduğunda aynı havayı soluyarak uyurlar. Düşleri de birbirine benzer. Yazar, hapishanedeki mahkûm manzaralarını şu cümlelerle anlatır:

"Ay'sız, yıldızsız, rüzgârsız mahpushane gecesi. Saat on birleri bulunca yataklar teker teker serildi. Don beyaz, gömlek beyaz; soyununca herkes birbirine benzedi. Deliksiz bir uyku çıkararlara ne mutlu. Az ihtiyar olanlar gece yarısından sonra uyuyamazlarmış.

Yataklarına girdiler. Çeşitli yorganlar altında bir dizi insan. Günlerini, birbirlerine kırık dökük hatıralarını anlatmakla geçirenler. Hallerinden şikâyetçi olanlar pek azdır içlerinde. Dışardaki hayatlarıyla içerdeki arasında büyük bir fark yok.

Belki de ömürlerinde bir kerecik kendi kendilerine kanun yapıp kendi işlerini kendileri gördüler ve bu davranışları onları jandarmalı, hakimli, mahpushaneli adaletle yüz yüze getirdi. Yıldırım çarpmış dağ çobanı gibi şaşırma fırsatı bile bulamadılar.

Yukarı Söğüt köyünün tahsildara tokat vuran Ali'si. Karşehir'den Mehmet vergi borcunu yatırmamış. Yusufkar köyünden satılmış arazi yüzünden amca oğluyula vuruşup kan etmişler. Yağız çehreleri mazlum, anadan oğuldan ayrı düşen çile kahramanları boylu boyunca uzanmış uyuyorlar.

İşte dışarda koyup geldikleri her şey renk renk, dipdiri rüyalarında. Biri mırıldandı yüreğinin en derin köşesinden 'Vah benim oğlum, sen gelip yollara mı düştün, işte ben mapisten geldim.' dedi. Bir başkası kesik kesik bağırdı 'Candarmalar,

onbaşım yeter ki canıma kıymayın. Deyin ki o adamı ben öldürdüm! Zabıt kâğıtları ifadesiz kalmasın. Bana kasten yapılan bu zulüm de olmasın.' " (Tatar Ramazan: 241-242)

Yazar *İdamlıklar* romanında bir yandan mahkûmlar hakkındaki kendi düşüncelerine yer verirken bir yandan da dışarıdaki insanların düşüncelerine yer verir:

"Mahkûm denilince, ağaç gölgelerine uzanıp rahat rahat uyuyan köy ağalarının hayatı akla gelmesin sakın! O demirler, o zincirler dünyasının da kendine has meseleleri vardır... İşte Resne'li Yaver bey cezası 24 sene üzerinden tasdik edilince, bu binbir türlü mesele içinde buldu kendini. Yerini katiyyen yadırgamazdı. Bulanık bataklık, çıkılmaz bir göle itilivermişti sanki..." (İdamlıklar: 290)

2.1.1.2. Mahkûmların Psikolojisi

Korcan'ın eserlerinde mahkûmlar psikolojik olarak genellikle karamsardırlar. Yazar, eserlerinde mahkûmların düşüncelerini, hislerini, isteklerini, umutlarını, beklentilerini dile getirir. Mahkûmlar çaresizliklerinin farkındadırlar, çünkü dört duvar arasında kalan mahkûm, dışarı çıkmaya ömrünün yetip yetmeyeceğini bilmemektedir. Ailesine, sevdiklerine hasreti ve özlemi zamanla artmaktadır. Günler zor geçmekte ve umutsuzluk kendini iyice hissettirmektedir. Bazen de kurtuluşu dine sarılmakta bulurlar. Yazar, *Ateşten Köprü*, *Ey Gaziler*, *Linç*, *Tatar Ramazan*, *İdamlıklar* ve *Ölüm Pusuda* adlı eserlerinde mahkûmların psikolojilerine sıkça yer vermiştir.

Korcan, siyasî suçlu olarak alındığı İstanbul Polis Müdüriyeti'nde içinde bulunduğu durumu *Ateşten Köprü* adlı anı kitabında üzümlere anlatır. Artık özgürlüğünün elinden alındığının farkındadır. Dışarıda hayatı son bulmuş; güneşin doğuşunu izleyemeyecek, bulutları seyredemeyecek, akşam olduğunda annesinin kendisini kapıda karşılamasını yaşayamayacaktır. Önceden polis müdüriyetini ve oradaki idarî personeli merak ederken şimdi merakını gidermiştir. Yazar, duygularını şöyle anlatır:

"Çok değil, hemen de iki-üç saatte nasıl da değişivermişti dünyam. Ellerim, kollarım, ayaklarım kuşkusuz ki benimdi gene, şu var, onları istediğim gibi kullanamayacaktım. Güneşler doğacak güpgüzel belki, ama ben oralarda olmayacaktım. Kerim isminde biri bakmayacak artık kızaran ufuklara, pembe grupları seyredemeyeceğim içimi çekerek. Kuşlar geçecekler havalardan enginin son mavisinde resimleri. Artık bensiz ağlayacak insanları, bensiz gülecekler. Annem gene açacak akşam olurken kapıları, artık gözleri kızarmış, yüreği acı bir ihtimalle hoplayarak, ama, her halde gelen ben olmayacağım. Bir perde açılacaktı komşularda belki, korkulu bir yüz bakacaktı sokağa, oradan geçen ben değilim.

Nice günler geldi geçti, insanlar engelleri aştı.

Evet, neresinden bakarsak bakalım, bambaşka bir alemdeydim şimdi. Kana bulanmış, bu kinle korkuyla yüklü dünyanın daha evvel kartpostallarını görmüştüm, ya da burası sadece kanlı bir manzara kartıydı benim için. Zaman zaman da merak etmemiş değildim Polis Müdüriyeti'ni, nasıl yapmalı da orasını bir görmeliydim. Buradaki insanlar bizlere dış biliyorlar, bu kadarıyla yetinseler iyi, bir de bizi izliyor, kovalıyorlar. Ama olsun, bizimle ilgileniyorlar ya, bu da bir şey hem de önemli bir şey. Karşımızda bir hasım cephenin meydana gelmesi, ya da amansız bir düşmanın varlığı, işe ne kadar ciddi sarılmamız gerektiğini acı acı hatırlatıyordu bize." (Ateşten Köprü: 86-87)

Müdüriyetteki ilk akşamında yazar kendini yalnız hisseder. İdarî personel evine dağılırken yazar bir başına kalır. Yalnızlık canını acıtmaya başlar, başını koyacak bir yastığı bile yoktur:

"Kısımdan çıktım, tam kapıya karşı düşen koridora yürüttüler, sağda duvara dayalı bir park kanapesine oturdum. Polis Müdüriyeti'nde gamlı bir akşam oluyordu, içimi kıyım kıyım kıyan, şimdi ben ne yapacaktım? Kendimle başbaşa kalmak da ayrı bir işkenceydi. Başımı dinlendirecek küçük bir yastığım bile yoktu, geçtik kötü bir yataktan. Memurlar ağır ağır dağılmaya başladılar. Derin bir nefes almıştım, bu, günün soruşturması burada bitmiş oluyordu yanılmıyorsam. Can sıkıcı sorulara karşılık vermeye çalışarak, tek tokatla atlatmıştık işi, ama sillerin demir gibisiyle ilk

defa karşılaşıyordum. Arada yakası açılmadık küfürler de olmuştu ama, geç onları bir kalemde." (Ateşten Köprü: 97)

Yazar, müdüriyette yalnız kalınca zamanın hiç geçmediğini belirtir. Zaman yavaş ilerledikçe umudu daha da azalır. Annesini kaybettiği için üzgündür:

"Of of, şimdi anlamıştım, zor oluyordu Müdüriyet'te bu saatler. Taş kesilip sizi öldürücü ağırlığı altında eziyor, kara bir silindir gibi umudunuzun üzerinden kemiklerinizi çatır çatır kırarak geçiyordu. Ben bir anlamda anasını kaybetmiş öksüz bir kuzu gibi kederli, bir anlamda da bu demir kafesi kırmak, parçalamak isteyen bir kurt gibiydim. Kah kuzu yükseltiyordu mazlum sesini acı acı meliyordu, kah da kurt ileri geçiyor, çığlık çığlık insanları ürpertiyor, esareti kabul etmediği için uluyor, uluyordu. Duvarlarda gezdiriyordum gene evet gözlerimi ve derin derin düşünüyordum bu zalim Müdüriyet gecesinde." (Ateşten Köprü: 108)

Korcan, *Ey Gaziler* adlı şiir kitabındaki "Şafak" isimli şiirinde yarınların güzel olacağına olan inancını dile getirir:

" ŞAFAK

Şafaktan

Bir kuş gelecek

Adını siz söyleyin

Rengini siz söyleyin

Serin bir yağmur yağacak sonra

Çiçekler misali

Açılacak yüzler

Çileler dolacak

Kuşlar kanat kanat yırtarken

Karanlıkları

Bakın Gülhiş acıların bittiğini bilecek." (Ey Gaziler: 31)

Ey Gaziler adlı şiir kitabındaki "Ne Olur" adlı şiirinde hapisanedeki bir mahkûmun dışarıya özlemini dile getirir. Yazar, doğaya hasrettir, yeşil bitkilerin

canlılığı aklına gelir, mevsimlerin güzelliğini özler. Bu düşünceler içindeyken ağlasa açılacağını düşünür fakat bu seferde etrafındaki bakışlardan çekinir. Bir mahkûmun acısını ancak karısının paylaştığını düşünür. Karısı ve kızını özlemiştir. Yazar, bu şiiriyle eşine ve kızı Sabah'a seslenir:

"NE OLUR

Ne olur şu

Taş odalardan çıkarsalar beni

Isınırdım

Dünyama biraz güneşte kalabilsem

Ne olur benim gönlüm değil bahtım kara

Ne olur

Ben de yaslansam yeşeren ağaçlara.

Anam be

Kadıköy önünde ürperen dalgaları

Ne olur

Ah görebilsem bu bahar

Benim de yurdumun baharı

Ağlasam

Taş duvarlara

Ağlasam vay yapayalnız

Ağlasam belki açılır içim

Ama düşman kınıyor

Üç yavru var biliyorum

Gamlı bir evin penceresinde

Korkmuş çaresiz

Babacım babacım diye çırpınıyor.

Kağnı gibi gıcırdayan

Bitmeyen tükenmeyen zaman

Dünyamız gözyaşlarıyla ıslak
Nice namuslu alından bakın kan akıyor
Mahpus yoldaş
Pencereden jandarmaya bakıyor
Tutmuş Sabah'ımın elinden
Düşünerek zindan kapılarına gelir
Tek arayanım
Canımın parçası
Karım diyorum
Bir dert anlayan çıkar da
Şaşmaz perişan halime
Gene Sinop Kalesinde çekilmiş
Eski bir resmime benziyorum." (Ey Gaziler: 32-34)

Yazar, "Bekleyiş" adlı dörtlüğünde mahkûmun acılara direnen çaresizlik içindeki gözlerinden bahseder:

"BEKLEYİŞ
Dalgın ve kocaman mahkûm gözleri
Ki kollarını demirlere dolamışsa
Yüzünde bakın mahpusluğun izleri
Direnir acılara acılara ulamışsa" (Ey Gaziler: 87)

Korcan, siyasî mahkûm olarak yattığı Sinop Cezaevi'ni şiirlerine taşımıştır. *Ey Gaziler* adlı şiir kitabındaki "Mektup" adlı şiirinde Sinop Cezaevi'nde yatan bir mahkûmun kızına yazdığı mektubu anlatır. Yazar artık kızının yüzünü hatırlayamaz. Geceler bitmek bilmez. Harita üzerinden kızına bulunduğu hapisanenin hangi şehirde olduğunu tarif eder. Aynı zamanda Boyabat'ın pirinçle meşhur olduğunu, Sinop'un kalelerini, köprülerini, kemerlerini anlatır. Karadeniz'in ormanlarının bolluğunu değinir. Limanlarından bahseder. Çok eski zamanlarda yaşanan kar felaketini ve insanların yaşadığı zorlukları anlatır. Böylece kızını bilgilendirmiş olur.

Yazar hapisanedeyken kızının bir bebeği olmuştur. Dede olan yazar, kendisine telgrafla bu haberi bildirmeyen kızına birazda sitemde bulunur. Mektubun sonunda Korcan dayanamaz ve ağlar. O, altmış yaşında mahkûm olduğuna değil de sevdiklerinden uzak olduğuna üzülür. Yazar, mektupta karısına, kızına, dışarıya olan hasretini şöyle dile getirir:

"MEKTUP

Ayrılığı ateş gibi

Paylaştığım kızım be

Mektuplarını unuttum

Kızma kızma sakın

Resimlerin silindi

İnan ki gözlerimden

Bugün gene

Öksüz duygulara vefakâr bir anayım

Resimler silinsin

Bırak mektuplar unutulsun

Ve daha neler olmuş

Neler olacaksa koy olsun

Geceler bitmiyor burda inan

Gene de seninle yan yanayım.

Kızım be

Yay Türkiye haritasını önüne

Doğruca parmağı Ankara'nın üstüne bas

Oradan sağa yukarı

Kargı'da bir dirsek gibi

Kıvrılmış Kızılırmağı bul

Bak Kastamonu çok sapa düşer

Oraya hiç uğrama

Sedef gibi

Pirinciyle pek meşhur

Boyabat kazası üzerinden

Şimdilik babanın

Meskeni olan Sinop'a doğrul.

Of kara toprağı

Kör kazmayla yarar gibi

Asırlarca

Bir umudun peşinden gitmiş insan

Çölde yorgun

Bir yudumcuk su arar gibi

Bir işaret koyarak

Okuduğun sayfaya

Elindeki tarihi kapat

İşte sürgünler cehennemi olarak

Ün yapmış Sinop bu

Nelerin gelip

Deve kervanları misali

Nelerin göçtüğünü

Surlardan kalelerden

Ve genç pehlivanlar gibi

Dirice köprüye yatmış

Kemerlerden ibretle oku.

Martılar

Çığlık çığlığa uçuşurken

Karadeniz asırlarca

Ağır toplarıyla döğmüş döğmüş kıyıları

Kayaları yenmiş yumuşatmış

Toprağa dönüştürmüş
 Sonra göz alabildiğince
 Vay be orman orman
 Derler ki
 Hamsinin çıkmaması
 Tütünün satılmaması yıkımdır
 Ki genede insanların yürekleri kocaman.
 Bir kıvılcım yeterli
 Alev alev patlatmak için
 Evleri ahşap
 Ki en çok Fatih'i andırıyor
 Camileri
 Kısır kadınları doğurtan evliyalar var
 Gemiler limana süzülerek
 Kucağa gelir gibi nazla gelir
 Başka demem ayın on dördünde
 Mehtabı Sinop'da görmeli bir.
 Bir kerre yalnız
 Kırk gün kırk gece
 Bir kar yağmış
 Kurtlar yarımadağa geçmek için vay bee
 Korkunç ulumalarla
 Ta göbeğinden bakın çiğnemişler şehiri
 Kileri dolu olanlara Allah bu
 Bir şeycikler olmamış
 Fakirlerden donanlar
 Ki ölenler var tabii
 Hayvanlarsa

Açlıktan kırılmış bütün
 Koskoca diyarda
 Kuş namına bir şey kalmamış.
 Canım kızım sağol
 Yolladığın parayı aldım
 Doğurduğunu bildiren
 Mektubun geldi dün de
 Niye bir
 Telgrafçık çekmedin a yavrucuğum
 Vallah yerimde duramadım
 Düşünürken seni
 Ah ne yapayım
 Öksüz uzaklarda büyüdün de?
 Kucağında mı yavrun
 Aç aç öpeyim yüzünü
 Ört aman ört
 Bebek ya belki de uykusu vardır
 O benim kızımın çocuğu
 Kim bilir onun ne güzel
 İnsana iç çektiren
 Altın topu gelincik demeti
 Ahh doyulmayan bir çocuk kokusu vardır.
 Durgun ve karanlık
 Bir göldür sanki
 Mahpushane gecesi
 Bir ayağı yok akıyor
 Ki atıp canavar pençesini gırtlığımızıza
 Bizleri yaşamağa bırakmıyor

Altmış altı yaşında

Mahkûm olduğuma yanmıyorum

Kurtuluş günü yaklaştıkça

Saçı dökülmüş ihtiyar başım

Kimsesiz bir

Çocuk gibi gör kucağında bak

Sizleri düşünerek

Sevgili yavrum ağlıyor ağlıyorum." (Ey Gaziler: 89-92)

Şiir uzunluğuyla dikkat çekicidir. Yazar bu şiirinde birçok duygusunu kaleme alır.

Yazar, *Linç* romanında mahkûmun umudunu yitirdiğini belirtir. Mahkûm, hapisanede olmakla mezarda olmanın arasında fark olmadığını düşünür. Genel olarak mahkûm psikolojisi şu cümlelerle anlatılır:

"İçerdeki insan diri diri mezara konulduğuna inanır. Onu bu saplantıdan kimse kurtaramaz. Umut orada, bir anlık saman alevidir. Fecri kâzip gibi, mevsimden mevsime bir görünür ve âniden silinip gider. Efkar basınca, haftaları ay, ayları yıl diye hesabeder mahkum. Esrara saldırır gam dağıtmak için. Topak topak afyon yutar." (Linç:31)

Yazar, ıslah için hapisaneye konulan kişilere insanca yaşama hakkı verilmediğinden hapisanenin bir ıslah yeri olmadığı kanısındadır. Aksine içeriye giren mahkûmun psikolojisi iyice bozulmaktadır ve sorumluları kendilerinin dışında ararlar:

"Eğer suçluyu hapsedmekte beklenen, hakikaten onun ıslahı ise, insanca yaşamanın hiç olmazsa onda biri bir hak olarak ona tanınmalıdır. Suçlu suçunu çok kısa bir zamanda unutur, cürmüne karşı yabancılaşır, mağdur bir adam olarak çıkıverir meydana. Artık ölen değil öldüren, çaldıran değil çalan, ırzına geçilen değil, ırza geçen vardır. Buna bir de toprak kavgalarını eklerseniz, bu acı problemin sosyal yönü çırılçıplak çıkar ortaya. Mahkum içeriye düşüş sebebini hep kendi dışında

aramak eğilimindedir. Çıkara göre ayarlanmış bir çözüm bu. Ölmediğine göre, böyle davranmaya da mecburdur." (Linç: 33)

Bazen de mahkûmlar dört duvar arasında uğraşacak bir şey bulamazlar ve çevrelerindeki insanlara zarar vermeye başlarlar. Bu davranışlar onlar için bir eğlencedir. Böylece insanlık tehlikeli bir hâl alır. Mahkûmlar hapisanelerde cezalarını çekip ıslah edileceklerine toplum içerisinde korkulan, psikolojik denge bozukluğu olan insanlara dönüşürler:

"Zaman olur, en yakın arkadaşından bile bıkkınlık gelir insana. Zonguldak mahpushanesinde, Mehmet Kara ile arkadaşı Terzi Ahmet dolaşır, dolaşırlarmış. Bir ara, Mehmet Kara sorarmış arkadaşına: 'Ulan Ahmet!... Bir karartı düşüyor içime yata yata!... Ha desen çıkıverecek canım, ne yapsak ki?' Hiç düşünmeden cevaplar onu arkadaşı: 'Ula Memet Kara!... Düşündüğün şeye bak, yapacak bir şey yok mu ki? Adam vuralım! Hem nam üstüne nam olur, Köroğlu gibi, hem de çığırısına çırpınmasına bakarız...'

İşte böylece sığır gibi bir avluya kapatılan insandan da, ne yaptığını ve neden yaptığını düşünemeyen acayip mahluklar çıkar gelir meydana..." (Linç: 34)

Suçlu, akşam olup yatağında kendi kendine kalınca daha bir yalnızlaşır ve kendini güçsüz, çaresiz hisseder. Arap Kadir'in de akşam olup bir başına kaldığında annesine olan özlemi artar ve geçmişini hatırlar. Duygu yükü artınca sessizce ağlamaya başlar. Yazar, Kadir'in hissettiklerini şöyle anlatır:

"Akşam olup bahçeden vuran aydınlık kesilince, gidip bir zift bir katran kuyusuna dalıyordu sanki. Her şey kapkara, karanlık oluyordu. Toprak üzerine serili yatağına uzanınca kötü şeyler düşünüyordu çaresiz. Boynuna ip takıp köpek ölüsü gibi yerlerde sürüklüyorlardı onu sanki bir ara toparlanıyorlar, içindeki umutsuzluğu yenmeye çalışıyor, "Durun ulan!" diyordu. 'Allah Allah, biz de insanız! Bizi de bekleyen var, garip anamızın yaşlı gözlerini yollarda koymayalım. Ne gördük, ne ettik şu dünyada? Adam mı vurduk? İyi. Bizden başka adam vuran yok mu? Kumar mı oynadık? Bizden başka kumar oynayan yok mu? Gardiyanlara sert mi

davrandık? İşte bunu yaparım! Daima yaparım! Önüme hiç kimse duramaz bunun için! Ciğeri beş para etmez adamlar onlar.'

Susuyor sonra bir an. Dikkat kesilip kendi dinliyor kendisini. Yarasa gibi kanat çırparak dolaşüyor havada kelimeleri. Biçimden biçime giriyor. Ecinniler yapıyor belki de bunu. Acayip acayip şekiller, nereden gelip, nereye gider? Her şey ufacıktan başlar karanlığa dikilen gözlerde. Sonra içten içe bir şey kabarmaya başlar, kara ekmek mayası gibi. Sonra gırtlakta bir düğümlenme olur, ham ahlat gibi, olmamış ayva gibi. Gözlerde bir yanma başlar git gide. Yaşlar damla damla akar yanaklardan. En acı şeydi dünyada bu, pek de bilinmez mahkumun karanlıkta için için ağlaması. Ağlar, ağlar, fakir tarlasına yağmayan içli yağmurlarca. Kirli bir mendil bile bulunamaz zifiri karanlıkta. Yumruklarını gözlerine götürür mahkum, acı çeken etine siler göz yaşlarını..." (Linç: 66-67)

En çok annesine hasret duyar. Zor anlarında halinden anlayan, dertlerine derman olan, onu karşılıksız seven tek insan annesidir. Arap Kadir annesini özlemektedir. Yazar Kadir'in anne özlemini şu cümlelerle anlatır:

"Mis gibi kokan tertemiz bir yastık arıyordu Arap. Yorgun başını yaslayacaktı. Şu anda saçma sapan şeyler dinleyemezdi. 'Anam!' dedi. 'Anam, sen! Kara yüzü umutla dolu kadın! Sen nerelerdesin acap şimdi? Seni yalnızken daha çok yakın buluyorum kendime. Saçlarımı okşayan ellerini hatırlıyorum. Hani bir kere de beni nasıl dövmüştün? Kara öfkeni de seviyorum şimdi. Sen bilme sakın benim nerelerde olduğumu. Ben tabanı toprak, tavanı kara, mezar gibi bir yerdeyim şimdi. Kırık bir kerpiç gibi attılar beni buraya ve katiyyen acımadılar. Zindan derler mapusanede buna. Yıldızsız, karanlık bir gökyüzü. Işık yok ve yanında bir tek kelâm edecek insan bulunmaz. Pis pis kokar, demir küfü gibi. Temizce, bir nefes alamazsın, insan gibi olamazsın. Off anam be! Neler geldi şu genç yaşında garip başıma! Dümensiz kayık gibi koyvermişim kendimi deryalara. Yolumu yordamımı bilememişim. Ne kötü hallere kaldım! Of..! Anam be, geliver de ne haldeyim gör beni. Müdür denen ırzı kırık, bir kerhaneci attı beni buraya. Bunlar kötü adamlar be..! Beni bataklara sürüp zebun etmek istiyorlar. He demem ben, boyun eğmem. Beş paralık olurum mahkum

önünde, 'Hadi ulan!' derler bana, 'Çek... ulan!' derler. 'Sen kaç paralık adamsın?' derler. Benim ölüm bile dayanamaz böyle sataşmalara.

Off... anam be! Ben içimin sesini kimselere duyuramadım. Beni kimsecikler anlayamadı. Ben ölürüm, yalvarmam! Canımı dişime takmayayım bir kere, adama hiç acımam tatlı canından ederim! Pişman ederim benimle uğraşanları. Evet ben de dik kafalıyım. Ele avuca gelmem. Ama ibiş gibi köşemde mi oturayım? Koca hükümetin yok mu bize yaptıracağı işi? Hangi deyslara anlatalım bunu? İnsan yata yata, her gün aynı insanları göre göre her şeylerden bıktırıyor. Ne olur be! Biz de insanız, bizi de belli ki bir ana doğurdu. Bir gün bizi de insan gibi karşınıza alın, derdin nedir oğul diye bir sorun. Kuru tayınla sığırı bağlasan durmaz, hayvan hayvanken arada bir yeşillik ister. Ayva denen bir şey vardır sapsarı, serin bir dağ başı gibi kokar adamın içinde. Portakalın adanı unuttuk. Anamızdan bir mektup gelir, on beş gün idarede bekler, bir ay da gardiyanın cebinde buruşur. Bizim yazdıklarımız anamıza ulaştı mı acap? Ben bak böyle diyorum, esire yapmazlar bunu..." (Linç: 69-70)

Kadir, idarenin kendilerine esire bile yapılamayacak davranışlarda bulunduğundan yakınır ve annesine olan dert yanmasına devam eder:

"Of... anam be..! Şimdi ben bunlara insan mı diyeyim? Nasıl edip de geçineyim bunlarla? Bir sopa öğrenmişler anca ömürlerinde; hemen insanın karşısına onu dikerler. Ama her mahkum yutmaz bunu..! Adamın sopasını elinden alıverirler, çevirip kışına sokuverirler..."

Off... anam be..! Biraz sonra ben uykuda olacağım... Belki yatağıma kara bir yılan gelecek. Akrep de olur böyle yerlerde. Ama bizim de bir anamız varmış, pamuklara sararak büyütmüş bizi. Bunu şimdi kime anlatacağım burada? " (Linç: 70)

Arap Kadir de hapisanenin mahkûmları sorunlu kişilere dönüştürdüğünü düşünmektedir. Mahkûmu hayata bağlayan bir umudunun olmaması günden güne yaşama hevesini de kaçıtır. Sakin mizaçlı bir insan bile kısa zamanda etrafıyla uyumsuz bir kişiliğe dönüşebilmektedir. Yazar, Arap Kadir'in sözlerini şöyle aktarır:

" 'Suç yapanı çalıştırmalı!' der Arap. 'Hem de buralarda, öküz gibi çalıştırmalı. Ne kazanıyorlar ki, bunca insanı yatırıp da? Yedir bedava tayını, çürüt bir sürü insanı! Mapusane neymiş ki? Deyyus mektebi, kumar mektebi, ipnelik mektebi... Kuzu gibi gelenler, altı ay sonra, dalaşkan köpeklere dönüyor. Neden? Bir umudu yok çünkü... Sonu gelmeyen günler, çarık gibi eskitiyor adamın gönlünü...' "(Linç: 93-94)

Hapishanede hücreye atılan, çevresinden tecrit edilen kişilerde psikoloji daha da bozulmaktadır. Arap Kadir, yalnız kaldığı hücreden bunalmıştır. Düşünmekten artık geceleri uyuyamamaktadır. Psikolojisi o kadar bozulmuştur ki yatınca karanlıkta şekilsiz şeyler görmeye başlar. Yazar, Kadir'in bozulan psikolojisini mahkûmun kendi ağzından şöyle aktarır:

" Efeliğime dokunuyor, söylemeye utanıyorum, vallah yatılmıyor bu namussuz yerde! Geceleri evham sarıyor başımızı. Çeşitli şeyler görünüyor, korkunç masallar gibi. Genç yaşta akıldan olacağız, başka değil! " (Linç: 103)

Hapishanede gururun ayaklar altına alınması da mahkûmları kendi içinde isyana teşvik eder. Mahkûm gururludur, idare karşısında boyun eğmemesi onun en büyük güç göstergesidir. Asla dilenmez, bu durum onu mutlu eder. Arap Kadir de idarenin karşısında yer almaktan gurur duymaktadır. İdareye yağ çeken mahkûmların rahat ettiğini aksi takdir de eziyet gördüklerini düşünmektedir. Yazar, Kadir'in düşüncelerini şu cümleleriyle aktarır:

" Adalet de var demek idarenin tutumunda, rezalet de. İki yüzlü siyaset güdüyorlar demek ki. Senin paşa gönlün bilir ondan ötesini, beyen beyendiğini al. Tabii biz rezaleti seçmişiz, canımız burnumuzdan çıktı. Ama kimseye yağ çalmadım, idare adamının kışını yalamadım! Bu da bir enayilik belki. Zararı yok, çanak yalayıcı olmayalım da enayi olalım... " (Linç:148)

Arap Kadir, tek kaldığı koğuştta çok bunılır ve içini dökmek ister. Karşı taraftan ses çıkmasa da kendisi yalnızlığı paylaşmak ister. Bir başına olmak çaresizliğini daha da hissettirir. Yazar gözlemlerini şöyle anlatır:

"İnsan mahkum da olsa sabahları güneş doğması ne demek? Koğuşunun böyle bir güzelliği vardı Arabın. Bir de yalnızlık vardı ama. İşte o çekilmiyordu. Her şeye alışıyor belki, fakat yalnızlığa alışılmıyordu. Bazan taşın dile geleceğini umar insan yalnız olunca ve taşla konuşmak ister enikonu." (Linç: 192-193)

Tatar Ramazan adlı hikâye kitabındaki *Çoban* adlı hikâyede Ahmet Çoban'ın hastalığı ilerler. Arkadaşları onun öleceğini anlarlar, son bir umut olarak ona abdest aldırırlar ve namaza yollarlar. Yazar burada çeşitli suçlardan insanların bulunduğu bir ortam kurgulamıştır fakat nerede olduğunu belirtmemiştir. Yazar insanlar ne kadar büyük suçlar işleseler de onların da içinde bir tanrı inancı olduğunu gösterir. Mahkûmlar zor zamanlarında çıkış yolu olarak Tanrı'yı görmekte dirler. Yazar onların yaptıklarını şöyle anlatır:

"Bu sefer başka tedbirlere başvuruldu. Belki bir fayda sağlar ümidiyle arkadaşları güvercin ödü yutturdular Çobana. Sarı kedinin tüyünden tütsü yaptılar. Sıcak suda kaldı saatlerce balonlaşan ayakları. Sarımsaklı ayran içirdiler bardak bardak. Olmuyor, olmuyor, bir deva bulmuyordu. Günaha batmış da olsalar ömürlerince arşın arşın, nüfus cüzdanları Türk, kendileri ise Müslüman idiler. Kurtuluş bulamayınca kanun kapılarında, bir de Allah yoluna girmeyi denediler.

Boy abdesti aldirdılar Ahmet'e adabınca. Mahpushane camisinin kalabalık bir vaktini kolladılar. Günlerden cuma idi, Çobanı koltuklara verip namaza yolladılar. Anasının zorla ırzına geçen Süleyman'la aynı safta durdu. Omuz omuzaydı bütün günahkârlar mihraba bakan saflarda. Tozlu kubbeden kandiller sarkıyordu.

Anasının zorla ırzına geçen Süleyman'la aynı safta durdu. Antalya canavarı idamlık Şaban, muslukçu Teyfik, elli yıllık emektar hırsız Boşnak Ali orada idiler. Boynunu sağ omzuna eğmiş Çoban, gözleri eskimiş halılarda dua ediyor sessizce. Gerideki saflarda Tango Fuat, Çinekop İsmail, Semaver Âdem. Hepsi de melekler gibi mazlum, boyun büktüler huzuru ilâhîde. Ezanı, sekiz yaşındaki bir sabiye sarkıntılıktan mahkûm Fatihli bakkal okudu. Ahlâkını geçelim ama sesi kıyıktı adamın. Dilber kadingöbeklerine ayetler yazan derin bir hoca kıldırıldı namazı.

Bir mubarek cuma idi bu. Ahmet'in Allah'tan âcil bir dileği vardı şimdi. Unkapanı'ndan Deve Ahmet, Sallialâ Muhammet, Beşiktaşlı Ayı Ahmet, Tango Fuat, Çinekop İsmail, İbrik Mustafa, Semaver Âdem. Bir mubarek cuma idi bu. Hepsi de Çoban için yalvardılar. İçlerinden biri aşka gelip "Allah "Allah!.." diye haykırdı. Ama bu tozlu kubbe böyle nice naralar dinlemişti harb-i umumiden beri..." (Tatar Ramazan: 31-32)

Tatar Ramazan adlı hikâye kitabındaki *Elmas* adlı hikâyede Elmas, kendisini aldatan eşini öldürmüştür. Yazar, Elmas ile aynı hapisanededir ve aralarında geçen konuşmalarda onu teselli eder. Ölümünü bekleyen Elmas, umudunu yitirmiş, yarına inancı yoktur ve karamsardır. Bazı geceler mahkûmlar kendi aralarında eğlence yaparlar, Elmas da bir şarkıyla onlara eşlik eder. İçi kan ağlasa dahi dışına yansıtılmamaya çalışır. Yazar onu teselli eder, umutlarını yeşertmesi için tekrar özgür kalacağına dair şeyler söyler. Yazar, Elmas ile olan anısını şöyle anlatır:

"Biz biraz neşelenmek isterdik. İşte meselenin aslı bu. O da istemeyerek de olsa kırmamak için çaktırmadan katılırdı bize. Ama yanık ve içten şarkısına dikkat gerek: 'Geceler geceler' diyordu Elmas. Belki de geceleri ağlıyordu. Her halinden belliydi bu. Onun için zehirli hava değişsin keder dağılsın diye takılırdım ona: 'Aslan Elmas! İftiralara kurban giden Elmas! Trakya'nın kışı pek, adamları sert olur. Boş ver böyle dalgalara. Biz çıkacağız be Elmas! Koy garip kafacığınaya bunu. Vallah çıkacağız. Sular ayna gibi şıkır şıkır akarken yemyeşil dere boylarında çalacağız o kemani... Oradan iştah uyandıran kalçalarıyla beyaz örtmeli Fatmalar geçecek Elmas! Elmas çıkacağız diyorum sana! Elmas esmer agam be aç gözünü!" (Tatar Ramazan: 35-36)

Tatar Ramazan adlı hikâye kitabının *Hepimiz Türk'üz* adlı hikâyesinde yazar mahkûmların duygu ve düşüncelerini aktarırken hapisane dışındaki hayattan yoksunluklarını anlatır. Dışarıda tüm canlılar, günün ağarmasıyla yeni bir günün başladığını haber verir, fakat mahkûm hapisanede tüm bu güzelliklerden yoksundur. Sevdiklerinden ayırır, gelecek için besleyeceği umutları yoktur. Mevsimlerin bile tadını alamamaktadır. Yazar, mahpushanedeki hayatın dışarıdaki hayata hiç benzemediğini ve durumun mahkûm psikolojisini nasıl etkilediğini şu sözlerle anlatır:

"Horoz ötmez, koyun melemez, ezan sesi gelmez uzaklardan, mapushanede sabah sessiz olurdu. Şimdi temmuz ayındayız. Mübarek günler ana koynu gibi güzel kokulu, yeni kundaktan çıkmış yavru gibi sıcaktır. Güneş önünde mahkûm saygılı ve sessizdir. Bir mendille siper eder başını, diker gözünü toprağa ve bekler. Günlerce, aylarca, yıllarca bekler. Daima seraptır gözlerine takılan. Ümitsiz olur, kopar gider güzel bildiği şeylerden. Anadan, babadan, kardaştan, karıdan kopar. Milletine olan o saf sevgisini, devlete saygısını kaybeder. Din duygusu, Allah'ın varlığına inanış, eski bir ezan sesi gibi uzaklarda kalır." (Tatar Ramazan: 130)

İdam edilecek insanlar, hapishanelerde yaşayan diğer insanlarca da en çok acınan mahkûmlar olurlar. Ölüm saati gelmeden kendilerine olan güvenleriyle tanınan mahkûmlar, zaman ilerledikçe tutarsız davranışlar içine girerler. Sebepsiz bahanelerle gülebilir, etraflarına sataşabilirler, saatlerce sessiz durabilirler. Yazar, *İdamlıklar* romanının girişinde mahkûmların psikolojileri ve toplumun onlar için düşüncelerini şöyle belirtir:

"GÜNÜ GELİR. Saati dolar. Hakkında verilen karar yüksek tasdikten geçer. Herifi de götürüp bir köşenin başına veya bir meydana asıverirler... Yüzü balmumu sarısı, beyazlar giydirilmiş bir insan, saatlarca ipte asılı durur. Maksat insanlara ibrettir. Görecekler. Korkacaklar. Korktukları için de suç yapmayacaklar..."

Halbuki sehpayı boylayanlar içinde de, daha evvel asılmış kişileri görenler çoktu. Zaten insanlar asılan bir kimseyi sehpa sallanırken gördüler mi, suçu ne olursa olsun ona acıyorlar, küçükler ise böyle bir manzara karşısında sebebini bilmedikleri bir korku geçiriyorlardı...

İşin aslında bakılırsa idam cezası, büyük bir sel felâketini önlemek için yapılmış, derme çatma, çürük setlere benziyordu. İnsanlar arasında derin aykırılıklar ve geçim sıkıntıları oldukça, yaparı ipe götürecekt büyük suçlar daima olacaktı... Ne ölen kendisine hazırlanan feci korkunç tuzağı kestirebilecek, ne de öldüren beyazlara bürünmüş soğuk iç ürperten akıbetini düşünebilecekti...

İdam hükmü giyenler kısa bir zaman için mahpushanelerin en göze çarpan insanları olurlar. Kasıla kasıla yürüyüşleri, içine kapanık duruşları ve hatta yerli yersiz gülüşleri hep üzerinde durulacak noktalardır..." (İdamlıklar: 25)

İdam mahkûmları, günlük hayatlarını diğer mahkûmlar gibi yaşarken geceleri idam mahkûmu olduklarını daha iyi anlamaktadırlar. Çaresizliklerini bir ormanda yalnız kalmalarına ve tutunacak bir dalları olmamasına benzetirler. Bu ormanda tabiat, idamlıklara tüm korkunçluğunu gösterir. Çıktıkları yolun sonundaki ölüm, tüm soğukluğuyla kendini hissettirir. Mahkûm bu azabın bir an önce bitmesini ister fakat inadına zaman uzadıkça uzar. Yazar onların bu endişe dolu düşüncelerini, korkularını şöyle anlatır:

"İdamlıklar da öbür mahkûmlar gibi yer içer eğlenirlerdi. Ne yemeleri yalancıkıktan, ne gülmeleri zorakiydi. Yalnız onların geceleri bir başkaydı. Çıkış yollarını bulamadıkları karanlık bir ormana saparlardı tatlı bir uykuya dalmak istedikçe. Bütün yolların bağlandığı bir ormana. Her adım onları bir bilinmeze götürürdü. Bir yol ararlardı kendilerine hep. Canlarına amanlık veren bir yol. Ah! Bu yol vermeyen ormanlar! Oralarda her adım bir engele çarpardı. Bir rüzgâr eserdi ki ağaçların doruklarında. Bir rüzgâr ki en katı insanları taş edip dondurur hey! Nelerden, nerelerden korkacağını şaşırır insan, her ağacın dibinde bi kurt birden ulurdu.

Vurur rüzgâr vurur, deniz dalgaları gibi döverdi dalları. Ağaç gövdeleri kulak zarlarını patlatacak gibi çatırdatırken, dayanılmaz bir gıcırtya dönerdi bu sefer çıkardığı sesler. Sonra her ağacın altında bir canavar, ateş çakardı kuduran gözlerinde. Bir de bakarsın dikip başlarını sıradan ulumada." (İdamlıklar: 26)

Mahkûm idam olacaksa hemen olsun ve kurtulsun ister. Korku dolu bekleyiş, canını daha fazla yakmaktadır. Zaman bir türlü geçmek bilmez. Yazar idam edilecek mahkûmun korkularını tahmin eder ve bu konudaki düşüncelerini şöyle belirtir:

"Şaşırır bu can isteyen korkunç manzarada idamlık. 'İşte bak ateş gibi yakıcı, buz gibi dondurucu, ölüm hali bu olsa gerek. Ben ölüme yaklaştım' der. 'İşte bir adım kaldı!' der. Korkudan da öte zalim bir duygu kemirir içini. Bir serçe gibi uçvürecek

sanki can denilen her şey hemen çabuk tarafından oracıkta bitiriverecek. Ve içi daralan insan kurtulacak. An be an kötü bir haber beklenir, lâkin bir türlü bitmek bilmez bu cehennem azabı." (İdamlıklar: 26-27)

Yazar, *İdamlıklar* romanında mahkûmları serçeye benzetir. Küçük bir serçe, ormanda büyük vahşi hayvanlarla karşılaştığında onlardan korkmayarak cesur davranır. Mahkûmlar da hapisanenin zor yaşam koşullarına rağmen, hayatta kalma savaşı verir ve yarına olan inançlarını, umutlarını kaybetmezler. Mahkûm nefes aldıkça hayatta olduğunun farkına varır:

"Çünkü can denilen serçe dayanır ve kolaylıkla kabul etmez yenilgiyi. Kendi küçük ama çok büyük umutlar taşır kanatlarında. Bir ağaç kovuğuna çekilip sinivermez. Kocaman bir kartal olur çıkar meydana canına kastedilince. Ölüme teslim olmaz. Eğmez hiç bir engelin önünde mağrur başını. Çarpır çarpır kanatlarını bu çıldırta ormanda. Yükselir, çatırdayan ulu ağaçların doruğuna çıkar. İşte burada bir başka olur o korkunç manzara. Şimşek çakar, simsiyah ağaçları ışığa boğar. Sonra ormanı inim inim inleyen bir gök gürlemesi. Kesilir bir anda kurtların korkunç uluması ve idamlığın içini yıkayan serin bir yağmur başlar.

Yağar yağar, bir bereketli yağar, yaradana kurban olayım. Yur yıkar, pak eder ak güvercinler gibi mahkûmun kararın gönlünü. Yeni yeni inanılmaz umutlara kapılar açar. Sonra bulutlar çekilir parça parça, tek tek ve küme küme yıldızlar doğar. İğil iğil bir ırmak akar düzlükte. Akar ışıktan bir kuşak gibi üstü buğulu... "
(İdamlıklar: 27)

İdam mahkûmunun güzel geçirdiği zamanlar da olur. Geceleri yatağına yatıp uyuduğunda güzel rüyalara daldığı olur. Rüyasında annesinin onu düşündüğünün görür ve mutlu olur. Onu düşünen birinin varlığı, mahkûmun tekrar hayata bağlanmasını sağlar. Demek ki hayat daha sonlanmamıştır ve mutlaka bir çıkar yol vardır diye umutlanır. Sonra tekrar içinde bulunduğu çıkmaza döner ve yapabildiği tek şey, var gücüyle kimseler görmeden sessizce ağlamaktır. Yazar böyle bir mahkûmun hissettiklerini şöyle anlatır:

"Kara ormanlarda yürümüş, türlü engellerde yorulmuş, yorgun sendeleyerek ırmak kenarına iner idam mahkûmu. Anasının sesini duyar uzaktan uzaktan ve umutlara kapı açan yakarışlarını. Başını ellerinin arasına alır. Demek onun da bir düşüneni, izini arayana vardır. Yeniden umutlara düşer. İçini keder kaplar taş yemiş güvercin gibi. Ve uzun uzun hiçkırı hiçkırı ağlamaya başlar. Bu korkudan değildir pek. Hayata doyamamaktadır. Kolları bağlı ölmek zordur bir de. İnsana çırpınma hakkı bile vermezler. Bunun için ağlamaktadır o.

İşte gene kahırlı bir gece geçmiştir türlü duygular arasında. İslanmıştır kirliliği yastığı göz yaşlarıyla. Uykuda bile ölümlü uğraşmak, çok fena bir şey bu. Ama o gözyaşlarını kimselere belli etmeyecek. İslanan yastığını saklayacak. Sonra çok uzaktan duyulacak sabah ezanı. Ve daha bir pırıl pırıl olacak gök yüzünde yıldızlar...

Evet onların geceleri bir başka olur. Dalar giderlerdi rüyayla hülya arası. Şöyle bakılırsa herkes gibi uzanır yatar, ama herkes gibi rahat uyuyamaz, uyuyamazlardı. Geceleri gözleri isil tavana çakılmış, ömürlerinde hiç düşünmedikleri veya pek az düşündükleri şeyleri hatırlarlardı. Kanunları, mahkemeleri düşünürlerdi. Dalıp dalıp giderler de bir karar, içlerinden neler geçmez:

'Reisicumhur, 'şu adamı asman' dese, acep o adam ipten kurtulur mu ki?' Ama reisicumhur onların derdini nereden bilecek?" (İdamlıklar: 29)

İdam mahkûmları da bir mucize bekleyerek idamdan kurtulmayı umarlar. Yazar, *İdamlıklar* romanındaki Şakir Ağa bölümünde bir mahkûmun dara düşünce Allah'a olan inancının nasıl arttığını anlatır. Gerçekte ağa olmayan Şakir, hapisshanedede ağa olarak anılır. İşlemediğini iddia ettiği bir cinayetden dolayı idama mahkûm edilmiştir. Fakat idamı hak etmediğini düşünerek Tanrı katında ondan yardım diler ve duaya, ibadete sarılır. İbadet, kurtuluşu için bir umuttur. Şakir Ağa, Allah'a şöyle yalvarır:

"Umut gene en bel bağlanılanı hazreti Allah. Fakir başka kimden medet umsun? Biraz evvel hayal âleminde gezerken yaptıklarıyle yetinmez ve bir daha dener

umut kapılarını. Dudakları titrer kapanan gözlerinin yaptığı karanlıkta. O şimdi çölde susuz kalmış bir perişan yolcu ve mahsülü yanmış bir köylü yalvarmaktadır:

'Allahım Beyaz kâat serilir, kara kalem yazar. Kulunun haksız ettiğini, gene rabbiciğim bozar. Karakol kapısı bilmem. Kanundan nizamdan anlamam. Sen bilin Allahım acı şu fakır kuluna, can senin elinde!

Allahım! Deryalarda rüzgârların dolaşır. Ormanlarda hayvanların dalaşır. Rahmet olur, bereket yeşerir toprakta. Ay doğar karanlıklardan ışıklar gelir. Haftalar ay olur hekmetinle. Üç ayın bir mevsim, dört mevsim bir yıla çevrilir. Küçücük kuzulara can verirsin ıssız kırlarda. Gazabında koca ormanlarda ulu ağaçlar devrilir." (İdamlıklar: 30)

Şakir Ağa, bebeklerin ağlamasının sebebini de dini inançta görür ve Allah'a övgü dolu duasına şöyle devam eder:

"Allahım bebeler ağlar ya kara karanlıklarda! Biz onları ana ister, meme ister sanırız. Halbuki melekler sana böyle seslenirmiş topraktan. Perişan halimizi beyan ederler imiş! Allahım senin yüce katında he. bir şeyin gizlisi, bilinmezi yoktur. Yüce hikmetinle insanlar aç, senin taktirinle insanlar toktur.

Allahım ağzı süt kokan bebelerin hatırı için, Meleklerin yüzü hürmetine. Sahapsız kalan kadınlarımıza bakaraktan. Gözü yaşlı analarımıza acıya acıya. Çıktım kanlı yollara ol görüp dönemedim. Kurbanlar kesilirken ben kana bakamazdım Allahım sana ayan! Lâf dalaşından bile kaçınırdım Allahım sana malûm. Sonra kan revan içinde kaldım böyle, nolduğumu bilemedim.

Allahım! Ölülerine can mı gelir ben iplerde asılırsam? Sararan benizlere kan mı gelir? Camiden mi çıkardık biz yoksa vurduğumuzu? Üç kişi birden bindiler dallarıma, her şey sence malûmi her şey sence sana ayan Allahım! Kan olmadık heç bir yerim kalmadı biliyorsun! Öyle bi döğdüler ki köy meydanında, o halimde koyup çekildiler sonra. Herkesler o halimi gördü benim! " (İdamlıklar: 30-31)

Şakir Ağa sonra duayı bırakıp yalnızlığını Allah'a içini dökerek gidermeye çalışır. Köyündeki ağayla bir olup işlediği cinayetten idama mahkûm edilmenin

acısını duyar. Mahkemede yaşadıklarını anlatır; idare adamlarının, kendinden üstün konumdaki insanların durumlarından bahseder. Maruz kaldığı işkenceyi anlatır. Ama kimsenin de ondan yana çıkmadığını, kimsesiz ve bir başına kaldığını söyler. Tanrı katında ondan yardım diler. Konuştukça içinde umut yeşermeye başlar. Belki de cezası düşer diye düşünür. Şakir Ağa, Allah'a şöyle içini döker:

"Evet evet bir de ireyis vardı Allahım! O da okumuş, umur görmüş, beyaz saçından belli. Çok az konuştu. Hep bana baktı. Kızdı mı, yok, yoksam acıdı mı işte orasını bilemem. Sonunda hayatıma kasteden karar O'nun ağzından çıktı. Ben vallaha kızmadım. Doktor da can acıdır ama bir kastı yoktur. İreyis de can alacak ki mayışı düzsün. Ben kızarsam kendime kızarım. Neden? Tabancamda bir kurşun da kendime saklamadım da ondan.

Şimdi ise, çok şeyler bilir oldum şu kanlı oyunda. Bunun için ölünceye kadar mahkûm kalmak isterim de, velâkin ölmek istemem. Beyazlar giyip te ipte üç kerre dönmek istemem... Korkudan değil bu güzel Allahım! Korkudan değil bu. Son karış toprağı ağanın gaspinden korumak için. Kendi terimizden kendi rahatımızı sağlamak, fakir insanların uçkurunu ağadan korumak için canıma amanlık isterim güzel Allahım!" (İdamlıklar: 34)

Şakir Ağa, idareye direnirse Allah'ın da kendisine yardım edeceğine inanır. Yenilgiyi kabul etmeyerek Allah'ın izniyle kurtulacağını düşünür:

"Ben biliyorum ki nerde bir direniş varsa, orada bir umut vardır. Par par yanar yıldız gibi kara karanlıklarda Bu umudu söndürmeyelim. Köyü zindana döndürmeyelim... Ben şimdi karanlık tavanı başıma çöken mahkemede değilim. Öyle olsa böyle konuşabilir miyim? Kesilmeye götürülen sığır gibi giderdim mahkemeye. Hep dillerim tutulurdu Allahım sana ayan!

Taş vurup ezdiler başımı. Kasıklarım tekmeyle vurdular kan içinde kaldım. Soluğum kesileyazdı. Bunlar hiç tevterlere yazılmadı. Kız kardaşımızı döğdüler. O da alkanlara boğuldu benim gibi. Kötü kötü söğdüler anması ayıp. Bunlar hiç tevterlere yazılmadı... Ben onlarla sulf olmazdım. Olanları görmezden gelemezdim. Onlar ağa takımı, biz fikara takımıyız. Onlar duşman bize! Boyun eğdik mi bi kere,

kızkardeşimiz elimizden gitti demektir. Vallah tekmeynen vuraraktan açarlar kapılarımızı. Durup ta insan gibi kapı çalmazlar...

Allahım sana gene döktüm içimi. Bu gece de umutlarımı tazeledim. Ağa takımına beni rezil etme Allahım. Tutunacak heç bi dal almaz sora bu memlikâтта. Kanun da bizden yana deyip öğünüir sora ağalar: 'Biz çıplağı böyle her yoldan ezeriz!' derler.

'Allahım beyaz kâat serilir. Kara kalem yazar. Kulunun haksız ettiğini gene rabbiciğim bozar. Evrağım temize (Temyiz) kalktı Allahım. Aylar geçti. hâlâ cuvap yoktur. Cuvap gelse mi eyi, yoksa gelmese mi? Ol görüp bi karar veremedim buna. Kâat oyunu değil ki bu! Can oyunu. Evraklarda kötü bir şeyler yazıyorsa, artık ben yoğum demektir. Bunun için evrağımın gecikmesi bi mana eyymiş gibi geliyor bana.

Allahım can kaygısına ben böyle konuşurken, belkim de candarmaynan bütün yollar bağlandı. Belkim de sehpa kuruludur kapkara bi meydanda. Belkim de karanlık bir odada ipler yağlandı. Allahım sana emanet canım. Acı gel şu fakır kuluna! Can, ak bi güvercin gibi yüreği güp güp vuraraktan, can senin elinde!' "
(İdamlıklar: 34-36)

Şakir Ağa, bu sözleriyle Allah'a sığınır, ondan medet umar.

Emin de idam olacağını bildiğinden geç de olsa yaşamanın değerli olduğunu anlar. Hafif bir pişmanlığı vardır. Emin yaşamanın, umut yeşertmenin güzel şey olduğunu düşünür. O da son nefesini vermedikçe geleceğe olan inancını ve umudunu yitirmez. Yazar, Emin'in duygularını şöyle anlatır:

"Şimdi iyiden iyiye anlıyordu ki o, dünya güzeldir. Yumruk gibi bir şeylerin gelip gelip boğazına tıkanması bundandır. Gözler kapanıp can soğuyan tenden çekilmedikçe, ölü insan ak kefenlere sarılıp kara topraklara atılmadıkça, umut da sönmüyordu. İşte Emin'in günbe gün kahrolması bundan..." (İdamlıklar: 59)

İdam mahkûmunun en çok rahat ettiği zaman dilimi, güzel rüyalara daldığı zamandır. Çünkü sadece rüyalarında suçundan, onu bekleyen kötü sondan, olumsuzluklardan uzaklaşabilmektedir. Yazar bu durumu şöyle anlatır:

"Uykuda yaşamak en güzel hayattır idamlık için. Kaptırır gider kendini kara deryalara bir kayık olur. Bir de rüyalar olur, kötü rüyalar, güzel rüyalar..."

İdamlık hep güzel rüyalar dileğiyle kapatır gözlerini. Güzeldir hep rüyalar treni. Hiç takırtı yapmadan aşar mesafeleri. Binene bilet sorulmaz. Hasretlik yaratmaz rüya treni. Gamları savuşturur, hasreti kavuşturur. Rüyada atlar yorulmaz. Haine ihaneti, suçluya suçu sorulmaz. Daha bir güzeldir hasılı yaşamak rüyalarda. Bir rüya gördü Emin, renkli bir resim gibi gözlerinden gitmedi. İşte hep böyle rüyalar görmek isterdi." (İdamlıklar: 101)

İdamlıklar adlı eserin idam mahkûmlarından Boyabatlı Emin, askerdeyken eşi tecavüze uğramıştır. Emin insan içine çıkamaz, sistemin kurbanı olmuş ve bir anlık öfkeyle karısı Emine'yi öldürmüştür. Hapishaneye girince çaresiz ölümünü beklemeye başlar. Ölüm saati yaklaştıkça yemeden içmeden kesilir. Yarınından ümidini yitirdikçe yaşamaktan aldığı zevk de yok olur. Yazar, Emin'in düşüncelerini şöyle belirtir:

"Her idam hükmü yiyen gibi Emin de ölümün karanlık ufkuna yanaşıyordu adım adım. Artık biraz dolambaçlı da olsa, acı da olsa, çıldırta bir korkuya da salsa adamı gideceği yol bu. Yani her yol ölüme çıkardı onun için... Peki madem ki dünyadaki günleri sayılı ve bu gidişin dönüşü yoktur, öyleyse neden yemeye saldırmaz Emin? Kulluk sınırını aşarak karısını kestiği zaman, acaba kendi nasibini de beraber mi kesiyordu?" (İdamlıklar: 110)

Emin, hapishaneye girince kimseye karışmayıp kendi hâlinde yaşamaya devam ederken, bir mahkûmun Emin'in kendisine sataştığı iftirasına uğrar. Emin, yalnız kalacağı hücreye atılır. Gardiyanlar onu hücreye götürürken yine derdine kendi içine döker, dışına bir şey belli etmez. Yazar, onun bu durumunu şöyle anlatır:

"Aniden beş gardiyan halkalandı Emin'in etrafına. Ve birden, demirden bir çember oldular. Biri de kolundan tuttu, öbürü öteki kolundan, bileklerine kelepçeyi taktılar. Emin şüphelerinde haklı çıkıyordu: Münferide atılanların ayaklarına zincir vurabilir ama ellerine kelepçe vurulamazdı. Kapı altını önüne bakarak geçti. Başını merak içinde demir parmaklıklara yığılmış arkadaşlarına çevirmedi. Hep önüne

baktı: 'Kopsun da kurtulayım!' dedi içinden, başı artık O'na ağır geliyordu. Hücrenin ağır güngörmüş kapısı açıldı gıcırtyla Emin'i içeriye, kasabın beğenmediği kesilecek hayvan gibi saldılar." (İdamlıklar: 115-116)

Emin, bir mahkûma sataşarak kavga çıkardığı gerekçesiyle hücreye kapatılınca hapisshanedede sözü geçenlerden Feti Bey, Emin'in bu durumuna üzülür. Feti Bey, müdürün izniyle Emin idam edilmeden onu ziyaret eder. Elinden gelen bir şey yoktur ama yanına gidip onunla konuşmanın, ona bir iki güzel söz söylemenin bile onu rahatlatacağını düşünür. Emin'in taş odada içini dökebileceği birine ihtiyacı vardır. Konuşamamak, içini dökememek canını acıtır. Karısını öldürmesinden jandarmayı sorumlu tutmaktadır. Kendisi askerdeyken köyün huzurunu sağlayıp, halkın namusunu koruyacak olan jandarma, görevini yerine getirmemiştir. Bunun sonucunda karısı Emine tecavüze uğramıştır. Emin de çözüm olarak karısını öldürmüştür. Çektiği vicdan azabını diline getirmek ve rahatlamak ister fakat sesli kelimelere dökemez. Yazar, Emin'in içinden geçirdiklerini şu cümlelerle aktarır:

"Sağlam bir yürek vardır Feti Bey'de. O çok bir felâketli şeyler görmüştür mahpusta. Korku değil de onu saran hava, belki bir acınmaydı. Bir adam var ki şimdi karşısında, boyun bükmüş ve ölümü bekler. Böyle bir adamla yüzyüze gelmek en dayanılmazdır acıların. Çünkü bu derdin çaresi yoktur. Bir ilâcı yoktur ki verilsin. Hasta hiç olmazsa yalancı bir rahata kavuşsun. Yok ki böyle bir imkân: Öleceksin demişlerdi ona ceza hukuku doktorları..."

İşte Feti Bey gibi cesur ve konuşkan, ataklar yapan bir adamı bile bir an durgunlaştıran bu şifasız hastalıktı. Çaresizlik içinde boyun eğip ölümü beklemekte Emin'in yapacağı. Evet, bu ölüm bekleyen bakışlarda korkunç bir yalvarış vardı azap verirdi her canlıya. Ve:

'Benim canıma kıymayın, ben de yaşamak isterim dünyanın bir köşesinde' demek istiyordu asılacak adam. Ver derdini dinleyecek bir canlı bulsa şöyle sürdürecekti belki de yakarışını:

O kıymatlı dakikalarınıza kıyın bir an merhamet sahipleri! Siz ey benden sonra da yaşayacak umutlarla dolu insanlar! Ben namustan yana boynum eğik

olmasın diye yaptım yapacaklarımı. Ve toprak işleyen ellerimi gittim kanlara bulaştırdım! Ben boynum eğik olmasın diye yaptım bu kanlı işleri ve ellerimi kana buladım? Neden oldu bütün bunlar? Siz hiç düşündünüz mü? İyi bir haber yok gözlerinizde. Belki ben asıldıktan sonra düşüneceksiniz! Ne işe yara? Ben sizin neler düşündüğünüzü öğrenemedim basar karanlık ve ben baykuş sesleri arasında kaybolurum. Hatıram yarasalar gibi yalnız karanlık basınca belki hatırlanır. Ve gene derinlemesine değil, üstünden üstünden.' " (İdamlıklar: 127-128)

Yazar, idamlık Emin'in işlediği suça, onu şu anda ölüme mahkûm eden toplumun sebep olduğunu onun ağzından şöyle anlatır:

" 'Ben ölümün kara ellerile kapımı açacağı ve beni sehpa davet edeceği şu anlarda sizlerden dâvacıyım. Ciltler dolusu şikâyetim var sizlerden! Hep siz sebepsiniz benim felâketime! Beni bu azap yollarına sizler ittiniz. Hep sizi düşündüm inanın tatlı canlara kıyarken. Sizlerin yanında eksikli olmak istemiyordum. Bana hep sizler öğrettiniz bunları. Dik tutacaktım başımı. Ama ne yazıktır ki kaybettim hırsla çıktığım bu oyunu. Büyük bir hesap yanlış yaptım. Yanlışımın nereden geldiğini hâlâ lâyıkıyla anlamış değilim! Pişmanım. Büyük ve içinden çıkılmaz bir hesapta yenildiğimi kabul ediyorum. Bir canavar gibi değil ama, sürmeli ak bir kuzu gibi boynumu eğiyorum!' " (İdamlıklar: 128-129)

Emin kendisini toplumun anlamasını ister:

" 'Ama siz de biraz merhametli olun! Ne olur anlayın beni! Sevmeyin ama, üstüme insan gibi düşünün. İyi bildiğim şeyi kötüye çıkarmışlardı. Temiz bildiğime tükürmüşlerdi. Ben bunu anlamazdan, ben bunu görmezden gelemezdim. Birden tersine dönmüştü umutlarım. Ateş olmuştur ciğerime aldığım hava. Ve ben bu hali görünce, kaçıp ta sığınacak bir yer bulamadım ki dünyada!' " (İdamlıklar: 129)

Emin idam edileceği vakit, gardiyan Ali Dayı ve teğmen onu hücrelerinden almaya gelir. Emin, bu insanları karşısında görünce onların ölüm meleklerinden Azrail oldukları düşüncesine kapılır ve canını almaya geldiklerini düşünür. Emin'in korkusu ve çaresizliği karşısında teğmen ona sigara uzatır. Teğmen, mahkûm sigara

içerse biraz yatıştır diye düşünmektedir. Bu onun son sigarası olur. Yazar bu sahneyi şöyle anlatır:

"Pek çok insan can verdi şimdiye kadar sephalarda. Bunlardan biri bile Azrail'i görmedi. Ama Emin, taş odanın kocaman kalın kapısı açılınca karşısında dikilen genç jandarma teğmenini ve başgardiyanı gördü. Bunlar Azrail aleyhisselâm olmazlardı şüphesiz. Ondan bin kere korkunçtular.

Genç ve işine meraklı jandarma teğmeni, başgardiyana birlikte Emin'i taş odadan aldı. Kapı altının küçük arama odasına getirdiler. Bir kapı geçmişler henüz, daha üç kapıdan çıkacaklardı. Yağlı ip ve beyaz gömlek hazırlanırken onlar da bir kaç dakika duracaklardı. Jandarma teğmenin heyecanı yatışmıştı biraz. Bir kaç söz söylemek istedi bu sakin oturan adama karşı: 'Ne yapalım kardeşim?' dedi. 'Kanun sana ölmeyi, bana da seni...'

Cümlesini bitiremedi teğmen. Bir yere gelip takılmıştı. Cümle kurmaktaki acemiliğinden değildi bu. Belki bir saat ipte sallanacak bir insan önünde daha bir ölçülü konuşmanın gerektiğini anlamasındandı. Takıldığı yerde ustalıklı kullanabileceği daha uygun bir kelime buldu teğmen. Kafasında yeniden düzene koydu başladığı cümleyi ve:

'Ne yapalım kardeşim?' dedi. 'Kanun sana ölmeyi, bana da seni götürmeyi emrediyor!'

Ve sonra Emin'e bir sigara uzattı teğmen. Emin aldı. Saygı dolu bir hava içinde yaktı. Şayet akıl edip bir yudum su vermezlerse bu dünyadan son nasibi bir sigaralık dumandı." (İdamlıklar: 144)

İdam mahkûmları idam edilmeden önce beyaz gömlek giyerler. Ali Dayı da hüccesine gittiği Emin'e idamın yaklaştığını belirten beyaz gömleği verir. Yazar, bu durumu şöyle anlatır:

"Onlar teğmenle konuşurlarken epeyce bir zaman geçmiş aradan ve zalim saat çalmıştı ölüm çanını, vakit de gelip kapılara dayanmıştı. Gardiyan Ali dayı

beyaz gömlekle kapıya yanaştı. Ve titreyen bir sesle, idam mahkûmu Boyabat'lı Emin'in ne zamandır beklediği daveti yaptı.

'Allah taksiratını affetsin! Hadi oğlum!'

Emin kalktı yerinden. Beyaz gömleğini giydi..." (İdamlıklar: 146)

İdamlıklar romanının diğer idam mahkûmu Ömer, Emin'in idam edilmesinin geciktiği her dakika süre kazanmaktadır. Belki kurtulabileceğini düşünür. Fakat Ömer, Emin'in idam edilmesiyle sıranın kendisine geldiğini anlar ve onun için korku dolu bekleyişi başlar. Güçlü olması gerekmektedir. Yazar bu durumu şöyle anlatır:

" Çünkü Boyabat'lı Emin asılınca belli ki sıra Ayancık'lı Ömer'e geliyordu. Ömer bu sıraya girmemek niyetindeydi işte. Şu halde Ömer, herkesinkinden ayrı olarak Emin'e kurtulma dileğiyle acırken, dolayısıyla biraz da kendisini kayırmış oluyordu. Ve tarifsiz acılar içinde müthiş bir can kaygusu duyuyordu.

Artık rahat döşeklerde değil de Ömer, korları nar gibi kızarmış mangallarda yatıyordu sanki! Bir şeylere hazırlıklı olması gerekiyordu, felâketli bir şeylere. Öğüt vermesi kolay. Çok kuvvetli bir yürek gerekti buna da!" (İdamlıklar: 150)

Her insanın sonu ölümdür fakat insan ölümün de güzel şeklini yaşamak ister. Oysa idamlıklar elleri bağlı bir şekilde, kefenini giymiş bir halde, ölüme gittiğini bile bile ölümü ne derece güzel yaşayabilir ki. İdam mahkûmları öleceğini bilerek savaşa gitmenin, askere gitmenin bile idama gitmekten bin kat iyi olduğunu düşünürler. Yazar, bu düşüncesini mahkûmların bakış açısıyla şöyle belirtir:

"Ölüme gitmeye hazırlanmak, komşuya gitmeye benzemiyordu. Askere gitmeye benzemiyordu. Hatta başından geçmedi ya, cepheye gitmeye bile benzemiyordu. Can kurban böyle bir ölüme. Ölüyorsun ama öldürmek de elinde hiç olmazsa. Gam çekmeye gelmez orada. 'Beni öldürecek olanlar, ölüme de hazır olsunlar!' dersin, olur biter. Dayarsın dipçiği omuz çukuruna, atar öldürürsün veya seni öldürürler.

Yani o hırslı kapışma havasında her şey oldukça kolaydır. Ama ipten can vermeye gelince işler değişiyor. Ölüm sana doğru ortalığa dehşet salaraktan buzdan

yüzüyle geliyor. Korkuya kapılıyorsun. Bırak kendini korumayı, ellerini yüzüne kapayıp bir an için onu görmemek hakkından bile yoksunsun. Çünkü ellerin arkada zincirle bağlanmış. Bir de beyaz gömlek olur üstünde. Bu ne çirkin ve korkunç beyazdır. Fadime'nin örtmesindeki beyaza benzemez. Bu ayrı bir beyazdır. Buz gibi soğuk yani görünüşü, kefen beyazı." (İdamlıklar: 150-151)

Emin'in idamından sonra Ömer iyice asabileşir. Sebepsiz yere bağırıp çağırmak ve öfkesini dışarı atmak ister. Sıranın kendisinde olduğunu düşünmesi, psikolojisinin iyice bozulmasına sebep olur. Geceleri yarınının olduğuna olan inancı iyice azalmaktadır. Yazar, Ömer'in umudunu kaybedişini şu cümlelerle anlatır:

"Ömer'in üstüne yedi senede hiç olmazsa yedi kişi asılmaya gitti. Ömer o günlerde az çok sarsılmadı değil. Ama Boyabatlı Emin'in idama götürülüşü hiç de öbürlerinkine benzemiyordu. Emin, Ömer'in yüreğinden bir parça gibi kopmuştu adeta. İdam öncesi Emin'e yapılan sıkılama. Elleri arkadan kelepçe takılarak eziyet edilmesi Ömer'i çılgına çevirmişti. Hükümet dememiş, adalet dememiş, yapmadığı küfür bırakmamıştı. Ömer karşıdan hücum gelmeden bir şeye çatmak ve çarpmak istiyordu. Yoksa kabaran yüreğini başka türlü yatıştırmaya imkân yoktur.

Öteki asılanları da aşağı yukarı aynı hava içinde götürmüşlerdi. Ama Emin'in götürülüşü apayrı bir tesir yapmıştı Ömer'in üzerinde. Bambaşka bir tesir yapmıştı. Bu neden böyleydi acaba? Belki de Ömer vücutça zayıf düşmüş, artık eski metanetini gösteremiyordu. Ve belki de felâketi önceden hissedebilen yaman bir önsezi vardı.

Gündüzleri çeşitli sesler ve şakalarla kendisini biraz olsun avutuyordu. Gece oldu mu ama, korku basıyor, aşağıdan kırk kişilik koğuşta kendisini yapayalnız hissediyordu. Kendisinden gayri kimsenin yarınından bir korkusu olamazdı onun yattığı koğuşta. Onun için durum böyle değil. Ölüm korkusu her an hatırlıydı. Bunun sonu nereye varabilirdi? Bir de her gün bu soruyla savaşmak zorunda kalıyordu. Evet bu sonbahar temizliğine o da dahil miydi acaba?" (İdamlıklar: 188-189)

Ölüm sırası yaklaştıkça Ömer, geçmişin hesabını yapmaktan vazgeçer. Psikolojik olan huzursuzluğu artık bedenini de etkilemektedir ve vücudunun dengesi

bozulmuştur. Ömer'in canı her şeyden tatlıdır fakat ölüm de gelmiş kapısına dayanmıştır. Kafasında idamını düşünmekten başka bir şey yoktur. Yazar onun bu düşüncelerini şöyle anlatır:

"Boyabatlı Emin'in asılmaya götürülüşünün beşinci gecesini. Ömer olmadı Allah uyuyamadı. Gövsüne diz çökmüşlerdi sanki, nefesi daralıyordu. Neydi bu sıkıntı acaba? Azap içinde mi ölecekti yoksa?Evet içinde yaşama güveni gittikçe azalıyor, çevresinde ister istemez bir şeyler değişiyordu. Onun değildi belki de artık bu mahpuslar dünyası. Şimdi kafası karmakarışıkta. Çoktan unutmuştu buraya nasıl getirildiğini. Haklı mıydı, haksız mıydı? Bu dahi bir önem taşıyordu gözünde artık. Göre göre canından olacaktı. İşte asıl mesele buydu." (İdamlıklar: 189-190)

İdamlıklar romanının diğer idama mahkûm kahramanı Ömer'dir. Ömer, işlemediği bir cinayetin iftirasına uğrayarak idama mahkûm edilmiştir. Köyün ağalarından Musa, karısı tarafından aldatılır. Kadının sevgilisi Musa'yı öldürüp silahını Ömer'in samanlığına saklar. Jandarmalar silahı bulunca Ömer'in cinayeti işlediği sanılarak cezaevine getirilir ve idama mahkûm edilir. Hapishane arkadaşları Ömer'i çok severler. Onun suçsuz olduğuna inanan arkadaşları birlik olup onun için dua ederler. İdam cezasından kurtulmasını dilerler. Yazar bu dileklerini şöyle aktarır:

" Allahım kimselerin başına verme Allahım! Allahım zor böyle zalım bir gecede ölüme gitmesi Allahım bu hükümat gatter! Allahım bütün meleklerine habar ver! Hızır aleyhisselâmi imdada gönder; Can tanden kopma üzredir, bak! Kurtar Allahım sen kurtar fakir Ömer'i. Bize: Ben bi gayri hakkına yidim bu cezayı dedi Ömer. Biz buna inanıyoruz! Senin birliğine inanıyoruz! Kurtar Allahım, kurtar fakir Ömer'i. " (İdamlıklar: 238-239)

İdamlıklar romanının bir diğer kahramanı Yaver Bey, işlediği cinayet dolayısıyla idama mahkûm edilmiştir fakat bundan bir kurtuluş yolu olduğuna inanmaktadır. Bu inançla kendi kendini yer ve sonunda bir çözüm yolu bulur. Yazar böyle endişeli durumlarda insanın aklının diğer zamanlara göre daha verimli çalıştığını söylemektedir. Yaver Bey, idareyi aklî dengesinin bozuk olduğuna inandırmaya çalışır. Yazar, Yaver Bey'in bozulan aklî dengesini şöyle anlatır:

"Yaver bey müşahade odasına konulunca düşündü, düşündü. Saatlarca yordu kafasını bu küçücük odada. Gitti geldi. Bir takım hesaplar yaptı. Danışacak kimse yoktu burada. Kendi kendisinin yol göstericisiydi o. Şunu kati olarak biliyordu ki ya kafasını saniye şaşmayan bir saat gibi çalıştıracak ve kurtuluşunun, yani ipten kurtuluşun yolunu bulacaktı veyahut o kafayı koparacaklardı..."

İçine düşürüldüğü durumu çok iyi kavriyordu. Kelle kayıp korkusu önünde kafası daha bir verimli çalışmaya başlamıştı. Meselenin hiç de şakaya gelir tarafı yoktu. Her anını kıymetli bilecekti. Ve ona göre davranacaktı. Kendini kapıp koyvermesi hiç bir şeyi halletmezdi. Aksine doğru sehpaye götürürdü... Bazen de kudurmuş bir kaplan gibi parlayacak. Ondandır bir tilki kurnazlığı isteyen anlar da olacaktı..." (İdamlıklar: 285)

Ölüm Pusuda adlı eserdeki *Hasret* adlı hikâyede Seveda, kanunsuz bir işte bulunarak gayri-meşru bir bebek dünyaya getirmiştir. Bebek doğana kadar yaşadığı süreç etrafındakilerin yaklaşımlarıyla zor geçmiştir. Fakat *Hasret* doğunca, ihtiyar gardiyan kadın ve hatta savcı bile kendisine karşı yumuşamış, maddî ve manevî destekte bulunmuşlardır. Seveda tüm bu yardımlara sevinir, *Hasret* onu rahata erdirmiş, umutlarını yeşertmiştir. Yazar, Seveda'nın umudunu şöyle anlatır:

"Zavallı gardiyan kadın günlerce savcılığa taşındı durdu. Nedense dönüşlerinde Seveda'ya hiç takaza yapmamıştı, hastaydı lohusaydı ona acıyordu besbelli. İşler böyle kolayından yatışınca baya baya cesaretlendi, yatıştı Seveda, seviniyordu nerdeyse elde ettiği sonuçtan, şimdi evet bir bebeği vardı, ona umut kapılarını ardına kadar açan?" (Ölüm Pusuda: 51)

Ölüm Pusuda adlı hikâye kitabının *Kuzu* adlı hikâyesinde Deli Kadir'in yaptıkları anlatılır. Esrar çeken Kadir, siyasî mahkûmlara su taşımakla görevlidir. Biraz asabi tavrı, ne zaman ne yapacağı belli olmayan bir yapısı vardır. Bu yüzden deli olarak anılır. Yazar, Kadir'i tanıttikten sonra hapishanedeki mahkûmların psikolojilerini anlatır. İçlerinde buldukları durum onları olaylara, çevreye objektif bakmaktan uzaklaştırmış, idareye karşı kin beslemeye itmiştir. Her zaman kendilerinin haklı olduğunu ve idarenin kendilerine düşman olduğunu düşünürler. Eserde, mahkûmların psikolojileri şöyle anlatılır:

"Yaaa, işte böyle, koca bulanık bir nehir gibi akıp gidiyordu içerde hayat, bazen sessiz, bazen de çağıldayarak. İçinde barındırdığı perişan canlılar, anaya, babaya, hürriyete hasret? Onların kutsal yaşama haklarını bir alanlar, bir çalanlar var. Onun için kocaman elleriyle demirleri kavrayarak: "Ulan namussuzlar, ulan kini bir türlü dinmeyen kanlı insan kasapları!" diyerek, iktidar sahiplerine ağzı açılmadık küfürler yağdırıyorlardı. Halbuki bu hem ayıptır, hem de yasaktır, ister iktidar takımına, ister kişilere yapılmış olsun, cezası da vardır. Gelin görün ki bunu onlara anlatmak kolay mı?" (Ölüm Pusuda: 57-58)

Aynı eserin *Kuzu* hikâyesinde yazar, mahkûmların geceleri dertlerinin daha da arttığını ve uyuyamadıklarını belirtir. Onların psikolojik hallerini, çelik halatların gecelerini gerdiği, sansar hayvanının gözlerinin korkutan ışığı gibi benzetmelerle ifade etmektedir. Deli Kadir, mahkûmların biri tarafından bıçaklanır. Eserde bu bıçaklanmanın sebebi yer almaz. Kadir ne gardiyana ne de müdüre kendisini kimin yaraladığını söylemez. Bunun hesabını kendisinin soracağını söyler. Müdür de olabilecek yeni bir yaralanma olayını engellemek adına Kadir'i savcısının kuzusuna çoban yapar. Fakat Kadir müdüre, mahkûmları kendi özel ihtiyaçları için kullanamayacağını göstermek için kuzuyu keser ve arkadaşlarına yedirir. Müdür, Kadir'in yaptığı karşısında çok sinirlenir. Yazar, onların bu yaklaşımını şu cümlelerle ifade eder:

"Şu da var yalnız, okyanuslar yorgun aslanlar gibi soluyarak yatar uyur da, uçsuz bucaksız ormanlar saman sarısı bir ışık cümbüşünde uyur da, kahrolası bir hayat işte, bazan mahkûmlar uyumaz, uyuyamazlar. Hangi çelik namussuz halatın onların gecelerini bir sırtlan hırıltısıyla gerdiği bilinmez. Damdan sürünerek sanki bir sansar geçer, gözlerinden iç ürperten ışıklar saçar, hiç acımadan, canavar olur sonra, kendine mahkûmlardan bir kurban seçer. Yani savcının besi kuzusu, her şeylerden habersiz sevimli bir bebek gibi uyuklarken, ay yaymış bulunurken hülyalı sarılığını her yere? Mahpushanede birden bire bir kızılca kıyamettir kopar çıralı çamların alazlandığı gibi. Sonra kulaklara çarpan çatırtılar, korkunç bir orman uğultusu her yanı kaplamıştır." (Ölüm Pusuda: 58-59)

Kalp Ağrısı adlı hikâye yazarın bir gece yarısı kalp ağrısıyla uyanması ve sabahın ilk ışıklarına kadar yaşadıkları anlatılır. Yazar sancısıyla ölümlü burun buruna gelmiştir. Günün ağarmasıyla ağrısı dinen yazar, hayata döndüğüne ve sahip olduklarına sevinir. Ruh halini de Tevfik Fikret'in *Millet Şarkısı*¹¹⁷ adlı şiirinin mısraları ile anlatmaya çalışır:

" 'Göz yumma güneşten ne kadar nuru kararsa/ Sönmez ebedî her gecenin gündüzü vardır!' Dememiş mi Fikret? İşte umut bu sözlerde, acılar karşısında yılmadan direnmekte." (Ölüm Pusuda: 69-70)

Batsın Bu Dünya adlı hikâyede Katil Osman adındaki mahkûm, kendi çıkarlarını her şeyin üzerinde tutan biridir. Yazarla aynı hapisanede olan mahkûm, İkinci Dünya Savaşı sırasında Almanların Türkiye'ye de saldırmasını istemektedir. Çünkü böyle bir durumda hapisane kapılarının açılacağını ve serbest kalacaklarını düşünmektedir. Osman için bu durumu kendisi için bir kurtuluş olarak görür. Yazar, onun bencilliğini şu şekilde ifade eder:

"O, kahır kurşunlarının delik-deşik ettiği zavallı bir hedefe de benziyordu bir bakıma, manevi bir perişanlık içindeydi. Belli ki bir zalim mahpushane şartları gözünün yaşına bakmamış, ezmiş öğütmüştü Onu. Beynini, kimlere karşı kullanacağını bilmediği kinlerle sulandırmış ve ölü eti yiyen sırtlanlar gibi yalnız kendini düşünür yapmıştı." (Ölüm Pusuda: 159-160)

2.1.1.3 Mahkûmların Maruz Kaldığı İşkence ve Sopa

İdarî personel ve görevliler, devletin mahkûmlara verdiği cezaların üzerine bir de kendileri şiddet uygulayarak ceza verirler. Tüm gücü ve kararı kendi ellerinde hissetmeleri kendilerine olan güvenlerini arttırmaktadır. Halil İbrahim Bahar bu konuda şunları söyler: "Yeterli denetimin yapılmayışı, hapisanelerin gözlerden uzak olması, sorumluluk ve hesap verme mekanizmasının yeterli olmayışı nedeniyle

¹¹⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz: Tevfik Fikret, "Millet şarkısı", *Rübâb-ı Şikeste*, Çağrı Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2007, s. 311.

hapishaneler gizli ve sınırlayıcı politikaları rahatlıkla uygulamaya koyabilirler. Mahkûmların protestoları duyulmamakta, duyulsa bile dinlenmemektedir."¹¹⁸

Korcan'ın hapishaneyi işlediği birçok eserinde işkence, caydırıcı etken olması nedeniyle sık sık kullanılmıştır. Birçok işkence yöntemi vardır; bazen sopayla mahkûmu dövmek bazen de aç, susuz bırakmak, betonlarda yatırmak, falakaya yatırmak gibi. Korcan, *Ateşten Köprü*, *Linç*, *Tatar Ramazan* ve *İdamlıklar* adlı eserlerinde mahkûmların maruz kaldığı işkenceye yer vermiştir.

Korcan, *Ateşten Köprü* adlı anı kitabında belirttiği üzere, İstanbul Polis Müdüriyeti'ndeki soruşturmada suskunluğunu korudukça Komiser Aziz Bey'in şimşeklerini üzerine çeker. Korcan'ın kendisiyle müdüriyete getirilen kitaplar, yazarın sopaya maruz kalmasına sebep olur. Sinirlenen Aziz Bey, kitaplar hakkında bilgi almak ister, kitaplarla yazarı tokatlar:

"Konuş ulan kim bu adam!"

Kırk elli kitabın içinden inceden bir hesapla elindekini seçip alışı, ona parmak basışı, ilk ipucunu vermiş, Şefin yürüme istediği doğrultuyu biraz biraz açıklamıştı. Ben resme evire çevire baktım ve kesin bir anlatımla:

'Tanımıyorum!' dedim.

Cevabım sıkı, ne var ki inandırıcı değildi, bizi sağdan soldan izleyen memurlar hafifçe gülümsediler. Adam çığına döndü cevabımı duyunca ve sert ilk tokadını yapıştırdı, gözlerimde ateş çakmıştı birden. Çok hızlı inmişti suratıma kemikli eli, kulağımı çınlatarak kızgın bir sürgü gibi geçti yanağımdan. Yüzüm çakmak taşıyla çizilmişti sanki, yanyordu." (Ateşten Köprü: 90-91)

Yazar, müdüriyette kaldığı kısa sürede hemen orada işlerin nasıl ilerlediğini anlamıştır. İdarî personel özellikle siyasî suçlulara karşı çok sert davranışlarda bulunur. Yazar, bu konudaki düşüncelerini şöyle belirtir:

¹¹⁸ Halil İbrahim Bahar, "Hapishaneler, Sorunlar ve Çözüm Arayışları" *Hapishane Kitabı*, Kitabevi Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2010, s. 55.

"Polis Müdüriyeti'ne getirilen bir kimse -hele ki siyasiyse- evvela, abdest alır gibi, aklını başına devşirmeli, külahını önüne koyup uzun uzun düşünmeli, en önemlisi, polise güven vermeliydi. Yoksa, alimallah işi tamamdır. Bacaklarından tavana asarlar, burnuna gübre tütsüsü verirler, falakaya yatırılırdı, Allah korusun. Hiç görmüş müydüm, damın ayakları kokmuş ciğer gibi parça parça olurdu, hem kimse de arayıp sormaz, soramazdı. Çünkü buraya herşey girebilir, hatta şaşırırsa şeytan da olabilir bunların arasında, kanun girmez, kur'an girmez, yani Allaha kalmıştır artık buraya düşenin işi." (Ateşten Köprü: 100-101)

Yazar, Komiser Kara Kemal'den de sorgulamalarda sustuğu için sopa yemiştir:

"Uzun bir sopa vardı Kara Kemal'in elinde: 'Ya benimle konuşursun doğru dürüst, ya da meramını buna anlatırsın.' demek istiyordu besbelli. Soruları bitince, el ayalarını sopanın üstünde birleştirdi, çenesini yorgun bir çoban gibi ellerine dayadı. Anlaşılan odur ki tokattan sonra sopa meydana çıkıyor, kanun dışı bir eyleme hazırlanıyordu." (Ateşten Köprü: 103)

Korcan, susmaya devam eder. Başına gelecekleri tahmin eder fakat arkadaşlarını ele vermek istemez. Ona göre zoru görünce vazgeçmek kendisine yakışan bir hareket değildir. Çok daha büyük işkencelere maruz kalacağını bilir:

"İki kolumdan kısıktırak, beni ateşten köprüde yürütecekleri gözümün yaşına bakmayarak -Yandım, öldüm!- diyerek atacağım çığlıklar, onları bir an bile yollarından alıkoymayacaktı, bunu da biliyorum. Onun için sustum tabii, başka ne yapabilirdim? Ağzımı açarsam, bir tek kelime söylemek izni veriyorlardı: -Teslimim, şartlarınızı kabul ediyorum- diyecektim, ondan ötesi kolaydı, ya da büsbütün zordu." (Ateşten Köprü: 122)

Komiser Aziz Bey, susan yazarı korkutmak için tehditlere başlamıştır:

"Ne dikiliyorsun ulan? dedi, Karşımızda kazık gibi, defol! Sen birazdan kanlı gibi yalvaracaksın ama, iş işten geçmiş olacak! Sopyayı yiyince, boş, kanlı çuvala döneceksin, hadi bakalım." (Ateşten Köprü: 122)

Yazar, komünist hareketlerde bulunduğu suçlamasıyla soruşturmadadır. Komiserler yazara, kendisi gibi olan arkadaşlarına uyguladıkları şiddeti söylerler. Böylece yazarı korkutup konuşturacaklarını düşünürler. Yazar, işkenceye maruz kaldığı zamanı şöyle anlatır:

"Ben önde, onlar arkada, birinci şubenin GİRİLMEZ, yazılan cümle kapısından çıktık, çatı camlarından güneş ışınları süzülüyordu yere. Karşı tarafa yürüyüp, sol tarafta bir odaya girdik, orada da bir sürü memur vardı. Aziz Bey onlardan biriyle kaş-göz oynatarak konuşmaya durdu, ben işitemiyordum. Giritli Ali Rıza sokuldu yanıma, kayış yerine ip bağlanmış bir tüfek geçmişti eline, onu bana gösterdi yılışarak. Kanlı bir buldok'a benziyordu şimdi, ağzından tükürükler saça saça:

'Görüyor musun ulan,' dedi, 'Senin yoldaşları hep bu tüfekte falakaya yatırdık, verdik sopayı, tabanları oldu parça parça, sana hiç söylemediler mi? Adam gibi konuşmadın, şimdi sıra sende!' "(Ateşten Köprü: 123-124)

Korcan, sustuğu her sorgunun ardından bir önceki sopasının şiddetinden daha fazla sopa ile karşılaşır. Yine de yolundan dönmez ve itirafta bulunmaz. Dayak yiyeceği mekân ve ortamı şöyle anlatır:

"İki kat inmiştik bu koca taş yapıda, onlar peşimden resmi bir bir ciddiyetle geliyorlardı. İsteseydik de durduramazdık artık, zulüm arabasını, işkence mangası bir kere yola koyulmuştu. İnışe göre solumuza düşen bir kapıdan girdik. Kare biçiminde çok geniş bir yerdi, kanlı düğün salonları gibi. Manzara korkunçtu ama, 'Vay vay, diriler morgu' diyordunuz içinizden. Köşelerde tornadan çıkma falakalar, her biri azgın bir mandayı bir vuruşta yıkabilecek sopalar. Ve parçalanan insan ayakları için dizilmiş yangın kovaları. Hiç şakaya gelir yanı yok, felaket bir yerdi burası." (Ateşten Köprü: 125-126)

Yazar, tek bir kişiden sopa yemez, birçok idarî görevli ona işkence yapar. Korcan, mekânın tüm ürkütücülüğünü anlattıktan sonra idarî personelin kendisine yaklaşımını şöyle verir:

"İşte, üçüncü kısım Komünist Masası Şefi Aziz Kalyoncu, kanlı kasap satırı gibi keskin ve dehşet içinde çizdiği tablo hayra yorulmaz, gözleri fıldır fıldır dönerken sessiz, işaretlerle idare ediyor işkence mangasını. Kürt Emrullah, goril gibi hantal yapısıyla insanı çiy çiy yemeye hazır, iriden kamburumsu, çirkin esmer, kaşları gür bir adam bu. İşte Giritli Ali Rıza, kin saçıyor sırtırken, saçlarınızı çatır çatır yolarken neşeli bir şarkı tutturabilir. Sonra gür kaşlı ablak suratlı, gözleri acı çakır Ali Rüştü. Sonra Kara Kemal, sonra Capon Mehmet, bulanık göl suyu gibi bomboş gözleri ve ötekiler. Çingene Aziz, Sarı Süleyman, tuhaf değil mi bu dehşet havası içinde, yüzleri tek kalıpta birleşiyor. İnsanı çiy çiy yemeğe hazırlanan Boris Karlof oluyorlardı.

Felaket anı geldi çattı galiba, Aziz bey bıraktı saldırı mangasını, hızla bana yanaştı, karşımda çakılıp durduğunu gördüm bir an. Sonra tokatlamaya başladı, ama ne tokatlama, insan hayvanına bile bu kadar gaddar davranmaz. Mangası geride durmuş seyrediyordu bu hazırlık ateşini. Kulaklarımda bin arı birden vızıldıyor, çın çın öten, kahreden katil bir ses duyuyorum, kör bir ustura doğruyordu sanki yanaklarımı. Şekilden şekile giriyordu karşımdaki canavarın yüzü, ay da bana öyle görünüyordu. Gözünün biri kayboluyordu. Gözünün biri kayboluyordu mesela, sonra onu başaşağı olmuş görüyordum. Bir var her şey kandan kırmızı, bir de var kaybediyordum yüzüme bakan düşman yüzü. Yeniden belirirken dişleri fırlamış, gittikçe daha fazla canavarlaşıyor, uluyor, makinalı tüfek gibi konuşuyordu:

'Ulan, biraz evvel babanı getirdik senin yüzünden, ulan merdivenlerde yığıldı kaldı adam! Ulan sen zavallı bir anayı öldürmek mi istiyorsun? Ulan doğru söyle siktir git buradan! Ulan doğru dürüst uyku bile uyuyamadık senin yüzünden. Ulan aklını başına al, elimi kana bulaştırma a köprü altı serserisi, a domuz suratlı hergele!' " (Ateşten Köprü: 128-129)

Yazar, komiserlerden sopa yedikçe dayanma gücü azalır. Ayakları artık vücudunu tartamaz, yürümeye mecali kalmamıştır. Yazar, maruz kaldığı işkence yetmezmiş gibi bir de açlıkla imtihan olacaktır. Komiserler konuşmayan yazarı, ekmek vermemekle tehdit eder:

"Kara Kemal'in yaptığı, basbayağı bir oyundu halbuki, ben kafamı çevirip onu cevaplamaya çalışırken, beri yandan Ali Rüştü indiriyordu müthiş darbesini, suratımın bir yanı uçtu sandım. Dizlerimin bağı çözüldü, çekemez oldu ayaklarım gövde denilen bu anlamsız yükü, birden yere yuvarlandım. Aradıkları fırsatı yakalamışlardı belli ki. Hepsi birden çullandılar bu sefer. Ayaklarımı kaldırıp tornadan çıkma falakaya taktılar. Artık sormuyorlardı: 'söyleyecek misin ulan?' sorusunu geriye itmişlerdi. Falakanın bir ucunda Kara Kemal, bir ucunda da Kürt Emrullah vardı. Sopa Aziz Beyin elindeydi, onu üstümde ilk deneme şerefine kimselere kaptırmak istemiyordu.

Bizim nereye varacağımız belli, onların belli değil.

Hızla kaldırdı sopasını, ateşten bir yarım yuvarlak çizdi havada ve sonra vurmaya başladı. Sopa inip kalkarak patladıkça tabanlarımda, ayaklarım kurşun deymiş toprak gibi silkiniyor, sayıyorum darbeleri karmakarışık. Bunlar ölüm saatinin rakkasları gibi her iniş kalkışlarında ciğerimden bir şeyler koparıyorlar. Her şey ortada, her şey ayan beyan, ölüm mangası ateşten fermanını okuyor, saksagañlar veriyorlar gerçekten fetvalarını. Kardeşlerim be, işte işte döğüyorlar beni, şu ana kadar teslim olmadım. Bunları yılgınlık yaratmak için söylediğimi sanmayın, düşman korkunç, ama yenilmez değil' Diyorlar ki bana: sen bundan sonra bir dilim ekmeğe muhtaç olacaksın, diyorlar ki, bu düzen böyle sürer gider!" (Ateşten Köprü: 130)

Yazar yediği sopalardan artık his duygusunu kaybetmiştir. İçinde bulunduğu duruma sinirlenen yazar, idarî personele kinini kusar ve can acısıyla söylenmeye başlar:

"Unutuyorum bir ara can acısıyla taktiğimi, gerinip: 'Namussuzlar, katiller!' diye haykırıyorum. Ortalık bir karışıyor, daha bir iştahla, daha bir kudurmuş saldırıyorlar. Sopa el değiştiriyor, Aziz Bey'den Ali Rüştü, sonra Kara Kemal alıyor. Döğerken bir şey sormuyorlar, sadece ezmek, tutunacak maddi manevi dayanak bırakmamak beli ki niyetleri. Başımı da cezalandırıyorlar boyumdan büyük işlere kalkıştığım için, beylik pabuçlarıyla suratımı çiğniyorlar. Demir Ökçe henüz dilimize çevrilmedi, okumadım, ama ben o kitabı yaşıyorum düşman tabanlarının altında,

haykırıyorum var gücümü yeniden toplayarak: 'Namussuzlar, katiller!' " (Ateşten Köprü: 130)

Yazar, aralıksız dövülmektedir, idarî personel dayak atmaktan yorulmamıştır. Yazarın saçlarını yolmaya başlamışlardır:

"İlk gecemi geçirdiğim 2. Kısımda, saatlerin durmasını, yürümesini, zaman denilen cıvanın akıp gitmesini istemiştim. neden? Her geçen dakika kara karıncalar gibi yürüyerek beni işkenceye götürecekti de, ondan. Şimdi işkencedeyim, kanlı bir güvercin gibi parça parça yüreğim. Saatler durmasın, dakikalar durmasın, ama artık bu kanlı oyun bitsin. Bir şey öğreniyordum bu arada, çok önemli bir şey, bazı arkadaşlar diyorlardı ki, insan belli bir süreden sonra ayakları uyuştğu için sopa sayısı arttıkça, namussuz bir çizgide acı artıyor, dayanılmaz bir hal alıyordu. Kaş göz işaretleri, bin anlık duraklama, yerden kaldırıyorlar.

Ama bitmiyor, tekmelerle, yumruklarla saldırıyorlar bu sefer, tutam tutam yoluyorlar saçlarımı. Çok aceleden, telaşlı hareketlerle yapıyorlar bütün bunları. İşi karambola getirmek, beni artık kolaylıkla sıyrılamayacağım bir panik havası içine atmak istedikleri belli. Ayaklarımı zorla su kovalarına sokturuyorlar, kollarıma girerek gezdiriyorlar. Hiç bıkmadan biraz evvel yaptıklarını tekrarlayabileceklerini hatırlatıyorlar. Amanca düşmemi bekledikleri her hallerinden anlaşılıyor, bir kere işi o noktaya götürebilseler, en ideal polis fezlekesini tutmak fırsatını ele geçirecekler." (Ateşten Köprü: 131-132)

Yazar, sustukça idarî personel sinirlenmektedir. Artık uygulanan şiddet artar. Yazar, idarî personelin yaptığı işkenceden ötürü insan olamayacaklarını düşünür ve onların sesini bir hayvanın sesine benzetir:

" 'Alın bunu gebertinceye kadar dövün!'

İki memur mekanik bir hareketle koluma girdi, öbürü falakayı tutuyordu. Dikdörtgen derin bir odaydı dedim ya burası, Müdürün tam karşısına düşen derinliğe sürüklediler beni, kurbanlık gibi örselemeden değil de, kasaplık gibi itekaka yatırdılar. Çok saygılı kişiler, dua eder gibi sessizce konuşuyorlar. Telaş içinde de olsalar, amirlerine itaati unutmuyorlardı. Tornadan çıkma, düzenli bir falakaya

bağladılar ayaklarımı, yılan gibi dolandı ayak bileklerime ipler. Sopaya başlamadan, bir düşünme anı bahsettiler bana, şimdi kanlı olay başlayacaktı; sordular:

'Söyleyecek misin, söyleyecek misin?'

Bu sesler baykuş çığlığıydı, insan sesi olmaz, tekrarladılar:

'Söyleyecek misin, söyleyecek misin?'

Biri tekrar hatırlatıyordu:

'Söyle delikanlı söyle, başka yolu yok bunun!' " (Ateşten Köprü: 211)

Linç romanında gardiyanlar koğuşlarda düzeni sağlamanın koşulunun sopa olduğunu düşünmektedirler. Arap Kadir de bu sopadan payına düşeni almaktadır. Hapishanede adam yaralayarak ilk işlediği suçun peşinden bir de gardiyanların sopasına mahkûm olmuştur. Yazar bu durumu şöyle anlatır:

"Gardiyanlar ağızlarında bir sürü sözü daima sakız gibi çiğnerler: 'İdarenin temeli disiplin!...' Peki, disiplinin temeli nedir? Onu açıkça söylemezler. Ama en basit insan bunu hiç düşünmeden buluverir. Disiplinin temeli, 'Sopa'dır.

Arap Kadir'i koğuşundan almaya gelen gardiyanlar sopalarını çalımla sallıyorlardı. İşte idare durmuş durmuş, fakat sonunda şerefine sahip çıkmıştı. Hükümet kuvvetini nihayet kendini belli ediyordu. Deniz gibi kabarıyordu gardiyanların göğüsleri: 'Disiplin efendim, disiplin..! Bu mahkum kısmı sırnaşuk zağara benzer, gatiyyen yüz vermeycen. Verdin mi adamın yüzüne sırtarır vallah!'

Sopalar çalımlı sallanıyordu. Çok keyifli bir gidişti bu. İdare, 'Vur!' demiş büyük âmir emri vermiş; gardiyanlar bir mahkumu öldürseler ne çıkarmış sanki? Zaten çok büyük âmirlerin üç kişiye kadar adam 'öldürme' silahiyeleri varmış. Eh onlar üç kişiyi gerine gerine vurursa? Neden gardiyanlarda bir kişiyi vurmasınlar? İşte her gardiyanın içinde yatan aslan değil, kuduz köpek budur." (Linç: 63)

Mahkûmun belirli ihtiyaçlarına sınır getirmek, onu sağlıksız bir hücreye kapamak da uygulanan cezalar arasındadır. Böyle uygulamalar Arap Kadir'in

hapishaneden kaçmasına sebep olur. Arap Kadir, kendisine uygulanan cezaları şöyle anlatır:

" Zulum etmek kolay mıymış bakalım! Herifi mezer gibi bi yere kapat sen. Sonra efendim taksidinen helaya götür, irca ilen, yalvarmaynan su içir, sonram da de ki: "Bu mahkum neye kaçtı? " (Linç: 89)

Yazar, gardiyan ve jandarmaların mahkûma şiddet ve işkence uygulamaktan hoşlandığını belirtir. Acıma duygusundan ve vicdandan yoksun gardiyanlar, mahkûmları büyük bir keyifle döverler. Yazar, gardiyanların şiddet eğilimini şöyle anlatır:

"Ama mahkum dövmeğe gelince, hepsi düğün varmış gibi koşardı. Saat gecenin on ikisini geçti mi, karakol bodrumundan dayanılmaz feryatlar gelirdi. İşte, bir tek mahkumu bile kaçma esnasında yakalayamayan bu jandarmalar, mahkum döverken boylu boyunca aslan kesilir, yırtık çoraplı ayakları kan içinde kalan Anadolu çocuklarının horoz gibi tepesine dikilerek, 'Söyle ülen, gonuş! Allahın kim?' diye bağırdırlardı." (Linç: 91-92)

Arap Kadir'in hapishaneden kaçıışı tüm kasabayı da hareketlendirmişti. İdare böyle bir mahkûmun hapishaneden kaçmasına fırsat tanıdığı için kasaba halkına karşı mahcuptur. Bu yüzden Kadir idare tarafından tüm işkencelere lâayık bir mahkûm olarak görülür.

"Demek böyle zavallı bir adam vardı mahpusanede, cezaevi idaresi, kanun sınırlarını aşarak, bu adama her türlü işkenceyi layık görüyordu. Böyle olmamalıydı. Zulum yapılmamalıydı. İnsanlığa, İslamlığa, Türklüğe aykırıydı zulüm..." (Linç: 98)

Arap Kadir'in yalnız kalacağı hücre sağlık koşullarına aykırıdır. İdare Kadir'i böyle bir mekâna atarak ölümüne ortam hazırlamaktadır. İnsanın yaşayamayacağı şartlardaki hücre, mahkûmların maruz kaldığı bir başka işkence biçimidir. Yazar bu hücreyi cezaevi doktorunun bakış açısıyla anlatır:

"Doktor, Arap için ayrılan bodrum koğuşun penceresine şöyle bir eğilince birden tiksintiyle geri çekildi. Sanki içerde beygir ölüleri vardı. Denize verilen

mahpusane lağımu koğuşun ortasında, açıktan geçiyordu. Bir insan burada bir ay yatırılsa ayrıca ecelini beklemesine lüzum kalmazdı." (Linç: 126-127)

Arap Kadir, idarenin de haberi olduğu bir tuzakla diğer mahkûmlar tarafından dövülür. Vücudunda yara almadığı yeri kalmaz. Acılarından inlemeye başlar. Kadir'in haline acıyan bir gardiyan ona yardım etmek ister. Fakat başgardiyandan aldığı emirle Kadir'e dokunamaz. Yazar, Arap Kadir'in işkenceden sonraki halini şöyle anlatmaktadır:

"İdamlıkların, inzibati ceza işleyenlerin yattığı taş hücrelerden birine koymuşlardı Arabı. Esaslı birkaç sopa ve boş testi yemişti orasına burasına. Alnı kanıyordu. Çok istediği halde dişlerini sıkamamıştı. Yaraların acısına dayanamıyor, inliyordu. Nöbetçi gardiyan geldi, muavine, 'Başefendi, çok perişan şu arabın durumu,' dedi. 'İnliyor. Eğilen boyuna kılıç vurulmaz. Hepimiz İslâmız. Onun yaralarını sardırmayacak mıyız?'

Muavin başgardiyanlığa çekti usulca gardiyanı:

'Bana bak,' dedi, 'dilenci gibi konuşup da benim canımı sıkma! Başımız olan herif hastaneye gitti kan içinde. Sağ döner mi belli değil. Araba şefaathçılık ediyorsun sen gelmişsin karşıma. Düşünce yok mu sende? Benim dediğimi kimselere konuşma, bir damla tentirdiyot bile yok ona! İçeri girince mahkûmlar sorarsa, sarıldı bakıldı dersin...' " (Linç: 203)

Yazar da Arap Kadir'in yaralarına bakılmamasını eleştirir. Düşüncelerini şu cümlelerle belirtir:

"Sağlam bir adamı, icabında altına bir teneke de su dökerek beton üzerinde yatırmak, bir dereceye kadar kabul edilebilir bir şeydir, ama yaralı bir insanı, yaraları kanayarak, yataksız beton üzerine atmak ve günlerce sanki hasta bir köpekmiş gibi, iniltilerine kulak vermemek... İşte bu da, o güne kadar mahpusanelerde görülmemiş bir şeydi." (Linç: 206-207)

Tatar Ramazan adlı hikâye kitabındaki *Temizlik* hikâyesinde Mahmut isimli bir mahkûm, arkadaşlarına başından geçenleri anlatır. Korcan, mahkûmlara

uygulanan sopa ve işkence unsurlarına dikkat çekmek isterken Mahmut hakkında çok bilgi vermez. Hikâyenin girişinde genel bir ifadeyle mahkûmlar ve idarî personel arasındaki tatsız ilişki anlatılır. Mahkûma kötü davranıldığında, mahkûm da kendisine kötü davranana dış biler, kin besler ve dışarı çıktığında bunun hesabını soracağına dair düşünceleri olur. Mahmut'un hapisane geçmişinde idare tarafından maruz kaldığı sopayı şöyle anlatır:

"- Orospu çocuğu çok kardeşim hapishanemizde, biri gitmiş müdüre ispiyonlamış, kumardan haberim varsa gözlerim çıksın. Benim aslan gibi bir oğlum var yahu. Bir kızım kocaya gitti. Anam yoluma bakıyor. Hiç insaf yokmuş namusuna ittiğimin herifinde. Biri gitmiş ispiyonlamış, o gece beni jandarmaya aldılar. Falaka hazır. Hemşerim ben kumar oynamadım dedim jandarmalara, Memetler laf anlamıyorlar. Tam o sıra bastonunu kaka kaka müdür geldi. Yatırın, dedi. Jandarma döğerken, o da göğsüme bastı. Arkadan bi de on beş gün tecrit. Tam iki sene asri cezaevine gitmekten geri kaldım. Benim yedi sene cezam var. Asriye gitsem üç senede çıkıyordum. Bastonunu kaka kaka geldi de beni asriden geri koydu ama ahdetmişim, çıkarsam kızını kısırağını elden geçireceğim. Ben şoförüm arkadaş, adamı arabama koyarım, götürüp bas ederim uçuruma, aç gözünü şeytan bile duymaz." (Tatar Ramazan: 75-76)

Tatar Ramazan adlı kitaptaki *Hepimiz Türk'üz* adlı hikâyede Cıbil Halil adındaki mahkûm, olay çıkarmak için Kâzım adındaki mahkûmun eşine mektup yazar, mektupta Kâzım'ın hapishanedeki mahkûmlara karılık yaptığı yazmaktadır. Halil, mektubun imzasını da Cafer adına atar. Çünkü Cafer ile Kâzım'ın arası iki yıldır açıktır. Kâzım da böyle bir kötülüğü ancak Cafer'in yapabileceğini düşünür ve onu öldürür. Hapishane içerisinde böyle husumetlerin çıkması doğrudan hapishane müdürünün göreviyle ilgilidir. Dirlik ve düzeni yerine getirmekle hükümlü olan müdür, mahkûmlara karşı ılımlı bir yol izler. Fakat bu yol müdürü daha da zor durumda bırakır. Mahkûmların kendi aralarında olan tartışmalar sonunda Cıbil Halil, koğuşunun kapısına TÜRKLER KOĞUŞU yazan bir levha asar. Halil, bu davranışıyla müdürün etnik kökenleri farklı olan mahkûmlarla kendileri arasında ayrımcılık yaptığını göstermek ister. Böylece müdürü iyice kızdıracağını düşünür. Müdür, önce tartışmalar sonra cinayete varan huzursuzluklar ve en sonunda bu

ayrılık propagandası üzerine ne yapacağını şaşırır. İzlediği ılımlı yoldan vazgeçer. Yazar bu durumu şöyle ifade etmektedir:

"Birden kendisini suçladı ve aniden çizdi yeni yolunu. Yıllarca denediği hoşgörü yolunu elinin tersiyle bir yana itti ve işkenceyle girişti soruşturmaya. Türkler teker teker sopadan geçiyordu. İnsan feryadı ayyuka çıktı bir anda. Ağlayanlar ve inleyenler vardı." (Tatar Ramazan: 142)

Müdür, yaşananlardan duyduğu rahatsızlığı gidermek için mahkûmları dövdürmeye başlar. Kâzım ile Cafer arasında olan tartışma, Kâzım'ın Cafer'i öldürmesiyle sonlanırken Cafer'in de içinde bulunduğu Türkler Koğuşu şiddetli eziyetlere maruz kalır. Kimsenin gözyaşına bakılmaz. Yazar bu durumu şöyle ifade etmektedir:

"Ve sonra müddeiumumî söyledi daktilolar yazdı. Şahitler geldi birer birer, ifadeler birbirini çözdü. Gözyaşı sebil oldu, kirli mendiller çıktı ortaya. Müddeiumumî emretti, jandarma vurdu. Yürüdü gıcırdayarak kara zulüm silindiri perişan mahkûmun üstüne. Bir an geldi ki kanlı tahkikat durdu. Evet, ortalığı allak bullak etmişti Kâzım'ın masum Cafer'i öldürmesi. Gardiyana yan bakana döğdüler, başını dik tutana döğdüler. Kar gibi masum olanı da gözdağı olsun diye döğdüler. Velhasıl kelâm, Türkler çok eziyet çektiler bu kanlı tahkikatta." (Tatar Ramazan: 143)

Cıbil Halil'in ayakları kan içinde, üstü başı rezil bir durumdadır. Müdüre artık dövdürülmemesi için yalvarır:

" 'Biz fakiriz Beyim, diyordu. Ne olduysa yokluktan oldu. Astıracaksan astır bizi! Bir soluk bağışla ama daha fazla döğdürme! Kıyım kıyım oldu yüreğim, datlı canımdan bezdim. Uzun cezalara dayandım buna dayanamıyorum. Madem diyorsunuz ki hepimiz Türk'üz! Öyleysem yesir yerine koyma bizi. Kul kusursuz olmaz, artık döğdürme...' " (Tatar Ramazan: 145)

Tatar Ramazan adlı eserin *Şükürler Olsun* adlı hikâyesindeki Simitçi Emin'in uğradığı işkence de Cıbil Halil'in maruz kaldığı işkenceden farklı değildir. Hatta bu mahkûma daha da ileri gidilerek idarenin neredeyse tüm çalışanı eziyet etmiştir. Simitçi Emin, kendi halinde sessiz sakin bir çocuktur. Bir gün tencerenin ateşine

koymak için eline aldığı tuğla, merdiven boşluğundan alt kata düşer. Terslik ki aşağıda başgardiyen Ekrem Efendi bulunmaktadır ve Emin'in bu tuğlayı kendisine bilerek ve isteyerek attığını iddia eder. Yazar, yaşananları şöyle anlatır:

"Üçüncü dairenin bahçe kapısı hızla açıldı, başgardiyen Ekrem Efendi kızarmış, karmakarışık bir yüzle fırladı dışarıya. Arkasından gelen Simitçi Emin'e sopasıyla kapı altını gösteriyordu:

'Geç ulan geç hadi, besmelesiz dürzünün evladı. Geç diyorum sana. Ben, tepem kızınca adamın burnunu yere sürttürmeden yakasını bırakmam. Mapushanenin asayışı sizin oyuncağınız mı oldu namussuz pis hergeleler.'

Simitçi Emin kirpi gibi büzülmüş, sakına sakına, tostoparlak yürüdü. Gardiyanlar sopalarını sallayarak peşinde, onu ziyanda yakalanmış fıkara hayvanı gibi yukarı, kapı altına doğru sürüyordu. İçerde epeyce didiklemişler, gömleğini yurtıp üzerinden almışlardı. Sirtında yol yol kabarmış karayılan gibi sopa izleri vardı." (Tatar Ramazan: 146-147)

Emin, vücudundaki sopa izlerine rağmen gardiyanlar tarafından artan şiddetle dövülür:

"Kapı altına varınca Simitçi Emin'i kesilecek hayvan gibi tayın ambarının önündeki taşlığa yıktılar. Gardiyanlar üstünkörü bir fasıl geçtikten sonra başgardiyana sıra verdiler. Ekrem Efendi hızla atıldı Simitçi'nin üstüne. Küfür ederek insafsızca çiğnedi. Emin topuk darbeleri altında bir eski çuval gibi sessizdi. Dayak durur gibi olunca zahmetle doğrulup oturuyordu. Esmer, yuvarlak yüzüne yer yer kan oturmuş. Olanları belki de görmek istemiyor, gözlerini hep kapalı tutuyordu.

Gürültüyü jandarma da duymuş olacak ki yukardan Süvari Mehmet koşar adım geldi. Daha ne olup bittiğini öğrenmeden o da Simitçi'ye çullandı. Bu adam sanki küfür ve çizmeden ibaretti. Atını mahmuzlar gibi Emin'i çiğniyordu. Simitçiden gene bir inilti bile duyulmadı. Süvari de ona epeyce emek etti. Artık acıdığından değil de yorulduğundan bıraktı. Yoksa alimallah Emin'in işi bitikti." (Tatar Ramazan: 147)

Tatar Ramazan kitabıyla aynı ismi taşıyan hikâyedeki Abdurrahman Çavuş, hapisanedeki diğer mahkûmlar üzerinde oldukça etkilidir. Sözü geçen nadir insanlardan olduğunu kanıtlama çabasındadır. İdareden de aldığı güçle mahkûm üzerinde daha da etkili olmaktadır. Mahkûmlara kimi zaman kaba kuvvet uygulamasını da şu şekilde savunur:

" *'Ha bak şunu da söylerim, arada kızıp bir ikinize bir tokat atmışumdur. Atarım. Neden? Terbiye etmek için. Zopa kötü bir şey midir? Hiç de değil. Eğer zopa kötü olsa hükümet buna izin vermez. Bugün candırma karakollarında cayır cayır döğüyorlar milleti. Demek ki bunun bir sebebi var. Zopasız idara, olmaz bir memleket, benim bildiğim bu. Aksini bilen varsa çıksın söylesin. Bubanız sizi bir şaplak vurmada mı böyüttü? Demek ki zopa her zaman lâzım!'* " (*Tatar Ramazan: 201*)

İdamlıklar romanındaki sessiz sakin bir mahkûm olan Emin, tuzağa düşürülür. İdarenin kullandığı adamlardan bir mahkûm, Emin'e kendisine sebepsiz yere sataştığı iftirasını atar. Emin de tüm suçlamaları cevap vermeden ve kendini savunmadan dinler. Bunun üzerine müdür Emin'i münferide attırarak cezalandırır. Yazar müdürün Emin'e ceza vermesini şu sözlerle aktarır:

" *'Ne demekmiş.'* dedi. *'İdarenin ahengini bozmak? Ne demekmiş kanuna nizama boş vermek? Biz adama başka türlü davranmasını da biliriz!'*

Durdu müdür. Sonra Emin'i gösterdi sert bir hareketle:

" *'Götürün atın şunu münferide! Bunlar başka türlü muameleden anlamazlar!'*
" (*İdamlıklar: 115*)

Emin, münferide elleri arkadan bağlı bir şekilde atılır. Arkadaşları Emin'in bu haline üzülmeler ve müdürün emriyle ona ekmek ve su verilmemesini eleştirirler. Bu eleştirilerini müdür için kötü sözler kullanarak belirtirler. Yazar, mahkûmların kendi aralarında durumu eleştiren diyalogunu şöyle aktarır:

" *'O şaşmış bir kere! Şaşmışsa günahını canıyanan ödeyecek! Canıyanan ödeyecek!'*

'Şaşmışsa zulmetmek haktan reva mı? Olur mu bu?'

'Bi yudum su da yok mu yanında vay be! Gavuristan mı burası?'

'Su olsa nasıl edip de içsin? Kolları bağlı fakirin! Ey müdür kahrol! Allah sana da ataştan ölümler nasibetsin! Bir gün olur elimize düşersin!'

'Bir sokum ekmek bile verilememiş vay be! Yonan gavuru yapmadı bunu puşt müdür! İpne müdür!' " (İdamlıklar: 117-118)

Yazar, Emin'in münferide atılmasını gerektiren büyük bir durum olmadığını düşünmektedir. Yazarın uygun bulmadığı durum, Emin'in canı yanarak ellerinin kelepçelenmesidir. Diğer mahkûmlar Emin'in bu haline acırlar. Yazar bu durumu kendi bakış açısıyla şöyle aktarmaktadır:

"Meselenin aslı nedir halbuki? Müdür idamlık Emin'in ellerine kelepçe taktırmış. Hem de arkadan kanırtarak. İşte kıvılcım buradan sıçrar ve tekmil mahkûmun içini cayır cayır yakar." (İdamlıklar: 119)

Hapishanede uygulanan işkenceler arasında mahkûmu saatlerce dövmek de vardır. Emin de bu tarz şiddete maruz kalmıştır. Yazar, Emin'in Kara Musa'yı öldürmemesine rağmen bir katil sıfatıyla idare tarafından dövülmesini eleştirmektedir. Düşüncelerini aşağıdaki alıntılarda belirtir:

"En küçük insanca davranışı esirgemişlerdi Emin'den. O da bunun farkına varacak kadar uyanık bir adamdı..." (İdamlıklar: 141)

"Kendisini yaman bir pusuda gizleyerek Kara Musa'yı vuran o muydu bakalım? Şüphede kalmamak için onun ikrarını da almak gerekti. Jandarma merkezine getirdiklerinde bu gediği kapatmak için onu zorladılar. Günlerce döğdüler. Parça parça ettiler ayaklarını." (İdamlıklar: 180)

Hapishanenin en çok uyguladığı işkence, sopadır. İdarî personel, mahkûmlara sopa atarak onların işledikleri suçlara pişmanlık duymalarını ve tekrar suça teşebbüslerini önlemek isterler. Her suçun ardında mahkûmu sopa beklemektedir. İdarî personel *İdamlıklar* romanındaki Ömer'i de tuzağa düşürür. Nedim adlı bir

suçlu, Ömer'in dışarıdan kendisine kaçmak için ip getirttiğini iddia eder. Oysa bunda da idarenin eli vardır. Ömer'i idam öncesi yalnız kalacağı hücreye atmak için bir sebep yaratmaktadırlar. Yazar da idarenin sopa atmak için sudan bahaneler bulmaya çalıştığını belirtir:

"E... Böyle bir şey karşısında da hoş geldin demezler ki adama. Yiyebildiğin kadar sopa vardır bu işte." (İdamlıklar: 219)

İdamlıklar romanının bir diğer kahramanı Yaver Bey de idarenin mahkûmlara uyguladığı şiddete karşıdır fakat üzülmekten başka elinden gelen bir şey yoktur. Manisalı Şerif adında bir mahkûm, bir gardiyana ters bakışı bahane edilerek saatlerce dövülür. Yazar bu durumu şu cümlelerle anlatır:

"Hele şu Manisalı Şerif. Onun götürülüşü çok koymuştu Yaver Bey'e. Çocuğun bir suçu da yoktu. Şöyle bir ters bakmıştı gardiyana, hepsi o kadar. İdareye baş kaldırmamış ama, hiç bir zaman da boyun eğmemişti Şerif. Boyun eğsin, gururu kırılсын diye yükleniyorlardı ona. Ayaklarına falaka taktırmamak için karşı koydu gardiyanlara. Ama, ne yazık ki bir kişi on gardiyanla başedemedi. Yıkıldılar encamı yere. Çok da kızmıştı gardiyanlar:

'Bak hele sen şu namussuza!' demişlerdi. 'Sen kanuna karşı mı geliyon ülen gahpe dölü? Acız mı belledin len sen hükümeti? Senin değil, senin gibi neçelerinin çulunu çıkarırız biz!'

Vurmuşlar, vurmuşlar, vurmuşlar, sopa şakladıkça allah! demişti Şerif olanca sesiyle. Sonra sesi cayır cayır yanmıştı cehennem azabında. Arada sesi bir çocuğunki gibi kısılıyor, azalıyor. Vurulan her sopayı tek bir kelimeyle karşılıyordu: Bazan sesi alçalarak, bazan da yükselerek allah! diyordu.

Gecenin karanlığında mahpusane bahçesi. Zalim bir sessizlik oluyor arada. Sonra tek tek sopa sesleri geliyor. Çadircılar çarşısından alınmış eski bir plâktan Hafız Burhan'ı dinlemeye benzemez bu? Allah allah! diyordu her sopaya Manisa'lı Şerif, sesi perde perde kısılırken. Perişan olmuş. Kırılmış bir sesle sıralıyordu sonra: Allah! Allah! Allah!" (İdamlıklar: 302-303)

Yaver Bey, idarenin uyguladığı bu işkenceyi diğer mahkûmların sessiz kalarak dinlediklerini belirtir. Ellerinden bu duruma utanmaktan başka bir şey gelmez:

"Bir kişi dögülüyor. On kişi dögüyorlar ve aşığıda beş yüz kişi susuyordu. Evet gecenin on ikisi. Tekmil mahkûm ayakta ve uyanık. Ama ne var ki susuyorlar. Ufacık bir direniş hareketi bile yok aralarında. Hafifçe kızarıyor çocuğun yüzü yalnız. Korktukları için, kendi kendilerinden utanıyorlar..."

Hak aramak, haksızlığa karşı gelmek pek sökmez bir iş gibi geliyor onlara. Salhaneye yenice getirilmiş, kesilecekleri saati bekleyen şaşkın bir koyun sürüsünü andırıyor acıklı halleri... Yalnız bir arkadaşları dögülürken topluca susuşlarının ayıp olduğunu da biliyorlar... Tahkir edilmiş, üzerlerine çirkef atılmış, ezik bir halleri var. Bu ümitsiz gibi susuştan sonra ekseriya büyük patlayışlar da görölmüştür." (İdamlıklar: 303)

Yaver Bey, dışarıdaki devlet büyüklerine hapishanede mahkûma uygulanan şiddeti bildiren mektup yazınca, idare bu durumdan rahatsız olur. Yaver Bey'in gözünü korkutmak amacıyla onu soruşturmaya alırlar. Yazar, onu almaya gelen jandarmaları şöyle anlatır:

"Koluna kelepçe taktılar. Adım adım düşünerek yürüdü. Başına yok yerden işler sarmıştı. Yolda jandarmalar da takıldılar: 'Efendi ağabey!' dediler. 'Dua et ki seni bize teslim etmediler! Yok yoğusam anladın kalem mi kuvvatlı, zopa mı?' " (İdamlıklar: 311)

İşkence ve sopa mahkûmların sıklıkla maruz kaldığı bir caydırma yöntemidir. Korcan da sopa, dayak, falaka gibi işkence yöntemlerine maruz kalmıştır. Bazen mahkûmu aç bırakmak da bu yöntemler arasındadır. Şiddet, mahkûmun ıslah edilmesi içindir güya, fakat mahkûmları daha da alçaltarak onların idareden nefret etmelerine sebep olur.

2.1.1.4. Yönetime Eleştiri ve İsyan

Korcan birçok eserinde mevcut yönetime eleştiride ve göndermelerde bulunur. Mahkûmlara uygulanan cezalar,onları ıslah edip topluma kazandırmaz. Yazar bu durumun sorumlusu olarak görevlerini bilinçsizce yerine getiren idarî personeli görmektedir. *Linç*, *Tatar Ramazan*, *İdamlıklar* ve *Ölüm Pusuda* adlı eserlerde mevcut düzenin eleştirildiğini görmekteyiz.

Linç romanında yazar, toplumun insanları işledikleri suçlardan dolayı dışlamasını eleştirmektedir. Oysa onlara sahip çıkmak, onları iyiye, doğruya yönlendirmek toplumun kazancına olacaktır. Yazar bu konudaki eleştirisini ve önerilerini şöyle ifade eder:

"İnsanı 'Sana işlediğin cürmün cezasını çektiriyorum!' diye bir çatının altına kapatmak acaba bizlere, şimdiye kadar, ne kazandırdı? Bir kocaman HİÇ!

Zaten her cürüm ve suç, işleyeni, belli bir cemiyet nizamını bozduğu için, daha hakkında bir karara varılmadan, kendiliğinden, cemiyet dışına atmıştır. Manevi ceza, maddi olandan evvel yapışır insanın yakasına. Kendisine tanınan bu sınırı, çeşitli iç ve dış sebeplerle aşan günahkarlar başkaldırdıkları cemiyetin yol gösterici kayırcı ellerine muhtaçtırlar. Bu candan ilgi onlara gösterilmedikçe, mahkum ettiğimiz her insanı manevi bir uçuruma attığımızı, insaf gösterip kabul etmeliyiz... Biraz hoşgörüye bağlanarak, namusluca düşünerek çözebiliriz bu düğümü. Ve öyle, gösterildiği gibi, çözülmez kör bir düğüm değildir bu." (Linç: 32)

Mahkûmlara karşı uygulanan cezalar onları insanlıktan uzaklaştırmaktadır. Hapishane şartları onlara pek çok olumsuzlukla sunulur. Yazar bu konuda şunları söyler:

"Eğer suçluyu hapsedmekten beklenen, hakikaten onun ıslahı ise, insanca yaşamının hiç olmazsa onda biri bir hak olarak ona tanınmalıdır." (Linç: 33)

Yazar kendi düşüncelerini siyasî mahkûmun aracılığıyla yansıtır. *Linç* romanındaki siyasî mahkûm, hapishane müdürünün kullandığı yöntemleri doğru bulmamaktadır. Müdürün kendi bakış açısıyla uyum sağlayan kanunları

uygulamasını ve kendisine ters gelenleri de görmezden gelmesini eleştirmektedir. Siyasî mahkûm, Şevket Erdoğan Bey'in eski zihniyette bir hapishane müdürü olduğunu düşünür:

"Memleketin binbir sosyal dramından biri de bu mahpusanede oynanıyordu işte. Baş rolü oynayan müdür. Her aksaklığın sorumluluğu ona bağlanıyor. Hakçasını düşünmek lazım gelirse, belki o da iyi bir adam. Belki de, hasta bir kurşun haline acıyacak kadar duygulu merhametli. Ne çare ki, laçka olmuş Osmanlı kalığı bir zihniyetin zebunu. İçinde bulunduğu mekanizmada halk kontrolü dışında, halka adalet dağıtmak iddiasında. Vatandaşı bir kanun sınırında tutmak isteyen kanun adamları, kendilerine gelince kanunları rahatça çiğnemekten katiyen çekinmezler. Şevket Erdoğan Bey de, kanun zırhına bürünmüş bu kanunsuzlardan biri. Mahkûmu idare ediyorum derken kullandığı kanun dışı metotlarla, kendisinin de mahkûmiyete müstahak olduğunun farkında bile değil. O şu cemiyet içinde nalbant olarak belki de vatandaşlara faydalı olabilirdi. Ne yazık ki, kendisini saat tamirine memur etmişler..." (Linç: 131)

İdarî personelin mahkûmlara karşı olan ilgisiz davranışları, onları iyi bir insan yapma eğiliminden ziyâde kendi hallerine bırakmaları mahkûmların kendi aralarında ağalık kurumunun oluşmasına neden olmaktadır. Hapishanedeki mahkûmlar arasındaki huzursuzluğu da yine idare çıkarmaktadır. Yazar bu durumu şöyle eleştirir:

"Şimdi, bütün bu feci mahpusane içi didişmelerden, mahpusane ağasını, efesini, koğuş başını, dam çavuşunu, baş meydancısını sorumlu tutmak üstünlük bir araştırmaya götürür insanı. Ve mesele de çözülmüş olmaz. Birkaç ciddi araştırmayı ayırırsak, çoğunca mahpus hayatına bu açıdan bakılmaktadır. İster bilerek, isterse bilemeyerek gösterilen kısır gayretler, gerçekte çok adi bir oyundur. Çünkü mahpusanede ağa bir sebep değil, neticedir. Sebep, bir kuru tayın ve budaklı sopayla adalet yürütmeye kalkan devlettir. Bu sakat tutumuyla insanları ateşten bir çember içinde kıtale, ahlaksızlığa, gaddarlığa zorlamaktadır... Bundan da anlaşılacak şudur ki, kürsülerde söylenen profesör nutukları ve kitaplarda yapılan aptalca nasihatlar kurtaramaz, ıslah etmez mahkumu. Mahkum da, yaşadığı cemiyetin şartlarına sıkı

sıkıya bağlıdır. Dışarda kar yağarken, içerde bahar olmaz, katiyen olmaz; mutlaka mahpusane de uyacaktır dışardaki havaya." (Linç: 160-161)

Yazar, *İdamlıklar* romanında mahkûmların eğitim seviyelerinin Türk Ceza Kanununu anlamaya yetecek düzeyde olmadığını belirtir. Devletin çeşitli kurumlarında önemli mercilerde bulunan personel, okuyup kendilerini geliştirerek o mevkilere gelmişlerdir. Kanunlardan kanun adamları anlar, mahkûmların onlar kadar bilgileri yoktur. Yazar, hukuk kitaplarının dilinin ağırlığını ve bu kitapların Türkçe olmasına rağmen, onları sadece hukuk tahsil edenlerin anlamasını da eleştirmektedir. Yazar düşüncelerini mahkûmların bakış açısıyla şöyle belirtir:

"Olmuyordu olmuyordu ama, gel de mahkûma anlat bunu anlatabilirsen? Onlara göre: Mesele alabildiğine basitti. Kara, kocaman bir kitap vardı müddeiumuminin önünde: Kanun kitabı, Türk ceza kanunu. Türkçe yazıyordu madde madde güya içinde her şeyleri. Ama ne gariptir, bunu Türkler anlamıyordu. Olmadı! Kim anlıyordu öyleyse bu kitaptan? Bunun cevabı basit, kimler anlayacak? Hâkimler anlıyordu. Müddeiumumiler anlıyordu. Bir de avukatlar anlıyordu. Peki peki: Hâkimler, müddeiumumiler, avukatlar Türk değil miydi?"

Evet, hâkimler, müddeiumumiler, avukatlar hep Türktüler. Ama öyle bildiğimiz gibi sıradan vatandaş değil, hep okumuş Türk. Yani mektep medrese görmüş Türk... Ha... İşte bak, buraya gelince biraz düşünelim? Ne oluyormuş buralara gelince? Okunmaz mektuplar okunuyor, çözülmez düğümler çözülüyormuş. Demek ki bu kara kaplı kitap, yani Türk Ceza Kanunu, gerçekten de Türklerindi. Ama ne dedik? Okumuş Türklerin, yani hâkimlerin, yani avukatların, yani müddeiumumilerin kitabı..." (İdamlıklar: 11-12)

Tatar Ramazan adlı hikâye kitabında *Çoban* adlı hikâyede Çoban Ahmet hastalanır. İyileşmesi için pirzola yemesi gerekmektedir. Doktor Hayati Bey, idareye durumun acilliğini belirtir fakat bir sonuç alınamaz. Yazar, bu olayla hapisanelerdeki idarî personelin sağlık gibi önemli bir husustaki vurdumduymazlığını eleştirmektedir. Mahkûmların suçları ne olursa olsun, insan sağlığı söz konusu olduğunda daha dikkatli davranılması gerektiğini anlatmak ister. Yazar durumu eleştirdiğini şu cümlelerle ifade eder:

"Fakaaat... Ne tuhaf yürür şu resmi işler. Karanlık gecelerde deve kervanları gibi. Ha bugün ha yarın derken Çoban tam üç hafta bekler üç kemik pirzolayı. Nihayet yüzünü kızartıp doktora sözünü hatırlatır. Hayati Bey biraz da mahcup: 'Vallahi oğlum, inan ki ben daha o gün Müdüriyete yazdım,' der. 'Bundan ötesi onlara ait bir mesele.' Çoban söylenmeye başlar doktor açılıp gidince:

'Yazmış' der. 'Nereye yazmış? Müdüriyete... Peki, ne gelmez şeymiş bu? Yoksa Müdüriyet de mi Ankara'da?' "

Çoban ağırdan doğrulur yerinden. Sendeleyerek üç yatak ilerisindeki siyasinin yatağına gider. Şikâyetçidir şu doktorun yaptığı aldatmacadan:

'Rezillik be abi' der. 'Ama şu pirzola işi iyice takıldı aklıma. Görüyorsun köpek oğlanı gibi oynatıyorlar beni. De ki bir avuç etten ne çıkar? Umut bu, yeseydim belki bir faydasını görürdüm. Ama boşuna umutlanıyorum, bu namussuzlar pirzola filan vermezler adama. Versinler ibret için kemiğiyle gözümü çıkarayım, ama vermezler! Onun için sen abi, güzel bir dilekçe yaz bana. Bütün dertlerimi dök içine. Bu adam bitmiş de. On gün daha yatamaz de. Fakir bir Türk gencine yazık değil mi de. Bize de yavrum dermiş anamız küçükken...' " (Tatar Ramazan: 27-28)

Çoban Ahmet'in hastalığı ilerlemekte, fakat idareden derdine çare gelmemektedir. Çoban Ahmet zaten fakirdir, iyileşeceğine dair umut bile besleyemez. İdare, pirzola getirtmediği gibi Ahmet'i ailesinin yanına hava değişimi iznine de göndermez. Dolayısıyla mahkûmun ölümünde büyük paya sahiptir. Yazar, durumu şöyle anlatır:

"Çoban bir ümit salıncağına oturtmuştu gönlünü, günlerce: 'Çıkacaksın! Çıkamayacaksın!' diye sallandı durdu. Ne kasaptan et geldi ne de hava değişimi için müdüriyetten cevap. İş uzadıkça namussuz gecelerdeki kör kandil gibi umut da eriyip söniyordu. Anlaşılan çoban artık çıkamayacaktı. Bakılıp, düzelip, Çamlıca'ya doğru doru bir tay gibi koşamayacaktı.

Görüldü ki hastalık Çobanın canına kastederek, merhamet duymaksızın sinsî canavar adımlarıyla ilerlemektedir. Görüldü ki kanun sağır, formaliteler aşılamamış, demir kapılar kapalı kalmıştır. Umutlar perişan, karanlık bir çıkmazda. Körpecik

çiğerleri Çobanın, fukara pabuçları gibi mi sökülecek parça parça? Bir feryat bile koparamadan çevresinde sararan yapraklar misali dökülecek?" (Tatar Ramazan: 31)

Yine *Tatar Ramazan* adlı eserin *Köse* adlı hikâyesinde Kasım Köse, vaktiyle cezaevinde başgardiyandır. Mahkûmlara sık sık nutuk atar, onları hor görerek konuşur. Bunun sebebi kendisinin başgardiyân olması ve karşısındakilerin toplumdaki dışlanarak hapisaneyeye ceza çekmeleri için gelmeleridir. Fakat daha sonra kendisi de, köyünün muhtarı ile arasında çıkan bir husumetle hapisaneyeye düşer. Yine Köse'nin böyle söylendiği bir gün mahkûmlardan Hamdi Çapa adında biri çıkar ve diğer mahkûm arkadaşlarına takılarak konuşmaya başlar. Böylece söyleşme büyür, devletin daima zengin yanında olduğuna, fakiri görmezden geldiğine dayanır. Bu arada eleştiriden devrin iktidar partisi de nasibini alır:

"Hamdi Çapa, babayani sesiyle takıldı bir arkadaşına: 'Udebadan geçinirsin ulan' dedi. 'Her fırsatta dinle Köse'yi de zihnini açılın. Lafı adamın bu ettikleri, at pazarında eşek osurmuyor.' Öteki de 'Biz sendika başkanı değiliz anam babam' dedi. 'Sen dinle de natıkan kuvvetlensin. Allah bu, bir gün gene çıkarız, işçiye grev hakkı istersin kongrelerde...' Bir başkası daha karıştı söze: 'Bak Çapa' dedi, 'Sen işçilere grev istersin, bu tezdır. Nihayet sekiz dakika sürer bu konuşman. Hükümet külahını önüne koyar, grevi vereyim mi, vermiyeyim mi diye sekiz yıl düşünür, greve bir türlü yanaşmaz. Bu da antitezdir. Hükümetin ve senin bu yüksek seviyeli konuşmalarınız var ya, hani sen grevi ver diyorsun, bakan da Türk işçisi asildir; vatanperverdir diyor. İşte bu konuşmalardan da bir sentez doğuyor: Bu da: Demokrasi'dir." Biri daha yetiştirdiğiniz sizin huysuz, çalımlı demir bir kırattır. Yıllarca taşır sırtında yorulmadan zenginleri hiç sürçmez bile. Fakire de geldi mi mübarek huyu değişir, boyuna teper de teper. Başka laf kalmadı mı yahu? Asılın bakalım tabakalara.' "
(*Tatar Ramazan: 66-67*)

Tatar Ramazan adlı eserdeki *Hepimiz Türk'üz* adlı hikâyede Arabacı Ali adlı mahkûmun koğuş kapısına TÜRKLER KOĞUŞU yazılı levha asmasıyla ortalık karışır. Müdür, Ali'nin böyle bir ayrımcılık yaratarak hapisanenin huzurunu kaçırmaya sinirlenir. Fakat yine de yumuşak bir üslupla Ali'ye müdahale eder. Yazar, müdürün bu yaklaşımını örnek bir davranış olarak yansıtır. Hükümetin

suçluları emanet ettiği insanlar, güvenilir, Cumhuriyet'in ilke ve inkılâplarına bağlı insanlar olarak aktarılır. Yazara göre cumhuriyetle yönetim sisteminde bütün insanlar eşittir ve hiç bir ayrımcılığa meydan verilmez. Yazar düşüncelerini şöyle belirtir:

"Müddeiumumî nasihate girişti. Gene sakin görünüyordu. Kanun nazarında cemaatin her bir ferdinin müsavi olacağını, bunun aksinin düşünülemeyeceğini, ayrıca bu gibi ayırıcı fikirlerin inkılâpçı ülkemizin kesin şiarlarına aykırılığını da belirtti. Bu gibi düşüncelerin bizi medeni âlemden geri bırakabileceği fikri üzerinde ehemmiyetle durdu. Saltanat devrinden kalma bu örümcekleri kafalardan silip atmalydı artık.

Ülkemiz bugün yepyeni bir hamlenin içindeydi. İnfaz sistemi de bundan mutlaka nasibini alacaktı. Cumhuriyet hükümeti elbette ahıra kapatılmış bir koyun sürüsüne benzetmiyordu mahkûmları ve onların hayatları üzerinde tam bir hassasiyetle durmaktaydı. Kuruluş halinde olan bir ülkenin birçok zinde elemana ihtiyacı vardı." (Tatar Ramazan: 128)

Hepimiz Türk'üz adlı hikâyede Arabacı Ali'nin koğuş kapısına astığı TÜRKLER KOĞUŞU levhasından sonra müdür, çözümü mahkûmları tarih konusunda bilinçlendirmekte bulur. Ortaokul tarih dersi hocası bir hoca gelir ve onlara aslında Abaza, Çerkez, Gürcü ayrımının olmadığını, herkesin Türk olduğunu anlatır. Tarih hocası ikinci derse gelemeden hapishanede cinayet işlenir. **Kâzım** adlı mahkûm, kendisine hapishanede karılık yaptığı iftirası atılınca, iki yıldır konuşmadığı Cafer'den şüphelenir. İftiranın yazıldığı mektupta Cafer'in imzası vardır. Bu olaylar karşısında şaşırان tarih hocası, müdüre var olan sistemi eleştiren, eksikliklerini şeyler söyler. Ona göre, hapishane idaresi de içinde olmak üzere kimse meselenin ana kaynağına inmemekte, farklı çözüm yolları aramamaktadır. Yazar bu durumu tarih hocasının ağzından şöyle aktarır:

"Hocam dedi, biz insan münasebetlerini incelerken şurası aşikâr ki çok laubali bir tutum içindeyiz. Ciddi bir araştırma ile meseleleri çözeceğimiz yerde, bize öğretilenleri papağan gibi tekrarlamakla meşgulüz. Kafamızı bize sunulan kitapların öğrettiklerinin dışına çıkarınca bambaşka bir manzara ile karşılaşyoruz. En

ummadığımız şeyler en umulmadık bir zamanda gelip karşımıza dikiliveriyor. İşte şaşkınlığımızın ana sebebi bence budur.'

'Öyle anlaşılıyor ki insan münasebetlerine başka bir açıdan bakmak bizler için kaçınılmaz bir zarurettir. Meselâ sizin de bir kıyıcığundan şahidi olduğumuz mahpusane içi didişmeyi alalım ele. Biz meselenin aslını anlayabildik mi? Hiç sanmıyorum. Bizim yaptığımız modern tababetin mevcudiyetine rağmen, hastaya kocakarı ilâcı sunmaktan ibarettir.' "(Tatar Ramazan: 144)

Korcan, bu durumla kitaplarda yazanı ezberleyen ve hayatına uygulamaya çalışan ezberci yöneticileri eleştirmektedir.

Tatar Ramazan kitabıyla aynı adı taşıyan hikâyede Abdurrahman Çavuş, hapishaneye yeni gelen mahkûmlar üzerinde etki kurmak ister. Onlara kendisinin sözünün geçtiğini bir biçimde ima ederek mahkûmların hâl ve tavırlarının bu doğrultuda olmasını ister. Tatar Ramazan geldiğinde de Abdurrahman Çavuş, tüm sevecenliğiyle onunla tanışmış fakat ona içten içe kötü duygular beslemiştir. Çavuş, Ramazan'a kendisinin ağa olduğunu hissettirmeye çalışır. Yazar da hapishanedeki ağalık durumunun nasıl ortaya çıktığını müddeiumumî muavini Ahmet Bey'in bakış açısıyla aktarmıştır. Ona göre ağalığı mahkûmlar kendi istekleri ve ihtiyaçları doğrultusunda yaratıyorlar. Suçlular genellikle pasif insanlar oluyor ve kendilerine bir lider, koruyucu ihtiyacı hissediyorlar. Böylece sözü geçen bir ağa yaratıyorlar. Korcan'a göre sistem başından yanlış kurulmuştur. Yönetimdeki personel cahildir. Ona göre eğrilikle başlayan işin doğrulukla sonuçlanması beklenemez. Yazar bu düşünceleri şu cümlelerle ifade eder:

"Genç müddeiumumî muavini Ahmet Bey'in çok ilmi ve o derece içtimai kanaatlerine göre de ağalık, dışarıdan içeriye gelmese bile içerde kendi kendine oluşuyordu. Bu nedense böyleydi demek. İnsanlar kendilerine mahpusta da olsa ne yapıp yapıp bir ağa buluyorlar, eğer yoksa yaratıyorlardı. Meseleye muavin beyin yaptığı gibi yüzden bakılınca mantığa aykırı bir şey görünmüyordu.

Ama bir de temele inildi miydi meselenin bir başka biçimi, yani gerçek yüzü çıkıyordu meydana. Meseleyi gerçek doğrultusundan saptırmadan ve biraz da şaka

havası içinde açmak istersek diyebiliriz ki muavin Ahmet Bey tatlı bir yanılma içindeydi. Başlangıçta farkında olmadan çok önemli bir noktada atlamıştı Ahmet Bey ve ne yazık ki sosyal bir miyoplukla HUKUK'u GUGUK okumuştı.

Onun temel bilgisi, böyle yanlış koyulmuş ve toprağa doğru oturmayan bir köşe taşı üzerine bina edilince pek tabidir ki dorukta karışık meseleler çıkıyordu ve Ahmet Bey olanların akıllı bir güdücüsü değildi artık. Her şey birbirinden suni olarak ayrı, kopuk kopuktu kafasında. Üzerine mantık ve müspet ilim terazisiyle varamadığı bir küçücük yanlış, hiç şüphe edilemez ki bin büyük yanlışın kaçınılmaz sebebi olmaktaydı." (Tatar Ramazan: 223-224)

Tatar Ramazan, Gardiyan Veli Dayı'nın mahkûmlara eşit davranmamasını eleştirir. Veli Dayı, mahkûmlara onların ekonomik durumlarına göre davranır. Dışarıya çıkmak belirli zamanlarda olurken, Abdurrahman Çavuş canı istediğinde dışarıya çıkmaktadır. Tatar Ramazan, Gardiyan Veli Dayı'ya hiç bir mahkûmu canı istediği için dışarıya çıkarmamasını söyler. Gardiyan onun bu tavrına anlam veremez fakat meseleyi de büyötmek istemez. Bu olayda hapisanede mahkûmlara sosyal konumları, ekonomik güçleri ve çeşitli durumları dolayısıyla farklı davranıldığı görölmektedir. Yazar, kanunlar hakkında şöyle der:

"Meselâ kanun diyorsun, bu da öyle. Onun da iki yüzü var. Yani bu ne demek? Şu demek: Kanun, zengine, dişliye ayrı; fakire mazluma ayrı. Abdurrahman Çavuş haftanın yarısını sokakta geçirir, adam da vardır on yıl şu kilit ona açılmamış. Yani Abdurrahman Çavuş için bir kanun var, onu serbest kalıyor. Bir kanun da Satı dayı için var, ona dışarı adım attırmıyor. İki kanun oluyor. Hâlbuki kanun bir, bu nasıl iş bu? Kanun bir, bu doğru, yalnız iki yüzü var. İşte tereddüt buradan çıkıyor. Bir yüzü güleç bu kanunun, Abdurrahman Çavuş'a bakıyor; öbür yüzü de somurtkan Satı dayıya bakıyor." (Tatar Ramazan: 274-275)

Dışarıdan her insan, mahkûmlara tanınan hakların eşit olduğunu düşünmektedir. İnsanlar, mahkûmların hepsinin aynı kefeye koyulduklarını ve belirli kurallar etrafında hareket ettiklerini düşünmektedirler. Oysa güçlü olan kendisini ağa ilân edip diğerleri üzerinde baskı kurmaya çalışır. Demir parmaklıkların ardında pasif mahkûmlar, bir sesli mahkûmun önderliğinde hareket eden insanlar olur. *Tatar*

Ramazan adlı hikâyede de Abdurrahman Çavuş, kendisini davarların başında olan çoban gibi hissetmektedir. Davarları istediği yöne çeviren, istediği gibi hareket ettiren birisidir. Kendi başında da idareyi görmektedir. Bu düşüncesini idarenin ona olan tavrı da etkilemektedir. Çünkü hapishanenin müdürü her gelişinde Abdurrahman Çavuş'un halini hatırını sormaktadır. Yazar bu durumu şöyle eleştirmektedir:

"Yumruk altında yaşamayı benimsemiş bazıları da der ki nedir sankim bunların bölüşemedikleri? Hepiciği mahkûm değil mi? Hepiciği mahkûm değil mi? Hepiciğine akşam olunca uyuz bir gardiyan, ağıla davar sokar gibi 'Hadiyin içeri!' demiyor mu? Evet, orası öyledir ya bunu Abdurrahman Çavuş'a kabul ettirmek zordur. Çünkü o kendinden gayrısının davar, kendisinin ise çoban olduğunu düşünür ve böyle de davranmıştır daima.

Çavuş'u bu yoldan kimse döndüremez. Mahpushane onun dış dünyasının küçük bir örneğidir. Yani küçük köyüdür. Orada öğrendiklerini burada devam ettirmek ister. Kimse de kendisine şimdiye kadar bu yolun yanlış olduğunu söylememiştir. Çavuş'un ceddinden gördüğü bu.

Peki, mahkûm davar, Çavuş da davarın 'sahabısı' olmasa neden koca Müddeiumumi mahpushaneye gelişlerinde yalnız Abdurrahman Çavuş'un hatırını sorar? Çavuş kendi kendine inceden inceye düşünür bunları. Haydi, o yanılıyor olsa bunca hükümet adamında akıl yok mu? Demek ki bu nizam böyle gelmiş böyle gider ve Allah'ın emri de böyle besbelli." (Tatar Ramazan: 287)

İdamlıklar adlı eserde yazar, Siyasî Mahkûm olarak Cezaevi Müdürü Kenan Bey'e yalnız kaldığı hücrenin geceleri karanlık olduğunu, bu yüzden hücrede kitap okuyamadığını belirtir. Bunun üzerine müdür yazara çok okumanın devlet için zararlı olduğunu söyler.

" Ne olacak canım? Dedi. Siz de gündüz okuyuverin. Nasıl olsa bu memlekette çok okuyanın, çok sevilmediğini biliyorsunuz! " (İdamlıklar: 18)

Yazar, mahkûmların insan olduklarını ve insanca davranışı hak ettiklerini düşünmektedir. Hayvanlar kesilmek üzere mezbahaya götürülür; insanlar ise

suçlarına karşılık idam edilirler. Yazar hapishane ile mezbahayı bağdaştırmaktadır. Ona göre mahkûmları idam etmek toplum açısından bir çözüm yolu değildir. Bu konudaki düşünceleri şöyledir:

"Evet bir garip mezbahadaydık ve etrafı yüksek kale duvarlarıyla çevrilmiş bir avluda öldürüleceğimiz günü bekliyorduk. Bu böyle olunca ne farkımız kalıyordu hayvanlardan? Hemen hemen hiç bir farkımız kalmıyordu. Neden mi? İşte meydana cevabı! Onları kesmeye götürüyorlar. Bizleri de asmaya..." (İdamlıklar: 20)

Yazar, suçluları idam etmenin bir çözüm olmadığını onun yerine mahkûmların topluma kazandırılması için eğitilmelerinin daha iyi olacağını, bilinçli bireyler yetiştirmenin çözüm olacağını düşünmektedir. Uzaktan bakarak, halkın arasına karışmadan doğru yolun bulunamayacağını düşünür. Bu düşüncesini de aşağıdaki cümleleriyle belirtir:

"Eğer bir davanın konusu zanlıyı idama götürecektense kadar ağırsa, şüphesiz ki adli hata günahların en korkuncudur. Zira, kurbanları gittikleri feci yoldan bir daha katiyyen geri dönmez ve hata ebediyen tamir edilemez..."

Yanılmamak isteyen adalet toplumun nabzına uzatacak elini. Halk'la çok yakın bir bağ kuracak. Aksaklıkları yakalamanın, haksızlıkları önlemenin başka bir yolu yoktur... Aksine ayak diredikçe suçlu gider mersine, deliller dağları aşar. Biz gene boşu boşuna yıllarca suç ve suçlu ararız..." (İdamlıklar: 22)

Yazar, mahkûmların bilinçli bir sınıftan olmasının hapishanedeki yaşam tarzını da etkilediğini düşünür. Mahkûm sıradan bir mahkûmsa, içerideki günleri çekilmez olur. Fakat toplumda belirli bir hedefi olan ve bu hedefleri kitlelere ulaştırma çabasında olan insanlar, siyasî suçla yargılanarak hapishaneye girdilerse, içeride diğer mahkûmlardan farklı bir süreç yaşarlar. Bu doğrudan onların hayat felsefeleriyle ilgilidir. Çünkü bu insanlar inandıkları davaların peşindedirler. Yazar da siyasî mahkûm olduğundan bu konuda şöyle der:

"İdam hükmü giyenler kısa bir zaman için mahpushanelerin en göze çarpan insanları olurlar. Kasıla kasıla yürüyüşleri, içine kapanık duruşları ve hatta yerli yersiz gülüşleri hep üzerinde durulacak noktalardır."

Ama günler geçtikçe, onların bu acılı hallerine gösterilen ilgi azalır. Herkeste bir alışkanlık belirir onlara karşı. Ürküntülü duygular kaybolur. Herhangi bir mahkûm gibi sayılır olurlar onlar da. Gelecek günler artık ancak idamlıklar için korkuludur. Yani zamanın geçmesiyle bir taraf da gün be gün ölüme yaklaşırlar...

Bu konuda ateşin düştüğü yeri yakması biraz da olağandır. Eğer idam felâketine uğrayanlar teşkilâtli bir halk hareketinden gelen dava adamları değilse. Çünkü beraberce yürütülen bir fikir savaşında ölenlerden çok, veya en az ölenler kadar, kalanlar da azap çekerler." (İdamlıklar: 25-26)

Korcan'ın hapisaneyi işlediği romanlarında sıklıkla olmasa da hapisanedeki mahkûmların isyanı konusuna da değinmektedir. *İdamlıklar* romanında Emin'in ellerinin arkadan bağlanarak yalnız kalacağı bir hücreye atılması, diğer suçluları üzer. Mahkûm arkadaşları Emin'e uygulanan cezayı proteste etmek amacıyla seslerinin çıktığı kadar bağırırlar. Yazar, bu durumu şöyle anlatır:

"Bağırdılar bağırdılar ta... gece yaralarına kadar. Kin kustular pencerelerden. Küfürle karışık istekleri dalga dalga yayıldı. Bu baya bir isyan havasıydı mahkûmlarda. Bir telâştır başladı gardiyanlar arasında. Gidip gelmeler oldu. Mahpushanelerde kopan gürültülere boşvermeye gelmez. Bunu tecrübelerile bilir gardiyanlar. Mahkûm ne zaman koyundur? Ne zaman canavardır, pek belli olmaz. Değil böyle ayyuka çıkan gürültüler, bazan en küçük bir kıvılcım bile en büyük yangınların sebebi olabilir." (İdamlıklar: 118)

Yazar, kanun adamlarının tam teşekküllü bir çalışmayla gerçek suçlulara ulaşmaktansa, ellerinin altında bulunan suçluları yargılamayı tercih ettiği görüşündedir. Hapishaneye düşmeden tedbir alınmamasını eleştirir. İdarî personel kendi rahatını düşünerek görevini tam anlamıyla yerine getirmez. Bazı ayrıntıları görmezden gelirler. Ömer, işlemediği bir cinayetin bedelini canıyla ödemeye hazırlanırken; yazar onu bu duruma sokan kanunlara ve kanun adamlarına olan isyanını şöyle dile getirir:

"Peki... ne yapmak gerek o zaman? Suçluya benzer birini bulup: 'İşte budur aranan adam!' deyip ortaya sürmek mi gerek? Nedir zaten bir suçlunun peşine

düşmekten maksat? Onun yeni suçlar işlemesine engel olmak, bir de amme adına yaptıklarının hesabını sormak. Aranan Ahmet değildir, çünkü yüz binlerle Ahmet vardır! Aranan suçlu Ahmettir. Demek her adı Ahmet olan görmez bu işi! Hayvan yerine insanın sabana koşulması belki akla yatar bir derece. Fakat en mahir ellerle zabıtlar düzülse suçsuzdan suçlu olmaz. Olursa bir cinayet dâvasına yeni ve peşine düşülenden daha ağır bir cinayet işlemleri gibi bir durum çıkar meydana.

Eh, (aranan bulunamadı) diye bir cinayet davasının yükünü bir masumun sırtına sarmak, vicdanı olan adamların işi değildir. Tutulan beygir harmanı döğer hesabı, küçücük bir şüphe üzerine yakalan bir kişiyi asmak fetvasını kim veriyorsa kafadan kararlar veren bu adamı bularak sahte fetvasını kendi boynuna asmalı. Ve: 'Bir kaatil aranıyordu! İşte o kaatil sensin!' demeli. O zaman ne der bakalım bu kanun kalkanı ardına gizlenen insan kasabı?" (İdamlıklar: 154-155)

Yazar, suçlular ve kanun adamları arasındaki konum farklılığını da olumsuz bir şekilde eserlerinde yansıtır. Biri suç işlemiş hapis haneye girmiş, pasif bir konumda, çaresiz kendisine uygulanan kanun ve kurallara boyun eğerken; diğeri makamının sahip olduğu rahatlığı kullanarak emirler verip, aktif bir konumda yer alır. Kanun adamları da kendilerine verilen görevleri yerine getirirler. Onlara denileni uygulurlar, itiraz etmeye hakları yoktur. Böyle bir durumda mahkûmunda hükmü uygulayana diyecek bir lâfi bulunamaz. Yazar bu durumu şöyle anlatır:

"Adalet bir dağdır. Ömer'de bir garip tavşan. Tavşan dağa küerse ne olur? Dağın bundan haberi bile olmaz. Zaten adalet işlerini belli bir sistem içinde yürütmeye mecburdur. Bunun için de elinde bazen şaşan bir takım ölçüler vardır. Yani müddeiumumi kantara bindiriyor suçluyu ve hükkâm da kantar topunu ayarlıyordu. Adalet hükmünü herkeslere kabul ettiren belirsiz bir kişiydi. Hükmî şahsiyet. Ama emirleri yürütenler gerçek kişilerdi: Zabıt kâtipleri. Müddeiumumiler. Hakimler. Bunlar yüklüyorlardı insanlara cezaları." (İdamlıklar: 184)

İdare adamları çok bilen, araştıran, haklarını arayan mahkûmları sevmezler. Sakin, her denileni itirazsız kabul eden, pasif yapıda insanlar isterler. Kendi açılarından böyle mahkûmların huzursuzluk çıkarmayacağını düşünürler. Yazar da, idarî personelin böyle bir zihniyette olmasına karşıdır. Bu düşüncelerini şöyle belirtir:

"Ağız lâf yapar. Eli kalem tutar. Böyle bir mahkûmu hangi mahpushane idaresi kabul eder? Tabi hiç bir mahpushane idaresi kabul etmez. Onlar köpeksiz köy ararlar çomaksız dolaşmak için. Zamanlı zamansız başlarının ağrıtilmasını istemezler. Mahkûm azgın taylar gibi yarışmamalı. Usluca oturmalı oturduğu yerde. Etliye sütlüye karıştırmamalı. Başına Ağustos sıcağı vurmuş kara koyunlar gibi soluya soluya yatmalı hep, baş ağrıtan hareketlere girişmemeli... İşte mahkûmun katiyyen zorlamaması icabeden demirden çerçeve budur.

Hangi akli evvel yapmış bu demirden çerçeveyi? Ve sırtı çeşitli cezalarla yüklü insanları koyunlar gibi yumuşak başlı olmaya kimler zorlamış? Besbelli ki idare adamları, yani mahpushaneleri idare edenler. Neden ama bu kadar sert ve katı şartlar? Neden insanlık dışı dayatışlar? Onların köhnemiş mantıklarına bakarsanız kanun hükümlerinin selâmetle yürütülmesi içindir hep bu zorlamalar. Halbuki zorun hüküm sürdüğü yerde kanundan söz açmanın ne kadar saçma bir şey olduğunu düşünmek bile istemezler." (İdamlıklar: 249)

Müdür ve birkaç gardiyan, Yaver Bey'in dışarıya yazdığı mektuplara müdahale etmek için koğuşa gelir. Diğer mahkûmlara da gözdağı vermek amacıyla müdür mahkûmlara kızar. Önceden Yaver Bey'in yazdığı mektuplara kendi isteklerini de dile getirmesi için yalvaran mahkûmlar, şimdi saf değiştirerek Yaver Bey'i yalnız bırakırlar. Onlar da kendi çıkarları söz konusu olduğunda birbirlerinden kolay vazgeçerler. İdarenin şimşeklerini üzerlerine çekmek istemezler. Yazar, mahkûmların hakkındaki düşüncelerini şöyle belirtir:

"Onların arasında bir **mülkiye**'li aramak değil, hayallemek bile beyhude bir gayret olurdu. Ama mektepten gelem herhangi bir siyasiye taş çıkartabilecek olanlar da vardı içlerinde... Şu halde geri çekilmeleri ve anlayış göstermeleri katiyyen Yaver Bey'e acımalarından ileri gelemezdi. Onlar koyun gibi kalabalık ve aynı zamanda da kurt gibi yalnız idiler. Uzun yılların nankör hayat çalkantısı öğretmişti onlara bunu.

Hiç biri öbürü için olamazdı. Herkes mutlaka kendisi içindi. Her ne kadar gelenekten gelme, kendinden gayrıyı düşünme ve yiğitlikleri var idiyse de, mahpusluk şartlarının dayattığı birtakım güçlükler karşısında o güzel taraflarını kaybetmişlerdi.

İdare baskısı ve jandarma sopası, onların şuurunu törpülemiş, iç güdüleriyle birbirinden tamamen ayrı bir sürü meydana gelivermişti.

Bir sosyolog için belki de en korkunç bir manzara idi bu. Fakat gerçekte. Sosyolog kürsüde kitabına daldıkça, mahkûmlar da okumuş ve cahilin ıslahını jandarma sopasında gören müdürlerin elinde kaldıkça bu oyun böyle sürüp gidecektir..." (İdamlıklar: 319)

İdamlıklar romanındaki İşte Hüseyin adlı bölümde, oğlunun idam edilmesini önlemek ve aynı zamanda oğlunu son kez görmek için hapis haneye giden bir babanın müdüre yalvarması aktarılır. Baba, idam cezasının bir çözüm yolu olmadığını söyler. Yazarın da katıldığı bu düşünce, romanda sıklıkla ele alınır. İdam ıslah edici ceza olarak uygulandığı sürece toplum daha da şiddet yanlısı bireyler yetiştirecektir. Bu düşünce, mahkûmun babasının bakış açısıyla şöyle yansıtılır:

"Gelin, hep beraber bu yanlışın üstündeki siyah örtüyü kaldıralım. Peygamberler bile hata yapmışlar müdür bey? Nedir bu: İdam! idam! idam! Bir insanı asarak öldürüyorsunuz? Bu korkunç bir şey müdür bey! Kanun burada -kısaca kısas- deyip, bir yarayı kapatmak isterken, öteyandan bin yarayı birden açıyor!" (İdamlıklar: 342)

Ölüm Pusuda adlı hikâye kitabındaki Ölüm Pusuda hikâyesinde yazar mahkûm olduğu hapis haneden hastaneye götürülür. Hastanedeki doktorlar ona müdahale etmekte ve hastaneye yatırıp yatırmamak konusunda kararsızdırlar. Çünkü siyasî mahkûma bakmak onların mesleği için riskli olabilir. Doktorlardan birinin diğerine, asıl mesleklerinin hayat kurtarmak olduğunu hatırlatmasıyla yazar hastaneye yatırılır. Fakat yazar, tüm bunları hayal meyal hatırlar. Birkaç gün sonra kendisini hastaneye getiren Metin Özbora adlı mahkûmla konuşur. Metin Özbora, yazarı hastaneye getirdiğinde çok bitkin olduğunu söyleyip şimdi nasıl olduğunu sorar. Yazar, daha iyi olduğunu belirtir. Daha sonra Metin Özbora, doktorların yazarı tedavi için kararsız kaldıklarını hatırlatır. Bunun üzerine yazar, fikir suçlusu olmasının sağlığını hiçe sayacak kadar acınası bir durumda olmasına hayıflanır. Yazar içinden geçirdiği bu düşünceleri şöyle aktarır:

"Soruyorum tekrar tekrar, gerçekten bu işin bir mantık dayanağı var mı, mapusta bile yaşamak hakkımız tartışılıyor? Peki biz, bir takım sosyal-siyasal gerçeklerin gönüllü savunucusu değil miyiz? İspatı gerekmeyen doğrulardan yola çıkmıyor muyuz? İşin püf noktası da burada galiba, bilinçli kitle desteğine dayanmayan doğrular, hiç bir işe yaramıyor. Yillardır başımı taşlara vura vura anladım bunu?" (Ölüm Pusuda: 13)

Yazar hem Metin Özbora ile sohbetinde hem de kendi kendine konuşarak mevcut sistemi eleştirmeye devam etmektedir. Kendisi fikir suçlusu olarak yargılanmasından ziyade küçük insan topluluklarını bilinçlendiremediğine üzülmemektedir. Ona göre, aydınların yürüttüğü fikir çalışmaları halka inmeli ve yaygınlaştırılmalıdır. Bir düşünce yapısının değişmesi zaten uzun zaman almaktadır. Bu yüzden yayınlaşmasından önce kısa sürede halka ulaşmalıdır. Yazar bu konudaki düşüncelerini şöyle ifade eder:

"Ucuzdan bir fikir mi koydum yığınların tarih içindeki yeri, rolü üstüne? Yılgınlık, eyyamcılık belirtileri mi var anlatımında? Durum açık, kitlelerin yürüttüğü geçim savaşıyla, aydınlar katında meydana gelen bilinçlenme, fikir mayalanması, en kısa yoldan, gene yığınlara taşınmazsa, onların içinde tartışmalar yaratmazsa, yığınlar bir taraftan ekmeklerini kazanıp, bir taraftan da genel doğrulara ulaşmazlar ki? Acaba, yanılıyor muyum? Üretim, iyi kötü bir çözüme ulaşmış, ama, sosyal adalet ölçüsünde bölüşmek bir türlü aydınlığa kavuşamamış. Onun için hayat hızlı, acımasız, ama, fikirce gelişme ağır ağır, çok yavaş. Küçük çaydanlığın ısınması kolay, koca kazanların kaynaması zor, yillardır çözemediğimiz düğüm de bu galiba?" (Ölüm Pusuda: 14)

Ölüm Pusuda adlı eserin *Remzi Bey* adlı hikâyesinde yazar topluma ve toplumun düşünce yapısına eleştiride bulunmaktadır. Remzi Bey havacı yüzbaşıdır. Semtinin zengin aile kızlarından biriyle evlidir. İstanbul dışına tayini çıkınca eşi Sermin'i bırakıp taşraya gider. Daha sonra eşini de yanına almayı isterken bir gün boşanma davası dilekçesi alır. Eşi Sermin, kendisinden boşanmak ister. Sermin, ailesi ve çevresi tarafından kandırılmıştır. Etrafındaki insanlar onun Remzi Bey'den çok daha iyilerine ve ekonomik duruma daha yüksek insanlara lâıyk olduğunu

söylerler. Sermin de eşi gitmişken bu evliliği bitirmek ister. Dava dilekçesiyle şaşkına dönen Remzi Bey, İstanbul'a dönerek eşini silâhla vurur. Yazar, bu olayda toplumun insanlar üzerindeki olumsuz etkisini, insanların sınırlı düşünce yapısıyla başkaları üzerindeki hakimiyetlerini anlatmaya çalışır. Sonu hüsrarla biten evlilikler, toplum düzeninin bozulmasına sebep olur. Yazar mevcut toplum yapısına olan eleştirisini şöyle ifade eder:

"Şu var ki, sadece saf bir sevgiyle, sadece keskin asker mantığıyla ölçülemiyordu insan ilişkilerindeki çapraşıklıklar? Şeytanları bile şaşırtan, başka, akıl almaz şeyler de vardı toplumda. Yani, jetlerinizin korkunç homurtularıyla dış düşmanları korkuturken, içerdeki de kesinlikle unutmuyacaktınız. Onlar kanun boşluklarından yararlanıyor; insan onurunu pervasızca çiğniyor; namuslu yoldan yaşamayı hiçe sayıyor; bakir alanlarımızı canavarlar gibi hoyratça çiğnerken, kutsal aile ilişkilerine de zehir katıyorlardı.

Bire alıp yüze satan onlar; fıkara aşlarına zehirler katarlar onlar. Dışilerin tenhalarda saldırarak uçkurunu çeken, uçan kuşun kanadından bişeyler kapam, otlar değil parayla balya yapan bu adamların tehdidi altındaydı toplumda hemen her şey. Zehirli maddeler yapılır, satılır onların elleriyle, hatta hatta güzel kadınlar bile; isterlerse hatırlı bir ailenin kızı, mutlu bir yuvanın sahibi olsunlar." (Ölüm Pusuda: 32-33)

Yazar, toplumun evlilikler üzerinde hem olumlu hem de olumsuz etkisi olduğunu kabul etmektedir. Remzi Bey'in hikâyesinde olduğu gibi mahalle öncesinde Remzi Bey'i semtin en seçkin ve zengin ailelerinin kızı olan Sermin'le evliliğine destek olmuş, sonrasında yine dedikodularla Sermin'i eşinden soğutmuşlardır. Bir evlilik kurumu da, böylece cinayetle son bulmuştur. Yazar toplumun doğru düşünmesi halinde düzenin sağlanabileceğini inanmaktadır. Bu konuda şunları söyler:

"Anlaşılan şudur ki toplum: Aşk, sevda, nişan, yüzük, bilezik, düğün dernek, yani kişilerin eş edinip hayat sürmelerini onaylıyor, ama sonra, binbir tehlikenin hedefi olan aileyi korumuyor, koruyamıyordu. Umutsuz olmamak gerek gene de, bu olumsuz, geleneksel tablo, olumluya çevrilebilir." (Ölüm Pusuda: 41)

Aynı eserdeki *Öldüren Alev* hikâyede Hacı İbrahim, gardiyanların oyunu sonucu hücrelerinde çıkan yangın dumanından zehirlenerek ölmüştür. Yazar onun ölümünden sorumlu olan gardiyanları suçlamaktadır. Gardiyanlar arkalarına aldıkları devlete güvenip acımasızca insanları canından edebilmektedirler. Yazar, onların böyle bir düşünce yapısında olmasını eleştirmektedir ve bu konudaki düşüncelerini şöyle belirtir:

"Eğer yaşasaydı belki de ıslah olacak, temiz ve insan sever vatandaşlarımızın arasına katılacaktı cezasını bitirip. Devenin üstünde adamı yılan sokabiliyor, uyuz bir gardiyan kim bilir hangi namussuz desteklere dayanıp koskoca bir insanı mangal kömürüyle zehirleyebiliyor. Peki peki hangi kirli bataklıklarda ürüyor bu canavarlar ve güneş batınca iğrenç silâhlarıyla insan avına çıkabiliyorlar?" (Ölüm Pusuda: 104)

Korcan'ın eserlerinde dikkatimizi çeken yazarın sıklıkla adalet sistemine, toplumun bakış açısına olan eleştirisidir. Adalet sistemi, mahkûmlara ceza verirken suçu gerçekten kimin işlediğini öğrenmeden, çala kalem kararlar almaktadır. Kimi zaman da kanun adamları, gereken hukuk eğitimini yeterince almamış olduğundan mahkûmlara kafalarına göre kurallar koymaktadır. Toplum ise genellikle çoğunluğun düşüncelerini sorgulamadan kabul eder. Böylece insanların cahilliği artar. Ayrıca toplum, insanlar üzerindeki baskıyla onların cinayet işlemelerine sebep olmaktadır.

2.1.1.5. Mahkûmların İstekleri

Korcan, *Ey Gaziler*, *Tatar Ramazan* ve *İdamlıklar* adlı eserlerinde mahkûmların beklentilerine yer vermektedir.

Korcan'ın ilk ve tek şiir kitabı olan *Ey Gaziler*'de bir mahkûmun mahkeme sırasında yargıca seslenişi dile getirilir. Mahkûm, kahırlı ve acılarla dolu hayatında tek isteğinin onurlu bir yaşam sürmek olduğunu söyler:

" DİNLE

Vur vur ama

Ey yüce yargıcım ey

Ne olur biraz da dinle
Ki duruşmamın sonuna yaklaşırken
Bir şeyi yürekten
Açık açık konuşacağım seninle!
Tekrar ediyorum yasaksız onurlu
Yaşamak isteğidir bilin ki bütün suçum
Bu inancı koparıp alırsanız içimden
Tutun ki ben bir zavallı ben bir hiçim
Bunları biricik biricik
Unutma yalvarırım yazdır kararına
Sonuçta zaten
Değirmende ağarmamış bir tutam saç
Kırık dökük birkaç söz
Kan mürekkebiyle yazılmış yazılar
Sevgiye kanamamış bir çift nemli göz
Kalacaktır inan ki benden yarına." (Ey Gaziler: 14)

Tatar Ramazan adlı eserin *Çoban* adlı hikâyesinde Ahmet Çoban, hastadır ve cezaevi doktoru iyileşmesi için pirzola yemesi gerektiğini söyler. Reçetesine pirzola yazılır fakat idare Ahmet'in bu isteğini görmezden, duymazdan gelerek onun ölümünde rol oynar. Pirzola gelmediği gibi hava değişimi izni de vermezler. Ahmet, pirzolanın geleceğini ve iyileşeceğini düşünerek kendini avutur, ama bekleyişi boşunadır:

"Gene günlerce bekledi Çoban. Kasaptan et? Yok. Bakanlıktan hava değişimi için cevap? Yok. Ne de Adli ilâhi eriştii onu kurtarmaya. İş uzadıkça namussuz gecelerdeki kör kandil gibi umut da eriyip sönüyordu..." (Tatar Ramazan: 32)

Yazar, *İdamlıklar* romanında mahkûmların gözünden idarî personeli anlatırken onların pek sevilmediklerini belirtir. Mahkûm, idam mahkûmu olarak ölümüne sebep müdürü görür. Müdürün kendilerini idam etmemeleri için karar

vermesini beklerler. Her şeyin müdürün isteğine uygun olduğunu düşünerek beklenti içine girerler. Yazar bu konudaki düşüncelerini şöyle ifade eder:

"Ama onlar bir kere kazan kaldırdılar mı kolaylıkla yatışmazlar. Gayet iyi bilirler ki mahkûmluktan öte bir köy vardır: O da ölümdür. Madem öldürdüklerinin henüz kanları kurumamış! Öyleyse onlara başka bir şey versinler bari! Tutar müdürün kellesini isterler: "Bu müdür zalımdır! Bu müdür gattardır! Yok mu bu hükümetin daha merhametli, daha namuslu bir adamı? O gelsin başımıza! Biz bu müdürü istemeyiz! İçeri koymam bu günden sora bu adamı. Yoksa elimizden bir kaza çıkar!" diye bar bar bağırlar." (İdamlıklar: 119)

İdamlıklar romanındaki Yaver Bey, hapisanede yaşadıklarını, arkadaşlarının isteklerini, gözlemlerini yazıp bir gazeteye gönderir. Mahkûmlar da bu yazılanların bir devlet büyüğü tarafından görülüp dikkate alınacağını düşünürler. Yazar, mahkûmların kendi aralarındaki konuşmalarını şu şekilde aktarır:

"Böyük adamlar da görmüştür helbet bu gazeteyi. Ve de içinde yazılanları okumuştur. Adalet vekiline de duyurmuşlardır bir taraftan. Eh onun işi bu zaten. Hep böyle şeyleri kovalamak. Ve dikkatle okumak ki mapusanelerde neler olup bittiğini öğrensün. Madem öyledir de, neden bir haber çıkıp gelmez günlerce? Kör bir kuyuya atılan taş mı bu?

Şöyle zalımın aklını başından alan, namussuzları birbirine katan bir kaynaşma görünmez neden? Zalımın süngüsü par par yanıyor gene. Çalımlı kuyruklar gene havada. Adımlar talimli kıvrak. Öyleysem ne anladık biz bu işten? Herkesin yapıp ettiği sittin sene yanında mı kalacak? Çuvalın ağzı dururken dibinden delen kimdi? diyerekten sorulmıyacak mı? Olur mu hiç öyle şey? Büsbütün de sahapsız mı bu millet?" (İdamlıklar: 299-300)

2.1.1.6. Mahkûmların Eğitim Seviyeleri

Korcan, eserlerinde mahkûmların eğitim durumlarını açıkça dile getirmez fakat eğitim seviyeleri genellikle düşüktür. Okuyup kendini geliştiremeyen insanlar

suç işlemeye daha çok meyillidir. Yazar, *Ateşten Köprü*, *Tatar Ramazan* ve *Ölüm Pusuda* adlı eserlerinde mahkûmların eğitim seviyelerini ve hayata bakışlarını dile getirmiştir.

Korcan, siyasî suçlu olarak alındığı İstanbul Polis Müdüriyeti'nde, Komünist Masası Şefi Aziz Bey, kendisine eğitim durumunu sorar. Yazarı müdüriyete getirirken okuduğu kitapları da yasak buldukları ve soruşturma içerisinde olduğu için almışlardır. Bu kitaplardan biri; Sabiha Zekeriya'nın İngilizceden çevirdiği "*Sovyet Esas Teşkilat Kanunu ve Molotof'un Nutukları*" adlı kitaptır. Aziz Bey, kitapları gördükten sonra yazara eğitim seviyesini sorar:

" 'Senin tahsilin ne ulan?'

'İlkokulun dördüncü sınıfına kadar ancak okuyabildim, bu bir tahsil sayılırsa.'

'İyi, iyi, herkes gücünün yettiğince okuyacak tabii.'

'Eh, biraz öyle.'

'Öyle ama, bu bedavadan profesör olmak fikri nasıl gelişti kafanda?'

'Böyle bir özenişim olmadı hiç.'

Elini kitaplarımın üstünden şöyle bir geçirdi, kindar gözleri gözlerimde:

'Bunlar ne öyleyse?'

Safca cevaplıyordum:

'Kitap beyim, kitap.'

Kızdı, acı acı gülerek başını salladı:

'Aklını başına devşir de öyle konuş ulan, biz de biliyoruz kitap olduğunu, ama, nasıl kitap? Avukat değilsin, yüksek tahsil yapmıyorsun, mebus olup olmadığını sormaya gerek yok. Profesör olmayacağına göre, bunlarla turşu mu kuracaktın, şunlara bir daha bak zahmet olmazsa.' " (*Ateşten Köprü*: 89)

Tatar Ramazan adlı eserin *Elmas* adlı hikâyesinde Elmas, karısı tarafından aldatılmaktadır. Bu durum zamanla duyulur. Küçük yerleşkede herkes Hanife'nin eşi Elmas'ı aldattığını bilmektedir. Elmas'a karşı ne kadar belli etmemek isteseler de eşinin yaptığı işi sıkça dile getirirler. Elmas onların bu davranışları ve konuşmaları karşısında kendini ezik hisseder. Aklının ermediği yerler olduğunu düşünür. Okumadığına pişmandır. Yazar onun bu düşüncelerini şöyle ifade eder:

"Elmas serviler gibi durgun, kara kara upuzun düşündü 'Keşke çok çok okusaydım' dedi. 'Ne garip dalgalar dönüyor bu dünyada ama ben anlamıyorum. Çok okusaydım çok, şöyle porofosorlar gibi. Belki çözerdim bu dalgaları. Ova deyip yürüyorsun, hiç ummadığın yerde karşına bir dağ çıkıyor.' " (*Tatar Ramazan*: 49)

Tatar Ramazan adlı hikâyede Ramazan hapishaneye ilk geldiği gün müdür ile tanışır. Tatar Ramazan, müdüre mesleğinden, o zamana kadar kaldığı hapishanelerden ve ailesinden bahseder. Yazar onun bu açıklamasıyla ve konuşma üslubuyla eğitimli biri olduğunu hissettirir. Müdür ve Ramazan arasındaki konuşma şöyledir:

" 'Beyim ben vilâyetimizin en iyi kunduracıydım.'

'Güzel, zanaat daima övünülecek bir şeydir.'

'Az çok mürekkep yalamış bir ailenin çocuğuyum.'

'Herkes nasibini alır dermiş atalarımız.'

'Doğrudur.' " (*Tatar Ramazan*: 214)

Yazar, *Ölüm Pusuda* adlı hikâyeye kitabının *Batsın Bu Dünya* adlı hikâyesindeki Katil Osman'ı savaş yanlısı olduğu için eleştirir. Osman'ı bu düşünceye iten cahilliğidir. Yazar, cahilliğin insanı bencil de yaptığını göstermek ister. Şu var ki Katil Osman yalnız değildir; onun gibi düşünen başka mahkûmlar da vardır. Yazar, Osman'a yanlış düşündüğünü; Almanların Türkiye'ye saldırması halinde mahkûmlar dahil tüm insanların perişan olacağını, yok olabileceğini söyler. Böylece onu bilgilendirmek, dar görüşlü bir insana geniş bakış açıları kazandırmak

ve onu bilinçlendirmek istemektedir. Yazar, Katil Osman ve onun gibi düşünenerler hakkındaki düşüncelerini şöyle ifade eder:

"Hasılı, biz kuşkuluyduk, endişeliydik, kederliydik, güvercinler tedirgindiler, uzun zaman mahpushanenin çatısına ateş varmış gibi konamıyorlardı. Ama, ama, hayli tuhaf değil mi; Katil Osman, durumdan son derece memnun görünüyordu. Bu insanı çıldırtacak ters tavır, bizi düşündürüyor, kaygılandırıyor. Hangi mantık, ya da mantıksızlıktan yola çıkıyordu bu adam? Amacını kötü fikirlerini kesinlikle saklamak gereği de duymuyordu. Ona sorarsanız, Almanlar Türkiye'ye de saldıracaklar ve ilk iş olarak gelip mahpusanelerin kapılarını açacaklardı. Bunu hiç sıklımadan, açık açık, göysünü gere gere söylüyordu Katil Osman: "Oldu mu ya; oldu mu bu şimdi; Oldu mu Osman ağa?" demeye görün, kılını bile kıpırdatmıyor "Oldu ya, neden olmasın; can benim canım, ben canımın kurtulduğuna bakarım!" diyordu.

Acı, çok acı değil mi? Üstelik de, bu çıkmaz yolda yalnız yürüyor da sayılmazdı Katil Osman; birazı açık, birazı açık-kapalı hemen de mahpushanenin yarından fazlası böyle düşünüyordu; hiçbiri de bundan utanç duymuyordu." (Ölüm Pusuda: 158)

Yazar, Siyasî Mahkûm olarak yattığı hapisanede okuyarak kendini geliştirir. Orada pek çok insan tipleriyle karşılaşır; dar görüşlü, okumayan, araştırmayan, sorgulamayan, kendisine dayatılanı hemen kabul eden, hakkının peşinden gitmeyen... Yazar, Osman'ın mantıklı düşünmemesini eleştirir ve onu okumamakla suçlar:

"Kara külâhını önüne koyup biran mantık çerçevesinde düşünebilse, bu çılgın kıssadan, Katil Osman için de bir hisse vardı. Şu var ki o tek satır gazete okumuyor, beyazla siyahı pervasızca birbirine karıştırıyor, bit yarıştıran garip bir mantıkla kuruyor falını, kafasındaki fikircikleri böyle oluşturuyordu." (Ölüm Pusuda: 163)

2.1.1.7. Mahkûmların Aileleri

Korcan eserlerinde mahkûmun ailesiyle olan ilişkilerine de yer vermiştir. Mahkûmlar dört duvar arasına girince özellikle annelerine olan özlemleri artar. Anneler hayatta evlatlarını karşılıksız ve çıkarsız seven tek varlıklardır. Yazar, mahkûm ailelerine *Ateşten Köprü*, *İdamlıklar* ve *Ölüm Pusuda* adlı eserlerinde yer vermiştir.

Korcan, *Ateşten Köprü* adlı anı kitabında ailesine de yer verir. Soruşturma için İstanbul Polis Müdüriyet'ine alınca ailesi onun için üzülmemektedir. Yazar da geride bıraktığı annesini ve babasını düşünüp üzülür. Maruz kaldığı işkenceden ailesinin haberi olsa üzüleceklerini bilir. Yazar, serbest bırakılmayınca yazarın babası müdüriyete gelerek oğlunu bırakmaları için yalvarır. Müdüriyette Komiser Aziz Bey ve yazarın babası arasında şu konuşma geçer:

"Beklenen saat geldi, babam ayaklandı, döndü Aziz Bey'e

'Beyefendi,' dedi. 'Tabii siz burada yetkili bir kimsesisiniz, çocuklarınız da vardır. bizi çok iyi anlayacaksınız.'

'Baba, inanın ki ben de üzülüyorum.'

'Yerim adresim bellidir, çocuğumu bağışlayın bize, ona kefil oluyorum, siz gene sürdürün tahkikatınızı, istediğiniz zaman elimle getiririm.'

'Ondan kuşkumuz yok.'

'Kaçarsa, yemin ediyorum, onun yerine beni asın, ama n'olur oğlumu verin bana.'

'Size baba olarak, yerden göğe kadar hak veriyorum.'

'Eh, öyleyse?'

'Ama bir kaçak tütün, bir kaçak çakmak davası değildir bu, siyasî bir davadır. Benim de amirlerim var, taa başbakana kadar, bu demek ki, burada kendi başıma buyruk değilim.'

'Bizim devletimize, hükümetimize sonsuz saygımız vardır.'

'Kaldı ki çocuğunuz bugüne kadar itimat vermedi bize, vermiyor, oturup iki satır ifadesini bile alamam da. Çünkü, önce inanmam gerek, o aklınca bizi aldatacağını ummaktadır. Demek ki, onu bırakmayı ancak ilerde düşünebiliriz.'
"(Ateşten Köprü: 188)

Yazarın babası da bu konuşmanın üzerine oğlunu çıkarmaya gücünün yetmeyeceğini anlar ve üzülen müdüriyetten ayrılır.

Birçok mahkûm annesiyle olan ilişkisi bağlamında verilir. Böylece yazar, mahkûmlar için en çok üzülen aile bireyinin anneler olduğuna dikkat çekmiş olur. *İdamlıklar* romanının girişinde genel anlamda bir annenin oğlu için Allah'ın huzuruna çıkıp, ondan oğlunu kurtarmasını dileyen bir dua da bulunur. Yazar, bu annenin duasını şöyle dile getirir:

" 'Topraktan geldik' der, 'Koca Allahım! Evet topraklarda yaşıyoruz! Hep kahır gördük allahım ömür boyunca! Bir isteğim var ki canım daraldı, ta buralara geldim. Bir isteğim var ki kapını kapı bildim! Öksüzler gibi dileğimle döndürme beni. Bir işaret ver ki kararan umutlarım ışığa dönsün! Dönsün allahım! Bizi bu hallara koyanların ocakları sönsün allahım? Sönsün Allahım, bir dilek için geldim koca kapına! Allahım oğlumu asacaklar! İçimi ataşlar bastı hep. Yanan yürekler susuz. Bitip tükenmeyen geceler uykusuz. Allahım oğlumu asacaklar. Yedi kudretine kurban olayım. Allahım onu bağışla bize!'

Irmak boyu serin, Yalvaran kadının dualarındaki manalar derin.

'Yanağımda alım yok. Boya çalmasını bilmem dudaklarıma. Yel savurdu, gün kavurdu kırlarda beni. Genç olup gençliğimi, ere varıp da yeniden mürvetimi bilemedim. Böyük kapıları çalamam. Hatırlı adamlardan heç bir bildiğim tanıdığım yoktur. Neler yazar o kocaman kanun kitapları, Allahım bize ayan etmedin! Hangi yoldan gitsek yönümüz aydın olur, onu açıkça beyan etmedin.

Hep hocalar düştü önümüze. Sakalları kocaman, gözleri kurnaz. Biri bir türlü söyledi, öbürü bir türlü söyledi, hangi peygamberin ümmeti olalım bilemedik. Tavuk

istediler verdik. Gözleme istediler yaptık. Hep muskalar astılar boyunlarımıza. Benim oğlumun da boynunda muskası vardı hani ya? İpleri çekileceği günü bekliyor şimdi... Allahım yedi kudretine kurban olayım! Şu oğlumun canını bağışla bize. Zalımların ellerinden tutuver. Üstümüze gelen belâları ötelere itiver. Nadaslar var ekilecek. Çayırklar var biçilecek. Yoluna melil melil bakan yetimler var. Allahım sen kara bahtlı, gençliğinde gülmeyen oğlumu bağışla bize!" (İdamlıklar: 27-29)

Ömer, fakir anacığından başka kimsesi olmayan biridir. İdam saati gelip çatinca arkada bıraktığı anası aklına gelir. Üzülür ama elinden hiçbir şey gelmez. Hapishanede olsa da hayattadır, annesinden uzakta da olsa yine nefes almaktadır fakat ölünce anasını yapayalnız bırakacaktır. Yazar, Ömer'in ölmeden önce annesini düşünmesini şöyle anlatır:

"Sehpanın kurulduğu meydan mahpushaneye yakındı. Oraya kadar sessiz gidildi. İki küçük köpek yavrusu annelerinin peşinden koşuyorlardı. Onlar sütlerini çekecekler memeciklerinden serpilip gelişecekler, ama Ömer biraz sonra iplerde asılıp ölecekti. Belki dünyada en son aklına düşen şey çaresiz ve ihtiyar anacığıydı. Kara haber gider muhakkak. Ne var ki Ömer hiç bir şey bilmeyecekti." (İdamlıklar: 243)

İdamlıklar'ın son bölümünde anlatılan **Hüseyin** de idam mahkûmudur. Yaşlı anne ve babası onu son kez görmeye hapishaneye gelmiştir. Buna izin vermeyen müdürü ikna etmek için yaşlı baba çektikleri acılardan bahseder. Böylece müdürün insafa gelip oğullarını görmelerine izin vereceğini düşünür. Yazar, bu cümleleri babanın ağzından şöyle aktarır:

"Kanun çocuğumuzu idama mahkûm ederken müdür bey, beni de annesini de, kardeşlerini de cehennem azaplarına çarptırdı. Sevdiklerimizin de, akrabalarımızın da, durumları inanıyorum ki bizlerden farklı değildir. Bunu söylemek istiyordum size, bu acılarımızı anlamanızı umdum?" (İdamlıklar: 340-341)

Hüseyin'in babası oğlunun idam edilmesini önlemek ve aynı zamanda oğlunu son kez görmek için hapishaneye gider ve müdüre yalvarır. Ama müdür, babayla Hüseyin'i görüşürmez, konuşurmaz. Baba, idam cezasının bir çözüm yolu

olmadığını söyler. Yazarın da katıldığı bu düşünce, romanda sıklıkla ele alınır. İdam ıslah edici ceza olarak uygulandığı sürece toplum daha da şiddet yanlısı bireyler yetiştirecektir. Bu düşünce, Hüseyin'in babasının bakış açısıyla şöyle verilir:

" 'Gelin, hep beraber bu yanlısın üstündeki siyah örtüyü kaldıralım. Peygamberler bile hata yapmışlar müdür bey? Nedir bu: İdam! idam! idam! Bir insanı asarak öldürüyorsunuz? Bu korkunç bir şey müdür bey! Kanun burada -kısaca kısas- deyip, bir yarayı kapatmak isterken, öteyandan bin yarayı birden açıyor!' " (İdamlıklar: 342)

Ölüm Pusuda adlı hikâye kitabındaki *Gecelerin Katili* adlı hikâyede polis memuru Yavuz Bey, yasa dışı örgütün üyesi olan bir suçluyu aramaktadır. Suçlunun evine yaptığı baskınlarda bir türlü onu yakalayamamıştır. Suçlunun annesi Yavuz Bey'den artık oğlunu aramaktan vazgeçmesini ister. Yavuz Bey ise anneyi tersleyerek oğlunu aramaktan vazgeçmeyeceğini söyler. Anne evlâdının suçunun diğer ağır suçlara göre suç sayılmayacağını, oğluyla uğraşacaklarına çalıp çırpanla, cinayet işleyenlerle uğraşmalarını söyler. Yavuz Bey annenin tüm söylediklerine karşı ve bir gün oğlunu bulacağını söyleyerek evden ayrılır. Anne, Yavuz Bey'e karşı kullandığı "kanlı misafir", "pişkin", "gecelelerin katili" gibi kelimelerle devletin görevlisine karşı olumsuz bakış açısını yansıtır. Yönetime karşı olan eleştirisini de "baştakiler hırsız" ifadesiyle dile getirir. Yazar, Yavuz Bey ve suçlunun annesi arasında geçen konuşmayı şöyle aktarır:

"Sordu başını güçlülükle kıpırdatıp kinle baskıncıya:

'Hey, kerhane mi burası, kapıyı çalmak yok mu?'

Kanlı misafir hayli pişkindi bu konularda:

'Yok yok, çünkü hayır haberle gelmedim, nerede oğlun?'

Kadın beklenmeyen bir şekilde dikleşiyordu:

'Ben buradayım işte, daha daha ne istiyorsun?'

Kızıyor, köpürüyordu gecelerin katili:

'Kadın, kırk defadır söyledim, seninle ne işim var benim?'

Sonra biraz yumuşuyordu:

'Bakıyorum kılın bile kıpırdamadı, korkmuyor musun?'

Mendiliyle yüzünü siliyordu hasta:

'Yoo, hiç yaşamadın bu duyguyu? Çalma, çırpma, zulmetme, korkma!'

Bozuluyordu biraz hükümlü Bey:

'Yani, baştakiler hırsız mı demek istiyorsun?'

Ana, konuşmakta isteksiz:

'Kötü söz benden uzak, herkes işlediği cinayeti bilsin?' " (Ölüm Pusuda: 23-24)

Anne, Yavuz Bey'e karşı gururlu, alaycı ve saygısızca konuşmaya devam eder:

"Esasa dönüyordu memur:

'Haydi söyle, oyalama beni, oğlun ne cehenneme gitti kadın?'

'Sen git cehenneme, bir anayla böyle konuşamazsın!'

Ve mantıklıca ekliyordu:

'Ben bir cinayeti önledim, teşekkür edeceğine tehdit mi?'

Şaşıırıyordu birden Yavuz Bey, alaya döküyordu işi:

'Vay vay vay, komşun Fatmanın değilim ben aç aç gözünü!' " (Ölüm Pusuda: 24)

Kadın, inadından vazgeçmeyerek tahrik edici konuşmasını sürdürür. Yavuz Bey, anneyi kanser hastası olmasına bağışlayarak evden ayrılır.

'Kadın okka gibi ağır yerinde, hiç bozulmuyordu:

'Ben oğlumu sana vermek istemiyorum, oğlum da teşkilâtını ele vermek istemiyor, artık üstümüze üstümüze gelmenin anlamı ne? Çek git buradan, yoksa vuruşma olacak!'

Buz gibi bir hava esti odada, sen namluyu görmüyorsun, ama tetiği çekecek olan seni görüyor a enayi?

Temelden bozuldu memur, ama çaktırmak istemedi, belki ilk defa açık vermiş meslek hayatında, tir tir titremişti:

'Nereye giderim, valide hanım, işim bu benim?'

Hasta ana artık pervasızca memura yol gösteriyordu:

'Saman sat, simit sat, ama kana ekmek doğrama! Kaçakçıların, kadın alıp satanların, esrar eroin tüccarlarının peşine git. EmegİN pazarlığı yapılamıyor, peki ekmeğİN parası nereden bulunacak? İnsan onuru böyle pervasızca çiğnenirse, bu gece demokrasisi ne zamana kadar sürer sanıyorsunuz?'

İşler iyice sarpa sarıyordu, Yavuz Bey dedi ki:

'Aşk olsun, dinledim, yer yer çirkef attın kanunların üstüne?'

Ana karşı geldi:

'Kanunların değil, kanunsuzların üstüne, doğru konuş çarpılmazsın?'

'Neyse, bugün de kansere bağışlıyorum seni, sonra düşüneceğiz.'

Ana baskıncıyı yenmiş, zaferinin farkındaydı:

'Kansere bağışla, komisere bağışla, ne var ki bu işler gittikçe sizin bakımınızdan da zorlaşıyor. Halkın üstüne at sürmekten vazgeçin. Haydutluğın sonu yoktur! Sizin de evlerinizi basarlar sonra?'

Yavuz Bey, ters-pers çıktı bu garip evden. Bu sefer, kıpkırmızı şafağa baktı, bir şey sezinsedi mi bilinmez? Hasta anaları bile böylesine direnen toplumlar,

haklarını bilinçle alacaklarını haykırıyorlardı. Gamlı, gün görmüş ufuklarda bunun açık seçik müjdeleri var." (Ölüm Pusuda: 24-25)

Anne, siyasî düşüncesi yüzünden aranan oğlunu, toplumda hırsızlık yapan, cinayet işleyen diğer suçlulara göre zararsız görür. Siyasî bir düşüncenin peşinden giden insanlar sadece kendilerini ilgilendiren bir inancın peşindedirler ve kimseye zararları dokunmaz. Anne, devrimci güçleri savunan bir kadındır. Korcan, siyasî suçla yargılananlar hakkındaki düşüncesini annenin bakış açısıyla yansıtır.

Mumçıçeği adlı hikâye dokuma işçisi Lütfiye Hanım ve iki çocuğunun hayatlarını anlatır. Lütfiye Hanım'ın kızı lisede, oğlu da üniversitede hukuk bölümünde okumaktadır. Lütfiye Hanım'ın eşi yoktur, çeşitli zorluklarla çocuklarını okutmaya çalışır ve onlarla gurur duyar. Fakat bir gün iş yerinde Lütfiye Hanım'a polislerin birkaç gençle birlikte onun oğlunu da aradığını söylerler. Oğlu komünist olduğu gerekçesiyle aranmaktadır. Lütfiye Hanım inanamaz. Onun bunca yıl dışinden tırnağından arttırıp okuttuğu çocukları böyle örgütlere karışamaz diye düşünür. Akşam eve geldiğinde oğlu haberleri dinlemektedir. Lütfiye Hanım radyoyu kapatmak isteyince oğlu karşı çıkar ve sert bir şekilde annesini tersler. Lütfiye Hanım karşılaştığı bu tavır üzerine söylenenlerin doğru olduğunu anlar ve çocuklarına nasihatta bulunur. Bir anne olarak çocuklarının bu halde olması onu kahreder. Yazar, Lütfiye Hanım ve çocukları arasında geçen konuşmayı şöyle aktarır:

"Ben size kaç kere söyledim ama yavrularım?" dedi. 'Ne yazık ki biraz olsun ananızı ciddiye almadınız, adımlarınızı ayarlamadınız; böylece uçurumun kenarına geldik. Şimdi çok çok iyi anlıyorum başımıza gelecekleri?'

Bir an soluklandı, sonra devam etti:

'Çocuklarım şu anda siz, ananızın bile el uzatıp kurtaramayacağı bir garip durumda, bir garip yerdesiniz. İşte bir türlü içime sığdıramadığım, düşünüp bir sonuca bağlayamadığım şey bu, şimdi beni anlayacak mısınız? Hiç ummuyorum, ana olmadan, baba olmadan bu duyguları anlayamaz, paylaşamazsınız benimle; sizden böyle bir anlayış beklediğim için kendimi saf ve suçlu sayarım, ananızın bu yanını anlayamazsınız?'

Yutkunup durdu; biraz biraz boşalmış, şimdi de sessiz sessiz ağlıyordu. Bu sefer de çocukları eğmişlerdi başlarını önlerine; o gözyaşlarını silmeden sürdürüyordu:

'ama, ben sizleri çok iyi anlıyorum sevgili çocuklarım; yavrularımı benim kadar yakından kim tanıyabilir? Her zaman, her yerde öğündüm adlarınızı anarak; namuslu insanlarsınız; aklınızda yerinde. Böyle olmasa mektepte, rahatça bir merdivenden çıkar gibi geçebilir miydiniz sınıflarınızı; beraberce okuduklarınızın en seçkinleri olabilir miydiniz kuru ekmeği yiyerek?'

Bir an soluklandı, sonra sürdürdü ağır ağır:

'Ben on beş senelik işçiyim yavrularım, hem de işimde ustayım; sizlerin gücünüzü zorlayarak mazlum insanları düşündüğünüzün de farkındayım. Bu tarafınızla birer genç kahramansınız; ama ama, biz fakiriz be yavrularım, hem de çok fakiriz? Ufacık bir patırtıda ayaklar altında kalır, çıtır çıtır eziliriz; işte içim titreye titreye bunu söylemek isterim size, ağlayarak anlatmak istediğim budur?' "
(Ölüm Pusuda: 150-151)

İç i acıyan annenin korktuğu başına gelir. Çocuklarına yemek masasında nasihatta bulunurken polisler evi basar ve Lütfiye Hanım'ın gözünden bile sakındığı oğlunu tutuklayıp götürürler. Kadın öncesinde oğlunu ellerinden almalarına inanamaz fakat sonrasında durumu kabullenir. Yazar, Lütfiye Hanım ve polis memuru arasında geçen diyalogu şöyle aktarır:

" 'Oğlumu götüreceksiniz?'

Önüne baktı adam:

'Evet evet hanım, maalesef götüreceğiz!'

Kızgın bir ışık geçti kadının gözlerinden, sesi asi olmuştu:

'Götüreceğiz, götüreceğiz, götüreceğiz, nasıl da içiniz titremeden söyleyebilirsiniz bunu?'

Kinle baktı:

'Oğlumu benimle beraber mi büyüttünüz?'

'Sakin olun, hazımkâr olun! dedi arayıcıların başı. "Bu devlet hepimizindir; her halde senin çocuğuna fena bir muamele yapmazlar?'

Bu sefer, acı acı gülüyordu kadın:

'Ah bu sözlerinize bir inanabilsem? Nedir nedir öyleyse radyodaki o lâf bombardımanı? Bizim ahımızı hiçe saymayın kumandan! Dünyanın ucu uzundur; gün gelir sizin de analarınız ağlar sonra!' " (Ölüm Pusuda: 154)

2.1.1.8. Mahkûmların Birbirleriyle İlişkileri

Yazar, mahkûmların kendi aralarındaki ilişkilerini hem olumlu hem olumsuz şekilde yansıtmıştır. Çalışmamızda mahkûm ilişkilerini "Mahkûmlar Arasındaki Çatışma" ve "Mahkûmlar Arasındaki Dayanışma" adı altında iki alt başlıkta incelemeyi uygun gördük.

2.1.1.8.1. Mahkûmlar Arasındaki Çatışma

Korcan eserlerinde mahkûmların birbirleriyle olan problemlerini de yansıtmaya çalışmıştır. Problemler genellikle mahkûmların birbirlerini çekememe, kıskanma, ekonomik durumlarının farklılığı, eğitim seviyelerinin düşük olması ve psikolojik bozukluklarından kaynaklanmaktadır. Mahkûmların arasındaki problemler, kimi zaman hapisane içerisinde ölümler yaşanmasına kadar gider. Bu yüzden "Mahkûmların Arasındaki Çatışma" başlığına Hapishanede Ölüm alt başlığını koymayı uygun bulduk. Yazar, *Linç*, *Tatar Ramazan*, *İdamlıklar* ve *Ölüm Pusuda* adlı eserlerinde mahkûmların arasındaki çatışmayı söz konusu eder.

Linç romanında mahkûmların dört duvar arasında uzun süre kalması zamanla psikolojilerinin bozulmasına sebep olur. Psikolojisi bozulan insan diğer insanlarla olan ilişkisinde de sağlıklı hareket edemez. Feti Bey'in sürülüşünden sonra hapishanenin düzeni iyice bozulmuş, artık her mahkûm diğerine söz geçirmeye

başlamıştır. Yazar, mahkûmların arasındaki huzursuzlukları ve bu huzursuzlukların sebebini şöyle açıklar:

"İster açıktan olsun, ister gizliden gizliye, kapalı hayat birtakım davranışlarla günden güne bozuluyordu. Feti Bey'in sürülüşünden sonra görülen durgunluk çok gerilerde kalmıştı. Artık herkesin birbirine diş bileyeceği, kötü şartlar doğmuştu. İş bir kere bu şekle döküldü mü, en sıkı idare tarafından bile önlenmesi güç, karışık meseleler doğar. Her gün muhakkak çeşitli sebeplerle bir iki kavga olur, onu yatıştırmak isterken zamanla kanlı darbeler çıkar..."

Kavgaların ana sebeplerini yakalamak isterseniz, doruktan temele doğru ininiz, mutlaka kaynayan bir tencere hasreti bulacaksınız orada. Bin mahkumdan ancak yüzü tencere kaynatabilir, dokuz yüzü kuru tayına mum olmaya mecburdur. Yani, kaynaşmalar içeriye has, kapalılığın verdiği bir sıkıntıdan doğmamaktadır sadece; dışardan içeriye gelen, bir sıcak çorba hasretinin yarattığı didişmelerdir: 'Rabbim! Hikmetinde sival olunmaz, kimine az kimine de çok verdi, adalette onları zincirlere bağlayıp mapislere gönderdi!' Kimi uydurmuş dalgasını, çok kolay doyuyordu. Öteki, bir lokma için hiç acımadan göz oyuyordu. Eski mektup usulünce durumu incelerse; 'Hal ve gidiş böyle böyle...' " (Linç: 58-59)

Linç romanında **Asım Ağa** adında Kütahya'dan sürgün gelmiş bir mahkûm vardır. Sakin biri gibi görünür. Ağalığına güvenir. Yanında Şükrü ve Terzi Ahmet adında yandaşları vardır. Asım Ağa, bir müddet geçtikten sonra hapishanede kumar oynamak istemiştir. Arap Kadir de buna karşı çıkar:

" 'Bana bak, Asım Ağa,' dedi, 'sen boy büyütmüşsün ama bedavadan! Burası Kütahya mapusanesi değil. Ben burada, iyi bak, posta serdirmem adama! Kumar oynamam! Üç gün oldu şuraya geleli, sırtımıza çıkacaksın boş versek...' " (Linç: 170)

Tatar Ramazan adlı hikâye kitabında *Melkon* adlı hikâyede Melkon Baba ve Hasan Kaçar adlı mahkûm sürekli atışma halindedir. Hasan Kaçar yaşça Melkon'dan küçüktür fakat onunla dalga geçmeyi, ona laf söylemeyi pek sever. Melkon Baba da seksene yakın yaşıyla çok çabuk sinirlenen, şakaları kaldıramayan bir yapıdadır. Hasan Kaçar, onu söyletmekten büyük bir keyif alır. Bu atışmalar bazen büyük

kavgalara sebep olur ve günlerce konuşmazlar. Melkon Baba ve Hasan Kaçar oyun oynarken Hasan'ın yine şakalaşmak istemesiyle bir tartışma çıkar. Yazar, Melkon Baba ve Hasan Kaçar arasındaki tartışmayı şu diyalogla aktarır:

"Ne zaman dominonun başına otursalar daha oyunun ilk ellerinde köpek gibi hırslaşarlardı. İşin hakçasını konuşmak gerekirse yarı şaka yarı ciddi hücumlar hep Hasan Kaçar'dan gelirdi. Önce Melkon Baba kendini hiç bozmaz, dayanmaya çalışır fakat Hasan daha da üsteleyince o da açardı ağzını... Bugün de gene bu kurt oyuncu karşısında sıkışmaya başlayınca Hasan Kaçar diline kuvvet verip

'Ulan moruk!' diye girişti Melkon Baba'ya; 'Senin oynadığın domino değil ama bir şeyler de karıştırmak istiyorsun! Sen acaba hangi ecdadını ittiğimin kahvelerinde öğrendin bu boku?' " (Tatar Ramazan: 14)

Hasan Kaçar'ın bu sözleri Melkon'u kızdırır fakat Melkon önce aldırış etmez ve büyüklük yaparak Hasan'ı uyarır:

"Daha oyunun tadına varamadan Hasan gene mızıkçılığa başlıyordu. İlk alâmetlere bakılırsa işler bugün de hır gürle gidecekti. Melkon aldırmadı. Pek de boş koymadı yalnız Hasan'ı, şöyle ufacıktan kulağını büktü:

'Haydi be, köprü altı serserisi!' dedi. 'Ulan senin adın ise onunlan başkalarını çağırma! Oyun istersen oyun oyna. Benim kara bir köpeğim vardı, senden bin kere akıllıydı! Oynarsan oyun oyna. Terbiye denen bir nane vardır ki onu bakkaldan dirhemle satmazlar! Adam ol biraz! Sana her zaman söylüyoruz; boyunca konuş. Bundan başka İstanbul yok! Aç gözünü, topu topu bir tanedir İstanbul!...' " (Tatar Ramazan: 14)

Hasan Kaçar, Melkon'un sözlerini dikkate almaz ve bildiğini okumaya devam eder:

"Hasan Kaçar biçimini bozmaz. Duymamış gibi davranır söylenenleri. Gözlerini şöyle bir kaydırır Melkon Baba'nın yüzünden;

'Ayıp salladın be moruk!' der 'Senin yerini yurdunu bilmiyoruz diye artık atar da atarsın. Şu aynayı bir eline al da mubarek suratına bak. İğdiş beygirlere

benziyorsun! Bu kadar yaş yaşadım dersin, gezdiğin yerlerde bir orman kolcusuna da mı rastlamadın? Nasıl ettiler de saldılar bu kadar insanın içine seni?'

Önüne baktı Melkon. Taşlarına yeni bir akım verdi. İyi de izlemişti Hasan konuşurken:

'Kabahat sende değil oğlum' dedi 'Seni taa buralara getiren polislerde. Esrar nedir? Zehirdir. Sen satmış mısın bunu? Ben olsam senin beynine çalardım kurşunu. Benim yerim yurdum bellidir. Eğer polisler yakandan tutmaz da yolun Topkapı'ya uğrarsa serseri oğlum, Melkon deyip soruver. Adres filan vermiyorum, bak kaç kişi beyan edecektir benim kim olduğumu.' "(Tatar Ramazan: 14-15)

Hasan'ın vurduğum duymaz tavırları Melkon'u iyice sinirlendirir. Bu sırada koğuş merakla tartışmayı izlemektedir:

"Hasan bir adımcık bile gerilemedi. Koğuş merakta, cümbüşün sonunu bekliyordu. Hasan mim koymuştu Melkon'un kara köpek lafına:

'Senin kapında senden başka mahlûkun işi ne be moruk? Sanki sen yetmiyor musun? Sen kendi karnını doyur evvelâ, ondan sonra kara köpeğe bakarsın!'

Hem oyunu izler Melkon hem de lafın peşini:

'Ben bir defa varlıklı adamım oğlum. Sen kendine bak. Köprü altının kaç numaralı dubasından geldin buraya? Anana laf etmem bak Allah vardır! Babanın adını söyle...'

Bir gülüşmedir kopar koğuşta. Melkon ardını bırakmaz lafın:

'Ben ne diyorsam kuyruğunu değil kulağını ver de öyle dinle! Her lafımın bir ispatı vardır. Senin gibi elli tanesini eşek diye pazara çekseler para değil bir imza basar da alırım!'

Oldukça ağırdır Melkon'un dedikleri ama Hasan aldırılmaz. Kendi ölçüsüne göre bir biçime koymaya iştahlıdır bu konuşmayı:

'Öyle moruk öyle, çok doğru konuştun baston gibi! Hakkın var çünkü adam yerine karşımıza aldık seni. Moruk kafanı çalıştır biraz! Ayıp yollardan olacak ama biz de konuşalım senin saçma lafına karşı. Şu senin öğündüğün para servet var ya?'

Pantolonun önünü gösterir:

'Onların on mislini ben şu küçük oğlana yedirdim. Vallah bir tutam enfiye yerine bile geçmedi...' (Tatar Ramazan: 15-16)

Hasan'ın uygunsuz konuşmaları, Melkon'un sinirlerini iyice arttırırken koğuştaki mahkûmlar da aralarındaki bu kızışmadan keyif alırlar:

'Hasan zalim bir teke gibi terbiye sınırını çoktan aşmıştır. Melkon kızmaya başlar. Zaten koğuştakilerin de Hasan'ın da istediği budur. 'Melkon kızacak ki derler, bu konuşmalar tat döksün' O da anlar bu gizliden ayarlanan oyunu, sesini bir perde daha yükseltir:

'Haydi, ulan köprü altı serserisi!' der Hasan Kaçar'a, 'Sana adam deyip laf ettiksek köpek gibi şımarma. Meyvesiz ağaç sen de! Adam olsan senin çocuğun olurdu. Benim boyumca torunlarım var.'

Onlar böylece hem takışır, atışır hem de oyunlarını oynarlardı. Biz de seyreder, dinler, hoşça vakit geçirirdik ama bugün Melkon hem yaralı hem de yenik çıktı oyundan. Hasan Kaçar edep yerini işaret ederek "Vallahi ben senin bütün ömrünce kazandığını bir ayda na şu oğlana yedirdim" diyerek ihtiyarı fena halde bozmuştu. Bu da yetmiyormuş gibi onu yeniverince işi büsbütün çığrından çıkarmıştı." (Tatar Ramazan: 16)

Mahkûmlar Melkon'un ve Hasan Kaçar'ın tartışmasını büyütmemişler ve ertesi gün aralarının normale döneceğini düşünmüşlerdir. Fakat durumun ciddiyeti ertesi gün de devam eder ve iki mahkûm birbirleriyle konuşmazlar. Yazar bu küskünlüğü şöyle belirtir:

"Ertesi gün bütün ümitlerimizi boşa çıkardı, Melkon. Hasan'la hiç konuşmadı. Sonra günlerce ta çıkıncaya kadar devam etti bu dargınlığı." (Tatar Ramazan: 24)

Aynı eserin *Hepimiz Türk'üz* adlı hikâyesinde Arabacı Ali, sürgünle gelen fakir sıradan bir mahkûmdur. Reşit ise Eskişehir'in yerli halkından bir mahkûmdur. Müdür sürgünleri ve yerli mahkûmu ayrı koğuşlara koymuştur. Arabacı Ali'nin ve Reşit'in koğuşunda kumar oynanmaktadır. Müdürün Arabacı Ali'nin koğuşuna belirli zamanlar bahçe izni vermesiyle kumar oynayacak mahkûmlar da azalır. Arabacı Ali, müdürün bu tavrını Reşit'i ve koğuşundakileri koruduğu için yaptığını düşünür. Arabacı Ali'nin koğuşundakiler dışarıdan gelen sürgün mahkûmlardır. Koğuştakiler de bu ayrımcılığın nedenini, sürgün ve gurbette olmalarına bağlarlar. Reşit'e karşı duyulan öfke müdürün kendilerini ayırmasıyla iyice artar. Arkadaşları Cıbil Halil, Kürt Hamo ve Çiftelerli İsmail ile Reşit'in koğuşuna giderler. Bıçakla Reşit'i ve arkadaşlarını korkutmaya çalışırlar. Yazar bu durumu şöyle anlatır:

"O gün gene hızlı bir kumar vardı Reşit'in koğuşunda. Kâğıt paralar paçavra gibi buruşturulup atılıyordu ortaya. On liraya kadar posta çıkanlar oluyordu. Kazananlar 'Digel yavrum!' diyerek narayı patlatırken, kaybedenler 'Ahh ulan!' deyip sızlanıyorlardı. Herkes zarların akımına kapılmıştı hâsılı ve kimsenin dünyadan haberi yoktu, koğuş dönüyor dönüyordu. Gardiyanlar günlük bahşisini almıştı ve hiç bir tehlike gelemezdi idare tarafından. Sandıkla para olmalıydı ortada, elden ele dönmeliydi. Dünyayı unutuyordu zarı eline alan. Acayip bir gidişti bu, bazen günlerce devam ederdi.

İşte böyle para hırsının yarattığı bir cezbe anında, Arabacı Ali Reşit'in koğuşunda boy gösterdi. Hiç beklenmeyen bir telâş yarattı. Ali, Abaza Reşit'in koğuşuna hem ilk defa geliyor hem de bambaşka bir havada geliyordu. Aniden yarattığı paniği hiç aralatmadan koyuldu işe. Çiftelerli İsmail'i, Cıbil ve Kürt Hamo'yu içeri daldırıp kendisi de koğuşun kapısında durdu. Kinle süzdü kumar oynayanları. Heyecan doruktaydı. Bozgun havasını çok iyi kullanmasını bilen Çiftelerli İsmail adım adım yürüdü. Hamo sağında, Cıbil solundaydı. 'Kimse yerinden kıpırdamasın!' diye bağırıldılar hep birden. Seslerinde felâket haberi, karşı durulmaz bir karanlık vardı." (Tatar Ramazan: 108-109)

Ortamın kızışması için ilk hamle İsmail'den gelir. Sesini yükselterek kendini gösterir:

"İsmail kumarbazların başına dikildi. En gür sesiyle vurdu narasını. Can istiyor yakacak, canını koyuyordu orta yere:

'Yolu yoluyla arkadaş dedi, ormana da baltayla. Böyle kumar olmaz. Bunun bir yolu vardır. Gurbet uşağına haber vermek vardır, onun hakkını vermek vardır. Herkesin keyfine göre olmaz bu iş. Katiyen olmaz!'

İsmail taktı bıçağını, ölü hayvan derisi gibi postayı havaya kaldırdı. Sahipsiz kalan zarlar yuvarlanıp düştü yere:

Her şeyin bir yolu vardır. Kumar isteyen varsa çıksın salona gelsin. Biz yolsuz işleri men ettik herkes duysun diye bağırды yeniden, şaşkınlık devam ediyordu. Baskın iyi sonuç vermiş, kimse bir karşı davranışa geçememişti. Ali'nin planı çok gizli tutuşu ve baskınla işe girişi işleri ilk anda su gibi akıtıp götürmüştü. Kumar postası dağıtılmış ve İsmail arkadaşlarıyla birlikte kapıya yürümüş beraberce salona çıkmışlardı. Yıldırım hızıyla girişilen baskın şu anda bile meyvesini vermişe benziyordu. Reşit dahil kimseden çıt çıkmamıştı." (Tatar Ramazan: 109-110)

Arabacı Ali ve arkadaşlarının sert çıkışı işe yaramış, Reşit ve arkadaşları olayı büyötmek istemeyerek sessiz kalmışlardır:

"Arabacı çekildikten sonra Reşit'in koğuşu ancak kendisine gelebildi. Reşit hesaplı gitmiş, baskın karşısında birden parlamak istememişti. Bu korkudan olabileceğı gibi, kavgayı Arabacı'nın istediğı zaman kabul etmeyi uygun bulmamasından da olabilirdi. Ama Ali'nin baskından elde ettiğı üstünlüğü onda bırakmak da pek uygun hareket olmazdı.

Koğuşta bütün gözler Reşit'e dikilmişti. Ali'nin gururuyla oynanmasına nasıl bir cevap verecekti? Hazırlıksız yakalanmak gidilecek yolu karanlık ve çıkmaz ederdi. Büsbütün hareketsiz kalmak da düzeltilmesi mümkün olmayan durumlara sokardı insanı." (Tatar Ramazan: 110)

Arabacı Ali'nin koğuşu ile Reşit'in koğuşu arasındaki gerginlik artmaktadır. Müdürün Reşit'i kollamasıyla Ali ve arkadaşlarının kini iyice artar. Cıvıl Halil, Reşit'in yeğeni Kâzım'a bir oyun hazırlar. Bu oyunla Reşit'in canını yakacağı

düşünmektedir. Kâzım'ın hapisanede mahkûmlara karılık yaptığını belirten bir mektup hazırlar, altına Akmeşeli Cafer'in imzasını atar ve Kâzım'ın eşine postalar. Cafer, Kâzım'ın iki yıldır konuşmadığı bir mahkûmdur. Böylece suçu kolaylıkla ona yıkar. Kâzım'ın karısı son zamanlarda ziyarete gelmez. Bunun sebebi kısa sürede ortaya çıkar. Mektubu okuyan Kâzım, sesini çıkaramaz. Bunun bir yüz karası olduğunu düşündüğü için kimsenin duymamasını ister. Kinini Cafer'i bıçakla öldürerek alır. Halil de yaşananları büyük bir intikam duygusuyla izler. Yazar, bu durumu şöyle anlatır:

"İşte böyle bir renkte bağladı Kâzım kararını. Sonra da kurt gibi avının peşine düştü. Bazen aslan gibi homurdanarak, bazen de kara bir kedi gibi hep Akmeşeli Cafer'i kolladı. Avına yetişmek ve hırsıyla çullanmak pek de zor olmadı. Gafildi zaten Cafer. Böyle bir şey beklemiyordu, kanlara boğulup gitti bir anda. Bir ziyaret günü karşılaştılar gene Kâzım'la. Bıçağını çekti ve Cafer'e katiyen aman vermedi. Gümbür gümbür yıkılıverdi mapushanenin sessiz bir düzende yürüyen havası. Kapılardaki kilitler dâhil her şey yerinden oynadı."(Tatar Ramazan: 140)

Mahkûmların kendi arasındaki bu durum idareyi de olumsuz etkiler ve müdür dahil birçok gardiyanın rahatı kaçır. Müdür, yaşananları bir üst kademesine telefonda gayet üzgün olarak şöyle ifade eder:

"Kan rengine bürünüverdi bir anda her şey. Açık mavi barış rengi siliniverdi. Gözler kara kara bakmış, yumruklar sıkılmıştı. Görülecek hesaplar meydana dökülmüştü. Jandarma koğuş koğuş tarıyor mapushaneyi, rengi kaçan gardiyanlar harekete gelmişti. Rahat vermez olmuştu müdüre yaygın ve rahat koltuğu, biyerlerine bir şeyler batar olmuştu. Hiç ummadığı bir zamanda, beklenmedik bir haberle müddeiumumînin telefonu acı acı çalmıştı. Mapushane Müdürü konuşuyordu telefonda, sesi telâşlı ve cümleleri kesik kesikti. Ayrıca düzen dışı bir anlatımdı bu. Daldan dala sekiyor, bir cümleye belli bir bağlantı koymadan başka bir cümleye geçiyordu. Sesi acılıydı biraz da:

Beyefendi diyordu, size bu haberi üzülerek vermekteyim ve şu anda bitkinim, perişanım. Şu anda bütün iyi niyet ve gayretlerimize aldırmayarak mahkûmlar birbirlerine girdiler. Şu anda bir ölü var. Yürüyen dakikaların nelere gebe olduğunu

bilemem. Zatinızın bütün gayretleri boşa gitti Beyefendi! Mahkûmlar, yani Türkler birbirlerine girdiler Beyefendi! Nasılsa tedarik ettiği bir bıçakla bilinmeyen bir sebepten dolayı Kâzım Cafer'i vurdu. Bizler ancak kanlı kapışmanın sonuna yetişebildik. Şimdi Beyefendi, zatinızı bekliyoruz. Yeni yeni hadiseler çıkabilir."(Tatar Ramazan: 140-141)

Müdür, karşısındaki sesten bir yardım beklemektedir:

"Müdür ümidini karşısındakine bağlamış, soluk soluğa devam ediyordu konuşmasına:

'Beyefendi! Şu anda kimin kime ne için düşman olduğunu bilemiyorum. Hiç bir dert ve kasvetleri olmayan bu insanların neden rahat durmadıklarını ve birbirlerini yediklerini bilemiyorum. Biz idareci olarak kendilerine lâzım gelen alâka ve şefkati gösteriyorduk beyefendi. Hangi mapushanede görülmüş mahkûma tarih dersi verildiği? Biz sizlerin uyarması neticesinde o yollara da gittik. Tarihçi taa ayağımıza kadar geldi. Her şeyleri açık açık söyledi. 'Hepiniz Türk'sünüz!' dedi. Tekmil mahkûm önümüzdeydi tarihçi konuşurken. Bir kişi bile ortaya çıkıp dinlediklerine itiraz etmedi. Demek ki Türkoğlu Türk olduklarını kabul ettiler. Bu derslerin sonunda kapılar da açılacaktı. Fakat nedense ortalık yeniden karıştı...' "
(Tatar Ramazan: 141)

Tatar Ramazan adlı eserin *Şükürler Olsun* adlı hikâyesinde Simitçi Emin, gardiyanlar tarafından idarî personele tuğla attığı gerekçesiyle dövülür. Bu sırada Deli Ahmet adlı bir mahkûm bu olayı izler. Ahmet koğuşuna döndüğünde gördüklerini abartarak ve Emin'i aşağılayarak diğer mahkûm arkadaşlarına anlatır. Emin'i fakir olduğu için dövdüklerini zengin olsa ona dokunamayacaklarını söyler. Canı acıyan Emin, konuşmaya müdahale edemez. Onun yerine Gardiyan Ziya konuşur. Ziya, Ahmet'i idareye laf söylediği için eleştirirken birkaç mahkûmdan da destek görür ve olay gittikçe büyür. Mahkûmlar kendi aralarında lâf atışmasına girerler:

" Simitçi iyi bilmişsin yeğenim dedi, tabii seni fakir olduğun için döğdüler.

Ve Ahmet gördüklerini ballandıra ballandıra anlattı. Tekmil mahkûm başındaydı. Biraz da pervasız ve sağıni solunu kollamadan konuşuyordu. Bu ara Simitçi'yi kayırırken idareyi de kötilediği bir gerçektir. Daire gardiyanı Ziya dayanamadı, sertçe:

'Ahmet' dedi, 'Sevildiğini bil. Abuk sabuk konuşma. İyi olmaz sonunu da düşün. Mahkûm, mahkûm gibi konuşmalı.'

Meraklılar arasında yer almayıp biraz ilerde çalimli çalimli gezinen Boyabatlı Ali Çavuş gardiyan Ziya'nın ihtarına payanda vurdu:

'Tabii canım dedi, Simitçi bir gabahat yaptı ki onu döğdüler. Yoğusam doğru oturana kim ne deyebilir?'

Ali Çavuş sözü ortaya attı ve cevabını beklemeden yürüyüverdi. O da lafa karışınca Deli Ahmet iyiden içerledi. Battal gövdesinden umulmayacak çabuk hareketlerle konuşmaya başlamıştı. Gardiyan Ziya'ya sokuldu:" (Tatar Ramazan: 150)

Deli Ahmet, zengin ve fakir mahkûmlara eşit davranılmadığını düşünerek Gardiyan Ziya'ya bunun sebebini sorar:

" Peki siz zenginlere neden dokunmuyorsunuz Ziya Efendi? dedi.

Sesi iyice alaycı olmuştu. Ali Çavuş'u gösterdi küçümseyerek:

'Aha şuna bir gün sen ne yapıyorsun dediniz mi? Fıkara hakkı yiye yiye kilise direğine dönmüş ensesi. Baksana herif kart çoban köpekleri gibi nasıl da biçimli geziyor.' "(Tatar Ramazan: 150)

Koğuştaki mahkûmlar izlediklerinden keyif alırken, Ali Çavuş, Ahmet'in sözlerine kulak asmayarak ona şöyle cevap verir:

"Ahmet olanca mahkûmu Ali Çavuş'a güldürdü. Gardiyan Ziya'nın yalancıkdan suratı asıldı ama bu konuşmaları hoşlanarak dinlediği belliydi. Ali Çavuş durumu umursamaz görünmek istiyor fakat boşuna gayret, içinin kızgınlığı

ister istemez dışına vuruyordu. Deli Ahmet'i kısıdan bir cevapla savmak istedi. Öksürdü sesine heybet verdi:

'Hadi ulan koca köpek dedi, ben sana uymam. Davul bilem dengi dengine demiş. Senin gibi neceleri benim kapıma çoban durmak istedi de yüzüne tükürmeden kovdum. Allah seni eksik yaratmış oğlum. Sana uysam, seni bırakırlar bana gülerler.'
 "(Tatar Ramazan: 150-151)

Mahkûmlar arasındaki bu tartışma iyice alevlenir. Ahmet, Ali Çavuş'a karşı onu aşağılayarak konuşur ve fakir mahkûmların tayınını ellerinden almakla eleştirir:

"Atışma kızıyordu. Deli Ahmet usul usul Ali Çavuş'a yanaştı. Sol elini kılı karnını örtemeyen pantolon kemerine sokmuş, sağ kolunu iri bir dal gibi kaldırıp havaya yumruğunu hızla yere savurmuştu. Gözleri, içinde yeşil ağaçlar sallanan cam gibi. Yüzünü tiksintiyle buruşturup hücumu geçti:

'Bütün arkadaşlar senin ne mal olduğunu bilir ya Ali Çavuş dedi, ben gene de söyleyeyim, şu senin konuştukların vallaha da yalan, billâha da yalan. Eğer sen dışarıda on para yüzü gördüysen kısa kesilmiş bıyıklarını tuttu aha şunlar anamın a..... bitsin.'

Ahmet biraz daha yanaştı, çevresini açıkladığı oyuna iyice inandırmak istiyordu:

'Bi de şöyle konuşalım kızmak yok bak Ali Çavuş, dedi. Giresonlu fakir Ali'yi sen öldürmedin mi?'

İş amma da derinlere gitti. Ali Çavuş Ahmet'e bulaştığına şimdiden pişman olmuştu. Kara, yuvarlakları iri tespini bir daha ve bu sefer hırsıyla çekti. Ahmet pervasız devam ediyordu:

Beş lira borç verdin herife dedi, Gidi imansız gidi, üç ay tayınını aldın. Fayız, sonra fayızın fayızı, adam sarı mum gibi aktı gitti. Ona benzer nicelerin çulunu alır, adamı sahipsiz hayvanlar gibi cis cıbil kuru tahtanın üstünde korsun. Mahkûmun evinden gelen bir kaşık yağa tenezzül edersin. Neden? Çünkü mahkûmun eline üç kuruş verip sözüm, yabana kendine merkep gibi bağlamışsın. Sana artık kim

dokunabilir? Tabii Simitçi döğülecek. Sen bıçak taşırsın. Canın ister gecenin on ikisinde kalkıp saz çalarsın, fıkaranın tatlı uykularını haram edersin. " (Tatar Ramazan: 151-152)

Tatar Ramazan adlı eserdeki *Şükürler Olsun* adlı hikâyede koğuş ağalarından olan Kerem Ağa, mahkûmların tayınlarına el koymaktadır. Kerem Ağa bu işlerini Tokatlı Ali adındaki mahkûm aracılığıyla gerçekleştirir. Ali de mahkûmlara kumar oynatıp onları borçlu konumuna düşürür ve parası olmayan mahkûm da elindeki tek geliri olan tayınını ona verir. Simitçi Emin de zorla kumar oynatılan ve borçlu bırakılan bir mahkûmdur. Aç kalan Emin, çareyi müdüre durumunu bildirmekte bulur. Yazar, müdür ve Emin arasında geçen konuşmayı şöyle aktarır:

" Neymiş bu pusula anlat bakalım!" 'Üç gündür tayınımı yemedim Müdür Bey.' 'Peki, revire neden gitmedin, hasta mısın?' 'Hayır, Beyim, bizim dairede bir adam var. Adı Tokatlı Ali. Kerem Ağa'nın adamı. Tayınımı zorla çekip alıyor. Kumar kumar dediler. Oynamayanlara yan bakıyorlardı. Ben de girdim postaya oynadım, neyim varsa verdim. Şimdi de tayınıma el attılar. Beni yoktan yere borçlandırıp tayınımı aylık olarak kapattılar. Biz fakiriz Beyim, bir tayın var besleyici onu da kaybedersek ne yaparız?'

Müdür gülümsedi:

'Hayatın bunun için mi tehlikede?'

'Evet Beyim.'

Bu kadar perişan bir adamda bu kadar düzgün bir anlatım. Müdür şaşırmişti dinlerken. Simitçi ayrılırken bir noktayı iyice belirtti.

'Rica ederim Beyim' dedi, 'Benim tayınımı kurtarın, hayatımı kurtarmış olacaksınız.' "(Tatar Ramazan: 173)

Simitçi Emin derdini müdüre bildirmiş fakat müdür çözüm aramak yerine işi koğuş ağalarından olan Kerem Ağa'ya teslim etmiştir. Tokatlı Ali, zaten Kerem Ağa'nın adamıdır ve Kerem Ağa da adamını koruyacaktır. Suçlu konumuna düşen Emin, müdürden bir yardım göremeyince işini kendi halletmeye çalışır. Yine bir

tayın sırasında kendini hazırlar ve Ali'yi boğazından şişler. Böylece mahkûmların arasındaki huzursuzluk kan dökmeye kadar taşınır. Ali'nin ve Kerem Ağa'nın adamları bu durum karşısında sessiz kalmazlar ve Emin'in üzerine yüklenirler. Yazar, yaşananları şöyle anlatır:

"Simitçi binden bir kaybetse bunu rahatça sineye çekebilirdi. Fakat birden bir çıkınca ortada hiç bir şey kalmıyordu. Bu şartlar içinde Emin'in ölüm kalım meselesi ancak tayın ambarının başında hallolabilirdi. Simitçi kargaşalıkta, habersizce şöyle bir süzdü Tokatlıyı ve farkında olmayarak turnağından tepesine kadar bir titreme sardı vücudunu. Mahpushanelerde sık sık görülen kanlı bir hesap anıydı bu. Simitçi: 'Bir defa vurmali, dedi içinden, bir defa vurmali ve bu duygusuz canavar başı yere düşürmeli.' Simitçi bu sefer elini tayına değil de beline attı. Nam olacaktı gelmişe geçmişe şayet kelle yere düşerse. Bileğindeki kuvvet hâlâ yeterdi buna. Lâkin elindeki sivri, uzunca bir şişti nihayeti. Delebilir, derince delebilir fakat kesemezdi. Kasaplarda bile çeşitli satırlar vardı.

Simitçi şişini çekti. Aç kurt gibi uludu ansızın: 'Dur ulan ibne!' dedi, parçalayıp havayı 'Her namussuzun vereceği bir hesap vardır!' Ortalık bir karıştı. Kalabalık aralandı. Teke tek bıraktılar Tokatlı ile Simitçi'yi. 'Vuruldum!' diyebildi Tokatlı, soluya soluya yorgun düştü yere. Şiş boynuna saplanmış, delik hortum gibi kan fışkırtıyordu. Küfenin biri devrilmiş. Simitçi'nin yiyemediği ekmekler yere saçılmıştı. Tokatlı'nın kanıyla kızıla boyanan ekmekler, tek tek hepsi, kanlı dramın konuşmayan şahidi idi." (Tatar Ramazan: 178-179)

Simitçi Emin, bir şiş darbesiyle ekmeğine kavuşacağını düşünmektedir. İlk hamlesinden sonra kaçmaya başlar:

"Bir ekmek için bir darbe yeterdi besbelli. Simitçi etrafını saran kalabalığın şaşkınlığından faydalanıp sola çark ederek, mapushane bahçesinin dip tarafına doğru hızla kaçmaya başladı. Bir köşe mi arayacaktı kim bilir, sırtını vermek için. Ümitsiz bir çıkıştı belki de yaptığı. Tokatlı'nın tâ Kerem Ağa'ya dayanan geniş bir teşkilâtı vardı. Yanında koyacaklar mıydı bakalım yaptığını. Üzerine gelirse tek başına karşı koymak çok zor olacaktı. Kalıyordu üç beş mahkûmun bıçaklarını çekerek onu koruması. Bu da hiç beklenmez, fakir bir Simitçi için elini ateşe

sokmazdı. Bir de gardiyanlar vardı ama ateş kesilmeden onlar da çıkmazlardı meydana.

İlk darbede şansı yaver gitti ama kaçıışı böyle olmadı işte. Bir taş takıldı ayağına ve yüzükoyun uzandı Simitçi. Bu geçen zamanda hasım taraf toparlanmış ve yeni bir yol tutturmuşlardı kendilerine. Ekmek alım satımı durmuş can pazarı başlamıştı şimdi de. Birden anlaşılmıştı ki Simitçi Emin isimli bir zibidi, Kerem Ağa'nın, Tokatlı Ali'nin kurduğu düzene bıçak çekmişti. Buna cevap verilmezse teknil mağdurlar artık onların üzerine yürüyebilirlerdi ve kendisine kanlı bir dönemeç çizen bu akışı durdurmak belki de mümkün olmazdı." (Tatar Ramazan: 179-180)

Tatar Ramazan adlı eserle aynı adı taşıyan hikâyede Abdurrahman Çavuş'un, Ramazan'ın hapisaneye gelmesiyle huzuru kaçır. O zamana kadar olan üstünlüğünün, ağa konumunun Ramazan'la sarsılacağını düşünür. Ramazan'a karşı içten içe kin beslemekle birlikte ona karşı iyimser görünmeye çalışır. Böyle davranarak Ramazan'ın kendi hakkında iyi şeyler düşünmesini istemektedir. Yazar, Abdurrahman Çavuş'un Ramazan'a karşı davranışlarını ve onun hakkındaki düşüncelerini şöyle açıklar:

"Önce kendi ikram etmişti Ramazan'a ve lokanta tertibi yemek çıkarmıştı. İçinden 'İşte şahin avucumun içinde. Ta dışarlardan bile yemek getirttim kuşun kanadında. Yisin ve benim kim olduğumu anlatsın ve de tekerimin önüne taş koymasın. Ben adama bal da veririm zehir de. Artık ötesini kendisi bilir' diyordu.

Abdurrahman Çavuş daldan dala konuyor, iyilik ve kötülük çarpıştıyordu yüreğinde. İyi tarafı şu; hakikaten Ramazan'la yan yana gelince bir an yiğitlik geliyor üstüne, konuşmalardan zevk alıyor, kendi de anlatıyordu. Ama bir an geliyor mahpushanedeki yerini hatırlıyor, o zaman yiğitliği, cana yakınlığı değil, çıkarlarının ona dayattığı kapkara şeyleri düşünüyordu. Fakat Abdurrahman Çavuş ne yapsa çıkarlarını düşünmeden edemezdi." (Tatar Ramazan: 247)

Ramazan hapisanede her geçen gün daha fazla sevilir. Bazı zamanlar tambur çalar, mahkûm arkadaşları da keyifle onu dinlerler. Kısa zamanda Ramazan'ın

çevresi genişler. Abdurrahman Çavuş'la arası açık olan ve Kirmastılı diye anılan orta yaşlı bir mahkûm Ramazan'ın yanında yer alır. Abdurrahman Çavuş'un yanında da Akseli lâkaplı pasif bir mahkûm vardır. Abdurrahman Çavuş, Tatar Ramazan'ı kıskanır ve kendi durumuna hayıflanır. Yazar, bu durumu Abdurrahman Çavuş'un bakış açısıyla şöyle anlatır:

"Ramazan'la baş edemezken şimdi bir de tambur çıkmıştı ortaya. 'Herif de çalışıyordu bak Allah için, hakkını yimemek gerek. Tabii bu bizim milletimiz ahenge meraklı. Herifin ayakları ömründe bir çift çarık görmemiş, o bile gitmiş tambur dinliyor. Üle kılığında utan be aç pezevenk! Sora ne oluyor? Onun ismi yayılıyor tabii. Acemi çobanın kavalı gibi Ramazan ismi hep ağızlarda. Üle pezevenkler; siz hiç başka lakırdı konuşmasını bilmez misiniz? Sabah akşam Ramazan.' "(Tatar Ramazan: 258)

Abdurrahman Çavuş, bir yandan Tatar Ramazan'ı kıskanırken bir yandan da kendine onun mahkûmlarca bu kadar sevilmesinin nedenini sorar:

" Peki, bu adam nasıl yaptı bu tesiri? Bu mahkûmun beynine nereden girdi? Bunu anlamayacak ne var. Herifin hem elinde hem de dilinde. O namussuz Kirmastılı'ya da fırsat düştü. Almış bir Ramazan lafıdır ele çiçek saksısı gibi gezdirir durur. Kalıbından utan be dayı! Kıçının kılı ağarmış, mapustan çıkmana ne kaldı şurda? Ramazan lafı senin neyine? Otursana kıçının üstüne be adam. İşte bunların hepsi Ramazan için bedava bir düdük. Öter dururlar akşam sabah.

Ramazan şuraya geledi ne yapmış Allah aşkına? Tutmuş bir kedinin ayağına mı basmış? Yok, yoğusam bir direm kan mı dökmüş? Hepsi laf. Bir iki tıngırtı, sona gelsin hikâye. Şurada şöyle yapmış, burda da böyle yapmış. Ama böyleliğinen adam işini yörüdüyor aferim. Ya bizim Akseli ne yapıyor bu arada? Ne yapacak hazreti Ali'nin beygir çobanı gibi zöm zöm dolaşıp durur. O adam olsaydı Ramazan adım mı atabilirdi. Fakat herifte bir kabiliyet yok ki ver yisin ört uyusun. " (Tatar Ramazan: 258-259)

Tatar Ramazan adlı hikâyede Abdurrahman Çavuş, Ramazan'a karşı içten içe kin beslemektedir. Onun hapishaneye gelmesiyle kendi itibarı sarsılmıştır.

Mahkûmlar Ramazan'ın etrafında toplanıp kendi çevresinden uzaklaşmaya başlamışlardır. Abdurrahman Çavuş da bu duruma engel olmak için Ramazan'ı Tatar olmasıyla aşağılamaya çalışır. Farklı dilleri olduğunu ve onlardan olmadığını dile getirerek mahkûmları Ramazan'dan soğutmaya çalışır. Yazar, Abdurrahman Çavuş'un cümlelerini şöyle aktarır:

" Adamın ismine bi bakın hele dersin. Ne bu? Tatar Ramazan! Hadi bi daha söyleyelim. Tatar Ramazan. Ha şimdi tavuğun su içip de Allah'a baktığı gibi başımızı gökyüzüne kaldıralım ve düşünelim. Tatar. Tatar ne demek? Şu demek bu demek. Dini bir dili ayrı. Biz keser deriz, onlar şot der. Biz kaybettik deriz, onlar coyttuk der. Çok Tatar görmüşüz biz. Git Çukurhisar'a doğru Boyacı köy. Gel beriye Kalkanlı, bunlar hep Tatar köyleridir. Bizden ayrı bir kere bu adamlar, hiç biri Türk değil. Kalıyor ortada bir din meselesi. Arapların da biznen dini bir ama milleti ayrı. Bu da öyle işte Tatar. Hadi bi daha söylüeyelim. Tatar. İşte Akseli böyle konuşmalı. " (Tatar Ramazan: 259)

Abdurrahman Çavuş, Ramazan'ın hükmünün giderek artmasını kendisine yediremez ve bir an önce bir olay çıkarmak ister. Küçük bir sebepten kavga yaratıp Ramazan ile restleşmek istemektedir. Satı Dayı adında yaşlıca bir mahkûm, Ramazan'ın tamburunu dinler, bunu arkadaşlarına anlatır. Abdurrahman Çavuş da neler olduğunu sorar. Satı Dayı da Ramazan Ağa'nın tamburunu dinlediğini söyleyince Abdurrahman Çavuş sinirlenir ve onu tokatlar. Bu hareketiyle unutulmuş ağalık konumunu hatırlatmaya, kaybolan itibarını yeniden ortaya çıkarmaya çalışmaktadır. Abdurrahman Çavuş attığı tokatla Ramazan'ı harekete geçirmek istemektedir. Yazar, durumu şöyle anlatır:

Abdurrahman Çavuş duvar dibinde yürüdü. Bir çibanbaşı koparmak istediği her halinden belliydi. Sağına soluna kulak verdi. Baktı üç beş kişi bir yerde kümelenmiş. Satı dayı da ortalarında ateşli ateşli bir şeyler anlatıyor. Çavuş yanlarından bir daha geçti. Kulak kabarttı konuşulanlara. Satı'nın anlatırken arada bir Ramazan dediğini duydu ve birden gürlledi:

'Üle gel buraya koca bunak!'

Satı'nın Çavuş'tan hiç haberi yok. Oralarda dolaştığının da farkında değil. Kalktı yerinden kabahatini bilmeksizin süklüm püklüm geldi. Çavuş tespihini sol eline aldı ve ateş gibi indirdi tokadı. Burnundan soluyarak sordu:

Ne konuşuyon?

Bu ani yükleniş Satı'yı şaşırttı. Dili köstekli:

Hiç Aptıraman Çavuş dedi. Ramazan Ağa bize saz çalıverdi de.

Çavuşun kocaman eli Satı'nın yüzünde bir daha şakladı:

Ramazan dün geldi buraya üle! dedi. Ne zaman Ağa olmuş? "(Tatar Ramazan: 263)

Abdurrahman Çavuş, Tatar Ramazan'ı kızdırmak için yaptığı ilk hamleyle rahatlar ve oradan uzaklaşır. Satı, sebepsiz yere yediği tokadın nedenini arar:

"Abdurrahman Çavuş koydu yürüdü. Belki de felâketli günlere kapı açabilecek zamanların yaklaşmakta olduğunu haber veriyordu Satı'ya attığı tokadıyla. Biraz evvel ortalarda dolaşan gardiyan hemen kayboldu. Satı'nın ağzı kanıyordu. Çavuş'un arkasından yakındı:

'Ben sana ne yaptım ki Aptıraman Çavuş?'

Çavuş hışımla döndü:

'Yokarı goca köpek' dedi. 'Gelirsem şimdi çiğnerim alimallah! Senin kahpeliğinen pusudan ağa vurduğun devirler geçti. Şimdi devri cumhuriyet, aç gözünü. Sana Ramazan Ağa'n bi mendil versin de gözünün yaşını sil! Kirmastılı dayıya da git yarana melhem çalıversin!'"(Tatar Ramazan: 263-264)

Olayın arkasından Satı, koğuşuna yönlenirken diğer mahkûmlar sessiz olanları değerlendirirler:

"Satı sendeleyerek çaresiz yukarıya yollandı. Çıt yoktu koca bahçede. Herkes âdeta yerine mihlanmıştı. Çavuş belli ki bayrak gösteriyordu mahkûma; 'Beni

unutmayın. Ben burdayım. Ramazanlar gelir geçer. Çavuşlar yerinde kalır.' demek istiyordu." (Tatar Ramazan: 264)

Abdurrahman Çavuş, Satı Dayı'ya attığı tokadın yarattığı sükûnet ortamından keyif alır. Mahkûmlara kim olduğunu hatırlatmıştır. Zamanla doğru yolu bulacakları umudundadır. Satı Dayı'dan sonra Ramazan'ın yanındaki Kirmastılı'nın da gözünü korkutmak istemiştir fakat Akseli Ali engel olmuştur. Yazar, Abdurrahman Çavuş'un düşünceleri hakkında şunları söyler:

"Abdurrahman Çavuş hem düşünüyor bunları, tokadı attığına memnun oluyor hem de bir köşeye kısıldım nerdeyse diyerek üzülüyordu. Kimlerdi bu Tatar Ramazan'a gönüllü asker yazılanlar. Hepsi de Çavuş'un hemşerileri. Ama bunun bir sonu yok muydu? Ramazan elleri kaldırıp teslim olduğu zaman ne yapacaktı bu enayiler? Onları Kirmastılı dayı mı kurtaracaktı? Hey gidi Kirmastılı dedi Çavuş hırsla; bir ara senin de kuyruğunu keserim ben. Sende kazınacak turnak koymazdım ya o tavşan kafalı Akseli'ye dua et." (Tatar Ramazan: 270)

Abdurrahman Çavuş'un etrafa sıkça sataşması sonunda Ramazan, onun karşısına çıkmaya ve ona haddini bildirmeye karar verir. Bıçağını alır ve bahçeye iner. Diğer mahkûmlar ortalığın kızıştığını anlayarak ortalıktan çekilirler. Ramazan'ın hiddeti karşısında gardiyanlar bile korkar ve odalarına çekilirler. Abdurrahman Çavuş, olayların bu raddeye geleceğini tahmin etmemiştir, canı tatlı gelir, kimseyi gözü görmez ve kaçar. Kaçması yenilgisinin ilk adımıdır. Yazar, yaşananları şöyle anlatır:

"Ramazan ağır ağır ona doğru yürüdü. Kara taşlarda bilenmiş, ağılı bir bıçak gibi kinle baktı Çavuş'a ve belli ki kararlıydı. Bir şeyleri bölmek veya ölmek için gelmişti şu meydana. Çavuş her şeyleri anladı ve kurşun yiyecek sakağılı hayvan gibi titredi. Demek işler ta buralara gelecekti, Ramazan elini beline götürdü ve Çavuş'a beş adım kala durdu. Bu meydanın ilk defa işittiği, dam çavuşlarını titreten narasını vurdu:

'Kolla Abdurrahman Çavuş kendini!' diye bağırdı. 'Sonra Tatar Ramazan kalleşlik yaptı deme.'

Şimşek çarpmışa döndü adam. Bir, iki, üç adım geriledi. Bir o kadar daha geldi Tatar Ramazan ve gene çınlattı ortalığı:

'Kolla dedim sana. Çek sedef kakmalı bıçağını. Gafletten faydalanmak yok bizim kitabımızda.'

Kara taş gibi kala kaldı öylece, bıçağına davranamadı Çavuş." (Tatar Ramazan: 292)

Abdurrahman Çavuş, Tatar Ramazan'dan beklemediği bu çıkış karşısında şaşkın ve sessiz kalır, aldığı bıçak darbesiyle kendine gelir:

"Ramazan'ın tanıdığı yiğitlik müddeti dolmuştu. Kan gibi kabardı kini. Şu taşlaşan adam karşısında deli olmuştu. Hızla geldi ileriye. Ürperten bir fırtına gibi esmişti. Sonra iki kere kaldırıp indirdi sağ kolunu. Ağılı bıçağı şimşek gibi yandı söndü. Kavganın tadı çıkmamıştı hasım davranmayınca. Çekildi Ramazan. Boyunduruktan kurtulan acemi manda gibi silkindi Çavuş ve ona kucak açan kapı altına kaçtı. İki çizgi kan, bir de omzundan düşen gocuğu kalmıştı meydanda.

Yalnız 'Yeğen, yeğenim vurma!' diye inlemişti üç kelimedede Çavuş. Ramazan 'Seni öldürmüyorum deyyus! Bana bıçak çekmeyeni öldürmem ben. Git git leşini köpekler yesin' demişti.

Ramazan döndü elinde kanlı bıçakla bahçeyi. Sonra kavganın olduğu yere geldi harmanlayıp. Gocuk orada ama Çavuş kaçmıştı. Taktı bıçağını Ramazan kaldırdı gocuğu. Bir bıçak düştü iç cebinden sedef saplı. Çavuşun el atamadığı talihsiz bıçak. Gocuk ağasını korumuş, oldukça hafifti yaralar. Fakat Ağa emektar gocuğu koruyamamıştı."(Tatar Ramazan: 293)

Yaşanan bu olay, mahkûmları hayrete düşürmüştür. Tatar Ramazan'ın öfkesinden gardiyanlar da nasibini alır:

Mahkûmlar dehşetle seyrettiler olanları. Bahçede olanlar yerlerine mihlanmışlardı. Bir kısmı da pencerelerdeydi. Neden sonra iç kapıda başgardiyan görüldü. Asayiş iade etmek gayretindeydi. Fakat Çavuş'u vuran bıçak henüz kınına girmemişti. Ramazan uzaklarda dolaşan başgardiyanı görünce bu sefer ona parladı:

'Gir ulan odana hilekâr köpek!' dedi. 'Nereye gidiyorsun? Ben idarenin aslanını vurdum işte! Vurmazdan önce neredeydiniz? Tutun bacaklarını kıçınıza sokun şimdi!' " (Tatar Ramazan: 293)

Başgardiyân duydukları karşısında mahcup, Tatar Ramazan'ın öfkesinden endişelidir. Mahkûmların önünde duyduklarından gururu ezilmiştir fakat yine de Ramazan'a karşı ılımlı konuşmayı dener:

"Başgardiyânın otoritesi sarsılmış, mahkûm önünde iki paralık olmuştu. Aşağıdan alırsa belki de bir şeyleri kurtarabilirdi. Aman düştü yalvardı:

'Ramazan evlâdım sen insan adamsın. Seni herkesle bir tutmadık biz. Yeter gel teslim ol. Daha fazla çamura bulama bizi.'

Ok yayından çıkmış, iş işten geçmişti bir kere. Ramazan yumuşamadı. Daha bir sert çıktı başgardiyana:

'İçeri diyorum sana, baş mısın kaç mısın ne boksun? Nasıl da insan oluverdiniz bıçak meydana çıkınca? Çavuş haraç alır, kumar oynatır, zavallı bir ihtiyarı tokatlar siz meydanda yoksunuz. Öyle ya Çavuş burada iken size ne lüzum var? O dirayetli adam olmasa bu cahil milleti kim idare edecek?' "(Tatar Ramazan: 294)

Başgardiyân, Tatar Ramazan'ı sakinleştiremeyeceğini anlayınca odasına gider. Böylece Tatar Ramazan'ın öfkesinin dineceğini düşünür. Fakat Tatar Ramazan, daha da şiddetli söylenmelerine devam eder:

"Başgardiyân olaya hâkim olamayınca odasına kaçıp kapanmayı daha uygun buldu. Ramazan kanlı olayın yarattığı şaşkınlıktan faydalanarak hâlâ meydandaydı. Koyun ölüsü gibi ayağıyla itti Çavuş'un gocuğunu ve gene bağırmağa başladı:

'Hani nerede Akseli Ali Ağa? Hani kart köpeklerin dalaşması başka olur diyen Abdurrahman Çavuş'un kuyrukçuları? Ulan sizin ağa ağa diye kıçını yaladığınız dürzü hangi dağda hangi eşeği öldürdü de sıpası anırdı kaldı. Kalıbına mı tutuldunuz yoksa? Boş çuval o be! Adam olan lafının ardında durur. O çağırdı biz meydana geldik, bizi yalnız bırakıp kaçtı bu sefer.' "(Tatar Ramazan: 294)

İdamlıklar romanında Şakir Ağa, idam suçunun affedilmesinin bir çıkar yolu olarak ibadete sarılır. Onun bu davranışı mahkûmlar arasında küçük münakaşa yaratır. Bazıları, onun namaz kılıp, dua okumasını gösteriş için yaptığını düşünür. Şakir Ağa'nın köyünden olan Hüseyin adlı mahkûm da onun bu iddialar karşısında yalnız kalmaması için onu savunan sözler söyler. İsteyenin ibadet edebileceğini, kimsenin kimseye karışmaya hakkı olmadığını dile getirir. Bu hareketi, Şakir Ağa tarafından hoş karşılanacağı yerde tersi olur. Şakir Ağa, şiddetle yanıt verince Hüseyin bu sefer kızarak şöyle der:

" Canım Şakir ağa sana bir yol gösterdik iş tatlıya bağlansın deyi! Sen de inat eşşekler gibi ayaklarını diredin de diredin! Biz bilmiyoruz mu sanki senin vakti zamanında karı oynattığını? Leş gibi rakı kokardın her zaman. Şimdi kalkıp da sabahın kör karanlığında bize sofuluk satma! " (İdamlıklar: 44)

Emin, idam edilmeden önce tuzağa düşürülür. Kendisinin tanımadığı bir mahkûm Emin'e lâfla sataşır. Emin karşılık vermeyince mahkûm biraz daha ileri gider ve kavga çıkarır. Sesleri duyan gardiyan olay yerine gelir. Kavgayı çıkaran mahkûm, kendisinin suçsuz olduğunu ve kavgayı Emin'in çıkardığını iddia eder. Emin, duyduklarına şaşırır ve diyecek bir söz bulamaz. Gardiyan da Emin'in bu sakin tavrından faydalanarak onu alıp tek kalacağı hücreye götürür. Yazar, Emin ve mahkûm arasında geçen diyalogu şöyle aktarır:

"Kalabalıkla bir insan duvarı yapıp Emin'e yol vermiyorlardı. Garip bir işti bu! Emin bir, iki zorladı ama çıkamadı aradan. Serserinin biri geçti sonra önüne. Kalabalık sınıksıydı etrafında. Hepsi de karanlık bir maksatla susuyor yalnız tam önüne gerilen serseri konuşuyordu:

'Ne o Emin ağa? Bakıyorum acele ediyorsun! Hiç acele etme mapusanede gün uzundur. Sen kelleye posta çıkarmışsın çakarsın böyle dalgalardan!'

Emin daralmış, soğukkanlılığını kaybediyordu nerdeyse:

'Çekil oğlum yolundan! Nasıl işmiş bu böyle? Oturup iki lâf ettiğim bir adam mısın sen? Çekil canımı sıkma! Fena yaparım seni sora!'

Adam kolay yutulur lokmalardan değildi:

'Biraz nefes al da kendine gel be Emin ağa!' dedi. 'Burası orman değil ve zavallı bir kadın da yok senin karşında!'

Emin yan tarafa sıçradı birden ve elindeki yoğurt tasını tayın anbarının üstüne koydu. Demir parmaklıklı kapıyı açmakla vazifeli gardiyan ortalıkta görünmüyordu. Emin döndü, yolunu kesen serserinin yakasına daldı.

'Bi daha konuş bakalım orospu eniği!' dedi. 'İmüğünü koparırım senin vallah! Benim seninle bir işim var mı? Şu belâya bakın hele!'

Emin'in etrafındaki halka gittikçe daralıyordu. Pek bir iştahlı ayıran da yoktu bu kavgayı. Kavga kızışıyordu. Yalnız anlaşılmaz bir taraf vardı bu işte. Bu kavga neden? Görünüşe bakılırsa hiç bir sebep yoktu bu dalaşmaya! Ve önüne çıkan serseriyle Emin'in hiç bir alıp vereceği yoktu. Öyle ama adam gelmiş hiç yoktan "Ben belâ arıyorum!" diyordu. Ve yolunu kesiyordu. Emin yakasından çekti elini ve sonra geri itti önüne çıkan serseriyi.

'Çekil ülen dedik sana! İt gibi sırnaşıklık yapma. Ben senin gibi sokak serserisi değilim. Çekil, fena olursun sora!'

Adam kurtarmak istedi yakasını ve sesini daha da yükseltti:

'Sen de adamdan mı sayıyorsun be kendini! Kuzu kesene kasap derler! Kabadayı demezler. Kabadayılık mı satıyorsun burada bize!'

Emin bir daha hırsıyla yüklendi. Karşısındaki sendeledi. Kavgayı ayıran yoktu. Yalnız Emin'in etrafındaki kalabalığın üstünde ve anide ipleri kopmuş kuklalar gibi çemberi sıkı sıkı tutuyorlardı. İşte o anda keskin bir ses indi kalabalığın dalgalanması durdu. Serseri bu fırsatta yakasını Emin'in elinden kurtarmıştı... Sol yandaki kapıya çıkmış boylu boyunca başgardiyan, kemikli kuru yüzü keskin, onlara bakıyordu:

'Ne itişiyorsunuz orada be?' diye haykırdı. 'Hayvan pazarı mı burası? Hangi dangalak gardiyan bakıyor bu kapı altına? Nerede bu herif?'

Emin'in yolunu kesen toparlandı hemen. Emin'i göstererek yüzlü yüzlü:

'Kavgayı çıkararak budur başefendi!' dedi. 'Ben idama mahkûm oldum ve öldüm demektir ağzından afi kesiyor bize!' " (İdamlıklar: 111-112)

İdamlıklar romanının bir diğer kahramanı Yaver Bey, gazetelere ve bazı devlet büyüklerine hapis hanedeki durumlarını belirten mektuplar yazar. Bu mektupları öğrenen idarî personelin canı sıkılır. Müdür solluğu Yaver Bey'in koğuşunda alır. Mahkûmlar sinirlenen müdürü görünce korkmaya başlar ve Yaver Bey'e isteklerini yazması için yalvardıklarını unutarak Yaver Bey'in karşısında yer alırlar. Yazar mahkûmların durumunu şöyle anlatır:

"İlk görünüş kötüye yorulmuyorsa havadisler fena olacağı benzer. Paniği andıran bir hava ve dalgalanma var mahkûmda. Kurt kokusu almış bir koyun sürüsü karışıklığı. Herkes arkasındakini öne itip kendisini sipere almak istiyordu. 'Selâmet kenardadır!' Çoğu öyle düşünüyordu mahkûmun. İşin doğrusu değil de, iğrisini konuşmak icabederse, mahkûmun bu işte bir suyi taksiri yoktu. Ne ki yapılmışsa hepiciğini Yaver bey yapmıştı. Yazanda o, çizende o idi! Kalabalığın tavrına bakılınca anlaşılacak buydu..." (İdamlıklar: 308)

Mahkûmlar, müdürün konuşması karşısında paniğe kapılırlar. Kendilerine lâf gelsin istemezler. Müdürün yanında olduklarını ve Yaver Bey'in yaptıklarına onların da karşı olduklarını belirtirler. Bu davranışlarıyla Yaver Bey'i çıktığı yolda yalnız bırakırlar. Oysa Yaver Bey her şeyi onların iyiliği için istemiştir. Mahkûmlar kendi çıkarlarına göre hareket etmişler ve Yaver Bey'e sırt çevirmişlerdir. Yazar, müdür ve mahkûmların arasında geçen diyalogu şöyle aktarır:

"Herkes zoru görünce Yaver bey'i terketmişti. Kendisini bu zor anında dahi destekleyenler var idiyse de, onlar geri plâna geçmişlerdi. Demek şu oluyor ki yerli mahkûmdan bir kişi bile şöyle açıktan Yaver bey'e destek olma taraflısı değil. Müdür bey'in istediği de bu. Yaver bey'i feci bir yalnızlık içinde görüyor ve gururlanarak devam ediyor sorusuna:

'Yaver bey gazetelere hilâfi hakikat yazılar yazar mı?'

Hep bir ağızdan cevaplarlar:

'Yazar efendim yazar! Hilâfından da yazar, hakikatından da yazar. Biz kaç kere kendisine söyledik. Yaver bey, gel karıştırma ortalığı, şurada yerimizde rahatça yatalım, dedik. Ama ne var ki dinletemedik beyim... Gazeteler ganmış onun sözlerine. Güyakim bize eziyet edilirmiş. Kanun çiğnenirmiş. Hiç olur muymuş böyle şey? Zulüm nerede görülmüş? Burası gâvuristan mı? Sonra efendim kanun ne demektir? Hiç kanun çiğnenir miymiş? Yol mu bu çğnensin? Sonra gazeteleri de okuyuverdi bize! Yalandı hep o gazetelerin yazdıkları. "(İdamlıklar: 309)

Yaver Bey, karşılaştığı manzara karşısında şaşkına dönmüştür. Arkadaşları idareye yaranmak uğruna onu yalnız bırakmıştır. Şimdi koğuşundaki durum değişmiş, dost sandıkları düşmana dönmüştür. Her an tehlikeli işler yaşanabilir. Yazar, Yaver Bey'in düşüncelerini şöyle belirtir:

" Yaz Yaver emmi, bizi de yaz! diyenler şimdi ağız çevirmişlerdi. Görünüşe bakılırsa, idareye yüzlü görünmek için saldırmak bile isteyenler vardı etraflarında. Yaver bey'in bıçağı yok. Korunacak bir şeyi yok. Alt tarafı elinde bir kalem. Onu da üstüne yürüyenlerin gözlerine sokacak değil ya! Öyle ama, gene de kollarını bağlayıp duramazdı. Şu anda aleyhine dönen zehirli havadan kendisini koruması lâzımdı..." (İdamlıklar: 313)

Ölüm Pusuda adlı hikâye kitabındaki *Batsın Bu Dünya* adlı hikâye İkinci Dünya Savaşı yıllarında geçer. Katil Osman adındaki mahkûm, Almanların Türkiye'yi ele geçirmesini ister, bu vesile ile hapisane kapılarının açılacağını ve serbest kalacağını düşünmektedir. Onu bu düşüncesinde yalnız bırakmayan arkadaşları da vardır. Sorgulamadan bilinçsizce bu düşüncüyü kabul ederler. Yazar da mahkûm olarak Osman ile aynı hapishanededir. Ona bu düşüncesinin yanlış olduğunu sıklıkla belirtir. Fakat Osman'ın genellikle zıt fikirleri olur, kimseyle fikir birliğinde bulunmaz. Yazar onun hakkındaki düşüncelerini ve aralarında geçen konuşmayı şöyle aktarır:

"Acı, çok acı değil mi? Üstelik de, bu çıkmaz yolda yalnız yürüyor da sayılmazdı Katil Osman; birazı açık, birazı açık-kapalı hemen de mahpushanenin yarından fazlası böyle düşünüyordu; hiç biri de bundan utanç duymuyordu.

Bizim 'ak' dediğimize O 'kara' dediği için, bizim 'yara' dediğimize, O 'para' dediği için, Katil Osman'la sık sık takışıyor, tartışıyoruz. Kısır çekişmelerdi gerçi bunlar, bir asgari müşterek'e varmak bile olanaksızdı. Öyleyken ben olanca gücümü toplayarak Ona yükleniyordum: "Osman ağa, ağzından çıkanları kulakların duyuyor mu? Sen nasıl bir pusuya doğru koştuğunun, arkadaşlarını da koşturduğunun farkında mısın? Duan kabul edilir de Alamanlar buralara kadar gelirlerse, senin hangi düşman tankının paletleri arasında ezilip kaybolacağını bilmem ama, ihtiyar anan, kardeşlerin ve sana, evde yemeklerin etsizini yiyip, etlisini getiren küçük Ferda da parçalanacak, unufak olacaktır. Biraz da bunları düşünmeğe alıştırdı kendini, biraz da bunlara yor kafanı? Sinop'ta taş taş üstünde kalmayacak Osman ağa, söyle, sen burada doğmadın mı?" diyerek çıkışiyordum.

O adamlarının hızını kesiyordu, ben gerçekleri kasap çengelleri gibi birer birer getirip boynuna asınca. Yenilir yutulur şeyler de değildir ayrıca söylediklerim." (Ölüm Pusuda: 158-159)

Hapishanede Ölüm

Cinayet işleyerek hapishaneye giren mahkûmların yanında bir de çeşitli suçlarla hapishaneye girip orada cinayet işleyen mahkûmlar vardır. Bazen de idare, mahkûmun ölümüne sebep olabilmektedir. Ceza infazı için girdikleri hapishanede mahkûmların öldükleri de olur. Korcan, *Ey Gaziler*, *Linç* ve *Tatar Ramazan* adlı eserlerinde hapishanede ölüm konusuna yer vermektedir.

Yazar, *Ey Gaziler* adlı şiir kitabındaki "Ateş Köprü" adlı şiirinde, cezasını çekip dışarı çıkan bir mahkûm gibi halen içeride olan bir mahkûm arkadaşına oradaki arkadaşlarını sorar, aldığı cevaplar birçoğunun öldüğünü belirtir:

"ATEŞ KÖPRÜ

Konuştı konuştu durdu

Şimdi garip yorgun düşünüyordu

Yaa tütün işçisi Esmer Abbas dedim?

O yırtamadı cezayı be abi öldü dedi;

Ah deme ya Topal Hasan'dan ne haber?

O da dik kavga yokuşunu tırmanamadı

Bir nicelerinin de

Aramızdan silinip silinip adı.

Ya kanlı yağmur?

Görüyorsun durmadı durmadı

Arkası dayanılmaz acılar dolu hem de;

Öyle anlaşılıyor ki yoldaş

Ateş köprüyü

Yalınayak geçme yarışı gene gündemde." (Ateşten Köprü: 24)

Linç romanında Arap Kadir, idareye karşı duruşuyla her zaman şimşekleri üzerine çekmiştir. Önce koğuş ağalarından Feti Bey'in isteğini yerine getirerek bir adamı yaralamış sonra hapishaneden kaçmıştır. Yakalanıp tekrar hapishaneye getirildiğinde akıllanacağı yerde zaman içinde idareye olan öfkesi artar ve bu sefer de müdüre bıçak çekip onu yaralar. İdare de Kadir'e kanunsuz yollardan bir ölüm hazırlamıştır. Mahkûmları örgütleyerek Kadir'e şiddet uygulanmasını sağlamıştır. Mahkûmlar taşla sopayla Kadir'in vücudunda yara almadık yer bırakmazlar. Acılar içinde kıvranan Kadir bir taş betonda yatar ve doktorun müdahalesi de fayda etmez. Kadir de hapishanede ölen mahkûmlardan biri olur. Yazar, Kadir'in mahkûmlar tarafından işkenceye maruz kaldığı sahneyi şöyle anlatır:

"Kalabalık cezbe halinde bağıırıyordu:

'Kaçma Arap! Sana meydan gösteriyoruz işte! Erkek olan sırtını dönmez bıçağa. Hani senin zehir gibi bıçağın? Çek bakalım şunu! Kozumuzu burada paylaşalım. Başımıza gıral mı kesilecektin sen ülen, orospu eniği!'

Arap tehlikenin dağ gibi peşinden yürüdüğünü gördü. Ama, gene de paniğe kapılmadı. Kararını verdi hemen. Üstü boş olduğu için onlara dönemezdi. Daire kapısına kaçmakta da hesap yoktu. Zira kapı kilitliydi. En uygunu, atölyelerden birisine dalmaktı. Şayet bu atölyede dost olan bir kimse varsa, eline birtakım alır, kendisini mutlaka bir ölümden kurtarabilirdi. En yakın, Kunduracı Konyalı Tahir usta olabilirdi. Atölyeye yerleşirken, Arabın çok yardımını görmüştü. Oraya attı beş adımda uçar gibi kendini: Nefes nefese, 'Tahir abi, beni vuruyorlar!' diye bağırdı." (Linç: 213)

Kadir, Tahir Usta'nın kendisini koruyup kollayacağını düşünürken bir hayal kırıklığı da ondan gelir. Tahir Usta, falçatasını Kadir'in göğsüne saplar:

Elinde falçatasıyla doğrulmuştu Tahir usta. Hayli iriden, tombul yüzlü bir adamdı. Ve Arabın hayatında daha bir eşini görmediği şekilde gülmüş ve kaşla göz arasında ilk falçatayı göğsüne o saplamıştı. Arap oraya girince peşinden yürüyen ölüm mangası birden durmuştu. Şimdi silahlanıp dışarıya fırlayacak olan Araba karşı yeni bir dövüş şekli tutturmak icab edecekti. Onlar kalabalık, buna karşılık Arap tek başınaydı, ama ismi etrafında yarattığı bir hava vardı. Her an yeni bir şey yapabilirdi bu adam. Ve onları şaşkına döndürebilirdi. Hele eline bir bıçak geçirebilirdi. Ölüm mangasını yerine mihlayan, bekleme ve kollamayı düşündüren de bu tehlikeydi...

Arap, Tahir'den göğsüne ilk bıçağı yiyince, biraz da can acısıyla hızla dışarıya fırladı ve daire kapısının hemen yanındaki hamama sığınmayı kurdu kafasında. Eğer içeriye dalabilirse, kendini koruyabileceğini ummuştu. Hamama doğru koştu. Ne çare ki, Arabın bu tutumu da önceden hesaplanmış, oraya da üç kişi gizlenmişti. Bıçaklarla karşıladılar. Arkadan, naralar savurarak ölüm mangası geliyordu. Arap iki elini havaya kaldırıp, hamamdan çıkan üç kişiye bıçak kapmak için bir dalış yapmak istedi. Fakat başaramadı. Bıçaklı bir insandan elde bıçak olmadan bıçak almak zordu. Ölüm mangası da yetişti ardından. Gürültü yıkıyordu ortalığı. Arabın

bıçaksız olduğu da anlaşılınca saldırı şiddetini arttırmıştı. Birkaç bıçak darbesiyle yıktılar Arabı yere. Eski bir çuval gibi yayılıverdi oraya, serilip kaldı. Artık o, korkulan kara tehlike yerdeydi. Kıpırdayamıyordu. Hiç bir şeyden çekinmeksizin vurdular vurdular. Cansız kaldığı anlaşılınca bıraktılar.

Bir de temel taşı kaldırdı içlerinden biri havaya. Arabın başını 'sarımsak' gibi ezecekti. Öbürü engel oldu bu canavarlığa:

'Üle asarlar seni sonra,' dedi. 'Daşnan baş ezmek gasittir. Bizim gavlimiz neydi? Arabı kim vurduya getirmek. Onu da yaptık işte! İsterse ezrail canını gabzetmesin.'
"(Linç: 213-214)

Tatar Ramazan adlı hikâye kitabındaki Çoban adlı hikâyede Ahmet Çoban, hastalığına yenik düşer. Tedavisi için gerekli şartlar idare tarafından karşılanmayınca Çoban daha fazla dayanamaz ve ölür. Yazar durumu şöyle ifade eder:

"Böylece her tedbir, bir başka zehir sürmüştü yaraya. Nihayet meleklerin en sevimlisi Ezrail Alehisselâm girdi araya. Bir darbede Çoban'ın kaydını dürdü. Genç, esmer başı cansız düştü yastığa... Ağzından da üç damlacık kan geldi..."

Cezaevi doktoru Hayati Bey uzun uzun seyretti manzarayı. Bu, ünlü bir şairimizin gövdeye semiz bir hindi indirip Cihangir'den fakir Üsküdar'ı seyrine benzemiyordu. Bir şeyler düğümlendi gırtlığında doktorun: 'O' dedi, Çoban'ın ölüsüne hüüzle bakarak 'Bize verecek üç damla kan bulabildi ama ne yazık ki biz ona üç kemik pirzola veremedik!..'

Çektiler kirli battaniyesini üstüne. Böylece hazin perde kapandı. El bağladılar başucunda fakir arkadaşları, hırsızlar, kanlı katiller hep ağladılar..." (Tatar Ramazan: 32-33)

Tatar Ramazan adlı eserin Temizlik adlı hikâyesinde ise müdürün temizlik hususuna abartılı derecede önem vermesiyle ölen mahkûmlar olur. İkinci Dünya Savaşı'nın yaşandığı yıllar ekonomi sarsılmıştır, insanlar aç ve sefildirler. Bu durumdan mahkûmlar da etkilenirler. Mahkûmlar, karınlarını bile doyuramazken müdürün uygulamalarıyla daha da kötü duruma düşerler. Müdür, onların temizliğini

esas alır. "Cıbıllar" diye anılan koğuşun tamamını hamama yollar, kimi kimsesi olmayan mahkûmlar güzelce yıkanır temizlenirler. Akşam yanan soba, kışın soğuk havasını ısıtamaz. Cıbıllar yorganlarının altında ısınamazlar ve sabaha kadar aralarından birkaçı ölür. Yazar, durumu şöyle anlatır:

"Ertesi gün güneş yine şarktan doğdu. Kim bilir bir zengin evinde kahvaltısını beğenmeyen bir çocuk ağlıyordu... O böyle olmasını mı istedi bilmiyoruz. Günahını almayalım. Fakat Müdür Bey'in icraatı kötü netice verdi. Cıbıllar yirmi yatıp on beş kalktılar. Bir gecede beş ölü müthiş rakam. Kurşunsuz, bombasız, isimsiz bir harb devam ediyor. Kurbanları, zehirli ot yemiş hayvanlar gibi kıvrana kıvrana ölüyorlardı." (Tatar Ramazan: 84)

Şükürler Olsun hikâyesinde Simitçi Emin de hapishanede ölen mahkûmlardandır. Emin, tayınını Kerem Ağa'nın adamlarından Ali'ye kaptırmıştır. Emin durumunu idareye bildirir fakat Emin'e yardım eden olmaz. Emin de bu sorunu kendi halletmeye çalışır. Tayın dağıtılırken Ali'ye sataşır. Çıkan kavganın sonunda önce Ali sonra da Emin ölür. Yazar, Emin'in öldüğü sahneyi şöyle anlatır:

"Sedye hastaneye yaklaştı. Hafiften bir rüzgar esiyor, uzaktan uzaktan ikindi ezanı okunuyordu. Bahar güneşi gepgenç, bulutsuz bir gökte parlamaktaydı. Ama ne yazık ki Simitçi'nin gözleri ebediyen kapanmış, güneşi görmüyordu." (Tatar Ramazan: 184)

2.1.1.8.2. Mahkûmlar Arasındaki Dayanışma

Korcan'ın eserlerinde mahkûmlar bazen de birbirlerini korurlar ve idareye karşı birlik oluştururlar. *Linç*, *Tatar Ramazan* ve *İdamlıklar* adlı eserlerde mahkûmlar arası dayanışma söz konusudur.

Linç romanında Arap Kadir ile koğuş ağası Feti Bey arasında bir yakınlaşma olur. Feti Bey, Kadir'in ekonomik durumunun iyi olmadığını fark eder. Kadir'in ailesinden gelen parası kesilmiştir. Biraz da kendini gösterme çabasında olan Kadir, Feti Bey'in hemen dikkatini çeker. Feti Bey, sevmediği bir mahkûmu korkutmak

amacıyla Kadir'i kullanır. Böylece Feti Bey'in gözüne girmeye çalışan Kadir'e de bir fırsat çıkmıştır. Kadir ile Feti Bey'in arasında geçen konuşma şöyledir:

" 'Arap! ... Sır mısın?' dedi. 'Erkek doğduk erkek öleceğiz! Sır mısın?'

Bu yaman bir soruydu. Sesi uzaklarda kalan bir şimşek gibi çaktı Arabın kafasında. Sansar gibi sessizce, içini sarsarak geçti. Çekiç gibi kalkıp indi cevabı. Sesi yeni yeni başlayan uzak bir fırtınayı andırıyordu.

'Sır'ırım.' dedi Arap. 'Sır'ırım, Feti Bey! Ser veririm, sır vermem! Kelle bizim, emir sizin.'

Durdu bir an Feti Bey sonra açıkladı:

'Orta dairenin üçüncü koğuşunda bir namussuz var, biliyorsun arslanım be biliyorsun?'

'Biliyorum!' dedi Arap.

'Hangi taşı tutup ta kaldırırsam, altından hep o namussuz çıkıyor, kanım tepeme sığıyor tabii, idarenin maşasıdır o inek.'

'Evet,' dedi Arap. *'Çakıyorum abi!'*

'Ha...' diye devam etti Feti Bey. *Oğlum, doğru dur dedik, anlatamadık. Neymiş? Vaktiyle, biz gelmeden, bu mapusanede dayı imiş. O günler artık kaldı mı ulan?... Ben bugün mapusaneyi ele almışım. Arama yapılacağı zaman, bıçak araması, müdür bana el altından haber gönderiyor: 'Yarın gece bıçak yoklamasına geleceğiz. Feti Bey tabancasını iyi saklasın, sakın savcıya karşı beni mahcup etmesin! ' diye... Ey ben şimdi bu durumdayken kalkayım o deyyusun gırtlığından tutayım, vereyim bıçağı! Sen misin arkamdan konuşan! Onun hali ne olur? Ama, gene de bana gülerler, 'Bak', derler 'şu koca Feti Bey'in yaptığı işe!' Onun için, Arap, sen şu deyyusa bir görünüver. Hem de bu senin ilk işindir, dövüşür sövüşür açılırsın.'*

Arap yürekten kabullendi:

'Sen buyur abi tek ki! Bize yol aç, erkan göster. Yollar aç bize de biz de adam sırasına girelim. Feti abi! Kanımız da aksa, evelallah ih demeyiz. İstedığın iş yarın, yarın 'sağlam'dır.' " (Linç: 20-22)

Tatar Ramazan adlı hikâye kitabındaki *Melkon* adlı hikâyede Melkon ve Hasan Kaçar'ın arasında sıkça lâf tartışmaları olmaktadır. Melkon Baba lafın altında kalmak istemeyen alingan bir yapıdadır. Hasan Kaçar da onun bu huyunu bildiğinden onu sıkça söyletmek ve kızdırmak ister. En son dominonun başında tartışan mahkûmlar, Melkon tahliye olana kadar konuşmazlar. Melkon Baba çıkacağı gün herkesle helalleşirken Hasan'ı da affeder ve aşağıdaki sözleri söyler:

" Hasan oğlum ben seni de severim. dedi. Sen iyi çocuksun. Ne var ki biraz gevezesin. Şu ağzını tut biraz! Allah seni de kurtarsın. Mahkûmlukta olur böyle şeyler. Kızgınlıkta sana karşı acı bir laf ettiysem kusuruma bakma. " (*Tatar Ramazan*: 25)

Tatar Ramazan adlı eserdeki *Hepimiz Türk'üz* adlı hikâyede Arabacı Ali, hapisanede geçim sıkıntısını yok etmek için arkadaşlarını düzenli örgütler. Cıvıl Halil kahveci, Kürt Hamo da çamaşırcı olmuştur. Sürgünler koğuşundaki diğer mahkûmlar da Ali'ye saygı duyarlar ve Ali'nin talimatlarını itiraz etmeden yerine getirirler. Mahkûmlar, müdürün Reşit Ağa'nın koğuşuna ve kendi koğuşlarına eşit davranmadığını düşünürler. Ali, kumarın yerli mahkûmların olduğu Reşit Ağa'nın koğuşunda daha canlı olmasına tahammül edemez. Arkadaşlarına bu konudaki düşüncelerini söyler ve çözüm olarak yerli mahkûmların koğuşuna göz korkutmak için baskın yapacaklarını belirtir. Sürgünler karşı gelmeden itaatle Ali'yi dinlerler. Yazar bu durumu şöyle anlatır:

"Sürgünler koğuşunda gene gizli ve önemli bir konuşma var. Arabacı Ali adamlarına yeni öğütler; yeni talimatlar veriyor. Hiç kıpırdamadan dinliyorlar onu. Bir kere kaynaşmışlar ve baş diye tanımışlar Ali'yi. Söylediklerini dinlemek bir bakıma kendi çıkarlarını da kollamak demektir. Her şeyde bir baş lâzımdı ve Ali bunu en iyi şekilde yapıyordu. Anlattığı meseleye hâkim konuşmaları ayrıca bir değer katıyordu ona. Kendisine bağlanan umutları kavileştiriyordu. Evet, sürgün arkadaşı olarak karşısına aldığı kimseler de yabana atılır şeyler değildi ama onları bir

hareket adamı haline sokmak şerefi de Ali'ye düşüyordu. O yeni planını en ince noktasına kadar açıklamış ve böyle bir planı neden ortaya attığını da gözler önüne sermek gereğini duymuştu." (Tatar Ramazan: 105)

Arabacı Ali, Reşit Ağa'nın koğuşuna baskın yapmak için fırsat kollar. Fakat Ali'nin arkadaşları bir an önce baskın yaparak bu kumarsız gidişatı durdurmak isterler. Ali, onların bu kadar acele etmelerinin gereksiz olduğunu söyler. Mahkûmlar, sabırsız olsalar da Ali'nin sözüne karşı çıkan olmaz ve doğru zamanı birlikte beklemeye devam ederler. Yazar, bu durumu mahkûmlarla Ali arasında geçen şu diyalogla aktarır:

" 'Sesin cennet haberi Ali Ağa, dediler: Yarım gün hava yetmiyor. Yata yata köstebeklere döndük. Kumar olmuyor, ortalıkta para dönmüyor. Açlıktan ölecez başka değil, bittin kırılacak! Şuna bir çare bul Aşam. Yapacağını sen bilirsin!'

Ali dağılan bıyıklarını özenerek topladı. Ümit ve merhametle yükledi bu sefer de sesini:

'Öyleyse biraz daha sabredeceksiniz, dedi. Bu işlerde acele uçuruma götürür adamı.'

Her zaman olduğu gibi bu sefer de inanarak dinlediler koğuş ağalarını. Bu puştuğu yapan, koğuşlarını kapattıran Abaza Reşit'e attılar tuttular. Biri sesini yükseltti:

Bak açık söylüyorum dedi, bana teslim etsinler şu puşt Abaza'yı alimallah dişlerimle çiğ çiğ yerim. Ne bu bee? Onlar otursun sofraya inekler gibi yesin, biz de burda kısa bağlanmış mart bızası gibi bakalım! " (Tatar Ramazan: 122)

Tatar Ramazan adlı hikâyede Abdurrahman Çavuş, hapishanenin yedi sekiz yıllık ağasıdır. Bir gün gardiyanlardan Emin Efendi, hapishaneye Tatar Ramazan adında üç hapishaneyi elinden geçirmiş, müdürlere baş kaldırmış bir sürgünün geleceğini söyler. Abdurrahman Çavuş'u bir endişe kaplar. Kimseye bir şey diyemez çünkü yılların ağasıdır, kendisini korkak göstermek istemez. Bir dostu vardır, her şeyini onunla paylaşır; Akseli Ali Ağa. Uzun yıllar birbirlerine yoldaş olmuşlardır.

Akseli Ali Ağa, daha çok dinleyici, Abdurrahman Çavuş her zaman baskın karakter olmuştur. Yazar Abdurrahman Çavuş ve Akseli Ali Ağa'nın dayanışmasını şöyle ifade eder:

"Çavuş oralı değil. Sorulanı duymazdan geliyor. Sigaralar yanıp sönüyor, yüzü duman içinde kalıyordu. Saat 12'ye varıp teknil koğuş uykuya çekilince yatak arkadaşı Akseli Ali Ağa'ya derdini açıldı. Akseli, Çavuş'un hem sağ kolu hem de başvekiliydi.

Mahpushanenin kumarı onlarda. Kahve ocağı onlarda. Gelip gidenden, girip çıkandan alınan haraç buna dahil değil. Hani yedi sekiz yıldır Allah sayesinde iyi bir ömür geçirdiler şu mahpushanede. Akseli, Çavuş'un lafına laf katmazdı. Her şeyde söz kesen Çavuş'tu. Kumanda bir elde olduğundan midir nedir pek hırlaşmıyorlardı." (Tatar Ramazan: 195)

Tatar Ramazan hapishaneye gelmeden müdürlere baş kaldırdığı, devlet memuruna bıçak çektiği haberleri gelmiştir. Bunları duyan mahkûmlar merakla birlikte ona sempati de duymaya başlamışlardır. Ramazan'ın ilk geldiği gün tanışmışlar ve dostça yaklaşımını çok beğenmişlerdir. Ramazan'ın sıcak davranışları karşısında mahkûmlar da güler yüzle yaklaşmış, onunla sohbet etmişlerdir. Yazar, mahkûmların Tatar Ramazan ile ilk karşılaşmalarını ve kaynaşmalarını şöyle anlatır:

"Umur görmüş birkaç mahkûm Ramazan'a erkânıyla yanaşıp el verdiler. Sesleri dosttu 'Hoş geldin, hoş geldin, hoş geldin...' Birçoğu da ellerini önlerinde bağlayıp karşısında durdular. Ramazan yeni arkadaşlarına yabancılık göstermedi. Işıl ışıl yanan gözleri ve babayani duruşu bunu gösteriyordu. O sarı saçlara şu mavi gözler ne kadar da uygun düşmüştü. Sanki güneşe tutulmuş tatlı mavisini çekici iki boncuk. Onu seyredenlerin gönlünde muhabbet yaratıyordu.

Karşılıklı cezalar soruldu 'Eh ne yapalım bizim de kaderimiz böyleymiş, Allah bunun da verir bir kolaylığını. Bu kara gün de biter bir gün!' denildi. Yarım yuvarlak mahkûm dizisinin ucundaki küçümencik ihtiyar Satı dayı, Ramazan'a duyduğu hayranlığı içinde saklayamadı:

'Bak hele Şu duruşa! Kalem gibi delikanlı maŐallah' dedi. 'Allah atalarına baĐıŐlasın.'

Ramazan karşısında halkalananların en ucuna baktı. Satı dayı yaŐŐa bÜyÜk, boyca kÜçük bir ihtiyar. Sevimli ve cana yakın. Őakacı bir sesle:

'Mahcup ettin bizi be dayı' dedi. 'Adamı yÜzÜne karşı methetmezler. Koltuklarımız kabarırverir sonra. Kof gurur insanın ÖlÜmÜdÜr.'

Ramazan'ın Satı'ya verdiği bu karŐılıĐa herkes boyunca güldÜ." (Tatar Ramazan: 218)

Ramazan geldiği ilk gece hapishaneye kendisi hakkında heyecanlı konuşmaları da getirmiştir. Koğuşun Önemli ve yaşlı mahkÜmlerinden Kirmastılı, Ramazan'ın ilk akŐamı kendisine yemek tepsiyi göndermiŐtir. Ramazan bu yemek karşısında biraz mahcup olur. Diğer mahkÜmler da onun bÖyle alŐakgÖnÜllÜ tavrına hayran kalırlar. O akşam Ramazan'ın koğuşunda ÖvgÜ dolu konuşmalar geÇer. MahkÜmler, Abdurrahman Çavuş'tan sonra bÖyle bir babayiğit birini gördüklerine çok sevinirler. Haklının, fakirin yanında olması onlar işin bir umuttur. Yeri geldiğinde idareye de baş kaldıran bir yapıda olmasıyla mahkÜmlerin takdirini kazanır. Kendilerini de zamanı geldiğinde savunacağını düşünürler. İdare tarafından da sevilen biri olması, Ramazan'ın Önemli Özellikleri arasındadır. Yazar, mahkÜmlerin Ramazan hakkındaki olumlu düşüncelelerini Şöyle aktarır:

"Terazinin bir kefesine basılıyor Şimdilik, Öbür kefeye konulacak Şeyin adı söylenmiyordu. Ama Tatar Ramazan'a gelince o aÇıktan yapılan Övmelerin en değişmez konusuydu. Ne göze çarpan Şeyleri varmış meğer adamın:

'İki paytonnan gelmiş arkadeş. Bak kulak ver bu sözüme iki payton. Üle yaşa be Ramazan! Edalet müfettişi misin sen?'

'Soram candırmalar yanında çok da saygılıymıŐ, yani amir gibi bir adam. Nasıl bir duruşu var gördün mü?'

'Analar neler doğuruyor bak, aynı bir koŐuya hazır at gibi.'

'Baş kardiye ni hiç sallamadı. Emir eri gibi çekildi gitti herif.'

'Aptıraman Çavuş'nan nasıl konuştular gördün mü? Hey gidi Aptıraman Çavuş; sen böyle insan gibi gülmesini de bilir miydin?'"(Tatar Ramazan: 236)

Mahkûmlar arasında Tatar Ramazan'ın fiziksel güzelliğinden ve kalbinin temizliğinden bahseden konuşmalar devam eder:

" 'Güzellik de demek ki bir Allah vergisi. Erkeğin de güzeli güzel oluyor haa!'

'Bir de çalgı asılı başucunda demek çalıp söylüyor bu adam. Kalbinde hiç bir kötülük yok.'

'Nerde bir kötü varsa Allah belâsını versin! İnsana kahir eden, hayatı zehir eden onlardır.'

'Ben haklıysam eğer hükümat adamından korkmam dedi herif, bu sözlere dikkat edin arkadeşler.'

'Oralarda kaldırıp kaldırıp atmış kumar postalarını. Yaradana kurban olayım. Ol mübarek ellerinden öpeyim.'

'Demek burada da kötü bir şeylere olur demez bu adam. Keyfi adam döğmek, anaya avrada söğmeye olur demez bu adam.'"(Tatar Ramazan: 236-237)

Haklının hakkını sonuna kadar arayan Tatar Ramazan'a umutlar bağlanır. Mahkûmlar, sıkıntılarını onun gidereceğini düşünürler:

" 'Çocuklarımızı sevemeyiz doyasıya hatırlı mahkûmlar gibi görüşük günlerinde. Belkim bu işlere de onun bi faydası olur.'

'Kardiye nlerin cebinde gezer sümüklü mendil gibi buruşmuş aylarca mektubumuz, belki bunlara da bi faydası olur.'

'Yağımız baş kardiye nin, unumuz kardiye nlerin evinde. Kendi yağımızı unumuzu kendimiz yimesini bilmez miyiz? Belki bunlara da bi faydası olur.'

'İlk yemeğini Kirmastılı dayının tepsisinde yidi. İşini bilir Kirmastılı ve de onlar kardaş gibi el ele olmalılar. Belki bize bir faydası olur.' " (Tatar Ramazan: 237)

Tatar Ramazan, Abdurrahman Çavuş'un idare tarafından korunup kollanmasına kızar. Bu yüzden Çavuş'a bahçede bıçak çekmiş, fakat Çavuş yara almadan kaçmayı başarmıştır. Bu durum idare tarafından mahkemeye taşınmıştır. Abdurrahman Çavuş, ifadesinde dürüst olmuş ve Ramazan'dan şikâyetçi olmamıştır. Ramazan'ın son derece haklı olduğunu, kendisinin yaptıklarıyla suçlu olduğunu itiraf etmiştir. Ramazan'ın kendisini öldürmek istemeyerek sadece vurmasını da yerinde bir yaklaşım olarak görür. Yazar Abdurrahman Çavuş'un mahkemedeki ifadesini kendi ağzından şöyle aktarır:

"Hayatının uçurumunu görmüş ve dehşet içinde bir an durmuştu. Şimdi biraz feraha çıkınca içine yuvarlandığı o kanlı günü katiyen unutmuyordu. Rezil bir işe tekrar başlamanın hiç bir manası olamazdı. Nitekim Ramazan'ın duruşmasında bu yeni tutumunu açıkça ve hiç oyuna sapmadan meydana koymuştu:

'Ben Ramazan'dan davacı değilim Reis Bey!' demişti yutkunarak. 'Suçun hepiciği bendedir. Ne gereği var ki edaleti oyalayalım. O bana saygı etti. Kardaş gibi davrandı. Ama ne var ki ben ona ağa gibi davranamadım. Görgümüz böyle. Bilgimiz böyle. Sonu cahillik hani. Benim sizlere doğruyu söylemem lâzım. Korkumdan değil, utancımından söylüyorum bunları ve de söylemekliğim lâzım. Çünkü Ramazan bu işin mahkemesini kendi yaptı, ilkinden her şeyleri çok güzel düşünmüş. Beni vurdu temsil, ama öldürmedi. İsteseydi öldürürdü. Hem yiğitçe habar vererekten vurdu beni. O bana canımı bağışladı. Ben de huzurunuzda ona şerefini bağışlıyorum. Demem şu ki Reis Bey, kendisinden katiyen davacı değilim.' " (Tatar Ramazan: 298)

Bu sözleriyle Çavuş, Ramazan'ı artık arkadaş olarak gördüğünü ve sevdiğini belirtir. Çavuş, Ramazan'a karşı duyduğu kıskançlıktan ve ona beslediği kinden mahcup olmuştur.

İdamlıklar romanının idam mahkûmlarından Ömer, tüm direnmesine rağmen suçsuzluğunu ispat edemediği için idama mahkûm olmuştur. Gardiyanlar onu yalnız

kaldığı hücrelerinden alıp idama götürürken kısa süreli diğer mahkûm arkadaşlarını görür ve son kez onlara seslenir. Yazar bu sahneyi şöyle aktarır:

" 'Arkadaşlar!' dedi. Sesi yorgundu artık! 'Benim kahırlı günler gören arkadaşlarım! İşte beni asıyorlar şimdi! Hakkınızı helâl edin! Ben bigayri hakkına gidiyorum arkadaşlar! Hakkınızı helâl edin!'

Kaynaştı o anda pencereler. Kederle yüklü kalın bir ses cevap verdi Ömer'e:

'Helâl olsun Ömer! Hakkımız helâl olsun! Sen eyi bir arkadaşın Ömer, biz bunu unutmuyoruz! Sabır versin Allah garip anana! Kanına girenler utansın Ömer! Allah onlara onulmaz belâler versin!' (İdamlıklar: 242)

Ömer'in bir iftiraya uğradığına arkadaşları inanır fakat idare onun cinayet işlemediğine dair hiç bir kanıt bulamaz. Ömer'in hâl ve hareketleri arkadaşlarının gözünden kaçmaz, onun gibi bir insanın katil olabileceğine inanmazlar. Yazar, onların bu düşüncesini mahkûmların ağzından şöyle aktarır:

" 'Biz yediğimiz ekmek gibi biliyoruz. Ömer'in bir suçu yoktu bu işte. O nahak yere gitti. Takıldı hükümetin zalım çarkına. Dayansın kara bahtlı anası. Yazık oldu çocuğa!...' diyorlardı." (İdamlıklar: 245)

Yaver Bey'e isteklerini yazdıran mahkûmlar, müdürü görünce onu yalnız bırakmışlardır. Fakat Yaver Bey'in **Ebazer** ve **Şeytan Hacı** adındaki arkadaşları her zaman onun yanında olmuşlar ve bunu Yaver Bey'e hissettirmişlerdir. Yazar, onların bağlılığını şöyle ifade eder:

"Yaver, Ebazer, Şeytan Hacı hep bekliyorlardı. Daha da birbirlerine kilitlemiş öylece bekliyorlardı. Bölünmemişlerdi. Bölünmelerinin kendileri için tamir edilmez bir felâket yaratacağını biliyorlardı. Dar bir boğaza gelmişlerdi şimdi. Yaver Bey'in uzun istidası üstüne şayet idare gerilerse, geniş bir nefes alacaklardı. Şayet aksi olursa bir hayli sıkıntılı günler geçireceklerdi. Bu sıkıntıların nerelere kadar uzayabileceği şimdiden kestirilemezdi..." (İdamlıklar: 307)

Ebazer ve Şeytan Hacı, bir plân yaparak diğer mahkûmlara yaptıklarından dolayı ders vermek isterler. Onlar Yaver Bey'in kadim dostlarıdır. Müdürün

karşısında yaptıklarının arkasında durmayan mahkûmlar, Ebazer ve Şeytan Hacı'nın arasında geçen sesli diyalogla yaptıkları hatanın farkına varırlar. Aslında idarenin karşısında suçlular olarak birbirlerine kenetlenmeleri gerektiğini anlarlar. Yazar, bunu Ebazer ve Şeytan Hacı'nın arasında geçen bir konuşmayla verir.

" 'Bizi dişlerine uygun sananlar yanlış hesap koymuşlar. Künyemizi beyan edelim de irmik derken taş düşmesin dişlerine. Bana İnegöl'lü Ebazer derler. Kuzuyla kuzu olurum. Canavarla boğuşurum! Yirmi sene bıçağımın gölgesinde yaşadım!'

Durdu bir an ev etrafını gözden geçirdi. Yaver'e baktı sonra Ebazer

'Kahpelikle işim yok benim! Vuruşmak isteyen varsa işte meydan burada! Vallah diyorum bak! Sana el kaldıranın ellerini kırarım Yaver bey emmi!' "
(İdamlıklar: 317)

Sonunda yaşlı bir mahkûm çıkar ve Ebazer'in haklı olduğunu, diğer mahkûmlar adına pişman olduklarını belirterek barışmalarını ister.

" 'Ebazer gardaşımızın dedikleri doğrudur!' dedi. 'Hepiciği doğrudur. Ben: Yaver bey emmi beni de yaz! demedim emme, galem tutan elin de gıymatını inkâr etmem. Siz idara zopasını kaldırdı deyi kabahat neden mahkûm arkadaşımızın olsun?'

'Hadi gelin vuruşalım? Elimize ne geçecek? İdara gelip de bir parmak bal mı çalıverecek ağzımıza? Vallah bunu heç ummayın? İdare için yol bir. Müdür diyecek ki: Köpek köpeği boğdu, idaraya da gün doğdu. İşin doğrusu şu bana kalırsa: Denizli horozunu gövdeye kim indirdiyse dövüşü de o yapsın!' "
(İdamlıklar: 318)

2.1.2. Kadın Mahkûmlar

Korcan'ın eserlerinde kadınlara sık rastlanmaz. Çünkü siyasî mahkûm olarak erkekler koğuşunda kalmaktadır. Onun eserleri, yaşadıklarından, gördüklerinden

esinlenerek yazıldığından kadın mahkûmlar yoktur. Ancak hapishanede duyduğu bir kadından *Ölüm Pusuda* adlı kitabındaki *Hasret* adlı hikâyede söz eder.

Ölüm Pusuda adlı eserdeki *Hasret* adlı hikâyede, Sevda'nın hapishaneye hangi suçla girdiği belirtilmez. Dolgun yapılı vücuduyla hareketli canlı bir kişidir. Tüm koğuşu neşelendirir. Bazan da sebepsiz yere oturup kendi kendine ağlayan biridir. Beş yıldır mahkûm olan Sevda, güzel alımlı, işveli cilveli bir kadındır. Fakat kadınlar koğuşunda olduğu için bu özelliklerini gösterebileceği kimse yoktur. İlerleyen zamanlarda Bekçi Jandarma Mustafa ile görüşmeye başlar. Gizli gizli buluşmaların sonunda Sevda hamile kalır. Başta hapishane müdürü, gardiyanı, daha sonra da ilçe halkı bu duruma hayret eder. Kadınlar koğuşundan bir kadının hamile kalması akıl ermez bir iştir. Sevda, kızı Hasret'i dünyaya getirir. Müdürün ısrarla çocuğun babasını öğrenme çabası sonuçsuz kalır. Sevda ser verir sır vermez. Yazar, Sevda'yı şöyle anlatır:

"Orta yaş çizgisini çoktan aşmış da olsa, deli rüzgârlarda yelesi uçuşan doru bir kısrak gibi, başını iki yana sallayarak, Sevda aynalara doyumsuz, hırslı gözlerle bakıyordu.

Göğüsleri inadına diri, kalçaları biçimli, oynak, bastığı yerden ses getiren, kadınlar mapusanesinin en alımlı, çalımlı dişisiydi Sevda? Arkadaşları devamlı, takılırlardı: 'Hangi istekli, kızgın kısraklarla yarıştasın? Dur aman yok mu kız, yok yok sende halâ iş var, umutlar saçıyorsun, dünyasından geçenleri bile iştahlandırıyor sun?' derlerdi. Gülerdi gülerdi o kırılan fincanlar gibi, bir hoşça, hovardaca bakar: 'Öyleyse, öyleyse, hani, hani müşterisi, neden kendi kendimize kişniyoruz?' derdi. Beş senedir yatıyordu içerde, yanık karanfil kokusunu kaybetmemek gayretinde, göz alıcı rengini korumak kaygısında. Az çok okumuş kadın, neyin ne olduğunu domuz gibi biliyor öte yandan, bir günde iki gün yaşlandığını gayet güzel anlıyor, çünkü kör olası aynalar, ona hiç acımadan böyle söylüyordu.

Bazan da oturuyor, hiç sebepsiz, uzun uzun, hiçkırta hiçkırta ağlıyordu. Sonbahar yaprakları gibi sararırdı işte o zaman, dökülür, dökülürdü. Yaşa boğulmuş gözleri kimseleri seçemez, görmez olurdu. N'apsınlar, başına toplanırlardı teker teker felâket arkadaşları, onu güzel sözlerle, sıcak deyişlerle susturmaya, avutmaya

çalışırlardı. Gerçekten içtenlikliydi hepsi de, yüzlerin iyi bir iş yapmanın gururu anlamlıydı? Diyorlardı ki: 'Ağlama, ağlama Sevda, ağlama anam be? Bizi de acılara salıyorsun, kara zamanların ömrü az olurmuş, bu günlerde geçecek, bizi de bak ağlattıyorsun?' Derlerdi. Kara bir bulut parçası gibi dağılır giderdi onun gamı, kederi. Bir de bakarsınız Sevda, berrak bir su gibi çağıldamaya başlamış, kahkahaları çınlatır tavanı, kırar geçirirdi ortalığı. Yani, bir gün öyle, bir gün böyle, bir kararda olmuyor, olamıyordu şu Sevda.

Durgun ve durulmuş zamanlarında, oturur akıllı uslu, hanım hanımcık bu taşkınlıklarının sebebini düşünür, ondaki bu dengesizliğin kaynaklarını araştırır, olmadı olmadı Allah, bir sonuca varamazdı, onun taşkınlığı nereden, nerelerden geliyordu. Bir bakıma da akıntıya kürek çekmiyor, boşluğu kılıçla kesmiyor muydu? Yahu, beş yaşında bir çocuğa sorsak bunu, gene de cevapsız kalmayız, açmazın adını koyalım. Sevda, yapısı diri, ateşli kısrak gibi bir kadın, belli ki, erkeksiz yapamıyordu. Kadın değil de, şu mapusaneye yetmiş yaşında bir moruğu gardiyan diye verseler, Sevda ona bile abayı yakmaya hazırdı, yeter ki abi, erkek olsun!" (Ölüm Pusuda: 43-44)

Bu bölümde görülmüştür ki; yazarın siyasî suçlu olarak mahkûm olmasıyla erkek mahkûmların gözlenmesi daha kolay olmuştur. Adi suçlar cinayet işleme, adam vurma- yaralama, hırsızlık, esrar çekme-satma, lâf atma gibi suçlar arasında değişmektedir. Bu suçlar arasında cinayet işleme en çok karşılaşılan eylemdir. Mahkûmlar cinayeti bazen sıradan birini öldürerek gerçekleştirirken bazen de, namus meseleleri yüzünden karısını öldürerek gerçekleştirir. Karısını öldüren mahkûmlar genellikle toplumun dayatmaları yüzünden bu suçları işlemişlerdir. Yazar, siyasî mahkûmların bakış açısıyla hapishaneleri, görevlilere, kanunları ve kanun tanımayan görevlileri de eserlerinde eleştirir.

Mahkûmlar, incelenen eserlerde genellikle karamsar bir psikolojiyle yer almışlardır. Özellikle idama mahkûm olanlar, çaresizliklerini kimi zaman tanrıya sığınarak kimi zaman aklî dengesinin bozuk olduğu taklidiyle ölümden kurtulmak istemişlerdir. Başvurdukları yollar kimi zaman işe yaramış idam cezasından

kurtulmuş, kimi zamanda çaresiz ölüme teslim olmuşlardır. Mahkûmların çok nadir olarak umut besledikleri de olur.

Mahkûmların işkence ve sopaya maruz kaldıkları olur. Yaşadıklarından ve idarenin kendilerine olan tavırlarından dolayı zaman zaman yönetime de eleştiride bulunurlar. Bu eleştirilerini bazen isyana kadar taşıyabilirler fakat bu sıklıkla karşılaşılan bir durum değildir.

Mahkûmların eğitim durumlarına bakıldığında onların eğitimsiz ya da çok az eğitim görmüş kişiler olduğu görülür. Eğitim almamış insanın suç işleme eğilimi daha fazladır. Onların cahilliği, zaman zaman mantıksız düşüncelerine sebep olmuştur.

Kuşkusuz mahkûmların haline en çok üzülen aileleridir. Mahkûm aileleri hapisanedeki evlatlarını kurtarmak için elinden geleni yapar fakat genellikle tüm çabalar sonuçsuz kalır. Suçlu, kendisine biçilen cezayı çeker.

Mahkûmlar, hapisanenin sosyal yaşam alanı olarak kısıtlı olması sebebiyle kimi zaman birbirleriyle iyi geçinirlerken kimi zaman da tartışır. Uğraşacak bir şeylerinin olmaması mahkûmların canını sıkır. Kimi zaman değişiklik olması amacıyla birbirlerine sataşır. Bu sataşmalar birbirlerine bıçak çekmeye kadar gidip birbirlerinin ölümüne bile sebep olurlar. Mahkûmların bozulan psikolojisi de etraflarındakilerle tartışmasına sebep olur. Bazen de mahkûmlar karşılına idareyi alarak kendi aralarında birlik oluştururlar. Mahkûmun halinden yine mahkûm anlar. Özgürlükleri kısıtlanmış insanlar, hapisanede benzer zor zamanlar yaşamaktadırlar. Dertlerini birbirleriyle paylaşıp rahatlamak isterler.

2.2. İDARİ PERSONEL

Bu bölümde cezaevlerinde görevliler, Genel İdarî Personel, Savcılar, Müdürler, Komiserler ve Gardiyanlar alt başlıklarıyla incelenmiştir. Yazar, hapisane konusunu işlediği *Ateşten Köprü*, *Linç*, *Tatar Ramazan*, *İdamlıklar* ve

Ölüm Pusuda adlı eserlerinde idarî personeli sıklıkla düşünceleri ve davranışlarıyla yansıtmıştır.

2.2.1. Genel İdarî Personel

Yazar, eserlerinde bazen idarî personeli, görevleri bakımından ayırmadan genel olarak anlatmıştır. Mahkûmların idarî personel hakkındaki düşüncelerini *Ateşten Köprü* ve *İdamlıklar* adlı eserlerinde dile getirir.

Korcan, *Ateşten Köprü* adlı anı kitabında da belirttiği üzere siyasî suçlu olarak bulunduğu İstanbul Polis Müdüriyeti'nde etrafını gözlemler. Orada bulunan memurları, sadece görevlerini yerine getiren insanlar olarak görür. Kendisine sorular sormakla işlerini yapıyorlar, bir de bunun için para alıyorlar. Yazar, onları şu satırlarda anlatır:

"Konuşmada havası gittikçe ağırlaşıyor, dayanılmaz bir hal alıyordu benim bakımından. Tavandan kordonla sarkıtılan, kirli bir ışık yayan elektrik lambası bir yanıp bir söniyordu sanki, bana karmakarışık çok kötü şeyler düşündürüyordu. Başıma üşüşenler şimdi bir görev de yapmış olmuyorlar, sadece kendi meraklarını gideriyorlardı, hepsi o kadar. Dikkat ediyordum, hiçbiri söylediği çuvalla sözün, bir tekinin bile doğruluğundan kesin olarak kuşku duymuyorlardı. ben de onlara yeminle karşı olduğumdan, böyle küfürlü konuşmalarla nereye varabilirdik? Halbuki onlar - saçma da olsa- konuştuıkları için maaş alıyorlar, yukardan aşağı, amirleri ne söylüyorsa, papağan gibi onu tekrarlıyorlardı. Şükür ki biz körpe göğsümüzde, ülkemizin mazlum insanları için yaralı kuş gibi çırpınan bir yürek taşıyorduk, mutluyduk." (Ateşten Köprü: 102)

Yazar, *İdamlıklar* romanında idarî personel ve mahkûmların olaylara farklı açılardan baktıklarını belirtir. Herkes olaylara kendi lehini düşünerek ve görmek istediği açıdan yaklaşır. Çünkü kanunları yorumlama şekilleri farklı farklıdır. Yazarın bu konudaki düşünceleri aşağıda belirtilmiştir:

"İdare adamlarına sorarsanız, onlar iki kelimeyle kestirme çıkarlar işin içinden: "Huzur, asayiş" yani huzur meselesi, asayiş meselesi. Konuya biraz yaklaşmayanlar belki de bilmezler. Mahkûmun ağzına yedi senede bir kaşık sıcak çorba girmeyecek. O olmazsa ne olur? Ömrünü duvarlar içinde geçiren insanların dengesi bozulur. Kanun çekilir aradan. Zor meydan alır. Bu sebeptendir ki: 'Paşa gönlünüz hiç üzülmemeli ve asayiş ne bahasına olursa olsun bozulmamalı!' der hep idare adamları..." (İdamlıklar: 250)

Yazar, idarenin mahkûm gözünde itibarını koruması için her olayı büyütmemesi gerektiğini düşünür. *İdamlıklar* romanındaki idarî personelin, Yaver Bey'in çeşitli gazetelere ve devlet büyüklerine yazdığı mektuplara göz yumması kendilerini düşündüğündendir. Eğer Yaver Bey'e engel olurlarsa iş daha da büyüyebilir, Yaver Bey kendilerini de daha büyük mercilere şikâyet edebilir diye düşünürler. O yüzden doğru olan gerektiği yerde müdahale etmektir. Yazarın, idarî personel hakkındaki düşünceleri şöyledir:

"İdare açıkça hükümet demek olduğundan, kendini ağırdan satmak zorundaydı. İdare hart hurt her meselede ortaya boy göstermemeliydi. O zaman hiç mi hiç mahkûm üzerinde bir tesiri kalmazdı. İdare ayda yılda bir görünmeliydi meydana. Ama bir kere de göründü müydü? Büyük fırtınalar gibi günlerce sürmeliydi korkusu. Ne varsa zaten yaratılacak korkudadır. Korku, kara bir bulut gibi daim durmalı mahpushanenin üstünde. O olmazsa mahkûm katiyyen idare edilemez. Mahkûm tahliye olsa bile korkuyu içinde götürmelidir. İdare edilecek insanlar ne kadar korkarlarsa o kadar faydası vardır. Böyle düşünür idare adamları." (İdamlıklar: 298)

2.2.2. Savcılar

Linç romanında Arap Kadir'in yattığı hapishanenin savcısı Cihat Bey'dir. Mesleğinin de etkisiyle sert bir mizaca sahip Cihat Bey, mahkûmlara karşı her zaman objektif yaklaşır. Onlara cezalarından dolayı acıma duygusu hissetmez. Bazı kanun

ve kuralları uygulaması gerektiğini bilir fakat o kendine göre hareket etmekten hoşlanır. Vicdanını bir kenara bırakır. Yazar, Cihat Bey hakkında şunları söyler:

"Savcı Cihat Bey, bilgili mağrur ve mütebessim, 'Hikmeti hükümet' dedi, olanlar için... Ve hemen, daktilo takırtısı gibi peşpeşe ekledi ardından: 'Çeşitli formalitelere baş vurarak, aktar terazisiyle adalet mi tartacağız hep?... Her mücrimin mülevves vücudu salben ifna edilmez. Elbette tevessül edilecek başka yollar da vardır... Ama, vicdan-ı âmme rencide olurmuş, olsun. Adalet herkesin gönlüne göre, arşınla ölçülen Amerikan bezi değildir ki... Biz, bir de yaptığımız her şeyi mutlaka halka uydurmaya mecbur muyuz a beyim? Ne saçma bir inanıştır bu?' "
(Linç: 8)

Personelin hepsi devlet görevlisi olmasına rağmen aralarındaki hiyerarşinin de etkisiyle farklı davranış sergilemektedirler. Arap Kadir, yalnız yaşadığı hücrede sıkılmaktadır. Siyasî Mahkûm da onun bu durumunu Savcı Yardımcısı Rıfki Bey¹¹⁹ ile konuşup Kadir'i arkadaşlarının bulunduğu koğuşa almalarını rica eder. Böylece Kadir, mahkûmlar arasına sokularak topluma kazandırılabilirliği düşünülür. Rıfki Bey, bu teklife sıcak bakar. Fakat Müdür Şevket Erdoğan Bey, Savcı Rıfki Bey'in sözlerine kayıtsız kalır. Siyasî Mahkûm, müdüre yaklaşır Arap Kadir'in durumunu sorduğunda müdür savcının söz hakkı olmadığını, kararın kendilerine ait olduğunu söyler. Yazar müdürün tavrını şöyle ifade eder:

"Müdür davranışıyla, siyasiyi şaşkırtmış değildi. Böyle şeyler mahpusanelerde daima olağandır; müdür ve savcı aynı kanuni düzen içinde ayrı ayrı havalara çalarlar." (Linç: 108)

Savcı yardımcısı Rıfki Bey'e, diğer kamu personellerinin aksine mahkûmun yararını gözeten, onun topluma kazandırılması için elinden geleni yapan bir kişi işlevi yüklenmiştir. Siyasînin kendisinden Arap Kadir'i yalnız yaşadığı hücrelerinden alma ricasına olumlu yaklaşmış. Ancak bir faydası olmamıştır. Yazar, Rıfki Bey'in Kadir ve Siyasî Mahkûm hakkındaki olumlu düşüncelerini şöyle aktarır:

¹¹⁹ Savcı Rıfki Bey, *Linç* romanında sayfa 107'de Savcı olarak, sayfa 144'de ise Savcı Yardımcısı olarak geçmektedir.

"İdaredeki toplantıda, hemen de en dişe dokunur sözleri savcı yardımcısı Rıfki Bey söyledi:

'İşin doğrusunu konuşmak lazım gelirse,' dedi, 'siyasi bu çıkışında haklıdır. Ben onun bu işte kötü bir kastı olabileceğine katiyen ihtimal vermiyorum. Hattâ, müdür beyi yaralamasından önce Arap Kadir'i çıkarıverseydik, atölyesine bile alacaktı. Bunu benden ısrarla rica etti. Ben de kendisine bu hususta söz vermiştim. Sonra neler döndüğünü bilmiyorum. Arap çıkarılacağı yerde daha fazla sıkıştırıldı ve durum da görüldüğü gibi berbat oldu. Şimdi biz bu karmakarışık şartlar içinde ne yapabiliriz, önce onu kararlaştırmalıyız... Ben diyorum ki vekalet harekete geçmeden önce müdür bey Arabı çıkarmalıdır. Ve bu kanunsuz duruma bir son vermeliyiz. Bence kanun yolundan sapınca ortaya tatsız meseleler çıkması da normaldir. Doğacak tepkiyi kulak arkası yapmak pek isabetli bir davranış değildir yalnız.' "

(Linç: 144)

Müdürün bu tavrı, yöneticilerin de kanunsuzluklarda bulunduğunu gösteriyor. Kendi aralarında hoş geçinmeye bakıyorlar. Hiç biri diğerine kanunlara uymayı kabullendiremiyor.

2.2.3. Müdürler

Korcan, müdürlere *Linç*, *Tatar Ramazan* ve *İdamlıklar* adlı eserlerinde yer vermiştir.

Linç adlı eserdeki Hapishane Müdürü Şevket Erdoğan Bey, üzerine düşeni yapıp fazlasına elini sürmez. Bu işleviyle mahkûmların yanında olmadığını gösterir. Yazar, müdür için şunları söylemektedir:

"Müdür bey çeşitli suçlular gördü. Bir bakışta, yaptıkları akıl alır iş değil! Peki ama, bu neden böyledir?.. Bak işte, Şevket Erdoğan Bey'in okuduğu kitaplarda yazmaz bunlar. Eh, yazmaz diye görmezden mi gelelim? Masal da değil ama, anlı şanlı olmuş işte! Karıştır müdürün kafası, ceviz kabuğu bir sandalcıkla ummandadır sanki, bir türlü çözüp içindeki düğümü geniş kıyılarına çıkamaz. Derin derin düşünür:

'Takdir-i İlahi' der içinden. Zaten işlerin bu tarafı müdür beyi, kendi deyişiyile, 'entere' etmez. O yalnız asayişin berkemal olmasıyla ilgilidir. Adam burada düzgün dursun, müdüre büyük âmirlerden söz gelmesin, sonradan yatsın, yatsın da cehenneme gitsin isterse. Onları, idare mi çağırıyor sanki buraya? Yapmasalardı, yatmasalardı..." (Linç: 30)

Tatar Ramazan adlı hikâye kitabının *Temizlik* adlı hikâyesinde **Mahmut** isimli bir mahkûm ara sıra kumar oynar. Yeni gelen müdür Mehdi Bey de hapishanede düzen ve intizam kurmak ister. Yaptığı uygulamalardan biri de Mahmut'u falakaya yatırmak olur. Küçük bir olayda mahkûma dayak hazır, ardından hücrede yalnız kalma cezaları verilir. Yazar, Mehdi Bey'in davranışlarını eleştirel bir yaklaşımla şöyle anlatır:

"Bütün bu şikâyetlerine rağmen, Mahmut bu işlerde pek de suçsuz değildi ama Müdür Mehdi Bey de hakça konuşmak lazımsa biraz aşırıya gidiyordu. Geleli bir ay olmadan bütün tecritleri doldurdu. Kapalı koğuşlarda yatanların haddi hesabı yok. Herifin elinde bir zar görülmüş. Gel! Birisi gardiyana direnmiş. Gel! Hemen her güneşir bir iki kişi jandarmayı boyluyor, orada temiz bir dayaktan geçiyordu. Müdür kırk yıldır bu işlerde bulunmuş da kanuna nizama pek aldırdığı yoktu. O, hiç fütursuz gidiyor, kanun istim gibi peşinden geliyordu." (Tatar Ramazan: 76)

Hepimiz Türk'üz adlı hikâyede hapishane müdürü, oldukça kurnaz biridir. İsmi belirtilmeyen müdür, mahkûmun yanında yer alıyor, onların dertlerine yürekten üzüyor ve onların iyiliği için elinden geleni yapıyor izlenimi vermektedir. Devlete, kanunlara, intizama bağlı olduğunu söyler. Fakat müdür, bu özelliklerin tam tersine mahkûmun yüzüne gülüp arkasından iş çevirir. Mahkûmları, falakaya yatırmalarını söyleyip dayağın orta yerinde gelir ve mahkûmu dayaktan kurtaran yumuşak yürekli müdür imajı çizer. Bu sefer suçluyla birlikte olup jandarmaya söylenmeye başlar. Yazar bu durumu şu cümlelerle ifade etmektedir:

"Mahpushane Müdürü ömür bir adamdı. Şu farafalığı da olmasa! Gün geçmez mahpushaneyi koğuş koğuş dolaşır, mahkûmlar onu uzaktan gördüler mi yavaşça: 'Tamam belâ geliyor!' diye söylenirlerdi. Müdür kısa boylu ve şişmanca. Konuşurken hindi gibi kabarırdı. Sık sık devletten, adaletten bahseder, sözü bitti mi

herkes boyun eğip tasdik etmeli. Aksini yapan olursa gözleri ateş çakararak: 'Eğ ulan başını, eşşek kafanı kırarım' derdi.

Bir punduna getirir ters giydirir şeytanlara pabucu. Öyle düzenler kurar ki kurnaz tilkiler hayretlere boğulur. Gün olur, Mevlâna gibi hoş görür, yetmişlik bir dede gibi merhametlidir. Gün olur, kızgın kurt gibi yırtar ortalığı. Mahkûmun birini apar topar jandarmaya alırlar. O el altından sinyali vermiştir çünkü. Sille tokat adam yıkılır yere. Ayaklar falakaya çekilir. Yalvarmak olur adam, suçunu sorar. İşte tam ciğeri kebab olmak üzeredir ki müdür hızla dalar içeriye. Sanki hiç haberi yokmuş gibi hayrette kalır biran. Sonra feryat feryat yıkar ortalığı. Zincir baklaları gibi dizer kocaman lafları:

'Hangi maazallahını ittiğim getirdi bunu buraya be?' der. 'Bu benim en gözde mahkûmum. Ona vuran bana vurmuş demektir! Ben adliye ile dahiliyeyi boğuşturmak istemem. Başımı belâya sokmayın! Çözün şunun ayaklarını!' Kendisi de ileriye atılır, dehşet çemberindeki adama yardım eder. Adam kurtulunca titreyerek ellerine sarılır, öper öper ağlayarak: 'babamızsın, atamızsın, merhametinin dengi yok. Vallaha ki ben köyümde bu kadar rahat değildim!' diyerek sıralar minnetini. Sonra Müdür Bey alır o mahkûmu yanına, canavarın ağzından kuzu kurtaran çoban köpeği gibi çalımla döner içeriye." (Tatar Ramazan: 86-87)

Şükürler Olsun hikâyesindeki ismi verilmeyen müdür, yeni atandığı hapisanede mahkûmlar ve idarî personel için merak uyandırır. Yazar, her insanın farklı yapıda olduğu için müdürlerin göreve bağlılıklarının da farklı olacağını düşünür:

Mapushane nizamnamesi bir, fakat her Müdürün ona verdiği mana ve çıkardığı neticeler muhtelifdir. Bu küçük zavallı kitapçığın bin türlü tefsir edildiği de görülmüştür:

Müdürlerin bazıları nizamnameyi mahkûmum günlük yaşayışıyla katiyen bağdaştırmaz, zuhurata ve şahsi tecrübelerine dayanarak keyfe göre idareye girer. Kimisi şaşmaz bir usul olarak sopayı kullanır. Kimisi de mahkûmu, astığı astık kestiği kestik kısım ağaları, mahpushane efeleri, dam çavuşları veya baş

meydancılara teslim ederlerdi. Hâkim sınıfından geldiği ve şimdiye kadar da mahpushane işlerinde bulunmadığı için yeni Müdürün nasıl davranacağı merak ediliyordu.

İlk görülen davranışlardan işin nereye varabileceğini kestirmek biraz zor. Aradan çok zaman geçmeden Müdüriyetin daktilosu sonu gelmez takırtılarla çalışmaya başladı. Pembe, açık mavi ve Beyaz kâğıtlar bir bir silindirden geçiyor, alt alta rakamlar diziliyor, madde madde emirler yazılıyor; en ince noktasına kadar her şey hesaplanıyor ve mahkûmların hayatı daha şimdiden kâğıt üzerinde şaşılacak bir manzara arz ediyordu."(Tatar Ramazan: 154-155)

Şükürler Olsun hikâyesindeki hapishane müdürü, örnek alınacak davranışlar göstermektedir. Mahkûmların ıslahı ve topluma kazandırılabilmesi için aklına gelen uygulamayı başlatmak ister. Önce koğuşların düzeni, temizliği, mahkûmların yatış kalkış saatleriyle ilgili düzenleme ardından yemekleriyle ilgili düzenlemeleri yapar. Bu kurallar mahkûmlarca uygulanmasa da müdür hevesinden vazgeçmez. Son olarak onlara İstiklâl Marşı'nı okutmak ister. Bu uygulamasıyla cezalıların millî duygularını kabartıp birlik beraberlik inançlarını pekiştirmek ister. Bu fikrini Başkâtip Kani Bey ile paylaşır. Kani Bey'den ılımlı bir cevap alamayınca müdüriyet kaleminde yardımcı olarak çalışan Adil Bey'e danışır. Adil Bey, oldukça iyi eğitim almış biridir. Bu yüzden görüşleri müdür tarafından değerlidir. Adil Bey de müdürü destekler. Onun gözünde bayrak asıp mahkûmlara İstiklâl Marşı okutmak onları eğitmek açısından son derece önemlidir. Yazar bu durumu şöyle ifade etmektedir:

" 'Siz buyurun gidin bana Adil Bey'i gönderin.' Kani Bey gitti. Müdüriyet kaleminde yardımcı olarak çalışan Adil Bey geldi. Müdürün sağ tarafındaki koltuğa teklifsizce oturdu. O, telefon şirketinin mühim bir amiri idi ve suistimalden mahkûmdu. Üç yabancı dili rahatça konuşurdu. Hülâsa bilgili adam, paralı adam, insanın dili varmaz mahkûm demeye. O bu meziyetlerini takdir eden herkes gibi Müdürdan de hürmet görüyordu. Müdür Kani Bey'den öğrenmek istediğini bir de Adil Bey'e sordu. Adil Bey Kani Bey'in tam aksi, hiç tutukluk yapmadan ve hatta gülümseyerek anlatmaya başladı:

'Hayır, Müdür Bey' dedi, 'Mahkûmlar İstiklâl Marşı söylemeyi bilmezler. Ama bu onların kabahati değil, öğretilmemiş.'

Adil Bey, Müdürün maksadını sezmişti. Biçimli ve uzun ağızlığından bir nefes çekerek konuşmasını olumlu bir doğrultuya çekti:

'Mamañih' dedi, 'Marş öğretmesi- malûmu âliniz- zor bir şey değildir. Sonra mahkûm deyip geçmeyelim, çoğu zeki ve beceriklidir.'

Müdür hararetle tasdik etti:

'Evet, ben de öyle düşünüyorum, muhakkak ki becerikli insanlardır.'

Adil Bey memnun, fikirlerine kıymet verilmesi hoş bir şey. Sigarasını talimli bir edayla çekerek rahatça devam ediyor anlatmasına:

'Madem ki İstiklâl Marşı öğretilecektir Müdür Bey, şu halde bir de bayrak lâzım. Bayraksız bu pek necip teşebbüs, bendenize yarım gibi gözükmektedir.'

Müdür Bey de Adil Bey'in bu ek teşebbüsüne yürekten katıldı:

'İsabet, çok güzel bir buluş bu. Bayrak muhakkak lâzım ve zannedirim ki bunu bizden evvel hiç bir mahpushane idaresi denememiştir. Bayrak en güzel bağdır ve heyecan kaynağıdır.' "(Tatar Ramazan: 159-160)

Yazar, *İdamlıklar* romanında Sinop Cezaevi müdürü Kenan Bey'i görevine son derece bağlı, mesleğine sadık biri olarak anlatmaktadır. Birçok mahkûm, hapisneden kurtuluşunun Kenan Bey'e bağlı olduğunu düşünür. İşlerin kanunla değil de müdürün isteği doğrultusunda yürüdüğünü sanırlar. Oysaki Kenan Bey, onların suçlarını hafifletecek, ceza yıllarını azaltacak sebepler bulmaya çalışır. Bu yüzden makamının verdiği güce dayanarak mesuliyetini ağırdan almaz. Mahkûmların dosyalarını tek tek inceler. Yazar da Kenan Bey'in bu hâl ve hareketlerine her idarî personelin sahip olmadığını belirterek onu över. Yazar, Kenan Bey hakkındaki düşüncelerini şöyle belirtir:

"Kenan beyin zaman zaman idamını isteyerek bazı mahpusların kanına girdiği doğrudur. Yalnız bu kanlı ellerini ağzına götürüp bıçak gibi yaladığı yanlışti.

Böyle bir suçlamanın gerçekle bir yakıştırmasıydı bu... O, meslek olarak işini, gözünü kırpmadan yapıyor, sonra da, okumuş bir insan olarak üzülüyor, günlerce bu işi düşünüyordu.

Böyle olmasa, sabahın beşinde makamına gelmek zahmetine neden katlansındı? Makam sahibi bir insanın güneş doğmadan dairesine gelmesi akıl alacak bir şey miydi? Kenan bey bunu yapıyordu işte. Gerçekten de o, erkenden evrakların içine gömülür ve civar vilâyetlerden kendi mahpusahnesine gelen mahkûmların dosyalarını elden geçirirdi. Usul hatası, takdir hatası arardı evraklarda. Günlerce sürerdi bu. Ve ceza muhakemeleri usulü kanununun maddeleri içinde dertlere derman olmaya çalışırdı. Ait olduğu mercilere yazılar yazar, kıyıda köşede kalmış, unutulmuş hakları meydana çıkarırdı." (İdamlıklar: 16)

Müdür, görevini lâıykıyla yerine getirirken kimseye ne eksik ne fazla davranır. Emin, idam edilmeden önce bir mahkûmun kendisine sataşması sonucu hücreye atılır. Kavgayı çıkaran mahkûm, suçtu Emin'in üzerine atarak sıyrılır. Başgardıyan, müdüre kavgayı Emin'in çıkardığını ileterek müdürü yanıltır. Başgardıyan, Emin'e acıyarak vakit geçirmesi, çalışması için bir iş vermiştir. Ama Emin, bunu kıymetini bilmeyerek kavgaya çıkarmıştır. Müdür de bu durumdan başgardıyanı sorumlu tutarak ona kızar. Müdür, suç işleyene asla taviz verilmemesini yoksa o insanın tekrar suç işleyeceğini düşünür. Yazar, müdürün başgardıyana verdiği talimatı şöyle aktarır:

" Ben size kaç keredir söyledim ama başfendi!" der. 'Merhameti silin şu defterden. Merhameti silin! Merhamet merhamet! İşte görüyorsunuz, her gün yeni bir maraz doğuyor bu merhametten! " (İdamlıklar: 114)

Müdür, mesleğini bile isteye seçmiş fakat olumsuz sonuçlarını hiç aklından geçirmemiştir. Mahkûmların ölümlerinde kendine düşen payı hiç düşünmemiştir. Bu durum canını sıkırsa da tedbirini elinden bırakmaz. Her fırsatta mahkûmun lehine sonuçlanacak kararlar almak ister. Yazar da, müdürün mahkûmların ıslahı için yaptığı çalışmaları oldukça faydalı bulmaktadır. Müdüre olumlu bir işlev yüklenmiştir. Yazar, müdür hakkındaki düşüncelerini şöyle belirtir:

"O müdür olmayı düşünmüş ve olmuş. Ama hiç bir zaman, bir gün gelip te kendisine adam astırabileceklerini düşünmemişti. İlk geldiği zamanlar mahkûmlara ne güzel hukuki öğütler vermiş. Zeybek oynatmayı denemiş ve sancak merasimine çıkarak istiklâl marşı bile söyletmeyi düşünmüştü. Ama bu manen yüceltmeyi düşündüğü insanlardan birini bir gün asmaya götüreceğini düşünmemişti. Ve onun bu çapraşık ruh halini, durumunu mahkûma anlatmak çok güçlü karışık da bir işti de..." (İdamlıklar: 120)

2.2.4. Komiserler

Yazar, sadece *Ateşten Köprü* adlı eserinde komiserlere yer vermiştir. Eserde Aziz Kalyoncu, Zeki Bey ve Kara Kemal adında üç komiserden bahseder. Fakat yazar, kendisine iyi davranmayan Kara Kemal'i çok tanıtmaz.

Korcan, İstanbul Polis Müdüriyeti'ne alındığında sorgusunu yapan Komiser Aziz Bey'dir. Aziz Bey, yazara karşı oldukça kaba ve sert davranır. Yazar, komiseri şöyle anlatır:

"Şimdi, bir de Aziz Bey vardı ama: Deli Aziz, kemikkıran Aziz ya da nüfus kaydına göre Aziz Kalyoncu. Biz artık iyice anlıyorduk ki, Atatürk'ü tanımamız yetmiyordu sadece bir de Aziz Bey'i tanıyacaktık. Kimdi Aziz Bey, İstanbul Polis Müdüriyeti, Birinci Şube 3. Kısım şefiydi. O da, tıpkı Atatürk'ün yürüttüğü gibi bir mücadele yürütüyordu burada, ufak bir farkla, biri milli, biri sınıfi mücadelelerin. Milli Mücadele çoktan bitmiş, sonuçlanmış, sınıfi mücadele ise en kanlı şekliyle sürüp gidiyor. Onun için göğsünü gere gere: 'Ben devletim! diyebiliyordu Aziz Bey. Demek ki o da gücünü devletten alıyor, üstün hükümlü bir kişi olarak burada bulunuyordu, yani, sınıfi mücadele kumandanıydı. Milli Mücadele kumandanı gibi açıkça çalışmıyordu yalnız, gizli, yer altında, illegal çalışıyordu." (Ateşten Köprü: 107)

Yazar, Aziz Bey'in mesleğinin gereğini tam da bilmediğini düşünür. Komiserin hukuk alanındaki bilgisini yetersiz bulur. Komiser kendine özgü karar almadan başkalarına danışmaktadır. Yazar, Aziz Bey için şunları söyler:

" Aziz Bey'i tanımak için evvela onun sözcüklerini, onları ne zaman nerede, ne anlamda kullandığını bilecektiniz -Hukuk değil. guguk okumuştun- biraz. Çakırlı kurmaylarına danışarak, düşmanlara nasıl saldıracağını burada inceden inceye planlıyor, sonra eyleme geçiyordu." (Ateşten Köprü: 107)

Korcan, müdüriyetteki Komiser Zeki Bey'in daha insafli olduğunu düşünür. Zeki Bey, Hırsızlık Masası'nda görevli olduğundan yazar ile iyi geçinir. Komiser, zaman zaman yazar ile sohbetlerde bulunur. Yazar, Zeki Bey'i şöyle anlatır:

"Hayrettir basmakalıp düşünmeyen , henüz insanlığını tam kaybetmemiş, kanunlara saygı duyan insanlar da vardı içlerinde tek tük de olsa. Komiser Zeki Bey bunlardan biriydi, klasik bir memur tipi, biraz entellektüel, mert, dobra bir havası vardı. Bir şeye kafası takılırsa amir-mamir tanımıyor, veriyor veriştiriyordu." (Ateşten Köprü: 148)

2.2.5.Gardiyanlar

Korcan, gardiyanlara *Linç*, *Tatar Ramazan*, *İdamlıklar* ve *Ölüm Pusuda* adlı eserlerinde yer vermiştir.

Linç adlı romanda Gardiyan Rüştü Efendi, müdürlükte gözü olmasıyla bilinir ve onun bu isteği ikircikli bir yapıya bürünmesine sebep olur. Günlük hayatta insanların birbirlerinin yüzlerine gülüp ardından kuyularını kazmaları hapis hane ortamında da mevcuttur. Burada yüksek makamlara erişme hırsları, insanın birbirinin eksikliğini aramasıyla başlar. Yazar, gardiyan Rüştü Efendi'yi şöyle anlatır:

"Bu adam kimdi? Jandarmadan gelme, kurnaz görünmeye çalışan, az konuşan, mahkumun daima yüzüne gülen ve arkasından en pervasız kazıkları atabilen bir adamdı. Belki bundan birçok çıkarları da vardı. Müdür kervanın başında kocaman heybetli bir deveydi ama kervanı muhakkak ki eşek sürükleyip götürüyordu. Kendisinin sürüklemesinde belki de başlıca rolü, hiç belli etmeden bu başgardiyan deyyusu oynamıştı." (Linç: 197)

Tatar Ramazan adlı hikâye kitabının *Köse* hikâyesinde Kasım Köse'nin yaşadıkları anlatılır. Köse, geçmişte Cide nüfusunda kayıtlı bir başgardiyanıdır.

Hikâyenin girişinde yazar Köse'yi tanıtmak amacıyla onun geçmişinden, görevini nasıl yaptığından bahseder. Köse kendi ağzından tutuklulara seslenir. Onları dışarı ile iletişimde bulunmamaları için uyarır ve kendisiyle iyi geçinmeleri gerektiğini öğütler. Yazar, Köse'nin ağzından şu cümleleri aktarır:

" Bakın arkadaşlar dedi, mevkufalara Kasım Köse. Biz buraya geldik, tabii maksadımız bir vazife yapmak. Sizler âli tasil görmüşsünüz. Belki büyük adam da vardır içinizde. Ben de Rüştüye de okudum. Eski yazı üzerine tasilim vardır. Şimdi burada güzel güzel geçinelim. Siz suçlu musunuz, suçsuz musunuz? Ben bunu bilmem Alâkadar da etmez hani. Kalb kırmaktan bir şey çıkmaz. Sırçaya benzer bu kalb denilen bi şey. Şimdi ben kolaylığınan birinizin kalbini kırarım. Lâkin yapması zordur. Sizler de hükümetin menettiği bir şeyleri yapmazsınız tabii. Eh işte o zaman, ben de size elimden gelen bir iyiliği yaparım... Pusula alıp verme yok dışarıya. Demirden uzadır elinizi, çocuğunuzu biraz seversiniz. İki de lâkırdı konuşursunuz eyalinizle. Yemeğinizi alıp kirli çamaşırlarınızı da verdiniz mi oldu bitti. Ne demişler? Lâmba vardır, bir de idare. Kötü bir şeylere meydan vermeyelim. Verirsek esasen yapılan bir işlerin, iyiliğin kıymeti kalmaz... " (Tatar Ramazan: 65-66)

Hepimiz Türk'üz adlı hikâyede hapishaneye yeni gelen Arabacı Ali isimli mahkûm, güçsüzlerin yanında yer alır. Karnı aç olan varsa doyurmaya çalışır. Onlara kol kanat gerer. Diğer mahkûm arkadaşlarını idareye karşı korur. Gardiyanların en ufak bir tatsızlıkta suçlular üzerinde hakimiyet kurmaya çalışmalarına baş kaldırır. Ali, suçlunun kanun adamlarının karşısında direnmesine örnektir. Kanunsuz yollarda bulunan gardiyanlar, Ali'nin gelişiyile endişelenmeye başlarlar. Yazar durumu şöyle anlatır:

"Arabacı Ali gelene kadar işler tıkrında gitmiş, gardiyanlar astıklarını asmış, kestiklerini kesmişlerdi. Biraz dişli olan hoş görülmüş, paralıdan rüşvet alınmıştı ama böyle uluorta kimse idareye karşı çıkmamıştı. Aralarında çıkan nizaların sürtüşmelerin suçlusunu gene kendi idareye suçlama payı çıkarmamıştı. Ali gelip bu 'Zagon'u değiştirecek miydi? Besbelli böyle işler de oluyormuş dünyada, yalnız hükümet mahkûma değil, mahkûm da hükümete karışabiliyormuş. Ali bunun göze sokulan mertek gibi açık örneğini vermişti işte." (Tatar Ramazan: 116)

Bazı gardiyanlar makamlarının konumuna göre mahkûmlara sert davranırken bazıları da yufka yürekli olurlar. Mahkûmlarla ılımlı konuşurlar. *Tatar Ramazan* adlı hikâyede Ramazan, efendi, büyüğünü küçüğünü bilen biridir. Çevredekiler tarafından sevilir. Hapishaneye geldiğinde gardiyan Veli de ona ısınmış ve kalacağı koğuşa götürürken babacan tavırlar sergilemiştir. Yazar, Veli Dayı'yı şöyle anlatır:

"Kapı altı gardiyanı emektar Veli dayı, adamına göre davranmasını bilir. Ramazan'ı yoklarken hiç itelemedi. Kırk yıllık ahbap gibi gülümsedi yalnız ve 'oğlu'nun nereden geldiğini sordu." (Tatar Ramazan: 217)

İdamlıklar romanındaki Ömer, işlemediği bir cinayetin bedelini kendi canıyla ödemeye hazırlanırken taş hücreye atılır. Emin gibi sakin bir yapıda olmayan Ömer, bu hücreden ve idamdan kurtulmak ister. Fakat bu isteğinde kullandığı üslubu idare tarafından hoş karşılanmaz. Ömer, suçlu konumda olmasına rağmen müdürle, jandarmayla, gardiyanla sesini yükselterek konuşur. Her fırsatta onlara minnet etmeyeceğini belirtir. Gardiyan Sıtkı Çavuş da Ömer'in asabiliğinden payını alır. Ömer kendisini hücrelerinden almaya gelen Sıtkı Çavuş'a her defasında taşla karşılık verir ve onu yaralar. Gardiyan artık vazgeçmek üzeredir ki müdürden azar işitir. İşittiği azarla birden kendisine gelir ve daha bir sinirle Ömer'in hücrelerine gider. Yazar, Gardiyan Sıtkı Çavuş'u şöyle anlatır:

"Sıtkı Çavuş çaresiz eğdi boynunu. Ve yürüdü. Müddeiumumi ağır basmıştı. O her şeyine lâf söylenmesine razı olur da, jandarmalığına iş dayandı mı işte bunu katiyyen hazmedemezdi. Jandarmalığı söz konusu olursa yürekten yaralanırdı. Neden? O daima işini severek yapmıştı da ondan.

16 sene olmuştu dile kolay, 16 sene olmuştu bu mesleğe atılabili. Nice köylerde adını besmeleyle ağıza aldırılmıştı. Bir zamanlar köy kahvelerinin başlıca konusu oydu. İsmet Paşa'nın adını bir, Sıtkı Çavuş'unu bin kere anmıştı köylü. Vallaha en azılı kaatil zanlılarını meşe odunuyla döğmüş: 'Allah bir hakkı için!' herifler 'Toprak budur! deyip üç ay yere basamamışlardı." (İdamlıklar: 236)

Ölüm Pusuda adlı hikâyeye kitabındaki *Hasret* adlı hikâyeye kadınların hapishanesinde geçen bir hikâyedir. Dolayısıyla gardiyanlar da bayandır. Sevda'nın

mahkûm olduğu koğuşun çok sert mizaçlı bir gardiyanı vardır. Yazarın adını vermeyerek ihtiyar olarak tasvir ettiği gardiyan, kadınları sürekli tersler ve onların zayıflıklarını bulmaktan keyif alır. Yazar, yaşlı kadın gardiyanı şöyle anlatır:

"Ama ama, kadınlar mahpushanesini icadedenler de, kılı kırka yararaktan, her şeyi inceden inceye düşünmüşlerdi, aşkolsun. Kurulu düzenin işleyişi neyle bozulur, erksiz yaşamaya da mahkâm edilmiş kadınların kaderi hangi kalemlerle yazılır, bunu demirden yasalara bağlamışlardı. Orada dişiler kesinlikle eski kafada gezmeyecek, haram helâl hiçbir kimseye uçkur çözmeyecekti, o kişi kırk kere Allah demiş evliya dahi olsa. Al işte, kanun ihtiyar bir kadın gardiyan vermişti başlarına, tanrı nice nice tazelerin vakitsiz canlarını alır, ama bu cadiya bir şeycikler olmazdı, o her zaman dişi bir domuz gibiydi, ona ölüm piyangosu vurmazdı. Kim bilir bu yaşa gelinceye nerelerde sürtmüş, hangi hamamların kühanında yatmış, fesatların, fitnelerin mektebinde okumuş?"

Dememiz şu ki, gardiyan karıyı, şeytanların başı olarak yaratmıştı Allah, tööbe tööbe, o durmasın tespih çeksın, dua etsın cinlerin bile akıl edemeyeceği şeyler düşünsün? Gâvur vallah bu acuzenin kökeni hiç şaka değil. Bir tane dostu, arayanı var mı bir sorun, soruşturun hele? O durmasın, şeytanların bile akıl edemeyeceği düzenler, filmler düşünsün. Namussuzdu canım Türkçesi, siz bırakın ondan ötesini. O artık ferini kaybetmiş yılan gözleri, evlerinde fıldır fıldır döner, gene de insanların boşluklarını arardı. Meselâ, Sevda bir kilo patlıcan ister ondan, tazesinden, karta kaçmamış, gönül bu her şeyi ister. Ama, o acuze karı ne yapsa beğenirsiniz? Alır getirir patlıcanı, o pis, buruşuk elleriyle doğrar doğrar içeri öyle verir. Sevda bozulur, alı al, moru mor, hırsıla sorar: 'Abla abla, ne yapıyorsun, götür ineklere ver onları ben ne yapayım?' O hiç istifini bozmaz, yaptığından geri kalmaz, önüne bakarak: 'Burası kadınlar mapusanesi?' der 'bizim de amirlerimiz var? İçerde patlıcanın nasıl yenileceğini devlet bilir? Sen kızım patlıcanı bildiğin gibi pişirmek için mapustan çıkacaksın, gidip onu keyfince yaylada yiyeceksın.' " (Ölüm Pusuda: 44-45)

Öldüren Alev hikâyesinde Hacı İbrahim adlı mahkûm, karısını keserek öldürmüş ve yazarın da mahkûm olduğu hapishaneye girmiştir. Fakat yazar, Hacı

İbrahim'in bir kuşun yaralanıp ölmesine bile günlerce ağladığından eşini öldürdüğüne inanmaz. Bir gün Hacı İbrahim'e cinayet işinin aslını sorar. İbrahim de gerçekte eşini öldürmediğini fakat hapisane ortamında kendisini öyle tanıtmamanın daha güvenli olduğunu söyler. İbrahim, belinden bıçağını eksik etmez, diğer mahkûmlara ve gardiyanlara karşı sözünü sakınmaz, kafasına göre hareket eder. Böyle davranırsa kendisinden korkacaklarını ve kimsenin kendisine zarar veremeyeceğini düşünür. Yine bu düşünceyle hücresinin kapısına oraklı çekiçli bayraklar çizmiştir. Gardiyanlar da onun bu asabi tavırlarının farkındadırlar. Başgardiyan, Hacı İbrahim'in zamanla daha büyük sorunlara yol açacağını düşünür. Arkadaşlarını örgütler, ona uygulayacakları plandan diğer mahkûmların da kendilerine pay çıkaracağını düşünür. Gardiyanlar bu teklifi kabul ederler. Kaza süsüyle İbrahim'in hücresinde yangın çıkar ve İbrahim dumandan zehirlenerek ölür. Yazar, başgardiyan ve arkadaşlarının plânını şöyle anlatır:

"Gerçekten de trisa kalkmışa benziyordu orada zaman, bu deminden araba başını almış biyerlere gidiyordu gacur-gucur. Bir var bu demir tekerleklerin altında günahsız canlılar kalır, ezilir, bir de var bu araba uçuruma yuvarlanabilirdi. İşte işte, bunun içindir ki kirli bir mahpushane gecesinin kuduz aydınlığında başgardiyan hızla yerinden doğruldu, ne zamandır hırsla çekiştirdiği sigarasını hızla fırlattı yere; tükürdü, ağzını sildi; dedi 'Arkadaşlar, davranmalıyız; ben birşeyler sezer, hisseder oldum mahkûm kuru tayınını kemirmeyi bırakıp, bizimle uğraşmamalı, uğraşmamalı. Hele ki tırnak bulup kaşınmamalı, kaşınmamalı, direnmenin ne olduğunu düşünmemeli!'"

Durdu, ekledi sonra:

'Ben derim, Hacı İbrahim'den başlayalım?' Karasız, endişeli susuyordu gardiyanlar; sadece Yusuf Baba davrandı; 'Canım, kim oluyormuş Hacı İbrahim?' dedi 'ateş olsa cürmü -cirmi- kadar yer yakar; sürelim gitsin Paşakapısı'na, varıp da pis günahına girmeyelim?' Ses yok ötekilerde; ama başgardiyan belli ki kararlı; 'Yusuf Baba, küçük kibrit çakmak yeterlidir koskoca bir samanlığı tutuşturmak için, yakıp kül etmek için; biri ölecek, bini bundan ibret alacak; böyle kurulmuş ezelden mapusane düzeni!' Gardiyanın biri öbürüne fısıldayarak soruyordu; 'Ne demek

oluyor bu?' Öbürü açıklıyordu: 'Sözün gelişi canım; aslında devlet, bitli tavuğundan bile vazgeçmez!' "(Ölüm Pusuda: 100)

2.2.6. İdarî Personelin Birbirleriyle Çatışması

İncelediğimiz eserlerde idarî personelin kendi arasında çatışması da dikkat çekici bir konudur. Yazar, idarî personelin çatışmasına *Ateşten Köprü*, *Tatar Ramazan*, *İdamlıklar* ve *Ölüm Pusuda* adlı eserlerinde yer vermiştir.

Korcan, Hırsızlık Masası'nda görevli Komiser Zeki Bey ile iyi anlaşmaktadır. Sözünün eri olan Zeki Bey, gerektiğinde idarî bir personele bir mahkûmun savunmasını bile yapar. Komünist Masası'nda görevli Giritli Ali Rıza ile Zeki Bey arasında yazar hakkında geçen konuşma şöyledir:

"Beni göstererek Giritli Ali Rıza'ya bir girişti ki dondu kaldı adam. 'Hani Beyefendi.' dedi. 'Hani bu çocuktan beklediğiniz şu sansasyon yaratacak haberler? Geberttiniz dayaktan, ama gene de bişey çıkmadı, neden, yoktu da ondan.'

Ali Rıza Bey fena bozuldu, hiç polis ağzına yakışır mıydı Zeki Bey'in ağzından çıkan sözler? Ama gene de altta kalmak istemedi, beni göstererek: 'Sabırlı ol sabırlı ol Zeki Bey.' dedi. 'Bak yakında bu hergele neler kusacak, göreceksin.' İyi ama gene de Zeki Bey tırmandığı doruktan inmek istemiyordu, çıkışmasını sürdürüyordu: 'Rıza Bey, sen galiba beni kulaklarınla dinlemiyorsun, bizim meslek artık dejenere olmaya başladı, kardeşim polis suç uyduran bir kuruluş değil, uykusuz duraksız işini kovalayan, gerçek suçluları yakalayan adamdır, siz uyuduğunuz için vatandaşa dayak atıyorsunuz. Benden bir sopa yiyen varsa gelsin yüzüme tükürsün. İşte bunun için bir komi-sercik olarak kaldım ben.' "(Ateşten Köprü: 148)

Tatar Ramazan adlı hikâye kitabındaki Köse adlı hikâyedeki Kasım Köse, hapisanede başgardıyan olarak görev yapmaktadır. Köyünün muhtarıyla bir yer davası için arası açıktır. Muhtar Köse'nin tarlasını elinden almaya kalkmış, Köse de durumu valiye bildirmiş. Tarlası elinde kalmış fakat muhtarla tartışması sürüp gitmiştir. Muhtarın izinsiz ormanda odun kestirdiğini, kendi tarlasından çaldığı

taşlarla kireç kuyusu işlettiğini belirten istidalar yazdırır. Muhtarın arkası güçlü ve geniştir. Devletin önemli dairelerinde tanıdıkları vardır. Köse, son istidasında devlet memuruna da güveninin kalmadığını, onların da muhtarın yanında olduğunu belirtmesi üzerine savcılık Köse'yi soruşturmaya alır. Yazar, Köse ve idare arasında geçenleri şöyle anlatır:

"Bak ki aksiliğe bu son istida işleri birden karıştırdı. Havalara tersine dönmüştü. Meseleler borumbok oldu. Ortalık karaçalıya döndü. 'Gel bakalım' dediler cezaevi infaz savcılığına. Çektiler Kasım Köse'yi 'Sen' dediler 'Başgardıyanlığına mı güveniyorsun? Resmî makamları fuzulen işgal ediyorsun!' ne demek bu 'fuzulen işgal?' Köse bir türlü akıl yatıramadı. Sırtı silâhli eşkiya mıydı o? Hem de hükümet makamlarını işgal. Öf, öf. Yoksa cayır cayır yakmak mı istiyorlardı onu? Fahir Ece'nin kolu ta buralara kadar uzanmış mıydı yoksa? İnfaz savcısı bas bas bağırıyordu. Kasım Köse'nin yüzüne "Ben" diyordu "Kastamonu savcısının yerinde olsam seni tevkif ettiririm. Küçük memurdan büyük memura kadar kimseye itimat kalmamış. Hangi serseriye yazdırdın bunları? Biz size mahkûmla yüz göz olmayın demedik mi?" Köse gözlerine inanamıyordu. Mahkûmun üstüne doğru yürürken ne kadar zevkle seyretmişti kanun denilen küheylanı. Şimdi kendi üstüne dönüverince Köse ürktü. İyiden şaşırıp pusulayı. Savcıya bakarak 'Şu adam' dedi kanun. 'Şu adam' dedi 'Anlı şanlı hükümet. Bu kocaman kitapların içinde adamla dalaşmaya kalksam çalıya dolanmış köpek eniği gibi bocalar dururum.'

Lâkırdıyı aşağıdan aldırdı Köse 'Ben çoluk çocuk sahibiyim mitteyim Bey' dedi. Kireç kuyusuna da Fahir Ece'yi de unutmuştuk artık. 'Bu ay ev kiramı veremedim. Bakkalın yanına varamadım. Bir kusurum varsa bu işte bağışlanmasını isterim. Biz cahil kişileriz. Amma epey hizmetim da oldu bu memlekette. Askerken Ankara Hayvan Hastahanesi nalbant kursuna iştirak ettim, birinciliğinen aldım diplomayı.' Köse safiyetle konuşmuştu bütün bu lafları ama biraz da kurnazlık etti. Diplomayı attı ortaya. Madem dünyada böyle şeyler geçiyordu. Bak ki aksiliğe gene yanlış attı Köse taşını. Bardağı taşırdı. Savcı çileden çıktı. Neredeyse sigaranın yanar yerini sokacaktı ağzına 'Neler konuşuyorsun be adam' dedi. 'Hayvan Hastanesiyle bu işlerin ne alâkası var? Burası cezaevi, eşek ahır değil. Çık dışarı, tepemi kızdırma. Sonra gel ifadeni alayım...' "(Tatar Ramazan: 71-72)

Şükürler Olsun hikâyesindeki müdür, hapishaneye gelir gelmez yeni kurallar getirir. Mevcut düzeni sorgulamadan yenilikleri uygulamaya koyar. Başgardiyân Ekrem Efendi, müdür gelene kadar hapishanenin düzeninden sorumludur. Mahkûmların ihtiyaçlarıyla o ilgilenmiştir. Yeni müdür gelince de kendisine yaptıklarına göre saygı duyulmasını bekler. Müdür, Ekrem Efendi'yi göz ardı edince, o da müdüre karşı içten içe cephe alır. Yazar, bu durumu şöyle anlatır:

"Türlü zorluklara katlanarak mahpushaneyi beş aydır Müdürsüz idare eden başgardiyân Ekrem Efendi, yeni Müdürün sağı solu tanımadan "Bu neden böyle olmuş, şu işi ne yapsak, nasıl yapsak düzelir acaba" diye sormadan bir kaleme eskiden yapılanları silip ativermesini hiç de hoş bulmadı. Müdürü dairesine bırakıp odasına dönerken gardiyanlara:

'Müdür Bey intizam istiyormuş' dedi. 'Konuştuklarını duydunuz. Herifçioğlu burayı mektep zannetti galiba!'" (Tatar Ramazan: 154)

Başgardiyân Ekrem Efendi ve Müdür Refik Dilgiç Bey arasındaki mesafe gittikçe açılır. Müdür, vereceği kararlarda danışmamakta, o da müdüre bildiklerini söylememekte kararlıdır. Çünkü müdür zaten onu dikkate almamaktadır. Bazen müdür kendisine danışacağı yerde ya müdüriyet kalemindeki Adil Bey'e ya da mahkûmlardan Kerem Ağa'ya danışmaktadır. Bir keresinde müdür koğuşları dolaşır ve mahkûmları yaşadıkları yerde gözlemlemeye çalışır. Gördüğü manzara hoş değildir. Kimi mahkûmun temizleneceği sabunu bile yoktur. Bu durum karşısında şaşkına dönen müdür, sesini çıkarmamayı yerinde bulur. Ekrem Efendi'ye sorarak kendini küçük düşürmek istemez. Yazar, müdür ve Ekrem Efendi'nin arasındaki ilişkiyi şöyle anlatır:

"Fakat aylarca bir kalıp sabun yüzü görmeyen mahkûmlar vardı. Bu nasıl işti? Bir insanın bir kalıp sabun parası olmamasını nasıl yorumlamalıydı? Her mahkûm bir aileye bağlı değil miydi? Bunlara evlerinden bakmazlar mıydı? Müdür bunları pek çözemedi kendi kendine. Başgardiyâna sormayı da pek onuruna yediremedi. Onun yanında eksikli olmak istemezdi. Bir insan bir şeyi anlamasa bile yerine göre hiç sesini çıkarmamalı ve karşısındakine arif görünmeliydi!"

"Müdür Bey, Adil Bey'le olan konuşmalarında bu hususları da öğrenmeye gayret etti. Başgardiyana bakınca Adil Bey'i kendisine daha yakın buluyordu. Refik Dilgiç, ona sorduklarını başgardiyana sormuş olsam kendimi yok yere küçük düşürmüş olurum inancındaydı. Hem Ekrem Efendi'ye bir şey sorsa, acaba herif derde derman olacak cevaplar verir miydi? Ona döşemeler neden pis dediğine bile pişman olmuştu. İsteseydi temizletirdi. Bir tahta yıkatmak için bütün çeşmeleri kuruturdu. O kerem Ağa denilen herif, Ekrem Efendi'nin ipe un sermesinden cesaret almadı mı sanki? Adil Bey işte bu bahislerde de anlayışlı konuşuyordu:

'O Kerem Ağa denilen herife Müdür Bey, bir dahaki karşılaşmanızda biraz dikkatlice bak. O'nun müthiş bir ağ kurucu, küstah, her şeyde parmağı olan mütecaviz karakterini bir görüşte iyice seçebildiğinizi zannetmem.'

Müdür biraz da mahcup:

'Evet, size hak veririm. Bu adamları elbette ki kısa zamanda tanımak mümkün değildir.' " (Tatar Ramazan: 165-166)

İdamlıklar romanındaki Ömer'in yalnız kaldığı hücrenin taşlarını tek tek çıkarması, Sıtkı Çavuş'u rahatsız eder. Çünkü Ömer, hücrene onu almak için gelen gardiyana zarar vermektedir. Sıtkı Çavuş bu durumu müddeiumumiye bildirince, kendisinin kanunları bilmiyormuş gibi hareket ettiği azarını işitir. O ki yılların gardiyandır, müdür tarafından böyle aşağılanmasını gururuna yediremez. Müddeiumumi ve Sıtkı Çavuş arasında geçen diyalog şöyledir:

" 'Şuna bakın hele! Böylesini de hiç görmedim, herif üç gün hiç durmamış köstebek gibi hücrenin olan taşını yığmış, bu adam oradan kolaylıkla çıkmaz müddeiumumi bey.' diyordu.

Müddeiumumi kızdı Sıtkı çavuşun böyle ballandıra ballandıra anlatmasına:

'Haydi o cahil, içinde olduğu durumun zaruretini kavrayamıyor. Sana da kanunu biz mi öğretelim çavuş? Bu herif tezelden oradan çıkarılmalı ve infaz geciktirilmemeli!' " (İdamlıklar: 235)

Ölüm Pusuda adlı eserdeki *Kuzu* adlı hikâyede Deli Kadir, savcının kuzusuna bakmakla görevlendirilmiştir. Kadir, bu görevin kendisine kanunlara göre verilemeyeceğini bildiği için kuzuyu kesip tüm koğuşa yedirir. Müdür, bunu öğrenince savcıya karşı mahcup olur. Savcıya durumu bildirip gerekli işlemleri uygulamak için danışır. Fakat savcı Kadir'in haklı olduğunu, kendi özel işlerini mahkûmlara yaptırmanın doğru olmadığını belirtir. Yazar bu durumu hapisane müdürü ve savcı arasında geçen konuşmayla şöyle aktarır:

"Ters- pers oluyor, Savcı önde, müdür arkada çıkıyorlardı koğuştan, Müdür bahçede soruyordu ona:

'Bunun için ne gibi bir işlem yapmamız gerek beyim?'

Savcı hemen cevapladı:

'Ha, hiçbir işlem yapmayacaksınız?'

Şaşırıp kalıyordu Müdür:

'Bir ders vermemiz gerekmez miydi, hareketsiz kalmak bir garip, neden?'

Savcı kestirip attı:

'Adam, bal gibi haklı da ondan?'

Biraz daha yürüdüler, müdür düşünüyor, savcı konuyu bağıyordu acı acı gülümseyerek:

'Şaştım kaldım doğrusu, bu kadar akıllı bir deliye ilk defa rastlıyorum?' "
(*Ölüm Pusuda: 64*)

2.2.7. İdarî Personel - Mahkûm İlişkisi

Yazar, idarî personel ve mahkûmların arasındaki ilişkiyi kimi zaman olumlu yansıtırken kimi zaman da olumsuz yansıtmıştır. Çalışmamızda bu ilişkiyi "İdarî

Personel-Mahkûm Çatışması" ile "İdarî Personel-Mahkûm Dayanışması" adı altında iki alt başlıkta inceledik.

2.2.7.1. İdarî Personel - Mahkûm Çatışması

Hapishanenin de kendine özgü kültürü vardır. Hapishane kültürü, mahkûm ve görevlileri kapsayan tutum ve davranışlar dizisinden oluşur. Mahkûmlar arasında dayanışma ve bu dayanışmanın hapishane görevlilerine karşı kullanılması hapishane kültürünün temel özellikleri arasındadır.¹²⁰

Mahkûmlar, idarenin her zaman kendilerinin aleyhinde olduğunu, onların zayıf, güçsüz durumlarından yararlandıklarını düşünmektedirler. Aralarında konumları itibariyle büyük farklar vardır. İdareciler sahip oldukları gücü, mahkûmun durumunu düşünmeden kullanmaktadırlar. Yazar, *Ateşten Köprü, Linç, Tatar Ramazan, İdamlıklar ve Ölüm Pusuda* adlı eserlerinde idari personelin mahkûm ile çatışmasına yer vermiştir.

Korcan, *Ateşten Köprü* adlı anı kitabında belirttiği gibi, İstanbul Polis Müdüriyeti'ne alındığında Komünist Masası Şefi Aziz Bey ile arasında geçen ilk konuşmasını şöyle aktarır:

"Yanaş, şöyle yanaş!"

Bankonun sol başını gösteriyordu, üç adım ileri çıktım, ona yaklaşıyor, varıp dikiliyordum orada. Sesi dik, bakışları aşağılayıcı, soruyordu ara vermeden:

'Adın ne senin?'

'Kerim efendim.'

'Soyadını da söyle soysuz herif?'

'Korcan.'

¹²⁰Halil İbrahim Bahar, "Hapishaneler, Sorunlar ve Çözüm Arayışları", *Hapishane Kitabı*, Kitabevi Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2010, s. 47.

'Korcan, morcan, Şimdi nerede olduğunu biliyor musun?

'Söylediler efendim nerede olduğumu.'

Yüzü buruŐtu elinin tersini çevirdi:

'Söylediler, möylediler yok ulan!'

'Yok yok efendim.'

'Çelik çomak oynadığın günleri unut!'

'Unutacağım efendim.'

'Nerede olduğumu biliyorum diyeceksin.'

'Nerede olduğumu biliyorum efendim.'

'Burası Birinci Şube Üçüncü Kısım.'

'Üçüncü Kısım.'

'Saat gibi çalıştıracaksın kafanı buradan sıyrılmak istiyorsan.'

'Saat gibi çalıştıracadığım.'

'Yoksa nüfus kütüğünden düşersin, defterin dürülür, esamen silinir.'

İki yanımda duran memurlar gülümsüyor:

'Esamem silinir.'

Beni getiren memurların irisine emretti Şef:

'Bu herifi oraya götür, biraz düşünsün.'

Yürüdük kapıya doğru, arkamdan sesleniyordu:

'Düşün ulan, mahalle mektebi değil burası!'

Dokuz kurda bir hurda, sinir harbi belli ki başlıyordu." (Ateşten Köprü: 83-84)

Yazar, karşısındaki idarî personele saygıda kusur etmez ve diklenmez. Şef ise makamının da gücüyle siyasî mahkûmu yerden yere vurur. Yazara düşünmesi için zaman tanınmıştır. Şef Aziz, yazarı tekrar soruşturmaya alır ve bu sefer de aralarında benzer diyalog geçer:

"Şefin sesi şiddetini koruyordu:

'Düşündün mü ulan?'

Saflığa getirip soruyordum:

'Neyi efendim?'

Yakacaktı sanki sesiyle orasını:

'Ananın bilmem nesini! Sen bilmiyor musun sanki neyi düşüneceğini?'

Elinin altındaki kağıt tomarını gösteriyordu:

'Bunlarda hep senin boklukların yazılı, hala soruyorsun -neyi- diye, bu raporları düşün.'

Polisti ama, bir taraftan da insandı nihayeti, biraz mantığı, biraz merhameti olabilirdi:

'Düşündüm efendim,' dedim.

Biraz yumuşar gibi oldu, fersude sigara kağıdı gibi, yalancı bir merhamet ürperdi yüzünde:

'Konuş öyleyse, senin yüzüne aşık mıyız? Konuş işin doğrusunu, çık git buradan, evine kavuş öyle değil mi, nedir düşündüklerin?'

Kısaca açıkladım:

'Babam, annem, kardeşim, efendim.'

Şaşırdı, böyle bir cevap beklemiyordu besbelli:

'Yedik mi ulan,' dedi, 'anani, babanı, kardeşini? Onlar yerli yerinde duruyorlar, sen asıl kendini düşün, kışında bin türlü püsürük.'

Ben merhamet çayırında otlatıyordum hala konuyu:

'Babam çok yaşlıdır ve benim yardımuma muhtaçtır, el çekersem aç kalırlar onlar. Bunu anlatmak istiyorum size, her halde yoksul bir yuvanın yıkılmasını istemezsiniz.'

O kurnazca gülümsüyordu ben sözümü tamamlarken:

'Madem öyledir de a pezevenk, kitap satın alacağına, o paraları biriktirip babana verseydin ya. Bavullarla kitap ulan, okuyup okuyup hariciyeciyi mi kesilecektin başımıza?' " (Ateşten Köprü: 95-96)

Korcan, gizli örgüt kurmaya teşebbüs etmediğini ve öyle bir amacı olmadığını belirtmesine rağmen Aziz Bey, inanmaz. Belirli zaman aralıklarıyla yazarı sorguya çekmeye devam eder. Her sorgu arasında yazar, işkenceye maruz kalır. Korcan, itirafta bulunmadıkça şefler sinirlenir. Aziz Bey ve Ali Rüştü Bey'in yazara soruları şöyle olur:

" Birinci soru Aziz Bey'den:

'Konuş ulan orospu çocuğu, nerelerde hangi yuvalarda ders aldın?'

Israrla, Türkiye Gizli Komünist Partisi demekten kaçındığı gibi, Parti'nin en alt kademesi olan 'hücre' sözcüğünü de ağzına almıyor, bunun yerine 'yuva' demekte kararlı görünüyordu. İkinci soru Ali Rüştü'den:

'KİTAP SEVENLER derneği kurarsın ha dürzü, konuş bakalım, sen maarif vekaleti misin, koca devletin okutamadıklarını sen mi okutacaksın?'

Burnundan soluyordu Giritli Ali Rıza:

'Arkadaşlar, vallah anasını Rus itmiş bunun, ulan burası Birinci Şube, oyuncak mı zannettin sen koskoca devleti!' " (Ateşten Köprü: 132)

Yazar, işkenceye maruz kalınca artık idarî personele karşı saygısını yitirmeye başlar ve eski itaatkar tavrı yok olmaya başlar. Yine bir işkence sonrası Aziz Bey'e karşı sessiz kalmaz:

" 'Ne yapıyorsun ulan?'

Doğrulmaya davrandım olduğum yerden:

'İşte görüyorsunuz, oturuyorum.'

Sertçe sürdürüyor:

'Uzun sürmeyecek bu dinlenme, onu da biliyor musun?'

Cevaplıyordum umursamaz bir tavırda:

'Bilmiyorum, gel dediğiniz yere geliyoruz, sorularınızı cevaplıyoruz, başka ne yapmamı istiyorsunuz?'

Çiy bakan gözleri gözlerimi arıyor:

'Ne o, halli halli konuşmaya başlamışsın, yediğin iki sopa mı dayılaştırdı yoksa seni? Daha dur, bu bir şey değil, görüyorsun işimiz var, senin yoldaşlarının peşindeyiz! Yarın neler olacak ama, onu bir düşün hele.' " (Ateşten Köprü: 139)

Linç romanında Arap Kadir, Feti Bey'in isteğiyle adam yaralamıştır ve müdür ceza olarak onu üçüncü dairenin bodrum koğuşuna atmıştır. Kadir, burada yatacağı ilk gece kendi kendine düşünür, annesine seslenir gibi müdüre olan hiddetini belirtir:

"Müdür denen ırzı kırık, bir kerhaneci attı beni buraya. Bunlar kötü adam be...! Beni bataklara sürüp zebun etmek istiyorlar." (*Linç*: 69)

Korcan, *Linç* romanında jandarmanın ve mahkûmların arasındaki düşünce farklılığını yansıtır. Mahkûmun ve jandarmanın hasret kaldığı şeyler farklıdır. Yazar bu farklılığı şöyle ifade eder:

Mahkum da düşünür, jandarmanın da. Ama tam birbirine zıt şeyler düşünürler. Jandarmanın iki şey, mahkum ise tek bir şey düşünür. Mahkum kararlı, fikren

saplandığı noktayı dehşetli sebatla kovan adamdır. Jandarma, memleket hasretiyle yanar çoğunca. Evinde uzaktır ama, ruhu mahkumunki gibi demir bir çemberde değildir. Elini uzatırsa, tutuverecekmiş sanır özledikleri. Onun bu aşırı sıla hasreti, vazifeyi başlayıvermesine sebep olur. Vazife ve hasreti yan yana koyunca, hasret daima ağır basar. Onun için silahını, vazife hissi gibi ağır ağır bulur bazan, duvara dayar namlusunu ve kendisi de rahat bir uykuya dalar kulesinde.

Mahkum da düşünür... Jandarmaya uymaz onun düşündükleri ve çoğu kere de jandarmanın tam zıddı şeyler düşünür. Kaçmayı, kale duvarlarını aşıvermeyi düşünür mesela. Kanuna fikren karşıdır mahkumiyeti boyunca. Onu içerde tutan her şeye karşıdır. Bir gün, en kısa yoldan, kaybettiklerine kavuşmak ister. İster ama, istemekle istediği şeye kavuşabilmek arasında daima çeşitli engeller bulunmuştur. Kaçmayı düşünen bin mahkum içinde ancak bir tanesi başarı sağlayabilmişti bu da çetin bir mesele." (Linç: 80-81)

Mahkûmlar, idareyi düşmanı olarak görmekte-dirler. İşin sonunu düşünmeden müdüre, gardiyana bıçak çekmeye kadar götürürler. Arap Kadir de yalnız kaldığı hücreye kendisini müdürün koyduğunu düşünür ve ona olan kını artar. Yazar, Kadir'in müdüre olan öfkesini şöyle aktarır:

" 'Müdür bizi filmlerde gördüğü araplara benzetiyor galiba. Vallahi beni çıkarmasın hele, tutarım imiğinden, kart çoban köpeği gibi uluturum onu!' " (Linç: 103)

Arap Kadir yalnız kaldığı hücreden dışarı çıkmak için gardiyandan kapıyı açmasını ister. Gardiyan kapıyı açmayınca Kadir, hücreye ateşe verir ve gardiyan mecbur kapıyı açar. Kadir hemen müdürün odasına gidip onu bıçakla yaralar. Bu olay tüm idarî personel arasında ve mahkûmların arasında korku ve öfke yaratır. İdare, Kadir'i Ağır Ceza Mahkemesi'ne sevk eder. Yazar, olanları şöyle anlatır:

"Yaralama olayının üstünden günler ve haftalar geçerken idare de umudunu Ağır Ceza mahkemesinin vereceği karara bağlamıştı. Katil kastından Araba sekiz sene verileceğini umuyorlardı. O zaman: 'Görsün kerhaneci diyorlardı, koskoca müdüre bıçak çekmenin ne demek olduğunu! Cezanın üzerine ceza eklensin de

anlasın, yatsın dursun. Sopadan kurtuldu ama, bakalım adaletin çarkında ne yapacak? Koca müdür vurduğu, imkanı yok yanında koymazlar. Hükümet değil bir âmirine, istedikten sonra tavuğunun gagasına bile dokundurtmaz adamı!" (Linç: 121)

Mahkeme Arap Kadir'in lehine sonuçlanır. Fakat idarî personel ile Kadir arasındaki soğuk ilişkiler ve zıtlık devam eder. Kadir, siyasî mahkûm ile konuşurken idare hakkında şunları söylemektedir:

" Şu mahkeme bile anladı abi, bana kastî davrandıklarını. Ama herifleri gene bir yola sokamadık. Mahkeme beni haklı buldu, onları haksız. Maykeme mi biliyor işin doğrusunu, yoksa bunlar mı? Hangi peygamberin ümmeti olduğumuzu biz de şaşırdık. Ayaklarına mı kapanmamı bekliyorlar? Harbi konuşalım, anam avradım olsun şurada ciğerim yanarak ölürüm, gene de o köpekliği yapmam, böyle bir inat var bende... " (Linç: 131)

Başgardiyan Rüştü Efendi, mahkûmların kurban bayramını kutlamak için koğuşlarına gider. Onlarla tek tek bayramlaşırken Kadir, Rüştü Efendi'nin bayram tebriğini kabul etmez ve kendisine bayramın 29 Ekimde geleceğini söyleyerek başgardiyanı tersler. Yazar, Kadir'in düşüncelerini şöyle belirtir:

"Arap demek istiyordu ki: '29 Ekimde. Cumhuriyet bayramı şerefine af var diyorlar. Böyle bir şey olursa çıkar kurtulurum. Siz de benden kurtulursunuz. Şayet af çıkmaz da gene burada kalırsam, ey... kendini herkeslerden kurnaz sanan başefendi, işte o zaman kolla kendini! Senin de hesabını göreceğim, defterini düreceğim!' demek istiyordu." (Linç: 187)

Tatar Ramazan adlı hikâye kitabındaki *Temizlik* hikâyesinin girişinde genel anlamda idare ve mahkûm ilişkisi anlatılır. Kışın Ankara'nın bir berberinde toplanan birkaç insan Hüseyin Ağa'nın tecrübelerini dinlerler. Hüseyin Ağa, sadece hikâyenin girişinde yer alır. Hikâyenin ilerleyen bölümünde yoktur. Yazar, onu mahkûmun gözünden idarî personeli anlatması için kurgulamıştır. Hüseyin Ağa, idarî personel ve mahkûm ilişkisini kendi bakış açısıyla şöyle ifade eder:

"- 'Ben açıktan söylerim Ağa,' diyor, 'Kızan olursa varsın kıziversin. Mahkûm için müdürün iyisi yoktur. On yedi sene yattım, mahkûmun birlik olup 'Şu müdür de iyi adamdır' dediğini duymadım. Neden de? Kimi kumar oynar müdür karışmazsa iyidir; kimi oğlan taşır yanında anması ayıp, müdür göz yumuverirse o müdüre uyar yok. Baba adam, merhametli adam. İğneyi bi yol da gendimize batıralım, öyle mi Alefendi?' " (Tatar Ramazan: 74)

Aynı eserin *Hepimiz Türk'üz* adlı hikâyesinde müdür, mahkûmları intizam içerisinde görmek ister. İntizam için de ciddiyet ve disiplin gerektiğini düşünür. En başından onlara kendisini sert mizaçlı tanıtmaya çalışır. Kendisinden korkmaları durumunda bütün işleri kolay yürütebileceğini düşünür. Müdür mahkûmların birlikte olduğu bir vakit bahçeye iner ve onlara gözdağı vermek için bağırarak kendisine inançları olup olmadığını sorar. Mahkûmlardan ses çıkmayınca iyice sinirlenen müdür, daha çok sesini yükseltir. Yazar, yaşananları şöyle anlatır:

"Müdür susanları kin ve şüpheyle süzdü. Kendisine karşı en küçük bir direnişi bile affedemez, hoş göremezdi. Sağında yirmi kişilik bir grup ayrı duruyor. Bunlardan hiç birisi istediği cevabı vermemişti. Müdür, sivrilmiş ve her şeye boyun eğmeyenlerden Tatar Ramazan, Arabacı Ali, Cıbil Halil, Çiftelerli İsmail ve Kürt Hamo'yu bir arada görünce iyiden içerledi:

'Ne o, isyan mı çıkaracaksınız?' diye manalıca sordu.

Kimsede ses yok. Cıbil Halil en önde duruyor müdür onu seçti nedense;

'Gel bakalım ulan, amentüye imanın var mı?'

Cıbil aynı sertlikle cevap verdi: 'Var!'

Müdür üsteledi:

'Allahın değil ama benim amentüme!'

Halil cıllığına hiç de uygun düşmeyen bir metanet gösterdi. Dayanıyor, başını hiç eğmiyor, susuyor, susuyordu. Müdür dudaklarından tükürük saçarak bağırıldı:

'Ne o, artık caka mı? Tabii devlet tayını azdırdı. Yat sırtüstü, hazır ekmek. Ulan benim ardında on dört milyon var budala!..' (Tatar Ramazan: 89-90)

Cıbil Halil, müdüre karşı sükûnetini bozmaz öte yandan da soru sormaktan çekinmez:

"Cıbil hiç kendini bozmadı:

'Peki, müdür bey dedi, her zaman bunu söylersin. Bu on dört milyon senin ardında da bizim önümüzde mi?'

Vaay!.. Müdürün yüzü ateşe yandı. Köpürdü, homurdandı:

'Ulan dedi, hepinizi sürerim! Leşleriniz sahipsiz hayvanlar gibi dağlarda kalır. Zerre kadar da acımam, bunu da böylece bilin. Hem teker teker sürerim. Gözüme kıl kadar görünmezsiniz. Ben kaç kişinin ipini çektim, hele durun!'

Müdür bir kere daha belli ediyordu ki en küçük kıpırdanışa göz yummazdı. Hırsını alıncaya kadar söylendi. Homurdana homurdana çıktı gitti." (Tatar Ramazan: 90-91)

Arabacı Ali, müdürün bu tavrını ilgisizce karşılayıp önemsemez. Müdürün onları sürgüne göndermekle tehdidini, arkadaşlarına olumlu bakarak yanından izah eder. Yeni yerler görmenin güzelliğinden söz eder:

"Bahçe mahkûma kaldı. Müdür gidince düşünür yüzlerde bıyıklar buruldu. İtişildi kakışıldı. Omuzlara elle vuruldu, kahkaha şakır şakır aktı. Arabacı Ali dörtlük bir voltanın başında, adımları kısa ve sertti. O Müdürün "sürerim" demesini şakaya alma taraflısı değil. Bu konudaki fikrini de açık açık söylüyor:

'Bu kerhaneci diyor, mahkûmu koyun gibi gütmeye alışmış. Böyle sessizce de olsa bir itaatsizlik hareketine katiyen göz yummaz. Ama bir de yapacağını düşünelim, bizi sürerse ne olur sanki? Bir marifet yapacağını zannediyor. Bir de bize sorsa ya? Yeni yeni yerler görürsün, sürgün bilen için bir devlettir.'

Arabacı'nın yeni çiçeklenen birtakım arzuları var. On dört senelik bir cezanın altında:

'Gitmeli yaren, gitmeli arkadaş diyor, yeni mahpushaneler, yeni memleketler görmeli!'" (Tatar Ramazan: 91)

Diğer mahkûmlar da Arabacı Ali'nin bu sözlerinden etkilenir ve hayal kurmaya başlarlar. Yine de endişelidirler:

"Gitmeli deyince herkesi bir düşüncedir alıyor. Yeni görecekları yerlerde yeni şeyler hayalliyorlar. Belki de oralarda okka beş yüz dirhemdir. Arabacı kuzu boynuzu ince bıyıklarını buruyor. Başka bir arkadaşını aldı sözü:

İyi dedi, gidelim. Bu hapishaneden zaten bıkmışım. Lâkin bu heriflerde merhamet yoktur. Bizi yaya yürütürler dayanamayız, ölürüz dağlarda, kurda kuşa yem oluruz... " (Tatar Ramazan: 91)

Arabacı Ali, Kürt Hamo'yu hapishanede iş sahibi yapmak için bir oyun plânlar. Plânda öncelikle Hamo, gardiyanla atışarak idarenin gözünü korkutacaktır. Arabacı Ali de, müdüre Hamo'nun önceki hapishanede iki kişi boğduğunu söyleyerek onunla takışmanın tehlikeli olacağını ve onu adam etmek için bir işle meşgul etmenin yararlı olacağını söyler. Müdür de Ali'nin önerisini dikkate alarak Hamo'yu çamaşırcı yapar. Hamo'nun gardiyanla olan atışması şöyle anlatılır:

" 'Ne var Hamo sen neden dışarda kaldın?'

Hamo gürülder gibi cevap verdi:

'Başefendi ben aç!'

Başgardiyan gardiyanlara döndü:

'Ne biçim iş bu,' Hamo atıldı cevaba:

'Başefendi ben ekmek aldı.'

Başgardiyan hayretle bakarak sordu:

'Peki, ne istiyorsun öyleyse?'

Gene eski ifade, Hamo koridoru inletiyordu:

'Başefendi ben aç, Müslüman yok, ben aç.'

Başgardiyân artık kızdı. 'Bu ayıyla mı uğraşacağım dedi içinden, laf anlamaz, dil bilmez. Neymiş bu? Kart köpek gibi salıyor insanın üzerine.' Gardiyanlara döndü, yüzü nefretle buruşmuştu:

'Burası mağara değil, dedi. Herkes dilediğini yapamaz, atın şunu içeriye!'
"(Tatar Ramazan: 101)

Arabacı Ali ve arkadaşlarının, kumar postasının Reşit Ağa'nın koğuşunda olmasını hazmedemeyerek onun koğuşunu basması üzerine, hapishanede gergin bir ortam oluşur. Reşit Ağa, yapılanları ve söylenenlere unutarak alttan alır. Müdür, öncesinde Reşit Ağa'yı koruyup kollamaktadır ama bu baskından sonra müdürün eski yaklaşımı olmaz. Müdürün bu tavrını anlayan Reşit Ağa, ona karşı eski sıcak üslûbunu bırakır. Böylece araları açılır. Yazar, müdür ve Reşit Ağa arasında yaşananları şöyle anlatmaktadır:

"Reşit gördüğü hareketi sineye çekti ve işi tatlıya bağladı ama uğradığı baskının acısını yüreğinden silip atmış değildi. Nitekim müdüriyete her gelişinde müdüre yaptığı iltifatların ardını kesmişti. Bu belki de müdürün sürgünlere fazlaca yüz vermesindendi. Gevşeklikten yüz bulmuşlar ve sağa sola saldırır olmuşlardı. Ali, kuvvetini evvelâ Reşit'te dener, sonra pekâlâ idareye dönebilirdi. Bütün bunlar göz önüne alınca bir gözdağı vermek zorunluluğu açıkça meydana çıkıyordu.

Müdür bir kulak bükmeyle işe girişmeyi kararlaştırdı. Sürgünlerden birini makamına çağırır ve onun üstünden öbürlerine aşırma bir ihtarda bulunabilirdi. Cıbil Halil'i çağırttı. Onu dişine uygun bulmuştu." (Tatar Ramazan: 112-113)

Ali'nin Reşit'in koğuşuna yaptığı baskın işe yaramıştı. Artık kendi koğuşunda da kumar heyecanla oynanmaktadır. Fakat bu seferde müdür onu huzursuz eder. Müdür yeni kurallar getirerek kumarın önüne kesmeye çalışır. Koğuşları belirli saatlerle bahçe iznine çıkarır. Dönüşümlü olarak dışarı çıkan mahkûmlar, birbirleriyle kumar oynayacak vakit bulamazlar. Bu duruma başta müdür, ardından gardiyanlar olmak üzere tüm idarî personel bıyık altından gülerler. Arabacı Ali ve

arkadaşlarını zor durumda bırakmaktan keyif alırlar. Yazar, idarî personelin yaklaşımını şöyle anlatır:

"Kumar Ali'nin koğuşunda daha bir şenlikli oluyordu. Hele Reşit'in gelip de onun postasında zar atması ortalığı Ali'nin yararına iyice yatıştırdı. Bu gidiş iyi gidişti hâsılı, ayna gibiydi bir bakıma işler. Lâkin müdürün sillesi gecikmedi. Bir baskın da o yapmış, kati bir emirle koğuşların teneffüs saatlerini ayırtmıştı. Her koğuş bahçeye ayrı saatlerde çıkacaktı. Yani bir kısım bahçeye çıktığında öbür kısım kilit altında kalıyordu. Müdür böylece Ali'nin koğuşundan kumarcının arkasını keserken mahkûmu da cendereye almış oluyordu. Ali'nin yeni nizamı tuzla buz olmuştu bir anda. Gardiyanlar keyifle gülüyorlardı. Hiç hükümetle oyun olur muymuş hey arabacı. Sana efendi dediler bu mahpushaneye gelince. Rahat rahat otursana be adam, hiç 'hökümet guvvatıynan' oyun olur muymuş?" (Tatar Ramazan: 117)

Tatar Ramazan adlı eserin *Şükürler Olsun* adlı hikâyesindeki müdür, mahkûma göz açtırmayarak otoritesini koymaya çalışır. Erken kalkmak, temizlik yapmak, belli bir saatte toplu yemek yeme kurallarından sonra mahkûmların üzerlerini aramaya başlar. Kendi aralarında çıkabilecek tartışma anında sinirle canlarına zarar vermelerinden endişelenir. Mahkûmların beklemedikleri bir anda koğuşa baskın yapar ve mahkûmlar temiz çıkar. Müdür bu durumdan memnun kalsa da bir kez daha teker teker mahkûmlara bıçakları olup olmadığını sorar. Hiç bir mahkûm kesici bir aleti olduğunu söylemez. Bunun üzerine müdür sinirlenir. Şıhmuz adındaki mahkûmun müdüre karşı saygısızca konuşması ortamı daha da gerginleştirir. Şıhmuz, hikâyede önemsiz bir mahkûmdur. Müdür de onların anlayacağı dilden konuşacağını belirterek koğuşu terk eder. Yazar, yaşananları şöyle anlatır:

"İtiraf çok güzel. Nihayet Müdürün çatkın yüzü ışıdı. Silâh arama bahsinde olumlu bir adım atabilmişti. Bir mahkûm ona sığmıyor ve böylece gelecek bir cinayetin şimdiden önü alınmış oluyordu. Müdür, iki kere iki kaç eder diyen bilgiç bir Öğretmen gibi Şıhmuz'a yanaştı:

'Sana inzibati ceza yaptırmam, bıçağını bize teslim et.'

Şihmuz güldü. Gururla gerdi göğsünü, damdan düşer gibi:

'İnzibati ceza ile Müdür Bey" dedi, "Sen git de evdeki boyalı avradını korkut!" "
(Tatar Ramazan: 169)

Müdür beklemediği cevap karşısında şaşırıp kalır. O suskunluğunu korurken Şihmuz konuşmasına devam eder:

"Müdür olduğu yerde kuruyuverdi. Şihmuz'dan, deli bir boğadan sakınır gibi korkan gardiyanlar durumu hareketsiz, salaşta tiyatro gibi seyrediyorlardı. Şihmuz tekleyen motor gibi hırsıyla konuşuyordu:

'Çocuk kandırır gibi beni kandırma Müdür Bey! Git evvelâ Kerem Ağa'nın bıçağını al, Hasan Bey de tabancasını teslim etsin. Erkektir karşıdaki iyi bak, o zaman ben de bıçağımı teslim ederim.'

Müdür hırsıyla döndü." (Tatar Ramazan: 169)

Müdür, mahkûmlara karşı insanca davranmaktan pişmandır ve artık onların anlayacağı dilden muamele yapacağını söyler:

" 'Size insanca muamele yaramaz.' dedi. 'Ben sana o bıçağı zorla çıkarttırırım.'

Şihmuz peşinden yürüyerek bağırdı:

'Ulan!' dedi, 'Avradını ittiğimin gavatu. Burasını veresiye çay içtiğin kahvane mi belledin? Bak şu parmağa!'

Kolunu ileriye uzattı. Sağ elinin başparmağı yoktu:

'Aha bu parmağı senin gibi bir gavatın bir lafına feda ettim.' "(Tatar Ramazan: 170)

Mahkûmlar, müdüre karşı sessiz kalarak oralı olmamış ve birlik olduklarını göstermişlerdir. Çoğu zaman idarî personelin suçluların karşısında olduğu gerçeği bir kez daha göz önüne getirilmiştir.

Tatar Ramazan adlı eserin *Şükürler Olsun* hikâyesindeki Simitçi Emin, tayın başında Kerem Ağa ile olan tartışmada idarenin kendisini görmezden gelip Kerem Ağa'yı korumasını anlayamaz. Emin, şikayetini bildirmesine rağmen, kanun adamı olan müdürden bir yardım göremez. Böylece kanunlara, kurallara, idarî personele olan inancını kaybeder. İdare bir tarafta mahkûm ayrı bir tarafta yer alır. Yazar, Emin'in düşüncelerini şöyle belirtmektedir:

"Bir günlük ekmeği olsaydı, Simitçi elbette ki tayının peşine düşmeyecekti. Ama durum hiç de böyle değildi. Her öğünde kendisine reva görülen zulmü aç gözleriyle izliyordu Simitçi. Belki de kendi düşüncesine göre memleketin en iyi vatandaşı oydu. Bir tayın yiyordu günde ve aylarca bir kaşık sıcak çorba yüzü bile görmeden yaşayabiliyordu. Demek ki hareketleri kanuna karşı olmayan kişilerden biri de Simitçi Emin'di. Gel gör ki kanun adamları da böyle bir kişiyi koruyacak yerde, tutuyor Tokatlı gibi bir gasıba destek oluyordu. Öyleyse Müdürde ve kanunda iş yoktu. Onlara bel bağlamak ve onlardan hayatının korunmasını istemek pek akıl kârı bir iş değildi." (*Tatar Ramazan*: 176)

Tatar Ramazan kitabıyla aynı adı taşıyan hikâyede gardiyanlar, hapisanenin kurallarını Abdurrahman Çavuş söz konusu olunca unutarak hareket ederler. Abdurrahman Çavuş, canı istediği zaman dışarı çıkabilir, kapıyı açtırmak onun için zor değildir. Fakat diğer mahkûmlar asla böyle bir istekte bulunamaz. Ramazan, gardiyanların adamına göre davrandığını anladığı vakit duruma el koyar. Veli Dayı adlı gardiyana sert bir üslûpla herkese eşit davranmasını söyler. Onun bu tavrı karşısında gardiyan sessiz kalır. Yazar, Ramazan'ın söylediklerini şöyle aktarır:

"Ramazan parladı:

'Tepemi kızdırma dayı benim! Sırtını da amirine dayama. Sen devletten maaş alan bir adamsın. Bu kilidi birine açıp öbürüne açmadın mı ben rüşvet alıyorsun derim sana ve bunun cezasını da mahkemeye bırakmam. İhtiyarsın sana acıyorum. Sonra ben seni yatırır döğërim. Güvendiklerin seni kurtaramaz. Sopyayı yedin mi itibardan düşersin, seni atar başkasını getirirler. Onun için sen beni dinle kapıyı açma. Buna katlanamayan varsa gitsin o şikâyet etsin.' (*Tatar Ramazan*: 274)

Abdurrahman Çavuş, itibarının ve saygınlığının Tatar Ramazan'ın gelmesiyle azalmasından huzursuzdur. İdareden arkalı olan Abdurrahman Çavuş, Ramazan'a haddini bildirmek için mahkûmlar aracılığıyla çeşitli yollar dener. Son olarak yaşça büyük olan Satı Dayı'ya tokat atar. Ramazan bu tokat olayıyla Çavuş'un kendisine rest çektiğini anlar ve hapisane bahçesinde ona bıçağını çeker. Abdurrahman Çavuş, canını kurtarmak için kaçarken bıçak darbesi alan gocuğu yere düşer. Diğer mahkûmlar heyecanla soluksuz olanları izlerken idareden bir tek personel yoktur. Çavuş, içeri kaçtıktan sonra tehlikenin geçtiğine inanan başgardiyana ortaya çıkar. Fakat Ramazan bu sefer sinirini ondan çıkarır. Yazar, Tatar Ramazan ve başgardiyana arasındaki tatsız konuşmayı şöyle aktarır:

"Mahkûmlar dehşetle seyrettiler olanları. Bahçede olanlar yerlerine mihlanmışlardı. Bir kısmı da pencerelerdeydi. Neden sonra iç kapıda başgardiyana göründü. Asayiş iade etmek gayretindeydi. Fakat Çavuş'u vuran bıçak henüz kınına girmemişti. Ramazan uzaklarda dolaşan başgardiyana görünce bu sefer ona parladı:

'Gir ulan odana hilekâr köpek!' dedi. 'Nereye gidiyorsun? Ben idarenin aslanını vurdum işte! Vurmazdan önce neredeydiniz? Tutun bacaklarınızı kışınıza sokun şimdi!'

Başgardiyana otoritesi sarsılmış, mahkûm önünde iki paralık olmuştu. Aşağıdan alırsa belki de bir şeyleri kurtarabilirdi. Amana düştü yalvardı:

'Ramazan evlâdım sen insan adamsın. Seni herkesle bir tutmadık biz. Yeter gel teslim ol. Daha fazla çamura bulama bizi.'

Ok yayından çıkmış, iş işten geçmişti bir kere. Ramazan yumuşamadı. Daha bir sert çıktı gardiyana:

'İçeri diyorum sana, baş mısın kış mısın ne boksun? Nasıl da insan oluverdiniz bıçak meydana çıkınca? Çavuş haraç alır, kumar oynatır, zavallı bir ihtiyarı tokatlar siz meydanda yoksunuz. Öyle ya Çavuş burada iken size ne lüzum var? O dirayetli adam olmasa bu cahil milleti kim idare edecek?' " (Tatar Ramazan: 293-294)

Ramazan'ın Abdurrahman Çavuş'a bıçak çekmesiyle hapishane hareketlenmiştir. Müddeiumumi bir anda ortaya çıkar ve Ramazan'a teslim olması ihtarında bulunur. Bu sırada jandarmalar Ramazan'ın etrafını sarmıştır. Ramazan bu muameleden rahatsız olmuştur. Kendisini, jandarmaya gerek duyulan lâftan sözden anlamayan bir mahkûm olarak görmemektedir. Yazar, Ramazan ve müddeiumumi arasında geçen konuşmayı şöyle aktarır:

" *'Ben size teslim oluyorum Müddeiumumi Bey ama' dedi. 'Emredin jandarmalar yerlerine gitsinler. Çünkü onların bir lüzumu yok. Zor daima zorbaya karşı kullanılır. Burada ise zorba yok. O halde onların ne işi var burada?'*

Şimdi de kalkmış jandarmanın şerefiyle oynuyordu. Yüzbaşı kızgın atıldı ileriye:

'Aklını başına al Ramazan' dedi. 'Elimizi kana sokturma, yoksa seni vururum!'

Ramazan anlamazdan geldi, yüzbaşıya:

'Kimi vuracaksınız yüzbaşı' dedi? 'Adam vuracaktınız da şimdiye kadar neredeydiniz? Burada vurulacak bir adam vardı, onu da ben vurdum. Siz biraz geç kaldınız. Birkaç yordakçısı var içerde vurulacak, kim bilir onlar da korkudan nerelere sinmiştir.'

Yüzbaşının kuru sıkısı geriye tepmişti. Belli ki iş uzayacak. Üstelik mahkûm önündeki acizlikleri de çıkacak meydana. Müddeiumumi kavradı işi. Ramazan'ı teslim alabilmek için jandarmaları savdı. Başka çare yok. Hali tecavüzde olmayan adam vurulamaz. Herif çatır çatır direniyor. Konuşması da düzgün. Belli ki böyle çok varta atlatmış. Kalkar adliye vekiline istidalar verir, başına yoktan işler açardı. Bütün mesele her ne şekilde olursa olsun kanuna suçluyu teslim etmektir. Bunun kansız olması tercih sebebidir daima." (Tatar Ramazan: 296)

Çoğu kez idarî personel ve mahkûmlar zıt kutupların insanları olarak bilinirler. Çünkü mahkûmlar, kanun adamları ne kadar iyi olursa olsun kendilerinin kötülüğünü istediklerini düşünürler. Kendilerinin zayıflıklarından zevk aldıklarını sanırlar. Yazar, *İdamlıklar* romanının başında bu düşüncesini genelleme yaparak şöyle belirtir:

"Müddeiumumiler pek sevimli kimseler olarak bilinmezler mahpushanelerde. Bu neden böyledir acaba? Bir solukta çeşitli sebepler sayılabilir. Yerinde veya yakıştırma, orası önemli değil. Mahkûmlar uğradıkları haksız muamelelerden hep müddeiumumileri sorumlu tutarlar. Bu da bir iddaayumumi'dir. Gasp edildiğini farzettikleri hürriyetlerinin anahtarı sanki onların cebindedir.

Yani, bir gün merhamete geliverip de 'Sizleri affettik ey insanlar!' deyiverseler, tekmil mahkûmu eski mahalle mekteplerinin azatları gibi sokaklara dökülebilirler. İşte müddeiumumiler böyle **hökümlü** kimseler olarak bilinirler mahpushane havasında." (İdamlıklar: 9)

Yazar, bir mahkûmun bakış açısıyla müddeiumumi beyi anlatır. Mahkûm, kendisi ve müddeiumumi arasındaki farkın sahip oldukları sosyal konumdan geldiğini düşünmektedir. Müddeiumumiler her zaman daha iyi şartlarda yetişmiş ve yaşamıştır. Sahip oldukları da kendisine göre hep daha iyi özelliklerdir ve onu kıskanır. Yazar, bunları mahkûmun ağzından aktarır:

" 'Mahkeme salonu büyük. Yüreğin geniş. Sen gene kolunu sallayarak konuş müddöyüm bey konuş" diyordu. "Sen konuş bakalım Kenan bey. Tabi konuşacaksın. Mektaplarda okumuşsun. Umur görmüşsün çünkü. Dabancan belinde. Candarma elinde. Bunca gardiyan gözüne bakar. Eh madem böyledir bu! Benim gözlerim bağlı, senin kılıcın zağlı madem, bir fakırı ipe taktırmaktan ne çıkar? Müddöyüm bey birez de bizi dinle bakalım! Edalet böyle olmaz Kenan bey! Edalet birez de deyyusun yakasından tutmalı!" " (İdamlıklar: 15-16)

Emin, bir mahkûm tarafından iftiraya uğrayınca kendisine kendini savunma hakkı tanınmadan hücreye atılır. Kavga yaşanırken başgardiyan müdahale eder. Ardından müdür olayın arka yüzünü başgardiyanından öğreneceğini düşünür. Fakat işler kendisine ters bir şekilde aktarılır. Emin, kavgayı çıkararak, kendisine iyi davranılmasına rağmen bunun kıymetini bilmeyerek huzursuzluk çıkararak kişi olur. Yazar, müdür ve başgardiyan arasında geçen konuşmayı şöyle aktarır:

" 'Ne o, neler oluyor burada başefendi?'

Başgardiyan izahat vermeye toparlandı:

'Ne olacak müdür bey?' dedi. 'Kuzu bildiklerimiz kurt oldular, ortalığı haraca kesiyorlar şimdi.'

Şu tersten giriş te gösteriyor ki başgardiyen olayları ters bir açıdan verecekti. Öyleyken cevaba davranmadı Emin. Sadece sustu ve bekledi. Başgardiyen böylece rahat devam etti O'nu suçlamasına:

'Biz kendisine atölyelerde iş verdik müdür bey ve ekmeğini kazansın oyalansın dedik. O idam mahkûmudur, isteseydim adım bile attırmazdım atölyelere. Belki paraya ihtiyacı yoktur. Ama hiç olmazsa böyle böyle günlerinin nasıl geçtiğini anlamaz, allah da bir kurtuluş kapısı açar dedik!' " (İdamlıklar: 114)

Emin'in ellerini arkadan bağlayarak hücreye atmalarına hiddetlenen arkadaşları, idarecilere kızarlar. Emin'in çektiği eziyetin gereksiz olduğunu ve idarenin bunu bile isteye yaptığını söylerler. Arkadaşlarını savunarak demir parmaklıkların ardından bağırırlar. Yazar, mahkûmların yaptıklarını şöyle anlatır:

"İlk darbenin verdiği şaşkınlık geçince mahkûm arasında bir kaynaşmadır başlar. Herkes bir şey söyler bu mesele hakkında ve Emin'in ellerinin bağlanmasını insanlığa aykırı bulurlar. Her kafadan bir ses ve her ağızdan iki söz: 'Bu zulumdur!' Arkası bir türlü kesilmeyen bir gürültü kaplar her yanı. Ve zaman geçtikçe bu gürültü bir yangın uğultusuna dönüşür. Sonra her pencerede bir feryatçı belirir. Kavrar bir mengene gibi elleri demirleri ve başlarını havaya dikerekten araçlar ateş kusan ağızlarını, sert sert, taş gibi lâflar ederler! Keskin kanlı bir bıçak gibi par par yanar gözleri havada:

'Bir adamı asacaksan asarsın efendi! Bura cehennem mi ulan puşt müdür!'

Bir başka ses bu ilk çıkışı daha bir ağırdan takibeder:

'Kolu bağlı hōcreye atamazsın! Atamazsın ulan atamazsın! Biz sana bunu yaptırmayız!' " (İdamlıklar: 116-117)

Emin'in işkencenin bin bir çeşidine maruz kalması, arkadaşlarının hiddetini giderek arttırmaktadır. Seslerini daha da fazla çıkararak hapisanede bir hareketlilik yaratmak isterler. Gardiyanlar, görevliler ne yapsa yatıştırılmaz onları. Alttan alarak

onları sakinleştirmeyi denerler. Böylece biraz daha uysallaşan mahkûmlar neticede idarenin haklı olduğunu anlarlar. Yazar, mahkûmların protestosunu şöyle anlatır:

"Bağırdılar bağırdılar ta... gece yarısına kadar. Kin kustular pencerelerden. Küfürle karışık istekleri dalga dalga yayıldı. Bu baya bir isyan havasıydı mahkûmlarda. Bir telâştır başladı gardiyanlar arasında. Gidip gelmeler oldu. Mahpushanelerde kopan gürültülere boşvermeye gelmez. Bunu tecrübelerile bilir gardiyanlar. Mahkûm ne zaman koyundur? Ne zaman canavardır, pek belli olmaz. Değil böyle ayyuka çıkan gürültüler, bazan en küçük bir kıvılcım bile en büyük yangınların sebebi olabilir.

Önce: 'Ekmek' diye tutturur mahkûmlar... Sonra 'Su!' derler... Ekmek verilir... İstek devam eder ama! Ne istemişlerdi bir de? Su. O da verilir. Onlar gene durmazlar. Bir yerde dur demek zorundadır onlara idare. Yoksa isteklerinin arkası gelmez. Hürriyet avazeleri yükselir suyun ardından. İş bir kere buralara kadar yürüdü mü! Yetkili bir heyet gelir adalet tarafından. Onları mantıklı, merhametli sözlerle yatıştırmaya bakarlar. Ve derler ki:

'Siz şöyle bir akıllıca düşünün hele! Yakıp yıkmakla, kırıp geçirmekle hiç bir şey olmaz! Devlet gücü bugün sizin karşınızdaki! Sizin öldürdüklerinizin henüz kanları kurumadı. Mezarda kefenleri çürümedi.' Bu bıçak gibi keskin, sedef gibi parlak sözler mahkûmu bir an yatıştırır. Çünkü hepsi de az çok bilirler ki, onları camiden tutup da getirmediler buraya! Her biri ağır bir yükün altında hisseder daima kendilerini..." (İdamlıklar: 118)

Ömer, Emin'in bir tuzağa düşürülerek yalnız kaldığı hücreye atıldığını bilir. İdarenin kendisine de bir oyun oynamasından endişelenerek tedbirli davranmaya çalışır. İdarenin çıkarları doğrultusunda hareket ettiğini düşünür.

"Ömer daire bahçesinde gardiyan veya resmi sıfatlı başka bir kişi gördü mü, yoz bir at gibi bakışını kaldırıyor. Gelene uzun uzun dikkatle bakıyor. Sonra işi olmasa bile koğuşuna yollanıyor ve bir müddet içerde kalıyordu. Gardiyanlardan huylandığını da saklamıyor: 'Bir cıgaraya bunlar adam asarlar arkadaş!' diyordu.

'Ben Emin gibi yaş tahtaya basmam. Beş paralık gardiyanlara rezil ettirmem kendimi!' " (İdamlıklar: 189)

Ömer, ne kadar hareketlerine dikkat etse de idarenin oyunundan kurtulamaz. Oyuna getirilerek yalnız kalacağı hücreye atılır. Nedim adındaki mahkûm, Ömer'in dışarıdan kendisine kaçmak için ip getirttiğini iddia eder ve Ömer idare karşısında yenik düşer. Hiddetini, hücrelerinden ağır sözlerle idarî personeli eleştirerek gösterir. Yazar, Ömer'in cümlelerini şöyle aktarır:

" Namussuzlar! Düzenbazlar! Deyyuslar!

Yürüdü üç adım sonra Ömer, gene durdu. Mağrur bir insan gibi değil de artık, yırtıcı hayvanlar gibi konuşuyordu:

'Elleri kanlı adamlar! Rüşvetçiler! Fıkara düşmanları! Siz de insansınız ha? Hay allah kahretsin topunuzu!' Tükürdü sonra Ömer. Orada bir takım gölgeler vardı.

Susuyordu karanlıktaki adamlar o konuşurken, başlarını önlerine eğmişler susuyorlardı." (İdamlıklar: 221)

Ömer, karşısındaki sessizlikten güç alarak hiddetli söylemlerine devam eder:

" Siz de insansınız ha! diyerek kinle sürdürdü Ömer konuşmasını. Ne duruyorsunuz öyleyse karşımda kârane kazığı gibi? Konuşsanıza! Ulan yemin ettim işte! Ben kendimi kaz gibi boğazlattırmam adama! Sizin de birinizi sakat etmeden kendimi öldürtmem. Koyun eşşek kafalarınıza bunu! Gidin köylerde kendinize yeni kurbanlar arayın! Adalet bu mudur be? Böyle mi öğretiler mektaplarda size?

Siz de insansınız ha! Susmayın öyle kara domuzlar gibi. Somurtup durmayın öyle. Ben soruma cevap isterim. Burada işiniz bitti artık! Ben üç gün sonra seypadayım. Siz artık yeni işler bulun kendinize! Dirliği düzeni bozulan köylere gidin, orağı kalkan ağalar vardır köylerde. Gidin kuzuyu ağzına verip, kurtla kuzuyu sulh edin! Kanı akacak Kara Musa'lar vardır. Karısı dul kalırsa ölenlerin, dişli ve paralı adamlardan onlara kocalar buluverirsiniz! Becerebilenler için pezevenklik de bulunmaz bir zanaattır! " (İdamlıklar: 221)

Ömer, idareyi görevini yerine getirmemekle, üzerine bir de rüşvet almakla suçlayarak bağırmasına devam eder:

"Siz de insansınız ha! Böyle mi öğrettiler sizi? Bunun için mi verdi millet size kucak dolusu parayı? Ha söyleyin bakayım? Rüşfeti karakollarda bok gibi yiyip, uzanıp leş gibi yatacağımıza, kötü bir işlerin peşine düşseydiniz! Fıkarayı döğdünüz! Zengine destek oldunuz köylerde. Ağalar onun bunun karısına dolanırsa siz mi koruyuvoreceksiniz bu fıkaranın namusunu? Issız derelerde fıkara karılarının uçkuruna dalan siz değil misiniz? Ha... söyleyin bakalım?" (İdamlıklar: 221-222)

Ömer, kendi canının alınmasına karşılık idarî personelden birinin canını almayı plânlar. Madem suçu yokken canından olacak, ona bu kötülüğü yapanlarda hiç yoktan canından olacaktır. Hücre sine onu almaya gelen Sıtkı Çavuş'a zarar vererek niyetini açıkça belli eder. Yazar, Ömer ve gardiyan Sıtkı Çavuş arasında geçenleri şöyle anlatır:

"Jandarmaların biraz korkuyla seyrettikleri kara perdede Ömer canlandı. Anide bir şey savurdu Sıtkı çavuşa. Bu iri bir taş parçasıydı. Şangırtyla kırıldı alaca bir aydınlık yapan fener. Sıtkı çavuş şaşırıldı. Ne olduğunu anlayamadan bir darbe de göysüne geldi. Öyle anlaşılıyordu ki Ömer, bu işi acele tarafından bitirivermek isteyenlerle aynı fikirde değildi. Ve bu hareketiyle belki de adli hata'ya karşı direnişin en güzel örneğini veriyordu. Ömer'in bu beklenmedik çıkışı deli bir şaşkınlık içinde koymuştu jandarmaları. Birinci darbeye Ömer, Sıtkı çavuşun av arayan fenerini parçalamış, ikinci darbeye ise göysünü davul gibi gümbürdetmişti.

Hiç beklemedikleri anda ve birdenbire Ömer'in hücumu geçmesi jandarmaları hakikaten şaşkına döndürmüştü. Sıtkı çavuş darbeyi yiyince birden kendini toparlayamadı. 'Namussuz!' diyebilirdi yalnız. Ve kapıdan çekildiler." (İdamlıklar: 230)

Ömer, Sıtkı Çavuş'un alttan almasına rağmen küfürlü konuşmasını sürdürür. Yazar, öfkesi gittikçe artan Ömer ve Sıtkı Çavuş'un tartışmasını şöyle aktarır:

"Ömer aslanım cahillik etme! Kanundan kaçılmaz! Kanun herşeyleri yakar yıkar gene yürütür hükmünü!"

Ömer zaman kazanmış, muzaffer. Düşünmüş. Ama gene de yumuşamamıştı:

'Yüzüne tükürüyorum Sıtkı çavuş. Söğüyorum utanmıyorsun! Yaklaşma dedik sana! Vasiyet mi verdin yoksa çocuklarına? Yaklaşma, yakarım canını!'

Ömer sözünü ıspatlamış, bir taş daha fırlatmıştı. Sıtkı çavuş yan vermişti bu sefer, kafasını kayadan korumuştur. Taş karşı duvara çarptı ve düştü yere. Sıtkı çavuş denemesine devam etti:

'Ömer kötüye varır bunun sonu!' dedi. "Kulak ver sözüme güzellikle çık! Kendini rezil etme!'

Ömer haykırarak verdi cevabını. Gene ürperdi kulak verenler.

'Beni asacaklar Sıtkı çavuş! İnandım buna! Çoktan inandım. Ama benden evvel biri ölecek!'

Bu iş güzellikle bitmeliydi. Sıtkı çavuş:

'Hükümetin adamı bitmez Ömer!' dedi. 'Boşuna çabalama!'

Ömer uslanmıyor, yola gelmiyor, ipe yanaşmıyordu:

Git be Sıtkı çavuş, git be! Parçalanacak beynin dedik sana! Git be Sıtkı çavuş, git be! Sen namussuzun birisin!'

İyi kapılardan biri daha yokladı Sıtkı çavuş:

'Erkek adam söğmez Ömer, bak ben sana aslanım diyorum.'

'Kanıma ekmek doğradın be Sıtkı çavuş. Kurşun yağmuruna açacaktım ben göysümü. Ama ipte sallamayacaktım. Beni sen kandırdın. Buralara sokturdun Sıtkı çavuş? Ben boşuna söğmem adama!'

Sıtkı çavuş sertleşmeye başladı. Kızıyordu belli ki artık:

'Çık ulan namussuz!' diye bağırdı bu sefer. 'Senin gibi necelerine ayaklarımı öptürdüm ben! Kafamı kızdırma benim! Kötülük olmasın dedik şu saatta!'

Ömer kudurdu. Taşlar konuştu gene. Göysüne çarpan yeni bir darbeyle sarsıldı. Soluğu gene kapı altında aldı Sıtkı çavuş. Ömer haykırıyordu:

'Benim canımı alacak deyyuslardan biri ölecek! Karar verdim işte ben de, biri ölecek! Madem karar verilince bedavadan adamı asmak var? Ben de karar verdim, biri ölecek!'" (İdamlıklar: 236-238)

Ömer'in idam edilmesinden bir gün sonra Sıtkı Çavuş başında bir sargı beziyle görünür. O gece Ömer, dediğini yapıp idarî personelden birini öldüremediyse de yaralamayı başarmıştır. Sıtkı Çavuş da, soranlara o akşam yaşananları anlatarak konuyu geçiştirmiştir. Yazar bunu Sıtkı Çavuş'un ağzından şöyle aktarır:

" 'Biz', diyordu. 'O gece Ömer'i taş odadan almaya gittik. Hepimizin neşesi yerinde. Müdür, möttöyüm bey, hep büyük adamlar dışarda. Ne olacak? Bize dediler ki, bu gece Ömer asılacak. Eh asılır. Tabi kanun as der, asacaksın! Kes der, keseceksin! Lâkin Ömer'in kapısına varınca işler değişti. Söğmekler, saymaklar, candarmaya taş atmaklar. Neymiş? Haksızlık varmış bu işte!

Şimdi külâhımızı önümüze koyup düşünelim. Bu iş bir kanun işi. Böyle olduğuna göre, kanunu möttöyüm bey mi iyi biliri yoksa Ayancık'lı Ömer mi? Tabi möttöyüm bey bilir. Madem öyle? Şimdi sen güzel taş odadan çıksan be adam! Aptesini alsan. İki rekât namazını kılсан. Bize de eziyet etmesen. Bir de utanmadan koca möttöyüme sövdü. Biz hepimiz yerin dibine geçtik. Ne ayıp bir şey bu, neyse, kafanızı daha fazla ekşitmeyelim. Şu Ömer çok yolsuz işler yaptı ve herkesi kendinden soğuttu giderayak...' " (İdamlıklar: 244)

Belediye reisini öldürdüğü için idama mahkûm edilen Yaver Bey, kendi bildiğini okumayı sever. Başkalarının düşünceleri onu ilgilendirmez. Sonunu düşünmeden hareket eder. Kanun adamları, idareye ve kurallara baş kaldıran, hakkını arayan mahkûmları sevmezler. Yaver Bey de, her fırsatta idareye dış bileyen bir yol takip eder ve sürgünden sürgüne gider. Yazar onun sürgünlük durumunu şöyle anlatır:

"Yaver Bey, mahkûmdur. Hem de ağır cezalı bir mahkûm. Bu sebeple olacak kendini idare adamların çizdiği çizgiye bağlı saymaz. Onun da bir ölçüsü vardır kendi hayatına uygulayacağı. Ve onu günlük yaşayışının pratiğinden alır. Hangi

hareket doğrudur ve hangi hareket eğridir? Tabii ki burada ayırıcı Yaver beyin mantığıdır. Bu mantığın bir yerlerde idare adamlarının koyduğu, çoğu kere keyfi yasaklara çarpması onu hiç ilgilendirmez ve yolundan alıkoymaz.

Bu inanışladır ki Yaver bey zülfüyare değil ama, hep asayişe dokunur işler yapmış. O böyle davranınca ortalık toz duman. Her şey olmuş arap saçı. İdare adamları Ankara'ya feryadı basmış, meseleyi inceden inceye tetkik eden adliye vekâleti de basmış yazılı emri ve Yaver Bey'i hiç acımadan diyar diyar dolaştırmış." (İdamlıklar: 250-251)

İdamlıklar romanında Yaver Bey, idare ile çatışma halinde olmaya devam eder. Yaver Bey, aklî dengesinin bozuk olduğu gerekçesiyle idamlıkken cezasını yirmi dört yıla indirmeyi başarmıştır. Bir Cumhuriyet Bayramı'nda kısmî aftan yararlanarak cezası beş yıl daha düşer. Fakat aynı af ile öğrencisine tecavüz eden imamın cezasının silinmesini onuruna yediremeyen Yaver Bey iyice sinirlenir. İdareyi kızdıran davranışlarına devam eder ve sonra da yaptıklarının bedelini öder. Yazar, Yaver Bey'in idare ile yaşadıklarını şöyle anlatır:

"Zaten Yaver bey kendisini tutamamış, ağzına gelenleri, ağzına geldiği gibi söyleyivermişti. Böyle nizam dışı konuştu diye ağzını yırtmadılar. Okumuş yazmış mahkûmların bazen böyle dokunulmazlıkları oluyordu. Ama istenmeyen mahkûm ilân edildi idare tarafından. Onun af bahsindeki çıkışı da lüzumsuz bir şeydi zaten. Onu bu çıkışında dinleyen olmamış, kanun ağır bir silindir gibi yürüyüp hükmünü icra ettirmişti. Ne var ki yersiz çıkışı yüzünden Yaver bey için mahpushaneler arası uzun bir sürgün hayatı başlamıştı. Ağzı lâf yaptığı için olduğu yerde istenmiyordu artık..."

Ankara'ya hakkında yazı yazıldı. Aradan çok geçmedi sürgün emri alındı. Ve böylece, kuzeyden güneye jandarma muhafazasında, elleri kelepçeyle bağlı, uzun bir yolculuk yaptı Yaver bey. Elini tutamamış adam vurmuş, zindanlara düşmüştü. Dilini tutamamış o sebepten sürgünlere gönderilmişti. Onun haklı bildiği şeyler bir çok yerde bir çok kişiyle çatışıyordu." (İdamlıklar: 292)

Ölüm Pusuda adlı hikâye kitabındaki *Gecelerin Katili* adlı hikâyede polis memuru Yavuz Bey'in bir suçluyu ararken yaşadıkları anlatılır. Suçlu yasa dışı bir

teşkilatın üyesidir ve yakalanmamak için kaçmaktadır. Yavuz Bey, suçlunun evine yaptığı baskınlarda da onu bir türlü yakalayamaz ve suçlunun annesiyle konuşur. Anne Yavuz Bey'den artık oğlunun peşini bırakmasını ister. Yavuz Bey de suçluyu sonuna kadar aramaya devam edeceğini belirtir. Yazar Yavuz Bey'in söylediklerini şöyle aktarır:

" Ben ertelerim, ama affetmem, bu savaş ya devletin zaferiyle bitecek, ya da sürüp gidecektir! " (Ölüm Pusuda: 26)

Aynı eserin *Hasret* adlı hikâyesinde Sevda isimli mahkûm, işveli cilveli bir bayandır. Uzun yıllar hapisnede olması, erkek özlemine arttırmıştır. Zaman içinde jandarma Mustafa ile bakışlılar daha sonra buluşmaya başlarlar. Buluşmalar sonunda Sevda hamile kalır. Mustafa askerlik görevini tamamlayıp memleketine döner. Sevda, Hasret adında bir kız çocuğu doğurur. Tüm halkın hayret ettiği bu duruma hapisane müdürü de şaşırır. Müdür sinirlenerek Sevda'yı sorguya alır. Yazar, müdür ve Sevda'nın arasında geçen diyalogu şöyle aktarır:

"Ama kırkı çıkınca, işler karışır gibi oldu birdenbire, belli ki savcı bağışlamamıştı. Sevda'yı acele savcılığa istediler, gardiyan kadınla birlikte gitti, huzura vardı. Gardiyan kadın çocukla dışarıda kaldılar, Sevda içeri alındı. Bebek hemen anlamıştı anadan ayrıldığını ve ağlamaya başlamıştı. Koltukları, masası, kitapları, resmi havasıyla savcılık makamı Sevda'nın sırtındaydı sanki olanca ağırlığıyla. Savcı ona kaşlarını çatarak soruyordu:

'Sen ne olduğunun, nerede yaşadığının farkında mısın?'

Ne diyebilirdi Sevda verecek cevap bulamadı, kaskatı sustu, şu var sille tokat başlamamıştı soruşturma, bu iyi bir başlangıçtı, savcı tekrarladı:

'Evet, sizi dinliyorum Sevda Hanım, şimdiye kadar düşünüp taşınmış olmalısın? Kaç yıldır yatıyorsun halâ nerede olduğunu öğrenemedin mi?'

Sevda toparlandı, konuşacaktı, bunun başka bir yolu yoktu:

'Affedin Savcı Bey?' dedi. 'Ben çok ayıp bir iş yaptım, bunu ve nerede olduğumu biliyorum? Ama kapalı hayat tak etti canıma, beni anlayın ve bağışlayın?'

Burada kesti Sevda, bakındı, dışarda çocuk ağlıyordu. O şimdi küçücük bir melâike sayılır. Belli ki utanç ezilmeleri altında ezilen annesine arka çıkıyor, destek oluyordu.

Savcı gene sertçe:

'Bunu yapan o namussuz jandarmanın ismini bize vereceksin Hanım!' dedi. 'Başka türlü bu işten kurtuluşun yolu yoktur. Yoksa falakaya yatarsın, kan-revan içinde kalırsın?'

Sevda başını önüne eğdi, düşündü, çocuk dışarıda durmadan ağlıyordu. Yüzünü kaldırdı savcıya:

'Uzun yıllardır yaşadığım kapalı bir hayatın sonucudur bu Savcı Bey, çocuğumun adı Hasret, ifadem bundan ibaret!'

Savcı inadındaydı:

'Böyle körlemesine ayak direyince neler olacağını biliyor musun? Kan içinde kalacaksın, diyorum sana!'

Sevda dayatıyordu:

'Ben yenice doğum yaptım Savcı Bey, meşru, gayrimeşru, belli ki bu yasağı hiçe saymışım. Şimdi bu yanlışımın ürününe yok etmek benim elimde değil. Olur ki döverken ölürüm, başınıza belâ olurum. Biraz sabredemez misiniz, iyileşeyim, sonra ne ceza gerekiyorsa verin bana? Ama kızımın babasının kim olduğunu söylemem!' "
(Ölüm Pusuda: 51-52)

Sevda, işkence görmeyi göze alır fakat sırrını müdürle paylaşmaz. Korcan, bu olayla kadın bir mahkûmla müdürün çatışmasını gösterir.

Ölüm Pusuda adlı eserin *Kuzu* adlı hikâyesindeki Deli Kadir, bir mahkûm tarafından vurulur. Kanlar içinde yere yığılan Kadir'in yardımına gardiyan yetişir. Fakat Kadir kendisine dokundurmaz. Gardiyan bunu ona kimin yaptığını öğrenmek ister. Peşinden müdür gelir, vuranın kim olduğunu sorar. Kadir acılar içinde kıvrılırken hem gardiyanı hem de müdürü tersler. Aynı zamanda gardiyanların

yarasına müdahale etmesine karşı çıkar. Kadir, kendini zayıf ve pasif göstermemek düşüncesinde olduğundan idarî personele kafa tutar. Onlara karşı öfkesini argo sözcükler kullanarak sergiler. Yazar, Deli Kadir, Gardiyan Osman Efendi ve müdür arasında geçen konuşmayı şöyle aktarır:

" 'Arkadaşlar, ne duruyorsunuz, beni vurdular!'

Eğildi, el attı yaralıya gardiyan, nefes nefese sordu:

'Kadir, ne bu halin, kanlar içindesin?'

Gözleriyle hızla taradı çevreyi:

'Hangi namussuz yaptı bunu?'

Kadir yüzünü buruşturdu, inledi:

'Bilmiyorum, bilmiyorum, bilmiyorum!'

Kollarına girdiler, acele kapı altına taşdılar. Müdür şöyle gözden geçirdi durumunu, revir memuruna emretti:

'Osman Efendi, hemen yarasına bakın, ilaçlayın!'

Kadir yüzünü buruşturdu:

'Ben yarımı sardırmam Müdür Bey!'

Herkesi şaşırtmıştı bu garip direniş, Müdür tatlıya bağlamak istiyordu:

'Olur mu canım, yaran azar ölürsün, sen deli misin?'

Yaralı yola geleceğe benzemiyordu:

'Arkadan kelepçe takın, nüfus devletin yarasını onarın!'

Yaralı ellerini arkasına götürdü, meydan okuyordu:

'Benim yarımı saracak olanın anasını avradını ikeyim!'

O nasıl lâftı, hem de müdürün gözleri önünde, ortalık bir karıştı. Revir memuru çantasını kaptı, gitmeye hazır, yaraya bakmayacak, müdür çıkışıyordu ona:

'Yahu Osman Efendi, sen devlet memuru değil misin?'

O, çirkef banyosu yapmış, fena da bozulmuştu:

'Ben yarın istifa ederim, ama, anama avradıma sövdürmem Müdür Bey!'

Müdür çaresizlik içinde, yeniden Kadir'e dönüyordu, biraz sert:

'Peki, seni kim vurdu, onu neden söylemiyorsun?'

Kadir, aşağılayarak baktı Müdür'e:

'Çok mu lâzımdı, sen git emekliler kahvesine masahını anlatmaya bak!'

Müdürün kanı beynine çıkıyor, canı yanan bir yaralıyla konuştuğunu unutuyordu:

'Çabuk hücreye atın bu serseriye, ulusun dursun sabaha kadar köpekler gibi!'

Gardiyanlar onu tutup sürüklerken, Kadir hücreler koridorunu çınlatıyordu yaralı kuşlar gibi:

'Ulan beylik dürzüler, ulan namussuzlar! Deli Kadir'in sızısı geçer, savcının kuzusu uçar, yaşadığımız yer mapusane Müdür Bey, bu hayat böyle geçer!' " (Ölüm Pusuda: 59-61)

Ölüm Pusuda adlı eserin *Kuzu* hikâyesinde müdür, Deli Kadir'in huzursuzluk çıkarmasından endişelenir. Çünkü Kadir, onu vuranın cezasını kendisinin vereceğini söyler. Müdür de olabilecek tatsızlıkları engellemek için Kadir'i üçüncü dairede savcının kuzusuna bakmakla görevlendirir. Kadir bu işin yasal olmadığını ve müdürle savcının kendisini özel işlerinde kullandığını düşünür. Savcının kuzusunu kesip arkadaşlarına yedirir. Kuzusu kaybolan savcı, büyük bir sinirle Kadir'in koğuşuna gelir. İlk önüne gelen mahkûm Cafer'e kuzusunu sorar, Cafer, savcıyı iyice sinirlendiren cevaplar verir. Savcı şiddet uygulamanın eşiğine gelmişken kuzusunu Kadir'e sorar. Kadir de açık sözlülükle kuzuyu kendisinin kesip etini de arkadaşlarına

yedirdiğini itiraf eder. Yazar, mahkûmlar, müdür ve savcı arasında geçen gergin konuşmayı şöyle aktarır:

"Eh artık belli ki bu iş mahpusane müdüriyeti sınırlarını aşmış, daha yüksek makamlara ulaşmış, savcı adam asmaya çıkmış gibi suratı çatkın, gelmiş mahpushaneye, müdürle beraber, doğru Kadir'in koğuşuna çıkmıştı.

Şansa bakın, ilk soruyu tek sıra olan mahkûmlardan Dangalak Cafer'e sormasın mı:

'Kuzu nerede ulan eşek arabası, ne zaman hırsızlıktan vazgeçeceksiniz?'

Şaşırdı adam, dili kösteklendi:

'Kuzu mu beyim, kuzu uçtu besbelli, ama biz görmedik?'

Savcının tepesi attı, şu var belli etmek istemedi:

'Tokadı yediğin zaman, imam feneri gibi dönersin!'

Müdür, kızara bozara açıklıyordu:

'Buna Dangalak Cafer derler Beyim, ne dediğini pek bilmez.'

Öteki mahkûmun gözlerine baktı savcı, adam korktu, çözüldü:

'Kuzuyu yaratan rabbim, ona kanat takmaktan aciz mi?'

Acı acı gülümsüyor, dudaklarını kemiriyordu artık savcı, Kadir'e yanaştı:

'Seni kim vurdu, belâli herif, çabuk söyle?'

Kadir dimdik duruyor, paniğe kapılmıyordu:

'Biraz evvel kuzu arıyordunuz savcı Bey, öyle değil mi?'

Savcı o alanda da kabul etti savaşı, sordu:

'Peki öyleyse söyle kuzuyu kim kesti?'

Kadir hiç duraksamadan cevapladı:

'Ben kestim ben, sakın kimsenin günahını almayın?'

Sarstı savcıyı bu yalın çıkış, durdu düşündü, Kadir sürdürdü açık açık:

'Ama, bir lokmasını yediysem zehir zekkım olsun!'

Koğuşun teknil mahkûmu dile geldi o zaman:

'Allah var Bey Allah, Deli Kadir tek lokma yememiştir!'

Şaşmış kalmıştı Savcı:

'Öyleyse neden yaptın bunu, ben anlayışlı adamım söyle?'

Kadir hiç umursamıyordu:

'Söylesem ne çıkar, söylemesem ne çıkar, ben yaptığıma pişman değilim!' "

(Ölüm Pusuda: 62-64)

Ölüm Pusuda adlı eserdeki Öldüren Alev adlı hikâyede Hacı İbrahim adlı mahkûm, etrafındakileri ve idarî personeli korkutmak için çeşitli davranışlarda bulunur. Bunlardan birisi de hücrenin kapısına çekiç ve orak resimli bayraklar asmasıdır. Gardiyanlar onun böyle sivrileşen hareketlerinin farkındadırlar. Bayrak asmasından sonra onu uyarmak isterler. Gardiyanlar İbrahim'in karşısında yer alırlar. Yazar, İbrahim ve başgardiyan arasında geçen konuşmayı şöyle aktarır:

"Tepeden tırnağa onu bir daha süzüyor başgardiyan, sonra dönüp bizleri gösteriyordu; 'Dikkat et İbrahim; bunlar okumuş adamlar; çıkarlar mahkeme katında davalarını çatır çatır savunurlar. Ama, senin durumun öyle değil, böyle başından büyük boklar karıştırırsan, biz Hacı İbrahim'in hesabını burada da görebiliriz!' Acı acı gülümsüyordu o; 'Senin canın sağ olsun başefendi; anamız yok ki durup peşimizden ağlayacak?' " (Ölüm Pusuda: 98-99)

Aynı hikâyede Hacı İbrahim, eşini öldürmek suçuyla hapisanededir. Yazar (Selman) da aynı hapisanededir. İbrahim duygusal, yardımsever biridir. Yaralı bir kuşa tüm müdahaleyi yapmasına rağmen kuşun ölmesine günlerce ağlar. Buna şahit olan yazar (Selman), Hacı İbrahim'in katil olabileceğine inanamaz ve bir gün ona

gerçekten katil olup olmadığını sorar. Hacı İbrahim de tüm samimiyetiyle yazara güvenerek katil olmadığını ve kazaya sebep olduğunu söyler. Yazar bu durumu şu cümlelerle anlatır:

"Ama o, sözün kendisinde olduğunu biliyordu:

'Siz yalnız söylediklerimizi değil, söylemediklerimizi de biliyor, anlıyorsunuz Selman Bey?' diyordu. 'Evet, buyurduğunuz gibi ben kanlı katil değilim, hatta katil bile değilim; -ölüme sebebiyet-ten yatıyorum burada; işin bu yönünü ancak dışarıya çıkınca açıklayabilirim. Neden; azgın canavarların kol gezdiği kanlı bir ormandır burası biliyorsun; ayaklar altında kalmamak, öksüz bir kuzu gibi ezilmemek için, apayrı bir hesap tutacaksın. Beyim sen sakın bu durgunluğa bakma, aldanma, havamızdaki pembe bulutlar avutmasın seni; gün olur aniden salhaneye döner burası, beş paraya iner insan kanının okkası. Sığınacak bir köşe bile bulamazsın; hükümet yok olur gider bu kargaşada; kanlı bir kapışmadır bu, senden hiç sebep yokken canını bile isteyebilirler?'

Durdu, gözlerimin taa derinine baktı:

'Öyleyse ben, canımı emniyete almak için, neden kanlı katil havasından yararlanmayayım?'

Hece hece dinlemiş, adım adım düşünmüş, hak vermişim ona." (Ölüm Pusuda: 96-97)

Öldüren Alev hikâyesindeki gardiyanların Hacı İbrahim'e olan olumsuz tavırları artmaktadır. İbrahim kendine olan güvenini kontrolsüz hareketlerle sergilemeye kalkışınca gardiyanlar da kısa zamanda onun sesini keseceklerinin hesabını yaparlar. Yazar bu durumu şöyle aktarır:

"Evet, ister misiniz çızıktırsınlar Hacı İbrahim'i de kara kaplı defterlerin bir sayfasına? Öyle ya, o katil olarak öğünmekle kalmıyor, bıçağı da belinden hiç eksik etmiyormuş gibi, boyundan büyük sözler de ediyordu: 'Bugün esir, yarın her şey, hey hey hey!' Bunlar hiç kulağı delik idare adamlarının cazgırların, cavcavların, ispiyonların gözlerinden kaçır mı? Kaçır mı dersiniz? Nitekim onların ağzından

sarıca arıların vızıltısı gibi bir takım söylentiler, resmî kokulu tehditler yayılır olmuştu ortalığa: 'Hacı İbrahim de kimmiş ki; bakın uyuz teke gibi başını burarlar; bu idare Marmara Hasan'larla, Kürt Musa'larla, Asker Murat'larla boğuşmuş bir idaredir. Elbette bu Hacı olacak deyyusun da burnunu kırar, defterini dürer! " (Ölüm Pusuda:99-100)

2.2.7.2. İdarî Personel - Mahkûm Dayanışması

Mahkûmlar ve idarî personelin iyi geçindiği zamanlarda olur. Bu ilişki, genellikle ağalar ve müdürler ile gardiyanlar arasında gerçekleşir. Ağalar, maddi durumlarının iyi olmasıyla idareye kolaylıkla söz geçirebilmektedirler. İdarî personel de onların isteklerini yerine getirmeye çalışırlar. Yazar, *Ateşten Köprü, Linç, Tatar Ramazan, İdamlıklar* ve *Ölüm Pusuda* adlı eserlerinde idarî personelin mahkûm ile olan dayanışmasına yer vermiştir.

Korcan, *Ateşten Köprü* adlı eserinde belirttiği üzere, tutuklandığı İstanbul Polis Müdüriyeti'nde sorgu çekilmek için beklemektedir. Komiserlerden Kara Kemal, Korcan'ın yanına gelerek diğer şef Aziz Bey hakkında onu bilgilendirmek ister. Kemal Bey, yazara şunları söyler:

"Yüzüne acımış gibi bir anlam vererek dedi ki :

'Bak aslan, birkaç saat evvel gelip aldık seni fakir babanın elinden, adam nasıl çarpıldı gördün. Evlattır kaybettiği, sen bu acıları bilmezsin oğlum, şimdi onlara yeniden kavuşmak istiyorsan, düşün de öyle konuş. O kısım şefi yok mu, iyi bak Deli Aziz, derler ona, vallah hiç acımaz. Ama ama, sen dersin ki: Ben yaptığıma pişmanım, durum böyle böyledir. O da insan, seni bırakır, çıkar gidersin, bu sefer senin beynine giren deyyusu tutar getiririz buraya, ahret soruları sorarız. Biz burada nice yolundan sapanları kurtardık, seni de kurtarırız, sen gene bir düşün.' " (*Ateşten Köprü: 92*)

Korcan'ın sorgulamalarda konuşmaması müdüriyetteki diğer memurlar tarafından da gözden kaçmaz. Yazar, eserinde memurların adını vermeden öğütlerini şöyle dile getirir:

"Ortalık ışıkmış, saat sekize doğru ağır ağır ilerliyordu. Memurlar birer ikişer geceyi geçirdiğim kısma dolmaya başladılar. Çay kahve içiyor, konuşuyor, günlük işlerine hazırlanıyorlar. Yepyeni bir konuydum ben birçokları için. İşbaşı zili henüz vurmamış, durmadan laflıyor, nizam dışı konuşuyor, sonra bana dönüyorlardı:

'Burada, işin doğrusunu konuşmak lazım delikanlı. Aç gözünü, kafanı kullan, devletinden yana dön, yoksa adamın derisini yüzerler. Sepette akıl varsa, selamete çıkarsın, yoksa sonun perişan!' " (Ateşten Köprü: 117)

Korcan, müdüriyetteki anılarını anlatmaya devam ederken Komiser Zeki Bey'den de bahseder. Diğer komiserlere benzemeyen Zeki Bey, yazar ile arkadaşça sohbetlerde bulunur.

"Benimle gerçekten ilgileniyordu Zeki Bey, gece nöbetinde sordu:

'Korkunç bir yer mi burası Kerim Bey?'

Biraz düşündüm cevaplamak için:

'Eh, biraz.'

'Yolun başındasın, ilerisi için ne düşünüyorsun?'

'Bilmem ki, doluya koyuyorum almıyor.'

'Boşa koyuyorsun dolmuyor, baban gelip aradı mı seni?'

'Yok aramadı, aramasını da istemiyorum.'

'Neden, neden?'

'Suçlu hissediyorum kendimi.'

'Böyle durmak olmaz ki, hakkını arayacak olan babandır.'

Bu konuşma bana bir tuzak olabilir mi, yok canım, berrak bir bardak su gibi görüyorum karşımda Zeki Bey'i.

O sürdürüyor:

'Sanırım bu günlerde gelir baban.'

'Kimbilir, belki.'

'O gelince ne yapacaksın biliyor musun?'

'Hiç düşünmedim Zeki Bey.'

'Ne demek düşünmedim?'

'Karışık duygularla bocalıyorum?'

'Baban gelince ayağından pabuçlarını çıkartacaksın.'

'Olur mu, olur mu?'

'Neden olmasın, bak baba halime diyeceksin.'

'Bilmem ki, ama denerim.'

'Dilekçe ver, savcıya anlat derdimi diyeceksin.'

O destek verdikçe baya baya ben de güçleniyorum. Bir noktada sıkı durmak şartıyla, ağızımdan çıkanı ölçmeliyim, tartmalıyım.

Zeki Bey sürdürüyordu:

'Meseleyi bir de şöyle koyalım Kerim Bey.'

'Koyalım.'

'Neler istiyorlar arkadaşlar senden?'

'KİTAP SEVERLER Derneğini.'

'O meydana çıkmış, ifadeler alınmış, kapanmış.'

'Bununla yetinmiyorlar, meselenin bir de içyüzü var diyorlar.'

'Kimleri kastetmiş olabilirler, komünistleri mi?

'Bilmem, açıkça onlardan bahsetmediler.'

Durdu, düşündü:

'Bir şeyi çok iyi bilmen gerekli.'

'Neyi acaba?'

'Bu adamlar tatmin olmadılar mı, feci şekilde işkenceye devam ederler, kafalarına taktıkları noktada aydınlanmak isterler.'

'Biliyorum.'

Zeki Bey 1. Şube'dendi ama, komünistleri kovalayan 3. Kısımdan değildi, o bakımdan kendisiyle belli bir ölçü de açık konuşabiliyorduk." (Ateşten Köprü: 148-149)

Yazarın suçsuzluğu anlaşılıp müdüriyetten çıkacağı kesinleşir. Komiser Aziz Bey, yazara karşı sert davranışlarından mahcup olur ve şu sözleri söyler:

"Kısımdan çıkarken, ağır ağır peşimden geldi Aziz Bey, kara bir perde artık ağır ağır kapanıyordu:

'Burası siyasi bir şube, kerim oğlum,' dedi. 'Sert davranmaya mecburduk bazı ahvalde, eğer ifadeni alırken ağızımızdan kötü bir söz kaçırılmışsak, özür dileriz.' " (Ateşten Köprü: 222)

Linç romanında Feti Bey, sözü geçen koğuş ağalarındandır. Feti Bey'in ekonomik gücü yerinde olduğundan, itibarı idare tarafından da yüksektir. Hapishanede belirli zaman aralıklarıyla mahkûmlara arama yapılır; bıçak, tabanca gibi kesici aletleri olup olmadığı kontrol edilir. Müdür de aramalardan önce Feti Bey'e haber vererek onun önlemini almasına yardımcı olur. Yazar, müdür ve Feti Bey arasındaki olumlu ilişkiyi Feti Bey'in ağzından şöyle aktarır:

" 'Ben bugün mapusaneyi ele almışım. İdareyi ele almışım. Arama yapılacağı zaman, bıçak araması, müdür bana el altından haber gönderiyor: 'Yarın gece bıçak yoklamasına geleceğiz. Feti Bey tabancasını iyi saklasın, sakın savcıya karşı beni mahçup etmesin' diye...' " (Linç: 21)

İdare, direk Arap Kadir'in ölümünü gerçekleştirmez ve mahkûmları örgütleyerek onun ölmesine ortam hazırlar. Öncesinde Kadir'in yanında olan mahkûmlar müdürü yaralamasından sonra ona karşı cephe alırlar. İdare de bu durumdan yararlanır. Mahkûmlar, idarenin yönlendirmesiyle hareket eder ve Kadir'i linç ederek öldürürler. Yazar, bu durumu şöyle anlatır:

"Arap, Tahir'den göğsüne ilk bıçağı yiyince, biraz da can acısıyla hızla dışarıya fırladı ve daire kapısının hemen yanındaki hamama sığınmayı kurdu kafasında. Eğer içeriye dalabilirse, kendini koruyabileceğini ummuştü. Hamama doğru koştu. Ne çare ki Arabın bu tutumu da önceden hesaplanmış, oraya da üç kişi gizlenmişti. Bıçaklarla karşıladılar. Arkadan, naralar savurarak ölüm mangası geliyordu. Arap iki elini havaya kaldırıp, hamamdan çıkan üç kişiye bıçak kapmak için bir dalış yapmak istedi. Fakat başaramadı. Bıçaklı bir insandan elde bıçak olmadan bıçak almak zordu. Ölüm mangası da yetiştü ardından. Gürültü yıkıyordu ortalığı. Arabın bıçaksız olduğu da anlaşılınca saldırı şiddetini arttırmıştı. Birkaç bıçak darbesiyle yıktılar Arabı yere. Eski bir çuval gibi yayılıverdi oraya, serilip kaldı. Artık o, korkulan kara tehlike yerdeydi. Kıpırdayamıyordu. Hiç bir şeyden çekinmeksizin vurdular vurdular. Cansız kaldığı anlaşılınca bıraktılar.

Bir de temel taşı kaldırdı içlerinden biri havaya. Arabın başın 'sarımsak'" gibi ezecekti. Öbürü engel oldu bu canavarlığa:

'Üle asarlar sonra seni,' dedi. 'Daşnan baş ezmek gasittir. Bizim gavlimiz neydi? Arabı kim vurduya getirmek. Onu da yaptık işte! İsterse ezrail canını gabzetmesin.' " (Linç: 214)

Tatar Ramazan adlı hikâye kitabının *Hepimiz Türk'üz* adlı hikâyesinde müdür, gerçekte mahkûmun karşısında yer alırken onların yanında gayet sevecen ve yardımsever biri gibi davranır. Mahkûmlar da onun bu davranışları karşısında mest

olurlar. Müdürün kendilerini koruyup kolladığını düşünürler. Oysa müdür onlara sadece birlikteyken iyi davranır, gönüllerini hoş tutar. Mahkûmların olmadığı yerde arkalarından konuşur, onların işkence görmesine sesini çıkarmaz. Bazen de haberi yokmuş gibi davranıp mahkûm dövülürken baskın yapar, onu kurtarır ve gardiyanlara söylenmeye başlar. Yazar, müdürün yaptıklarını şöyle anlatır:

" Hangi maazallahını ittiğim getirdi bunu buraya be? der. 'Bu benim en gözde mahkûmum. Ona vuran bana vurmuş demektir! Ben adliye ile dahiliyeyi boğuşturmak istemem. Başımı belâya sokmayın! Çözün şunun ayaklarını!' Kendisi de ileriye atılır, dehşet çemberindeki adama yardım eder. Adam kurtulunca titreyerek ellerine sarılır, öper öper ağlayarak: 'Babamızsın, atamızsın, merhametinin dengi yok. Vallaha ki ben köyümde bu gadar ırahat değildim!' diyerek sıralar minnetini. Sonra Müdür Bey alır o mahkûmu yanına, canavarın ağzından kuzu kurtaran çoban köpeği gibi çalımla döner içeriye. Sonra cebine köylü paketini, cephane gibi yerleştiren idare yağcılarını dalar koğuşlara, seçim konuşmalarına çıkan satılık siyasiler gibi başlarlar gümbür gümbür müdürü övmeye:

'Bu adam buba adam arkadeş. Zengini gatiyyen fakırdan ayrı dutmaz ve bugün mahkûmun gemiklerini gırmak hakkıykan kimseleri incitmez. Zannetmeyin ki bu adam müdürdür! Belkim de bu adam bir edalet müfettişidir. Böyük adam olduğu her halinden belli. Belkim de adliye vekili budur. İsmi değiştirip mahkûmdan bir habar almak için gelmiştir, ehval öğrenmek için gelmiştir.'

Anlatır, anlatır idare yağcılarını. Sureti haktan görünüp müdürü göklere çıkarırlar. Sonra sigara paketleri açılır, tütün sebil edilir su gibi. Duman duman dolaşır konuşulan sözlerin yankıları. Kurnaz idare sözcüleri bu anı kaçırmaz. Nefesler boşuna tüketilmemiştir. Her muhabbetten idare yararına bir şeyler devşirmelidir." (Tatar Ramazan: 86-87)

Aynı eserin *Şükürler Olsun* adlı hikâyesinde hapishane müdürü mahkûmlara yakın davranarak onların güvenini kazanma yoluna gider. Baştan onlara kurallar getirerek düzen vermeye çalışmış, bu yöntem işe yaramayınca alttan alarak ılımlı bir üslûp kullanmaya karar vermiştir. Mahkûmlara acıdığını ama ümitsiz olmamaları gerektiğini söyler. Ona göre devletin işi belli olmaz, belki af çıkar ve tüm mahkûmlar

özgürlüklerini kavuşabilirdi. Böyle düşüncelerle onları teselli eder. Yazar, müdürün yaptıklarını şöyle anlatır:

"Müdür Bey bir de nasihat yolunu denedi. Üşenmedi her koğuşu ayrı ayrı gezdi. Babacan bir tonla anlatmaya koyuldu. Mahkûm oldular diye devlet onların vücudundan vazgeçmiş değildi. Hepsinin de bir ana baba kuzusu olduğunu biliyordu. Devletin işine akıl sır ermez. Gerek adliye vekili ve gerekse müddeiumumî bizim babamız sayılır. Hükümetin işine akıl ermez, büyüklerden hiç bir zaman ümit kesilmezdi. Bakarsınız bir gün ansızın 'Serbestsiniz' diye bir haber da alabilirlerdi. Ana, baba ve yavrularına kavuşurlardı. Hepsi de Türk'tü. Bir vatanın evlâdı idiler. Yoktan yere birbirlerini yemek, kumar oynatıp soymak ayıptı. Müdür buna benzer çok ibretli sözler söyledi ve mahkûm onu içten bir saygı ile dinledi.

Doğrusu ya hiç kimse karşı çıkıp da hayır yanlıştın, bu sözünü de beğenmedik demedi. Her defasında olduğu gibi saygılı idiler. Başlarını salladılar, ellerini göğüslerine bastılar, haklısın çok doğru dediler. Dinledikleri güzel sözler geldi tâ ciğerlerine saplandı, birçoğunun gözleri yaşardı fakat... Bıçak teslimine gelince: 'Müslüman'san inan! Vallaha yoktu billâha da yoktu.' "(Tatar Ramazan: 168)

Müdür, bu tavrıyla mahkûmların kendisinden sakladıklarını düşündüğü bıçakları meydana çıkarmalarını ister. Mahkûmlar başları önünde müdürü dinlerler, fakat hiç bir şeylerini çıkarmazlar.

Tatar Ramazan adlı eserin *Şükürler Olsun* hikâyesindeki Simitçi Emin, bir aylık tayınını Tokatlı Ali'ye kaptırınca müdürden yardım ister. Durumunu belirterek müdürün olayı çözmesini bekler. Fakat müdür bu problemle kendisi ilgileneceği yerde işi Kerem Ağa'ya bırakır. Kerem Ağa'nın hapisanede sözü geçen, tanınan ve çevresi olan bir mahkûm olması müdürle olan ilişkilerini de güçlendirmiştir. Kerem Ağa da bu durumdan memnundur, işlerini dilediği gibi yürütür. Yazar, Kerem Ağa ve müdür arasındaki konuşmayı şöyle aktarır:

"Simitçi gidince Müdür Kerem Ağa'yı çağırttı. Son zamanda içeriye ait birçok işi böyle hallediyordu. Bu iyi bir usuldü de. Zira hiç kimse Kerem Ağa'nın elçiliğine

itiraz etmemiş, bir sızıltı duyulmamıştı. Üstelik Müdüriyete yapılan birçok lüzumsuz şikâyetin de önü alınmıştı.

Kerem Ağa müdüriyet odasına kasıla kasıla girdi. O, cahil fakat üzerinde üç dört bin lira taşıyan mahkûm üzerinde kanlı baskı kurmuş ve bu tesirinin yarattığı havayı gayet iyi değerlendiren kibirli bir adamdı. Karşılıklı kahveler içtiler. Kerem Ağa koçboynuzu burmuş siyah bıyıklarını, tespihini baston gibi sağ elinde tutuyordu. Müdür punduna getirip eksikli eksikli sordu:

'Bir Simitçi Emin var Kerem Ağa' dedi, 'Her halde tanırırsınız. Ben pek ihtimal vermedim ama güya bunun bir aylık tayınını Tokatlı Ali kapatmış.'

Kerem Ağa kocaman kocaman güldü:

'Bu işte Müdür Bey' dedi, 'Yalan değil de bir yanlış var. Bu Tokatlı Ali iyi bir çocuktur. Eh Allah versin hali vakti de iyidir, memleketten üç beş kuruşu gelir, ona buna yardım eder. Belki Simitçi'ye de böyle bir yardım yapmıştır. Siz hiç merak etmeyin Beyim. Ben o işin aslını öğrenirim. Kimsenin hakkını kimsede bırakmam.'
"(Tatar Ramazan: 173-174)

Aynı eserdeki *Tatar Ramazan* adlı hikâyede, sürgün olacak mahkûmlar kendi aralarında konuşurlar. Hükümet onları nereye gönderirse karşı koymadan gitmelerinin doğru olduğunu düşünürler. Karşı bir harekette bulduklarında jandarmaların işkence yapacaklarını bilirler. Bazı mahkûmlar da bütün jandarmaların öyle olmadığını, aralarında insafıların da olduğunu düşünür. Yazar, mahkûmların kendi aralarındaki konuşmaları şöyle aktarır:

" 'Tabii kolay değil emir altındasınız da bir yandan. Hökümet emri bu git dedi mi gideceksin. Zaten fırsat kollar candırmalar da bir adama eziyet etmek için.'

'Çok doğru jandarma eziyet etmek ister de her zaman da böyle olmaz bu, adamına göre değişiyor her halde. Benim yer yer kelepçemi bile çözdüler.' "(Tatar Ramazan: 221)

Aynı hikâyede Abdurrahman Çavuş, gardiyanların gözünde de diğer mahkûmlardan ayrı bir yerdedir. Çavuş istediği zaman dışarı çıkabilmektedir. Çünkü

gardiyanların cebine bolca sıkıştırır. Fakir mahkûm karnını zor doyururken gardiyanın cebini dolduramaz. Hapishanede Abdurrahman Çavuş gibi insanlar gardiyana, gardiyanlar müdüre, müdürler savcılara, onlarda devlete bağlıdırlar. Yazar bu hiyerarşiyi Gardiyan Emin Efendi ve Abdurrahman Çavuş'u örnek göstererek verir:

"Emin Efendi Abdurrahman Çavuş'u severdi. Hem hemşerisi hem de ufak para alışverişleri olurdu aralarında. Emin Efendi hep alır, Abdurrahman Çavuş ise verirdi. Yıllar yılı böyleydi bu. Yani Emin Efendi'nin eli Abdurrahman Çavuş'un cebinde, Çavuş'un elleri dört yüz mahkûmun ceplerindeydi. Bu pek küçücük alışverişten ne çıkardı?"

Çok şeyler çıkardı. Bir kere Çavuş geldi dayandı mı o somurtkan kapılar hemen açılır. Sonra Çavuş'un yarı ömrü sokakta geçer, sözde mahkûm. On senede gökyüzünden gayri bir şey göremeyenler vardır. Çavuş'a gösterilen mürvetin kıymeti meydanda. Bir de yabana atılamayacak başka bir taraf vardı: Mahkûm karşısına hayalen Çavuş'u dikti mi mutlaka onun arkasında kâtip Emin Efendi'yi görürdü ve sonra sıralardı. Abdurrahman Çavuş, onun arkasında Emin Efendi, Emin Efendi'nin arkasında mahpushane Müdürü, sonra müddeiumumi ve en geride devlet." (Tatar Ramazan: 260-261)

Yazar, *İdamlıklar* adlı eserinde siyasî mahkûm olarak yattığı cezaevinde idarî personel tarafından sevilmiştir. Müdür ile iyi geçinir, gardiyanlarla arası iyidir. Faik Ali adındaki gardiyanla zaman zaman sohbetleri bile olur. İdam hazırlıklarından içi sıkılan Faik Ali, bir gece yazarın yanına gelerek onunla dertleşmek ve rahatlamak ister:

"Gecelerden bir gece. Kafa saatım on ikileri çoktan aşmış. Odamda ay ışığı serpintisi garip bir aydınlık vardı. Kapım ağır ağır açıldı. Adımlarını sürüye sürüye gardiyan Ali Faik girdi içeriye. Hiç alışmadığım bir ziyaretti bu. Biraz tuhaf buldum. O'na bir kaç gün evvel hemşerim Faik Baysal'ın SARDUVAN¹²¹ romanını okumuştum.

¹²¹ Ayrıntılı Bilgi için Bkz: Faik Baysal, *Sarduvan*, Can Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 1993. Adı geçen romanda bireyin psikolojik yalnızlığı zaman ve mekân boyutuyla bağdaştırılarak işlenmiştir. Korcan da mahkûmun psikolojisini bu romanla özdeşleştirir.

O dikkatle dinlemiş ve bir yerinde çok çok gülmüştü. Acaba bana bu çok başarılı kitabın tesirinden mi bahsedecekti? Hiç sanmıyorum. Öyle bir şey olsa, gece yarısını aşan böyle bir zamanı neden seçsin? Nasıl olsa gündüzleri konuşacak, her konuda konuşacak bol bol zamanımız oluyor...

Ayak ucuma yanaştı. Sesini gece havasına ayarlayarak sordu:

'Kerim efendi, Kerim efendi! Uyanık mısın?'

Ben de bir merak sardı aniden. Yerimde doğruldum. Seçtiği saata bakılırsa hayırlı bir haber olamazdı gardiyanın getirdiği. İçim yatışsın diye biraz da sabırsız sordum:

'Daha uyumadım Ali efendi, ne o kötü bir haber mi var Allah saklasın!'

Bir karar durdum.

'Şey... Konuşalım demiştin de...'

Merakım daha da arttı, devam ettim sonra:

'Konuşalım Ali Faik efendi. Beni de meraka saldın. Önemli bir haberin olmalı böyle bir saati seçtiğine göre. Sen gece yarısı ziyaretleri yapmazdın?'

Haberi vermekte biraz tereddütlü idi. Acaba evimizden kötü bir haber mi gelmişti? Bir ölüm telgraftı falan? Babam oldukça yaşlı bir adamdı. Kimin evvel kimin geç öleceği bilinmez ya! O dumanı sonuna kadar emdi, sigarasını yere attı. İçini çekerek:

'Şimdi kapı altından geliyorum.' dedi. 'Aşağıda hazırlık var. Keşke gidip te öğrenmeseydim. Bu gece asıyorlar Ayancık'lı Ömer'i. Bana da Ortaköy'lü Ali söyledi. Keşke duymamış olsaydım. Dünyalar başıma yıkıldı.'

Sarsıldım birden. Bu haberi gündüz duysaydım, belki bu kadar heyecana düşmezdim. Demek biz gardiyanla konuşurken Ömer can pazarındaydı. İnanmak istemiyordum. Ne kadar şikâyet edilirse edilsin, gene de mahpushanenin yaşanacak

bir havası vardır. Zaman zaman kendini bu havaya kaptırıp insanın nerede yaşadığını unuttuğu bile olur. " (İdamlıklar: 19-20)

İdamlıklar romanının idam mahkûmu Emin, hücrelerinde yalnız kalmaktadır. İdamı yaklaştıkça endişesi de artmaktadır. Feti Bey adında bir mahkûm müdürle konuşarak Emin idam edilmeden ona güzel bir yemek götürür. Emin'in midesine ölmeden önce iyi bir şeyler girsin isterler. Feti Bey'den sonra da yaşlı bir gardiyan Emin'in yanına gelerek onunla konuşmak ister. Emin'i idamdan önce biraz rahatlatmaya çalışır. Yazar, Emin ve gardiyan arasındaki konuşmayı şöyle aktarır:

"O gidince mahpushanenin en yaşlı gardiyanı yanaştı kapıya suçlu suçlu. Onun da konuşmak istediği bir şeyler vardı anlaşılan. Ve içini dökmek istiyordu. Böyle ölümün kara kanatlarını vurarak mahpushane üstünde döndüğü anlarda en katı kişilerin bile içinde bir şeylerin kıpırdaması normaldi. Yaşlı gardiyan dedi ki ona:

'Emin oğlum Allahın takdiri bu. Herkes alınaya yazılanı görecek. Takdiri ilâhi demişler buna.'

Çırpınmanın bir fayda sağlamayacağını Emin de biliyordu:

'Öyle dayı, bizim de bir şey dediğimiz yok. Desek te kim dinler? Mukaderrata boyun eğdik bekliyoruz.'

Gardiyan devam ediyor:

'Allah metanet versin ne diyelim? İşte dünyanın hali bu! Yarın ne olacağı bilinmez. Bizim elimizde senet mi var yarına çıkmaya!' " (İdamlıklar: 139)

Yaver Bey'in yazdığı mektuplara sinirlenen müdür, diğer mahkûmları kendi yanına çekmek için onlara iyi davranır. İdareyi karşısına almak istemeyen mahkûmlar da doğru yolun kanun adamlarına itaat etmek olduğunu düşünürler. Yazar, mahkûmların düşüncelerini şöyle belirtir:

"Kısa bir soruşturma hiç umulmayacak şekilde çok şeyler koymuştu ortaya. Mahkûmla müdür, baba evlât gibi birbirlerine kaynaşmışlardı. 'Vallah konuşunca

her hakikatlar çıkıyor meydana.' Biraz evvel durum neydi? Bir tarafta müdür ve jandarması, bir tarafta da mahkûmlar ip gibi gerilmişlerdi. İlk anda düşman gibi bakmışlardı birbirlerine 'Efendim doğrusu konuşmak icabederse, bu hükümet adamıyan iyi geçineceksin. Ha gel bakayım geçinme! Vallah boktur sonun!' Artık böyle düşünüyordu müdürle konuşan bir kısım mahkûm..." (İdamlıklar: 310)

Ölüm Pusuda adlı hikâye kitabındaki *Hasret* adlı hikâyede Sevda, hapisane bekçisi Jandarma Mustafa'dan hamile kalmıştır. Savcının ısrarlı sorgulamalarına karşın kimden hamile kaldığını söylemez. Savcı kızgındır fakat yıllarca çocuk hasreti çektiğinden Sevda'nın bebeğinin masraflarını karşılar. Ona gardiyan kadın aracılığıyla para gönderir. Yetmediği zaman tekrar yollayacağını söyler. Gardiyan kadın da Sevda'nın adına sevinir. Yazar, gardiyan ve savcının arasında geçen konuşmayı şöyle aktarır:

"Savcı, gardiyana yavaşça sordu:

'Kimi kimsesi, geleni gideni var mı bunun?'

Gardiyan davrandı:

'Yok Savcı Bey, gurbet kuşudur, geleni gideni yoktur.'

Savcı başını önüne eğdi ve düşündü, sonra çekmecesini çekti. Şişkin bir zarf çıkartıp uzattı. Sonra önündeki kâğıda bir şeyler not etti:

'Bu zarfın içinde para var?' dedi 'Götür ve bunu ona, o yavruya bir şeyler alsın. Daha gerekirse ben gene vereceğim. Kazık kadar insanların yaptığı ayıbın cezasını ufacık yavruya çektiremeyiz. Tayın getiren gardiyana da söyle, her gün fazladan bir ekmek bıraksın oraya çocuk için?'

Sevinçten uçacak gibiydi kadın.

Diyordu ki:

'Allah razı olsun sizden beyefendi. Rabbim bile yüzüne vurmamış insanın karasını, Sevda cahillik etmiş, şeytana uymuş, işte'

Savcı artık kesmek istiyordu:

'Sen ona söyle?' dedi. 'Ben bunu onun yanına koymazdım ama, ne yazık ki, bir çocuk hasretiyle saçlarımı ağarttım. Hasret'e bağışlıyorum onu, bir daha da, böyle boktan şeyler istemem!'

Yürüdü, Sevda'nın yanına geldi:

'Bu çocuğa iyi bak?' dedi. 'Bari onun vebali altında kalmayalım?' " (Ölüm Pusuda: 53)

Korcan'ın eserlerindeki idarî personel sıklıkla olumsuz ve mahkûmlara karşı sert mizaçlı olarak yer alır. Sahip oldukları konumla insanlıkları arasında mesafe vardır. Makamlarının kendilerine verdiği itibarı zaman zaman kendi çıkarları için kullanır ve mahkûmları aşağılayacak tavırlarda bulunurlar. İdarî personel bazen kendi arasında da problemler yaşar. Bu problemler genellikle kıskançlıktan kaynaklanır. Zaman zaman kendilerini de eleştirdikleri görülür.

Yazarın eserlerinde idarî personel, mahkûm ile olan ilişkisi bakımından iki bakış açısıyla yer almıştır. İki tarafın da konumlarının farklı olması, bazen iyi anlaşmalarına bazen de birbirleri arasındaki mesafenin iyice açılmasına sebep olur. İdarî personel, mesleğinin kendisine verdiği hakları mahkûma göz dağı vermek için kullandığında çatışma belirir. Bazı idarî personel ise mahkûmun da insan olduğunu unutmuyarak davranır. Böylece mahkûmla iyi ilişkiler sergiler. Korcan, kendisinin de mahkûm olduğu Sinop Cezaevi'nde bulunurken müdür ve gardiyanlar ile arası iyidir. Bunu *İdamlıklar* eserinde belirtir. Fakat yazar, İstanbul Polis Müdüriyeti'ne alındığı zaman yaşadıklarını anlattığı *Ateşten Köprü* adlı eserinde, komiserlerin acımasızlığını dile getirmiştir.

2.3. HAPİSHANE

Korcan'ın eserleri, kendisinin de mahkûm olarak kaldığı Sinop Cezaevi, İstanbul Sultanahmet Cezaevi ve Eskişehir Cezaevi'nde geçmektedir. Yazar, eserlerinde mekân olarak hapishaneyi, iki farklı bakış açısıyla vermiştir. Biz de

çalışmamızda mekân unsurunu "Fizikî Mekân Olarak Hapishane", "Sosyal Yaşam Ortamı Olarak Hapishane", "Hapishanede Zaman" başlıkları altında incelemeyi uygun gördük.

2.3.1. Fizikî Mekân Olarak Hapishane

Eserlerde hapishane mahkûmların zaman geçiremedikleri, sıkıldıkları, bunaldıkları ve bazen de işkence gördükleri bir yer olarak verilir. Kapalı, dört duvarla ve demir parmaklıklarla çevrili koşullar mahkûmların yaşam alanlarıdır. Eserlerde mekâna doğal olarak olumsuz bir işlev yüklenmiştir. *Linç*, *Tatar Ramazan*, *İdamlıklar* ve *Ölüm Pusuda* adlı eserlerde hapishane değişik açılardan ele alınmıştır.

Korcan, *Linç* romanında hapishaneleri Osmanlı Devleti'nden kalmış eski yapılar olarak verir:

"Kanı kurumuş eski salhaneler gibi, Osmanlıdan kalma köhne yapılardır ekseri mahpusaneler. Müdürü, başkatibi, başgardiyani, gardiyani, yani bir de idaresi vardır. Mahpusane müdürlüğü, Osmanlı mahalle mektebinin mubassırlığına benzemez." (Linç:24)

Linç romanının geçtiği hapishanenin bazı koşulları insanların yaşamasına uygun değildir. Zemin katlarda bulunan hücrelerin, bir hayvanın bile yaşayamayacağı şartlarda olduğundan söz edilerek şöyle tanıtılır:

"Öyle bodrumlar vardı ki mahpusanede, kuduz köpeği on gün bağlasan, hiç direnmez hemen kuzu oluverirdi. Demek ki, o kadar uzun boylu düşünmeye lüzum yoktu. Maşayla ateş tutar gibi yakalayıverecektin gözüne keseni ve basacaktın kör kuyunun dibine; adam bir anda sönecek, eriyecekti." (Linç: 60)

Feti Bey, parasına güvenen koğuş ağalarından biridir. Arap Kadir de Feti Bey'in gözüne girebilmek ve onun güvendiği adamlardan olmak için fırsat kollamaktadır. Bunu fark eden Feti Bey onu bir mahkûma bıçak çekmesiyle görevlendirir. Kadir bu talimatı yerine getirir ve mahkûmu yaralar. İdare de bu suçundan dolayı Kadir'i yalnız kalacağı bodrum katındaki bir hücreye koyar. Bu

mekân, Arap Kadir'in durumunu daha da kötüleştirmek için konulmuş bir yerdir. Yazar, bu zemindeki bu hücreyi şöyle tanımlar:

"Üçüncü dairenin bodrum katına getirip kapadılar Arabı. Kalın ağaç kapı gıcırdayarak üzerine kapandı. Bir penceresi vardı bu yerin, bahçeye bakan, Arabı hayata bağlayan tek pencere. Gündüzleri buradan şeytan alacası namussuz bir ışık girecekti ve Arap bu sayede hayatla bağını koparmamış olacaktı. Ama, sırtını pencereye dönünce manzara karanlık ve korkunçtu. Taa Abdülhamit'e kadar uzanan kanlı bir geçmişi vardı bu bodrum katın "KARADAĞ"¹²² diyorlardı buraya. Zamanın padişahı ayağına zincirler vurup Karadağlıları kapatmış. İki ismi vardır bu kısmın : İdare dilinde "Üçüncü Daire", mahkum dilinde de "Karadağ". Zemini pis kokulu ve asır görmüş kanlı bir topraktı. Kimbilir kaç insan zincir sürüdü bu zındanda ve kaç insan, kanla kokuşmuş bu toprağa kapanarak ağladı." (Linç: 65)

Bir gün Arap Kadir, arkadaşlarıyla sohbet ederken yaşadıkları mekân hakkındaki düşüncelerini belirtir. Hapishaneyi cehennemin korkunç özellikleriyle ilişkilendirir. Canlıların yeryüzünde yaşamasına rağmen mahkûmlara yerin altının lâıyk görülmesini eleştirmektedir. Yazar, Kadir'in düşüncelerini mahkûmun savcıya söylediği cümlelerle aktarır:

" Reis bey, bizim cezamızı çektiğimiz yere mahpusane derler. Güya insanları ıslah için kapatırlar buraya. Aslında burası cehennemin yeryüzündeki küçük bir numunesidir. Ateşi, zebanisi tam tekmil. İşte biz böyle bir âlemde yaşamaktayız! Bizleri anlamak için bu vasfımızı lütfen göz ününde tutunuz. Bu âlem semalarda değil, yer yüzünde de değil, yer altında şafağı ve sökmeyen bir karanlıktır sanki. Orada güneşi doğmayan ormanların vahşi hayvan kanunları hâkimdir. " (Linç: 122)

Eserde Arap Kadir'in kaçışından sonra tecrit edilerek koyulduğu hücre de şöyle anlatılır:

"Doktor, Arap Kadir için ayrılan bodrum koğuşun penceresine şöyle bir eğilince birden tiksintiyle geri çekildi. Sanki içerde beygir ölüleri vardı. Denize

¹²² **Karadağ:** 1856 Islahat Fermanının yayınlanması üzerine azınlıkların bağımsızlıklarını ilân etmelerinde etkin rol oynamıştır. Eflak, Boğdan ve Karadağ'da bağımsızlık için isyanlar çıkmıştır. Yazar, mekânı bu olaylarla bağdaştırarak vermiştir.

verilen mahpusane lağımı koğuşun ortasında, açıktan geçiyordu. Bir insan burada bir ay yatırılrsa ayrıca ecelini beklemesine lüzum kalmazdı." (Linç: 127)

Hapishanede çok sayıda olmamakla yine de iyi şartlarda koğuşlar bulunmaktadır. Ancak buraların kullanılması idarenin öngörüsüne kalmıştır.

"Nihayet Rüştü Efendi, düşüne düşünce buldu derdinin çaresini. Arabı gene tek başına yatacağı bir koğuşa kapatacağı. Ama bu sefer, tahta döşemeli üst kattan temiz bir koğuşa." (Linç: 189)

Korcan, bazen de fakir mahkûmların durumunu anlatmaya çalışır. *Tatar Ramazan* adlı kitaptaki *Temizlik* hikâyesi İkinci Dünya Savaşı yıllarında geçmektedir. Dışarıdaki ekonomik durum hapishaneyi de etkilemiştir. Hapishanenin çok fakir olanları, sürgünle gelen mahkûmlardır ve cıbil olarak anılmaktadırlar. Sosyal konumları itibariyle fakir, orta halli, zengin diye ayrılan mahkûmlar, yemek hususunda eşittir. Devlet hepsine eşit miktarda tayın vermektedir. Yazar fakir mahkûmları ve kaldıkları koğuşu şöyle anlatır:

"İkinci Cihan Harbi'nin dehşet saçan günleri; bir tayın mahkûm ihtiyacının onda biri. Bu sebepten bir tayından başka gelirleri olmayanların hali duman. Nizamnamenin bir maddesi sarih: 'Mahkûmeyne günde bir adet nân ü aziz verilir.' diyor. Buranın da zengini, orta hallisi, bir de kumarın yarattığı müthiş seçme ile meydana gelen fakirden fakiri var. Bunlar İstanbul mapushanesinin âdem babası, Bolunun kalenderi, Elâzığın garibi, Kütahya'nın berdoşu, mapushanemizin de cıbillarıdır. Cıbillar mahpusanenin kenar mahallesi sayılabilecek, bakımsız, pis koğuşlarında yaşarlardı." (Tatar Ramazan: 79)

Temizlik hikâyesindeki müdür, hapishaneye gelince mahkûmların acil olarak yemek ve temizlik ihtiyacı olduğunu anlar. İşe temizlikle başlamayı doğru bulur. Gerekli yerlerin yardımıyla da odun, su, sabun, soba gibi ihtiyaçları giderir ve önce fakirlerin bulunduğu cıbillar koğuşundan uygulamaya başlar. Bu koğuş deneme koğuşu olur. Burada başarılı bir uygulama gerçekleşirse tüm koğuşlara aynı hizmetler uygulanacaktır. Korcan, cıbilların koğuşunun ayrı olmasıyla mahkûmların ekonomik durumlarına ve bu durumun yarattığı ayrımcılığa dikkat çekmeye

çalışmıştır. Yazar, temizlik uygulamasının yapıldığı koğuşu ve mahkûmları şöyle anlatır:

"Tecrübe koğuşu kendisi için hazırlanan planı bilmiyordu. Oradakiler bir şey biliyorlardı ki o da dünyanın onlardan vazgeçmiş olduğuydu ama bir türlü kıyıp da onlar da dünyadan geçemiyorlardı... İçlerinden böyle bir şey yapabilen olsa insanlardan sadece bir 'Vah...' kalacak, kendisinden de insanlara kalsa kalsa kirli bir yorgan kalacaktı. Cıvıllar neler çektiklerini biliyorlardı. Bunun hikâyesi geceler sürer ama neden çektiklerini biliyorlar mı? İşte burası şüpheli. Onlar da vaktiyle cıvil değil de Ahmet, Mehmet, Halit'ti. İçlerinde İsmail Hakkı, Hasan Basri gibi çift isimlerle çağrılanlar bile var. Askerlik etmişler, vergi ödemişler, gününe göre efendi diye çağrılmışlar. Bazısı hâlâ çoluk çocuk sahibi. Dondular, kirli ellerini Allaha kaldırdılar. Sakallı yüzlerde bitkin dudaklar yalvardı, merhamet bulamadılar. Didik didik edip Köroğlu gazetesini, yeni zamanlar canavarı Hitler'den af umdular. Zar attılar denk geldi. Fal açtılar böyle gösterdi. Lâkin o Hitler de kendi dalgasına bakıyor, gelip kapıları açıvermiyordu kerhaneci. Gündüzleri oraya buraya koşuşur, üç sigara bulabilen bahtiyar olurdu. Akşam olup yatınca bir an yalancı sığağa kavuşurlar, işte o zaman çeneleri açılırdı." (Tatar Ramazan: 80-81)

Tatar Ramazan adlı hikâye, Eskişehir'deki hapishanede geçmektedir. Bu hapishane şehir dışında ve mezarlık yakınında bir mekândır. Demirlerle örülü olan hapishane pencereleri karanlıktır. Yazar hapishaneyi şöyle anlatmaktadır:

"Yediler çeşmesinden hemen sola dönülünce Arnavut kaldırımı döşeli, iki yanı akasya ağaçlı, genişçe bir caddeye çıkılır. Sağ tarafta yenice bozulmuş bir mezarlık, solda bahçelik, bostanlık. Daha on beş dakika yürümeden şehrin dış mahallelerine varılır.

Burada, yolun hemen solunda, sıvaları yer yer dökülmüş eski kocaman bir yapı var. Karanlık pencereleri demirli. Yüksek duvarlar üstünde jandarma kulübesi. İşte mahpushane burası." (Tatar Ramazan: 187)

Tatar Ramazan adlı hikâyede yazar, hapishanelerin koğuşlarla birbirlerinden ayrıldığını belirtir. Kimisi büyük kimsi küçük, kimisi karanlık kimisi az da olsa gün

ışığı alır. Bu karanlıklar çaresiz olan mahkûmları daha da umutsuzluğa, perişanlığa iter. Fakat Tatar Ramazan, yeni geldiği hapishanenin koridorlarını görünce sevinir. Hapishanede vakit geçirmek için mahkûmlar volta atar, onların gözünde koridorlar ne kadar uzun olursa vakit de o kadar hızlı akar. Yazar bu durumu şu cümlelerle anlatır:

"Tatar Ramazan üst katın koridoruna çıkınca ilk gözüne çarpan şey mahpushanenin kasvet veren loşluğu oldu. Of of çektiren, insanları bıktıran loşluk. Biraz küçük, biraz büyük ve çeşitli koğuş ayırımlarıyla mahpushaneler az çok birbirlerinden ayrılırlardı. Ama kasvet veren loşluk hemen de her mahpushanede vardı. İnsan biraz kısıdan düşünse belki de kabahati pencerelerdeki demir parmaklıklarda bulunurdu. Güneş bazen en parlak rengiyle pırıl pırıl yanar da mahkûm gene 'Işık ışık, ah biraz ışık!' der. Kapalı bir hayat yaşayanın karamsar gönlü bu. Bir defa ümitsizlikle kararmasın yoksa!

Üst kat koridoru geniş ve hayli uzun, at koştur. Hasını kat önüne elinde bıçak adım adım kovala. Ramazan çok beğendi burasını ve kendisini saygıyla takip eden yeni arkadaşlarına döndü. Gülerek:

'Ceza istediği kadar uzun olsun' dedi. 'Yeter ki mahpushane koridorları kısa olmasın, insan bir kere voltaya düştü mü her şeyleri unuttur. Neden böyledir bu? Çünkü volta cezanın törpüsüdür.' "(Tatar Ramazan: 227)

Yazarın *İdamlıklar* romanı, kendisinin de mahkûm olarak kaldığı Sinop Cezaevi'nde geçmektedir. Eserde mekân değişik bakış açılarıyla kurgulanmıştır. Hapishanedeki mahkûmlar işledikleri suçlara göre farklı yerlerde yatmaktadır. Bazı mahkûmlar hücrede yalnız kalırken bazıları diğerleriyle beraber koğuşlarda kalmaktadır. Yazar, Sinop Cezaevi'nde siyasî suçlu olarak yatarken yalnız bir hücreye konur ve diğer mahkûmların sahip olduğu bazı durumlardan yoksundur. Cezaevi müdürü Kenan Bey ile arasının iyi olmasına dayanarak ondan bazı isteklerde bulunur. Yazar ve Kenan Bey arasında geçen konuşmaşöyle aktarılır:

" 'Efendim!' dedim. 'Odalarımızda gece ışıkların yanmaması ceza içinde ayrı ceza değil midir? Akşam olup karanlığın bastırması cezadan da öte ayrı bir azap

oluyor bizim için. Buna bir son vermenin ve bizi yalancı nura kavuşturmanın imkânı yok mudur?' "

O, gülümseyerek baktı bana. Verecek bir şeyi olmasa bile bir hakkın istenişini gönül hoşluğu ile karşılayan nadir kanun adamlarındandı:

'Ne yapalım oğlum?' dedi. 'Biz ışığı umumî koşullarda ancak yakabiliyoruz. Siz de o koşullarda olsanız bundan faydalanabilirsiniz. Ne var ki sizi suçunuzun mahiyeti itibarile öbür koşullara veremem. Bu da öbür mahkûmları düşündüğümde değil de sizi esirgediğimdendir. Onların arasında bir hiç yüzünden kanlı kavgalar olur. Ne gereği var sizin gibi okumuş adamları onların arasında harcaşayım. Ben yapamam bunu. Sizlere içten bir yakınlık duyarım...' "(İdamlıklar: 17-18)

Sonbahar mevsimi ağaçların yapraklarını döktüğü, tüm canlılığını yitirip güzelliğini kaybettiği bir mevsimdir. Mahkûm için de benzer bir durum söz konusudur. Sonbaharda hapishanede idamlar başlar. Cansız, güçsüz mahkûmlar idam edilerek hapishane temizlenir. Yazar hapishane ile mezbaha arasında bir benzerlik kurar. Mezbahada hayvanlar kesilir, hapishanede ise insanlar asılarak öldürülür:

"Ama böyle sonbahar gelip te idamlar başlayınca, mahkûm birden en acı çizgide anlayıverir neredede olduğunu.

İşte ben de böyle olmuş, bir insan mezhabasında yaşadığım hissine kapılıvermişim. O zalim mahpushane çatısı düşündürüyordu belki de bunu. Evet bir garip mezbahasındaydık ve etrafı yüksek kale duvarlarıyla çevrilmiş bir avluda öldürüleceğimiz günü bekliyorduk. Bu böyle olunca ne farkımız kalıyordu hayvanlardan? Hemen hemen hiç bir farkımız kalmıyordu. Neden mi? İşte meydanda cevabı! Onları kesmeye götürüyorlar. Bizleri de asmaya..." (İdamlıklar: 20)

İdamlıklar romanındaki Şakir Ağa kurtuluşunu ibadette arayarak namaz kılıp dua okumaya başlar. Fakat hapishanede hijyen koşulları bu uygulamalara elverişli değildir. Mahkûmlar kendi aralarında bu durumu eleştirerek konuşurlar. Onlar da temiz yerlerde barınmak isterler fakat idare maddi giderleri bahane ederek bu talebe cevap vermemektedir:

" 'Osuruk bombardımanına tutmuşlar koğuğu. Duvarlar leş gibi görmüyor musun?'

Ağa konuşmadan çekilecek gibi değildi:

'Haber verelim de idareye, badana yaptırınlar.'

Torpil alaycı:

'İki yıl oldu ben buraya geleli, bir kalıp sabun vermediler. İşleri yok ta gelip bizim koğuğlarda badana yaptıracaklar. Badana temizlemez buradaki pisliği, aç gözünü! Bir avuç akrep getirip atsalar içeriye, bir saniyede ölür.' (İdamlıklar: 42)

Hüseyin adlı mahkûm Torpil Rıza'nın dediklerine katılarak böyle pis bir ortamda ibadet yapılamayacağı gibi şeytanın bile uğramayacağını söyler. Ona göre; hapisanede esrar, afyon gibi zararlı maddelerin satıcılarının bulunması mekânın ibadete uygun nitelikte olmadığını göstermektedir. Hüseyin'in düşünceleri şöyle belirtilir:

" İrahatlık cihetine bakılırsa Torpil'in dedikleri doğrudu. Herkesin sırtı burada meşe odunu gibi ağır cezalarla yüklüydü. Eh bu halde mahkûm kendini mi düşünecek? Yok yoğunsam Allahı mı? Bir de koğuğların pisliği: Afyon burada. Esrail burada. Eh bu halde bu koğuğlarda hangi mahlûk barınır! Değil rabbimin melekleri! Şeytan gelse yüz adım geriye kaçır. Bu böyle. " (İdamlıklar: 44)

Hüseyin ve Torpil Rıza aralarında geçen diyalogda hapisanenin pis ortamından bahsederler. Torpil Rıza hapisanenin tüm olumsuzluklara rağmen yine de iyi bir yanının olduğunu söyler. Rıza, hapisanenin kendilerine hayat tecrübesi öğreten bir okul olduğunu düşünmektedir. Yazar onun bu düşüncelerini şöyle aktarır:

" Koyunların otladığı çayırlara benzemez burası. Kızgın bir saç üzerinde yürüyorum diyerekten atacaksın adımını. Kaybeden nasihatları boş vereceksin. Bilen için mahpushane, kendi kendine öğreten, hocasız bir mekteptir! " (İdamlıklar: 48)

Yazar *İdamlıklar* adlı eserinde koğuşların tasvirini Feti Bey aracılığıyla yapar. Onun girdiği koğuşu şöyle anlatır:

"Yay gibi yürüdü sonra, taş ocaklar koridoruna girdi. İki de gardiyan vardı peşinde. Burada sıradan sekiz münferit oda vardı. Kapılarında küçük, dört köşe delikler. Dışarıdan içeriye bakılırsa, hayal meyal seçilir içerdeki kişi. Büzülüp bir köşeye oturmuşsa görmek zordur.

Şayet voltada ise, yaklaşık uzaklaşan ayak seslerinin yardımıyla görmek biraz kolaylaşır. Eğer mahpusane içinde işlediği bir suçtan düşmüşse burada yatan, inzibat meclisinin verdiği cezayı yatar ve koğuşuna gider. Yok eğer idamlık ise, bu dünyadaki son konağıdır. Bu böyle biline." (İdamlıklar: 124-125)

Ölüm Pusuda adlı eserin *Hasret* adlı hikâyesinde yazar kadınların hapisanesini tasvir etmiştir. Tek katlı taş yapıdan yaprak hışırtısı da duyulur.

"Kadınlar Mapusanesi kesme taştan, oturaklı bir yapıdır tek kat üzerine. Çoğusu ağaçlar hışır hışır hışırdarken rüzgârda, orada da gece hayatı başlar." (Ölüm Pusuda: 46) *Batsın Bu Dünya* adlı hikâyede yazar bir sabah mahkûm olduğu Sinop Cezaevi'nin bahçesine iner. Hapishane bahçesinde volta atarken etrafını gözlemler ve tüm gördüklerini bahçeyi olumlayarak aktarır. Ağaçların canlılığını, güvercinlerin renklerini keyif alarak izlediğini hissettirir. Yazar gözlemlerini şöyle belirtir:

"Bahçeye herkesten evvel inmiştim o gün, hatırlıyorum. Açık havada gezinmek, günün taptaze havasını almak bir yarı hürriyetti benim için, yürüyor, renkli tüllerinden yenice soyunmuş çitlenbik ağacını hayranlıkla seyrediyordum. Mahpushane yapısının damında güvercinler vardı; siyah, beyaz, kurşunî güvercinler. Geri bir sessizlikte tek tek, kedi yavruları gibi uslu oturuyorlardı. Kanatlarını açıyor, geriniyor, yenice başlayan günden memnun oldukları belli, ben de gidip geliyordum. Kim bilir kaç yüzüncü voltamdı bu, geziyor hiç durmadan, arada kuşlara bakıyordum." (Ölüm Pusuda: 156)

2.3.2. Sosyal Yaşam Ortamı Olarak Hapishane

Korcan, eserlerinde hapishane mekânını insan ilişkileri ekseninde yansıtmıştır. Biz de çalışmamızın bu bölümünde mahkûmların ve idarî personelin hapishane ortamındaki ilişkilerini ve mekânın onlara nasıl yansıdığını inceledik. Bu başlığı da kendi içerisinde "Geçim Sıkıntısı", "Kumar", "Ağalık" ve "Hapishanede Kurallar/Kanunlar/Kaideler" alt başlıklarına ayırdık. *Ey Gaziler, Linç, Tatar Ramazan, İdamlıklar ve Ölüm Pusuda* adlı eserlerde sosyal yaşam ortamı birbirine benzemektedir.

Yazar, *Ey Gaziler* adlı şiir kitabındaki "Mahpusta Akşam" adlı şiirinde mahkûmların saz çalıp birbirleriyle sohbet ettiklerinden bahseder. Gardiyanlar mahkûmları kumar oynamaları için uyarır fakat onlar bu uyarılara aldırmazlar. Mazlumlar ezilirken zalimler yüceltilir. Zaman zaman türkü okurlar. Volta atmaktan sıkıldıklarında oturup dert yanmaya başlarlar. Yazar mahkûmlar için gecelerin hiç çekilmediğini dile getirerek şiirine devam eder. Adaletin ve kanunların uygulanmadığını eleştirir ve bunların sadece lâfta kaldığını düşünür. Korcan, şiirinde mahkûmların hapishanedeki günlük hayatlarını, zamanı nasıl geçirdiklerini, birbirleriyle olan ilişkilerini şöyle anlatır:

"MAHPUSTA AKŞAM

Gene zincirlerimi sallayarak

Uğurluyorum güneşi

Yani kardaşım akşam oluyor

Sinop Mapushanesinde.

Gene Onbeşlik Şahin

Hey oturup saz çalacak

Gene kısımlarda başlayacak

Muhabbet faslı

Havadan gelir

Alimallah postası

Zar dediğin senin kuzudur

Suyunu avuçtan içer
Üle boş verin gardiyanlara
Der yüzbirlik Hasan
Kumar oynamazsan bu kalede
Ömür mü geçer?
Kanlı kasap satırı gibi
Vay kaldırıp hızla
Ulur hey indirir elini keskinlemesine
Karşısına kartal gibi
Kinle bakarken de
Adam öldürmeyi
Ben icadettim der yiğidağa
Yapacaklarını yalnız kendine danışırken
Kır atı sürdüm de
Vardım derdi konuşurken.
Bolu dağlarının
Rüzgarını dinlersiniz sazından
Ali Beyin harmanları savrulur
Sarı da başak danesinden ayrılır
Mazlum ezilir hey bakın zalim kayrılır
İnanın inanın bu başka bişey
Sokakları mermer taşlı
Güzelleri hilâl kaşlı
Acıları gözde tüten Cezayir Cezayir hey!
Gene Faik Ağa
Küfürlü yanık bestesini okuyarak
Bakın şaşırmadan koğuştta volta vuracak
Yorulup oturunca

Şöyle bir dert yanacak koğuşa
 Evden param gelmez
 Gözlerim de ağırlaştı kardaşlar
 Bu gün gene viziteye çıktım
 Haşa buradan doktor olacak adam
 Biz açlıktan otlarken
 İyi yemek ye dedi
 İster istemez küfre
 Küfre kayıyor dilim
 Arkadaşlar
 Hakkınızı helâl edin
 Bundan ötesi ölüm.
 Kapı altı nöbetinde
 Gardiyan Nuri Efendi
 Döndürüp dolaştırıp
 Sözü siyasete dökecek
 Alaman'ın yedi marifeti varmış
 Bunun üçünü göstermiş şimdiye kadar ey
 Görürsünüz bak o Macino'yu da sökecek!
 Gardiyandan
 Kurmay olmaz
 Mahkûmun çilesi dolmaz
 Bir çöl ki
 Kumu yaman
 Kavuran sıcağı yaman
 Çekilmez ah mahpusane geceleri
 Uzar uzar bititp tükenmez zaman.
 Berber Ali Efendi gene

Bizi çok yatırdı be gardaşım
Aklım ermedi diyecek
Bu hâkûmatın işine
Edalet dediğin af demektir
Gerisi laf demektir
Hülâsa kardaşım bak
Olmayanlar oldurulur
Bir incir çekirdeğine
Kocaman dünyalar doldurulur
Ve heyt ağam destur
Biz nerdeyiz derken
Bir sabah da olur
Sinop Mahpushanesinde
Veli Ağa'nın
Serkisef saati altıyı geçerken." (Ey Gaziler: 54-56)

Linç romanında idarî personelin kararları, psikolojileri mahkûmların hareketlerine göre değişmektedir. Yazar bu değişkenliği şöyle ifade eder:

"Kavak yaprağı gibi oynaktı zaten mahpusanede emirler, en ufak bir esintide şekilden şekile geçirdi." (Linç: 112)

Tatar Ramazan adlı hikâye kitabının *Elmas* adlı hikâyesindeki Elmas, eşi Hanife'yi kendisini aldattığı için baltayla öldürmüştür. İşlediği cinayetin cezasını çekmek için hapishaneye girer, idama mahkûm olur. Öleceği günü beklemektedir. Yazar, Elmas ile aynı hapishanededir. Birbirleriyle sık sık konuşup dertleşmektedirler. Hapishane demek, onlar için tüm umutların yok olduğu, yarının olmadığı bir mekândır. Yazar, idama mahkûm olan Elmas'ı teselli eder, ona son raddeye kadar umudunu kaybetmemesini söyler. Korcan, durumu şu cümlelerle aktarır:

" *Haklısın Elmas dedim. Sen korkunç kanunların hüküm sürdüğü acayip bir pazardasın. Bu pazarda can alınıp can satılır! Gözyaşı, yalvarma, nedamet geçmez bu pazarda. Ne var ki çıkmamış canda umut vardır demişler. Sen son celseye kadar dayanacaksın. Keyfinden yapmadın ya bu işi? Hafifletici sebepleri ileri süreceksin. "* (Tatar Ramazan: 37)

Temizlik adlı hikâyede yazar, hapisane ortamı hakkında kendi düşüncelerini verir. Dışarıda herkes rahatça hapisaneyi, idarî personeli, yönetim sistemini eleştirebilir fakat demir parmaklıkların içine geçince mahkûm dilediği gibi rahat olamaz. Konuşacaklarına, söyleyeceklerine dikkat etmelidir. Diline sahip olamayan mahkûmun sonu idare olur:

"*Ama burası mapusane diye adamı öyle bol bulamaç konuşturamazlar. Lafı müdürden açarsın arkadan jandarma gelir. Biraz daha kurcalarsın müddeiumumîye dayanır. Hülâsa sonu hükümet, tehlikeli iş. Sanki mahkûm bunu bilmez mi? Ne anasının gözü olanlar vardır onların içinde."* (Tatar Ramazan: 74-75)

Tatar Ramazan adlı eserdeki *Hepimiz Türk'üz* adlı hikâyede mahkûmlara tarih dersi vermesi için çağrılan tarih öğretmeni ve müddeiumumî mahkûmların durumları hakkında görüşürler. Tarih öğretmeni, ısrarla mahkûmların tarih bilgisini arttırmasını isterken müddeiumumî onların dersten önce karınlarını doyuracak durumda bile olmadıklarını söyler. Hapishanede açlık gibi bir sorun varken mahkûmların çok da sağlıklı insanlar olamayacağını, dolayısıyla birlik beraberlik, kardeşlik gibi kavramları da anlayamayacaklarını belirtir. Ekonomik zorluklar içinde olan idareye devlet de yardım etmemektedir. Mahkûmlar aslında açtırlar. Yazar bu durumu müddeiumumînin ağzından şöyle aktarır:

" *Hocam dedi, mahkûmlar tarih dersi istemiyorlar. Belki de istiyorlar ama önce başka şeyler istiyorlar. Biz maalesef kendilerine maruf tabiri ile günde bir adet nan'ü aziz verebiliyoruz. Yani bir kuru tayın Türkçesi. Aç insandan kardeşlik, ölçülü davranma beklemek, ölçülü davranma beklemek hakkımız mı? Kızılay'a başvurudum. Onlar için bir şeyler koparabileceğimi umuyordum, Kızılay'ın böyle bir faslı yokmuş. Bizi ancak sel, zelzele gibi haller harekete getirir diyorlar. Emin olun gecelerim*

zindan oldu, uyuyamıyorum. Bir benim gayretim neyi halleder? " (Tatar Ramazan: 144-145)

Hapishanede mahkûmların işleri olmadığından canları sıkılır. Yapacak uğraşları olmayan mahkûmlar bu ortamda en çok birbirleriyle konuşarak stres atarlar. Yazar *İdamlıklar* romanında zamanın zor geçtiğini söyler:

"Gün öldürmesi zordur mapusta. Ayaklar bağlı demektir eller dersen işlemez. Kalıyor bir çene. Konuş ha babam konuş. Kafa oluyor sepet gibi..." (İdamlıklar: 55)

Yazar, idam cezasının uygulanmasında kanunlara, hükümlere ve kanun adamlarına da çok büyük görev düştüğü fikrindedir. Mahkûmlar genellikle uygulamalara baş kaldırmazlar. Onlar da kanun ve kurallara uymak gerektiğini böylece işlerin daha kolay ilerleyeceğini düşünmektedirler. Yazar mahkûmların düşüncelerini şu şekilde aktarır:

"İnsan bütün ümitleri yıkılıp sehpa da can vermeyi kabul etmiş de olsa, her ciddi iş gibi ölüme gitmenin de bir adabı erkânı vardı. Canını kurtarmak bahasına da olsa bu erkânı yıkmak isteyen binde birdir. Mahkemeler. Kanunlar. Sayfalar dolusu zabıt, jandarma nezaretleri hep bu kolaylığı sağlıyordu işte. Kişinin cezaya itirazsız boyun eğmesini sağlıyordu." (İdamlıklar: 108)

Korcan, kendi deneyimlerinden yola çıkarak hapishanenin mahkûm için ne ifade ettiğini açıklar. Mekân olarak karanlık bir ortam olarak tasvir edilen hapishane, mahkûmların giderek yalnızlaştığı ve dertleriyle başbaşa kaldığı yerdir. Ortam onların geleceğe dair hayaller kurmalarını, umut yeşertmelerini engeller. Yapabilecekleri volta atmak, dışarıdan gelen sesleri duymak, kendi aralarında konuşmaktır. Bunlarla da hayal dünyaları gelişemez. Yazar bu konuda düşündüklerini şöyle ifade etmektedir:

"Belki yüz yıl pranga sesi dinlemiş, aysız, yıldızsız, namussuz bir karanlığı vardır bu taş odaların. Topuk sesleri döğör tok tok korkunç geceyi. Susar mahkûm yorulup oturunca. Derdiyle baş başa. Düdük sesleri gelir jandarmaların aralık aralık. Sonra nöbet değiştirenlerin silâh şakırtıları. Sonra geceye baykuş gibi tırmanan garip bir sessizlik."

En uzak şey burada ümit. En yakın olan da duvar. Bu duvarlara bakan gönüller darda. İnsanda bir acayip hayal etme gücü var da, baykuşlar susunca, geçmiş gecelerin mahkûmları canlanır şu duvarda." (İdamlıklar: 125)

Yazar, hapisaneyi Âşık Veysel'in dünya benzetmesiyle tanımlar:

"İki kapılı bir handı burası da koca Veysel'in dediği gibi. Kimileri siyahlar giyip geliyor bu hana. Sonra beyazlar giyip boyunlarında ipe çıkıp gidiyorlardı. İdamlık diyorlardı bunlara. Onlar asılınca dosyaları kapanıyor, nüfus kütüğünden kayıtları siliniyordu. Bir hayır sahibi çıkarsa sonra arkadaşlarından: "Yazık oldu şu çocuğa!" diyordu. Hepsi o kadar." (İdamlıklar: 196)

Hapishanede suçlular dışarıdaki sosyal konumlarına bakılmaksızın aynı koşullarda yaşarlar. Güçlü olan güçsüz olanı ezmeye ve kendi sözünü geçirmeye çalışır. Yazar bunu kurt, kuzu ve çoban ilişkisiyle anlatmaya çalışır. Mahkûmlar birbirlerine göre sert, dişli ya da sakin, uysal olabilirler. Yazar bu durumu içerisi ve dışarısını karşılaştırarak anlatır:

"Çevre dediğin mahpusta dışardakinden çok farklıdır bir bakıma. Şöyle külâhi kaşlara yatırıp uzun uzun düşünmek ister. Çevre demirden bir çemberdir mahkûm için. Tuhaftır ama: Kurt da bu çemberde, kuzu da. Kurt kuzuyla yan yana yürüyecek kanun icabı. Yalnız ne var ki, dışardakilerden farklıdır burda güdenler. Dışardaki çoban kuzudan, içerdeki çoban ise kurttan yanadır..."

Her şey bir nizam üzredir hasılı: Mahpushane nizamnamesi hiç bir zaman ağayı garibe ezdirmez. Kurdu da kuzuya yedirmez. Uzun uzun konuşmanın ne faydası var? Deniz dibinde kuşlar, masmavi gökte balıklar da bilirler bunu. Dağarcıkta lâf tükenir boş boşuna konuşursak. Dilde tüyler biter bilinen şeyleri söylemekten..." (İdamlıklar: 295)

Ölüm Pusuda adlı hikâye kitabındaki *Remzi Bey* hikâyesinde Remzi Bey, hapisanenin hastanesinde yatmaktadır. Buranın tutuklu ve yükümlü mahkûmlardan kaynaklanan sakin sessiz kendi halinde bir havası vardır. Bu sakinlik mahkûmların her an sebepsiz bir tartışma çıkarmasına müsaittir. Remzi Bey de sınırlı bir yapıdadır. Beklemediği bir anda gardiyanların gelip taburcu olduğunu belirtmesiyle bu sakinlik

bozulur. Remzi Bey kendisine bu emri verenlere bozulmuştur aslında. Yazar, orada küçük bir şeyin bile büyük huzursuzluklara sebep olabileceğini göstermek istemektedir. Bu durumu şöyle aktarır:

"Orada bir damla bile her zaman bardağın taşması için yeterlidir. İşte bakın, renkten reнге giren, çok fena bozulan Remzi Bey, hızla doğruldu yerinden, alârm almış itfaiyeci gibi telâşla karyolasından indi. Orta boylu şişmanca, yüzü acılı, çevik bir adamdı bu, korkutan, ama korkmayan." (Ölüm Pusuda: 28)

Yazar, *Hasret* adlı hikâyesindeki kadınlar koğuşunu anlatır. Kadınların aralarında genellikle aynı konuları konuşurlar ve geçmişlerine olan özlemlerini dile getirirler. Bu mekânda zaman kadınların birbirlerine olan sorularıyla geçmektedir. Yazar bu durumu şöyle ifade etmektedir:

Yeni bir gün için fikir kuranlar olur, geçmiş ağır basar hep anlatılarda. Bayatlamış lâflar vardır, hemen her gün söylenir: "Bakalım gecenin karanlığından neler doğar, Rabbim ganidir kardeşler, herkese lâyiğini verir? "Öteyandan biri dikenli bir soru atar ortaya. "Kadın hep acızdır, çaresizdir bana sorarsanız? Şimdi ben diyom ki, kerana mı, yok yoksam mapusane mi eyidir bizim için?" Öteden biri cevaplar: "Bana kalırsa kerana eyidir, hiç değilse koyununda daim bir erkek olur, koklayacak bir ağız bulunur?" Öteden bir soru daha açılır, "Peki onur n'olacak, namıs n'olacak? Aile ocağı denen şey yok mu, onca insanın alınına kara çalmak haktan reva mı?" Sevda sesini yükseltir öteden: "Kadınları keserler, hey hey duyun bunu, erkekleri asarlar, ayağımıza giyecek don bulduk da, şimdi namusa, onura mı geldi sıra?" İşte o böyle, bir konuşuyor, pir konuşuyor dikkatleri üstüne çekiyordu." (Ölüm Pusuda: 46-47)

Kuzu adlı hikâyede Deli Kadir, kendini yaralayanın kim olduğunu söylememekte kararlıdır. Kanunlara göre müdür Kadir'i yaralayanı bulmalı ve ona cezasını vermelidir. Fakat Kadir ısrarla o suçlunun hesabını kendi vereceğini söyler. Müdür de işin içinden çıkamaz bir hale gelmiştir. Yazar, müdürün düşüncelerini şöyle aktarır:

"Yani, şu mahpushaneye, mahkûm yerine getirip yüz tane azgın kurt kapasalar, bu kadar olmazdı, belâlar idarenin üstüne üstüne gelmezdi. Biri, birini vurur, feryat-figan, al bakalım bir kanlı sorun, vurulan vuranın kim olduğunu söylemez, bu da çatalı, bir başka sorun." (Ölüm Pusuda: 61-62)

2.3.2.1. Geçim Sıkıntısı

Hapishanelerde mahkûmların çalışıp para kazanabilecekleri bir ortamları bulunmamaktadır. Evden gelen paraya muhtaç olan mahkûmlar, bu para da yetmeyince ağaların yanında yer almak isterler. Ağaların ekonomik durumları her zaman iyi olmuştur. Ağanın yanında olan bir mahkûm da kendini hem güvende hem rahat hisseder. Yazar *Linç*, *Tatar Ramazan*, *İdamlıklar* ve *Ölüm Pusuda* adlı eserlerinde mahkûmların para sıkıntılarını nasıl giderdiklerini de anlatmıştır.

Linç romanında Arap Kadir, ailesinin gönderdiği parayla geçinmektedir. Parası gelmez olunca dara düşer. Cezaevinin verdiği günlük bir ekmeğe mecbur kalır. Karnı doymaz ama başka da seçeneği yoktur. Yazar Arap Kadir'in ekonomik sıkıntısını şöyle anlatır:

"Evden gelen parası büsbütün kesilince, ister istemez, Arap da cezaevleri nizamnamesinin bir maddesine uymak zorunda kalıyordu: 'Günde bir adet nan-ü aziz', yani kuru tayın yiyecekti... Bir tayın, her şeyine yeter sayılabilir mi bir mahkumun? Çorba istemez mi aç mideler? Ayda bir portakal istemez mi, çirişli dudaklar ıslansın? Bir baş soğan istemez mi, lokması ağzında büyümesin, katıversin ekmeğine; yüzü sevinçle ışıırken acısı damla damla fişkırsın gözlerinden. İşin kötü yanı, mahkum, öğün ölçüsünü de mecburen unutan bir mahluktur. Yalnız doymak için değil, gevelemek için de bir şeyler ister. Bazan yemliğe sıkıca bağlamış beygirlere de benzer mahkumlar. Yemek, yemek, daima yemektir gözleri."

Arabi mahpusanede ön plana çıkaran sebeplerin birincisi, muhakkak ki onun açlığıydı. Sonra başka başka sebepler de önden, yandan, arkadan karışır oldu." (Linç: 10-11)

Hapishanedeki geçim sıkıntısı mahkûmları yeni arayışlara sokmaktadır. Devletin verdiği tayın karınlarını doyurmaz. *Tatar Ramazan* adlı eserdeki *Hepimiz Türk'üz* adlı hikâyede birçok fakir mahkûm vardır. Bunlardan biri de Kürt Hamo isimli mahkûmdur. Arabacı Ali, birçok mahkûma kol kanat gerip aç karınlarını doyurur fakat onları iş sahibi yapmak ister. Hamo'yla önceden konuşup müdürle takışmasını söyler. Hamo müdürle yok yere tartışırken Arabacı Ali gelir ve müdüre, Hamo'nun pek tekin biri olmadığını, önceki hapishanesinde iki gardiyanı boğarak öldürdüğünü söyler. Müdür, aç olduğunda iyice sinirlenen Hamo'dan korkar ve Arabacı Ali'nin önerisini dikkate alır. Böylece Hamo çamaşırcı olur. Yazar bu durumu şöyle anlatır:

"Bak Hamo'nun şansına ne yağlı kuyruğa yapıştı. Hamo hızla işe koyuldu. Kolları kuvvetli, malûm çamaşır çitilenecek ki kiri çıksın. Sodayı da az kullanıyor Hamo. Tez zamanda epeyce müşteri tuttu. Arabacı Ali böylece Hamo'nun açlığını giderdi. Şimdi sıra Cıbil Halil'e gelmişti. Onu da açlıktan kurtarmak gerekti. Ufak yollu kahve takımı dizip Cıbil'i da yola koydular. Kendiliğinden, hiç kimseye danışmaksızın mapushane kahvecisi oluverdi, başladı çay kahve satmaya. Oysa Düzceli Rıza kaç senelik kahveci idi ve koca mapushaneyi tek başına pek güzel idare ederdi. Bu işe şimdiye kadar başka özenen olmadı değil. Lâkin Rıza ne yapar yapar göz açtırmazdı. Adamına göre iş yaptı, kimine "Sen şöyle otur, şu bir pakedi aç bakalım!" dedi. Kimini parayla adam tutup döğdüdü. Hülâsa cezveyi kimseye kaptırmadı. Ama Cıbil'in kahveciliğe başladığını görünce nedense hiç istifini bozmadı, "Olsun dedi, onun da bir çaresi bulunur! Biz cezvemize kan koyup kaynatıyor, ocağımızı bıçakla karıştırıyoruz." (Tatar Ramazan: 103-104)

Arabacı Ali, arkadaşlarına hapishanedeki yoksulluklarına bir çare bulmaları gerektiğini söyler. Ya açlıktan öleceklerini ya da bir çıkar yol bulup rahat edeceklerini söylerler. Örnek olarak da Hazreti Hüseyin'i verir. Onun gibi ya suya hasret ölecekler ya da testiyle kafa kıracaklardır. Söylenenleri dinleyen Cıbil Halil adlı mahkûm, düşünmeye başlar. Hapishaneye girmeden önce çalışıp para kazanabiliyor fakat içeri düşünce dışarıdan para göndereni yoksa gelir kaynağı bulmak zor oluyor. Yazar Cıbil Halil'in bu düşüncelerini şöyle yansıtır:

"Cıvıl, göğsünün kılı dökülmüş bir atmaca gibi dinlemişti Ali'yi. Dinlediklerini tasdik için mührü hazırды. Yalnız İsmail biraz düşünceli durmuştu. Bu, dinlediklerine karşı oluşundan değil, yiyeceği lokmanın bu kadar pahalı oluşunu içine yatıramayışındandı. O mahpuslara düşmeden harman zamanı günlerce tırpan sallamıştı ekin tarlalarında, oof dememişti bir kere. Ne var ki hiç kimseye muhtaç olmadan helâlından yemişti. İçerde böyle miydi? Ya dışardan bir geliratın yoksa birinin ağzından lokmasını kapacaksın. Onu kara kara düşündüren taraf burasıydı işte. Lokma lokmadır sonunda, kanlı da olsa karın doyurur." (Tatar Ramazan: 106)

Hapishanelerde bazı mahkûmlar el becerilerini kullanarak para kazanırlar. *İdamlıklar* romanındaki Emin'e de böyle bir fırsat tanınmıştır. Kasaba çocuğu olması ve elinin bu işe yatkınlığı nedeniyle o da marangozluk işleriyle uğraşmaya başlamıştır. Böylece Emin hem vakit geçirir hem de para kazanır. Yazar Emin'in işini şöyle anlatır:

"Eller işlerlerse gönül de avunurmuş, bir derece doğru. Yeter ki ellerin yapacağı iş olsun. Emin kararın gönlünü avutamayınca, çaresiz ellerine iş buldu. O Sinop mahpushane-i kübrasında yalnız Boyabat uşağının işi olan tabakacılığa merak sardırılmıştı. Eli ağaç işlerine yatkın. Ne de olsa köy çocuğu, tez zamanda tabakacılığı öğrendi. Hızla sarıldı bu işe ve durmadan tabaka yapıyordu." (İdamlıklar: 98)

Mahkûmlar yoksulluklarını bazen de haksız yollardan giderirler. *Ölüm Pusuda* adlı hikâye kitabındaki Kuzu adlı hikâyedeki Deli Kadir, jandarma ve gardiyan arasındaki husumetten yararlanmasını bilir. Jandarmayla arası açık olan gardiyanlara jandarmayı sevmediğini söyler. Gardiyanların da bu durum hoşlarına gider ve Kadir'in cebine para sıkıştıran gardiyanlar da olur. Kadir de kolay yoldan kazandığı bu parayı esrara yatırır. Yazar bu durumu şöyle anlatır:

"Onun ataklarına akıl almaz, kime ne için sataşacağı pek belli olmazdı. İdareyle jandarmanın arasının açık olduğu günlerde, Başgardiyana kuledeki nöbetçiyi gösterip: "Oy Başefendi, bunları gördükçe, Yunan gâvuruyla karşılaşmış gibi oluyorum!" diyen de odur. Bu yağlı piyazdan son derece memnun kalan gardiyan başı, Kadir'in avucuna bahşişini koyar, o da koşar günlük esrarını alır mahpushane berberinden, keyifle çift kâğıtlısını sarardı. Demek isteriz ki akıl almaz

bazı yaptıklarını? İnsanın arada sorası gelir: "Ulan gardiyan kim, jandarma kim, ikisi de bir hükümetin emrinde değiller mi?" Ama ama, işte Deli Kadir bu ve mahpushanemizde bir tane, ona kim yol yordam sorabilir? Adam, kanunu kendi yapıyor, sonra tutup doğrudan uyguluyordu. On binlerin bir türlü çözemediği problem?" (Ölüm Pusuda: 57)

Yazar bu anektodla idarî personelin her zaman rüşvet almadığını bazen de işini bilen mahkûmların idarî personelden para sızdırdığını göstermek istemiştir.

2.3.2.2. Kumar

Mahkûmlar için bir diğer geçim kaynağı da kumardır. Kenarlarında sakladıkları üç beş kuruşla kumar oynayıp daha fazla kazanacaklarını düşünürler. Kimi zaman kazanırken kimi zaman da kaybederler. Kazandıklarında keyifleri yerindedir ama kaybettiklerinde etraflarında sataşacak kişiler ararlar. Yazar *Linç* ve *Tatar Ramazan* adlı eserlerinde mahkûmların oynadığı kumarı konu etmiştir.

Korcan, *Linç* romanında Feti Bey'in hapisshaneden sürgün edilmesinden sonra ortalığın biraz sakinleştiğini söyler. Mahkûmlar idarenin şimşeklerini üzerlerine çekmemek için olay çıkarmazlar. Fakat bir süre sonra hapisshane eski düzenine döner. Yeniden kumar oynanmaya başlanır. Yazar mahkûmlar için kumarın çok önemli olduğunu düşünür:

"Hakikaten orta dairede hızlı kumar başlamıştı. Gardiyanlar bir süre karşı koymak istediler ama, kısa bir direnişten sonra onlar da çözüldüler. Kimi dövüldü, kimi de rüşvetle hizaya getirildi. Hızlı kumar: Efelerin bayramı demişler buna. Para döner döner, manoyu toplayanın cebinde birikir. Yalnız efeler değil sıfırda olanlar da sever kumarı. O yana döner, bu yana döner paralar, bir gün olur onların cebine de bir şeyler düşer. Peki, hiç kumar olmazsa ne yapacaklar? Kumar berduş için de bayramdır.

Pantolanlar mezada çıkmıştır artık. Büyük siyasiler ismine bile zar atılır. Tersî çıkarsa küfredilir. Birbirini yemeğe başlar çoğu; bir kumardan, bin bir mesele

doğar bir günde. Donsuz kalan her insan bir âsi olur çıkar meydana ve müdür mahalle bekçisi derecesine düşer..." (Linç: 56)

Tatar Ramazan adlı hikâye kitabındaki *Hepimiz Türk'üz* hikâyesinde Arabacı Ali'nin hapishanedeki fakir mahkûmları organize etmesiyle hapishaneye yeni bir düzen gelmiş. Hamo çamaşırcılığa, Cıbil Halil kahveciliğe başlamıştır. Kumar, para kazanmak amaçlı oynanmaya başlamıştır. Gelirleri bir düzene oturunca yaşam şartları da iyileşmiştir. Kazandıkları ihtiyaçlarını gidermeye yetmektedir ve bu durum birbirleriyle olan ilişkilerini de olumlu etkilemiştir. Yazar kurulan yeni düzenin etkilerini şöyle anlatmaktadır:

"Kumar bir dengeye almıştı hayatlarını. Mahpushanedeki para elden ele geçer olmuştu. Bu arada gurbet kuşlarına da üç beş kuruş kalıyordu. Tencereleri yine tıkr tıkr kaynamaya başlamıştı. Dumanı masmavi çıkıyordu sipahi cıgarasının. Külü çürük ağaç tozu gibi dökülmüyordu içerken. Garipler, fıkalar, sessizler memnundu hallerinden. Koğuş hizmetçilerinin adımları şimdi daha canlıydı. Undan, tarhanadan, fasulyeden herkesin midesine bir şeyler düşüyordu.

Bu tencereler arası kardeşlik biraz da Ali'nin adaletinden ileri geliyordu. Ali'nin belli bir ölçüye göre nizamladığı ekonomide, tencerenin biri fıkır fıkır gülerken öbürü köşede boş kalıp somurtmazdı. Kimi atlı kimi yayan, kimi yağlı kimi yavan her tencere iyi kötü kaynardı. Ammeye ait işler de yoluna girmişti iyi kötü. Koğuşa su tenekesi, süpürge almıyordu. Sabun arkadaş sabun da vardı, mis kokulu bembeyaz Hacı Muharrem sabunu. Herkes şıkır şıkır yıkanıyordu. Sağlık işleri de su gibi yolundaydı. Aspirin, göz damlası, öksürük hapi bulunuyordu ha deyince. Öksürük hapında afyon vardı, efkâr dağıtıyordu fazlaca yutunca. Eh şimdilik mahpus olmaktan gayri bir dertleri kalmamıştı. Bunu anlamak için kimseleri teker teker 'cuvaba' çekmeye lüzum yoktu. (Tatar Ramazan: 114-115)

Arabacı Ali'nin koğuşu kumarda daha hareketlidir. Yasal olmayan kumara müdür tarafından el konur. Mahkûmları sırayla bahçe iznine çıkarır böylece kumara sınırlama getirir. Çünkü kumar oynayacak mahkûmların dönüşümlü bahçe iznine çıkması bir araya gelmelerini engeller. Mahkûmlar, çalışarak kazandıklarını kumarla

arttırmaktadırlar. Ancak müdürün müdahalesiyle gelir kaynakları sarsılmış olur. Yazar bu durumu şöyle anlatır:

"Kumar Ali'nin koğuşunda daha bir şenlikli oluyordu. Hele Reşit'in gelip de onun postasında zar atması ortalığı Ali'nin yararına iyice yatıştırdı. Bu gidiş iyi gidişti hâsılı, ayna gibiydi bir bakıma işler. Lâkin müdürün sillesi gecikmedi. Bir baskın da o yapmış, kati bir emirle koğuşların teneffüs saatlerini ayırtmıştı. Her koğuş bahçeye ayrı saatlerde çıkacaktı. Yani bir kısım bahçeye çıktığında öbür kısım kilit altında kalıyordu. Müdür böylece Ali'nin koğuşundan kumarcının arkasını keserken mahkûmu da cendereye almış oluyordu. Ali'nin yeni nizamı tuzla buz olmuştu bir anda. Gardiyanlar keyifle gülüyorlardı. Hiç hükümetle oyun olur muymuş hey arabacı. Sana efendi dediler bu mahpushaneye gelince. Rahat rahat otursana be adam, hiç 'hökümet guvvatıynan' oyun olur muymuş?" (Tatar Ramazan: 117)

Müdür, Arabacı Ali'nin koğuşundaki kumara el koyunca Reşit'in koğuşundaki kumar canlılık kazanır. Mahkûmlar az parayla giriştikleri oyundan çok para ile ayrılırlar. Kazananların neşesi yerinde olur. Yazar bu durumu şöyle ifade eder:

"Esaslı kumar gene Reşit'in koğuşunda oluyordu. Bas beş, kaldır yirmi beş. Elli kâada posta çıkanlar oluyordu. Herkes köylü cıgarasını itmiş bir yana Sipahi, Yenice, Bafra içiyordu. Para firıl firıl dönüyor ortalıkta, kazananlar keyifle basıyordu kakkahayı." (Tatar Ramazan: 120)

2.3.2.3. Ağalık

Hapishanelerde her zaman koğuş ağaları bulunmaktadır. Bu insanlar zengin, bazen idareye para vererek işlerini gördüren kişilerdir. Ağalar, mahkûmların arasında gruplaşmalara sebep olmakta, böylece koğuşlarda huzursuzluk ortaya çıkmaktadır. Korcan, ağalık konusunu *Linç* ve *Tatar Ramazan* adlı eserlerde dile getirir.

Linç romanında yazar, hapishanelerde ağalık kurumunun devingen bir yapıda olduğunu ve asla sonlanmadığını belirtir. Onların daha iyi tanıtılmak için etrafına

karşı davranışlarından bahseder. Yazar ağalık kurumunu ve ağaları şu cümlelerle anlatır:

"Mahpusanelerde efelerin, ağaların hükmü ve saltanatı devir devirdir. Tıpkı dışarıdaki gibi. Mehmet Ağa gider; Ahmet Ağa gelir. Veya Hasan Ağa devrilir, yerine Hüseyin Ağa çıkar... Yani mahpusane hiç ağasız kalmaz. Taa Osmanlılar devrinden beri bu böyledir... Ağanın keyfi, parası kendine, neşesi cümbüşü kendine. Zengin sürüsünün tok çoban köpeği gibi rahat rahat yatar daima. Bol bol güler isteyince. Çoğunca gaddardır çevresine karşı. Vermez, hiç vermez. Daima alır. Ama, verir gibi görünür. Göz yaşını kendin sileceksin, eğer mendilin varsa!... Ama, tarif ağadandır. Yerine göre fakiri korur gibi görünür, gözleri boyar böylece; aslında bir kuru lokmalarına bile ortaktır..." (Linç: 13-14)

Ağalar, yanlarına zayıf ve güçsüz gördükleri insanları almak isterler. Çünkü böyle insanlara her istediklerini yaptırabileceklerini düşünmektedirler. *Linç* romanında da koğuş ağalarından Feti Bey, bir süre Arap Kadir'i gözlemler. Kadir'in idareye karşı kafa tutan yapısı Feti Bey'de ilgi uyandırır ve onu kendi yanına çekmek ister. Feti Bey, Kadir'e ailesinden gelen para kesilince bu fırsatı kullanmak ister. Kadir'e bir mahkûmu bıçakla yaralama görevi verir. Yazar, Arap Kadir'in Feti Bey'in adamı olma sebeplerini şöyle açıklar:

"Arap Kadir'i, mahpusane içi, inzibatî suça iten Feti Bey olmuştur. Arap, Feti Bey'e özeniyor, hayranlığını gizleyemiyordu. Kale gibiydi Feti Bey onun gözünde. Çünkü bol parası vardı, rüzgarı vardı, herkes ondan çekiniyordu... En küçük mahkumdan başlardı bu çekinme, gardiyan, başgardiyan, müdür ve savcıya kadar uzanırdı. Hülasa, kırallar gibi yaşıyordu Feti Bey..." (Linç: 15)

Korcan ağalık kurumuna *Tatar Ramazan* adlı eserinde de benzer yaklaşımlarla yansıtmaya devam eder. *Şükürler Olsun* adlı hikâyede Simitçi Emin, başgardiyana isteyerek tuğla attığı gerekçesiyle idare personeli tarafından dövülür. Simitçi Emin, yoksul koruyanı kollayanı olmadığı için dövüldüğünü düşünür. Yoksa o da, hapishanenin parası olan ve parasıyla güçlü konumda olan Kerem Ağa gibi olsa kimsenin kendisine el kaldıramayacağını düşünür. Emin, bu düşüncesini mahkûm arkadaşlarından birine şöyle anlatır:

"Biz fakiriz bey abi, dedi. Hiç bir arkalayanımız yok, tabii bizi döğerler. Kerem Ağa'yi dögecek değiller ya." (Tatar Ramazan: 148)

Şükürler Olsun adlı hikâyede Simitçi Emin, kumar oynamaya zorlanmıştır. Kerem Ağa'nın adamlarından Tokatlı Ali isimli mahkûm birçok mahkûm gibi Emin'e de kumar oynamasını söylemiştir. Çünkü kumar postasının dönmesi gerekmektedir. Fakir mahkûmlarında oynamaya gücü yoktur ancak devletten yedikleri bir kuru tayınları vardır. Tokatlı Ali de böylece Emin'in bir aylık tayınını elinden alır. Emin, aç kalınca durumu müdüre bildirir. Hapishane müdürü Refik Dilgiç Bey, yeni koyduğu kanunlar işlemeyince yöneticilik hevesi kaçmıştır. İçeride dönen işleri sesi güçlü mahkûmlardan öğrenmektedir. Emin'den duyduklarının aslını Kerem Ağa'dan öğrenmek ister. Fakat Kerem Ağa'ya danışmakla zaten işi başından karıştırmıştır. Kerem Ağa, Tokatlı Ali'nin köyden gelen parasını Emin gibi fakirlere dağıttığını ama Emin'in borcunu ödemeyerek onun iyiliğine kötülükle karşılık verdiğini söyler. Böylece Kerem Ağa, konumunun itibarını kullanarak müdürü yanlış bilgilendirir. Ağalık kurumu idarenin de yanlarında olmasıyla temize çıkar. Korcan bu durumu şöyle anlatır:

"Kerem Ağa müdüriyet odasına kasıla kasıla girdi.O, cahil fakat üzerinde üç dört bin lira taşıyan mahkûm üzerinde kanlı baskı kurmuş ve bu tesirinin yarattığı havayı gayet iyi değerlendiren kibirli bir adamdı. Karşılıklı kahveler içtiler. Kerem Ağa koçboynuzu burmuş siyah bıyıklarını, tespini baston gibi sağ elinde tutuyordu. Müdür punduna getirip eksikli eksikli sordu:

'Bir Simitçi Emin var Kerem Ağa' dedi, 'Her halde tanırırsınız. Ben pek ihtimal vermedim ama güya bunun bir aylık tayınını Tokatlı Ali kapatmış.'

Kerem Ağa kocaman güldü:

'Bu işte Müdür Bey' dedi, 'Yalan değil de bir yanlış var. Bu Tokatlı Ali iyi bir çocuktur. Eh Allah versin hali vakti de iyidir, memleketten üç beş kuruşu gelir, ona buna yardım eder. Belki Simitçi'ye de böyle bir yardım yapmıştır. Siz hiç merak etmeyin Beyim. Ben o işin aslını öğrenirim. Kimsenin hakkını kimsede bırakmam.'

Kerem Ağa koğuşa dönünce Simitçi'yi çağırıp çıkıştı.

'Ulan hergele' dedi, 'Aç kalır, para ister yalvarırsınız, sonra da şikâyet. Ver borcunu, Tokatlı tayınını serbest bıraksın!'

Simitçi söylenenleri gayet iyi anladı. Bir acayip konuşmaydı bu zaten. Ağa söyler, garip dinler ve fakat cevap da veremez. Verse kimse dinlemez. Kerem Ağa Tokatlıdan tarafa yontuyordu. Hem de kocaman kocaman yontuyordu. Kalıbının adamı değilmiş Müdür. Kerem Ağa'ya havale etmiş Simitçi'yi demek ki. Pek ümit bağlanan Müdüriyet başvurusunun da ardı fos çıktı. Müdür en kısa yoldan kuzuyu kurda teslim etmişti." (Tatar Ramazan:173-174)

Tatar Ramazan adlı hikâyedeki Abdurrahman Çavuş, Ramazan gelene kadar hapisanede korkulan sözünden dışarı çıkılmayan, kendisine asla karşılık verilmeyen bir ağadır. Gerektiğinde kaba kuvvet göstermekten kaçınmayacağını söyler. Kafasına koyduğu bir şeyi uygulamadan rahat edemez. Yazar, Abdurrahman Çavuş'u şöyle anlatır:

"Abdurrahman Çavuş tek başına, kimseden perva etmeden bu mahpushanede sekiz senedir hüküm sürüyordu. Ömür değil de hüküm. Zira birine azıcık kızdı mı fırtına gibi eser ortalığa, atmaca gibi çarpar karşısındakini, sığırına yol gösterir gibi bağırır:

'Üle' der, 'Ben şu gördüğün dayılara, Ahmet'e, Mehmet'e benzemem. Vurdum muydu kan çanağına döndürürüm adamın gözünü! Vallah kararır kırk yıl dünyası!'

Laf değil, dediğinden katiyen geri kalmaz, bir şeyi aklına koydu mu onu mutlak yapardı. Her sabah mahpushanenin genişçe taşlık bahçesinde görünür, iri yapısıyla hemen ilk bakışta seçilirdi. İçi kuzu derisi gocuğunu sırtından hiç eksik etmez, ne yana yöneleceği belli olunca mahkûmlar hemen kendisine yol açarlar, ağır ağa adımlarıyla volta vuracağı yeri ona bırakırlardı." (Tatar Ramazan: 187-188)

Abdurrahman Çavuş, istediği zaman gardiyanlara kapıları açtırarak dışarı çıkmaktadır. Hapisanede kurduğu otorite o kadar güçlüdür ki bu duruma idareden kimse de sesini çıkarmaz. Bir keresinde Abdurrahman Çavuş'un dışarı çıkması için kapıyı açmayan bir gardiyan görevden alınmıştır. İdare de Abdurrahman Çavuş ile iş birliği içerisindedir. Yazar, onun kurduğu otoriteyi şöyle anlatmaktadır:

"Sonra ne olmuşsa olmuş, Çavuş'a kapıyı açmayan gardiyan aradan bir hafta geçmeden mahpushanede görünmez olmuş. Çavuş okka gibi bir adam. Terazinin hangi kefesine bassa orası ağır gelir. Sırrına erebilene aşkolsun. Onun istemediği adamı topuktan kesivermesi hâlâ gardiyanların kulağında küpedir:

'Efendim bu adamda para var. Sonra ağzı da pis. Kötü kötü söğmeye başlar hemen. Ana demez, avrat demez, kitap demez kötü kötü küfürler eder. Böyleyken nedense hükümet adamlarının yanında Çavuş'un hasiyeti çok. Elbette bir bildiği vardır, neden Mitteyim Bey mahpushaneye her gelişinde yalnız Aptıraman Çavuş'un elini sıkıyor?'

Hakikaten müddeiumumi kaç kere dış kapıya kadar gelmiş, orada yalnız Abdurrahman Çavuş'un elini sıkmış. Görüşmüş, mahpushanenin durumunu sormuş. İçeriye bir adım bile atmadan dönüp gitmişti. Bu gibi ziyaretlerde Çavuş'un koltuklarına karpuzlar sığmaz, kocaman ellerini göbeğinde bağlar, yılışık bir sesle "Sayenizde bütün uşaklar rahattır Bey" derdi." (Tatar Ramazan: 190-191)

Abdurrahman Çavuş, hapishanede sözü geçen bir ağadır. Mahkûmlar kendisinden ne kadar korksa da zaman zaman onları koruyup kolladığı, ihtiyaçlarını giderdiği, dertlerini dinlediği için daima sevilir ve sayılır. Ağalık kavramını tam anlamıyla uygular. Fakat Tatar Ramazan'ın gelişiyile hapishanede sekiz yıldır ağa olan Abdurrahman Çavuş'un otoritesi sarsılır. Yazar, bu durumu şöyle anlatmaktadır:

"Ne yapsınlar ki Ağa gene kötü yakalamıştı onları. Çaresiz dinleyeceklerdi. Ağa o eski lafları, eski kuşak gibi çözmekten bıkmamıştı. Eh ne de olsa ağadır bu. Yerine göre yumruğunu yediler, yerine göre de sigarasını içtiler. Sıkıştıkları zaman cüzdani açıp bir yaraya merhem olmasa bile 'Boş ver be yeğen! Bugünler de gelip geçer, kocaman rabbim bir yollar açar!' derdi. İşte Abdurrahman Çavuş'un dar zamanlarda böyle konuşması yok mu, ata öğüdü gibi gelip otururdu adamın içine. Eh böyle bir adam yeni gelenle iki laf edilecek diye koyup gidilmezdi.

Ayrıca Ağa bir yeni gelen var diye davranmıyorsa elbet bir bildiği vardı. Vardı ama o bile bu değişen havadan kendisini kurtaramamıştı. Göbeği birden gözünde şişkinliğini kaybedivermişti meselâ. Gümüş saat kösteği artık parlamaz

olmuştu. Nedendi bu? Karşısındakilerin gözleri ellerinde olmayarak Ramazan'ın olduğu tarafa kayıyor, Çavuş bile içinden gelmediği halde başını o tarafa çeviriyordu. İşin kötüsü söylediklerinin bağlantısını da unutuyor, işaret yapan elleri havada kalakalıyordu." (Tatar Ramazan: 219)

Abdurrahman Çavuş, Tatar Ramazan'ın hapis haneye gelmesiyle ılımlı bir mizaca bürünür. Ramazan'a kendisini iyi tanıtmak, insan ilişkilerinde sıcak biri izlenimi yaratmak ve onun kendisine cephe almasını engellemek istemektedir. Oyun oynayarak işlerini yolunda yürüteceğini düşünür fakat Ramazan onun bu kurnaz düşüncelerine yem olmaz. Abdurrahman Çavuş, insan öldürme suçundan hapis haneye girerek özgürlüğünden olur fakat ağalık sıfatından mahrum kalmaz. Demir parmaklıklar ardında da ağalığına devam eder. Bu durum yazarın bakış açısıyla şöyle aktarılmaktadır:

"Avına hep böyle yanaşıyordu o. Hemen her insanın düşebileceği güzel tuzaklar hazırlıyordu. Karşısındaki tam bir güven hissi içinde rahatladı mı Çavuş da ininden ağır ağır çıkıyor ve gerçek yırtıcı yüzünü takınarak avına saldırıyordu. Onun için insaf, merhamet, dostluk saygısı, insan sevgisi denen şey yoktu. Bir şaşmaz davranışı vardı ki onu hiç terk etmemişti akli erdiği günden beri. Para yağmak, hep yağmak ve insanlara hükmetmek.

Adam öldürmüş, hürriyetini kaybetmiş fakat ağalığını kaybetmemişti. Jandarmalar onun da eline kelepçe attı. Çavuş da uzun uzun mahkemelerden, istintaklardan geçti. Hüküm giydi sonunda. Hakkında verilen hükmü mahkemei temyiz tastik etti. Hürriyetini çatır çatır elinden çekip aldılar. Ama ol görüp ağalığını alamadılar. O ağalığını omzunda içi kuzu derisi gocuğuyla birlikte getirdi." (Tatar Ramazan: 222-223)

Tatar Ramazan adlı hikâyedeki genç müddeiumumî muavini Ahmet Bey, ağalık kurumunu mahkûmların kendi kendilerine yarattığını düşünmektedir. İnsan topluluğu başına bir lider ihtiyacı duymaktadır ve bu lider hapis hanelerde genellikle ağa olarak ortaya çıkar. Yazar bu düşüncesini Ahmet Bey'in bakış açısıyla şöyle belirtir:

"Genç müddeiumumi muavini Ahmet Bey'in çok ilmi ve o derece içtimai kanaatlerine göre de ağalık, dışarıdan içeriye gelmese bile içerde kendi kendine oluşuyordu. Bu nedense böyleydi demek. İnsanlar kendilerine mahpusta da olsa ne yapıp yapıp bir ağa buluyorlar, eğer yoksa yaratıyorlardı. Meseleye muavin beyin yaptığı gibi yüzden bakılınca mantığa aykırı bir şey görünmüyordu." (Tatar Ramazan: 223)

Aynı hikâyede yazar, dışarıdaki insanların mahkûmları birbirinin aynı olarak gördüğünü ifade eder. Oysa içerideki Abdurrahman Çavuş, kendisini ayrıcalıklı görmektedir. Müdür tarafından diğer mahkûmlarla bir tutulmaması bile bunun bir göstergesidir. Müdür koğuşa her geldiğinde, onunla ayrı ilgilenmektedir ki bu da onun zengin sınıfından olması, parasıyla hakimiyetini göstermesiyle ilgilidir. Çavuş'a göre fakirler, ezikler hep olacak ki kendisi gibiler varlığını sürdürebilsin. Taraflardan birisi eksik olursa düzen bozulur inancındadır. Yazar, Abdurrahman Çavuş'un hiyerarşi düşüncesini şöyle belirtir:

"Hepiciği mahkûm değil mi? Hepiciğine akşam olunca uyuz bir gardiyan, ağıla davar sokar gibi 'Haydin içeri!' demiyor mu? Evet, orası öyledir ya bunu Abdurrahman Çavuş'a kabul ettirmek zordur. Çünkü o kendinden gayrısının davar, kendisinin ise çoban olduğunu düşünür ve böyle de davranmıştır daima.

Çavuş'u bu yoldan kimse döndüremez. Mahpushane onun dış dünyasının küçük bir örneğidir. Yani küçük köyüdür. Orada öğrendiklerini burada devam ettirmek ister. Kimse de kendisine şimdiye kadar bu yolun yanlış olduğunu söylememiştir. Çavuş'un ceddinden gördüğü bu.

Peki, mahkûm davar, Çavuş da davarın 'sahabası' olmasa neden koca Müddeiumumi mahpushaneye gelişlerinde yalnız Abdurrahman Çavuş'un hatırını sorar? Çavuş kendi kendine inceden inceye düşünür bunları. Haydi, o yanılıyor olsa bunca hükümet adamında akıl yok mu? Demek ki bu nizam böyle gelmiş böyle gider ve Allah'ın emri de böyle besbelli.

Biri fakir olacak öbürü zengin. Aç oturulmaz tabii, geçinmek için fakir çalışacak. Zengin ne peki bu arada, o neci oluyor? Zengin mi Fakiri idare edecek?

Ne demişler; dokuz işçi bir başçı. Nereden geçinecek? Fakirin kazancından. Fakir zenginsiz olur mu? Olmaz. Zengin fakirsiz olur mu? Olmaz.

Demek ki davar kıra çıkacak. Ne yapacak kırdada? Yayılacak. Kurt kapmaz mı davarı? Kapat. Öyleyse davarın başına bir köpek gerek. Köpeğin başına çoban. Çobanın başına bir köpek. Köpeğin başına ağayı diktik. Ağanın başını kim bağlayacak? Cevabı geçmişte arayalım. Ne demiş dedelerimiz; "Baş başa bağlı, baş da padişaha bağlı!" Ne öğreniyoruz bu kocaman laflardan? Çok şey. Sürü, köpek, çoban, ağa ve cümlesinin başında hükümet. Bunların hepsi nereden geçinecek peki? Sürüden.

Bir de ne dedik demin? Kurt dedik. Evet, bir kurt lafı geçti. O kurt var ya o düşmandır işte. Onu ne yapıp ne edip katiyen sürüye yanaştırmamak, sokmamak gerek. Gaflette bulup da bizi, bir kere dalarsa davara, kuzu demez, çoban demez hep paralar. Bunun için hükümet, ağa, çoban, köpek hep birlik olurlar. Sebebi meydanda. Kurdu katiyen davara yanaştırmaz, yani sürüye sokmazlar. Padişahlarımız neden harbetmiş yıllarca? Kurtları sürüye sokmamak için." (Tatar Ramazan: 287-288)

Abdurrahman Çavuş, hapishanedeki suçluların Tatar Ramazan'ın tarafında olmasını kendisine yediremez. Yıllardır itibar görürken bir günde Ramazan'la ağalığı sarsılmıştır. İncinen gururunu yere vurmada etrafındakilere sataşmaya başlar. Olmadık bir meseleden Ramazan'la takışmak ister. Bekir adındaki fakir yoksul bir mahkûmu kendisine borçlu olmakla suçlayıp arkadaşlarının yanında onu küçük düşürür. Ramazan, bu hareketlerin kendisiyle tartışmak için yapıldığını anlayınca hemen atağa geçer ve Abdurrahman Ağa'ya bileğini göstermek ister. Abdurrahman Çavuş, karşılaştığı manzara karşısında ağalığını bir tarafa bırakmak ister fakat mahkûmlar karşısında da yenik düşmek istememektedir. Yazar, yarattığı bu olayla ağlarında zaman zaman korkup pustuklarını anlatmak ister. Yazar, bu durumu şöyle anlatır:

"Tatar Ramazan geliyordu. Çavuş can telâşında. Ona ağır ol demişti Akseli, biraz temkinli ol demişti, bu kadar akıllı mıydı bu pezevenk? Bunu anlayamamıştı. En yakın arkadaşını bile anlayamamıştı. İşte tehdit karşısında, işte tehlike adım adım

gelmekte. Şimdi duvar dibine mi atsın kendini, korkak mahlûklar gibi? Bunu katiyen yapamaz. Yapsa belki sırtı emniyette olurdu ama ar edip yapamazdı.

Tatar Ramazan geliyordu. Çavuş kendi eliyle azdırdığı bir adamla karşı karşıya idi. Evvelâ onu küçümsemiş azdırmış, şimdi de gelip karşısına dikilince korkmuştu. Şimdi onunla teke tek meydanda idi. Yalnız ikisinin yeke yek hesaplaşacağı ve yalnız yüreğin ama mangal gibi bir yüreğin konuşabileceği bir meydanda. Haktan, hukuktan, merhametten söz açamazdı artık. Çünkü o yolları kendi elleriyle daha evvel kapatmıştı.

Tatar Ramazan geliyordu. Yapayalnızdı koskoca meydanda Abdurrahman Çavuş. Kaçıp da bir koğuşa sığmazdı. Ağalığı engeldi buna. Sonra ağalığı hiç pazarlıksız, karşılığında hiç bir şey almadan terk etmiş olurdu. Sonra ne olurdu ama? Mahkûmlar değil köpekler bile güler olurdu perişan haline. Evet, Abdurrahman Çavuş bunu biliyordu." (Tatar Ramazan: 290-291)

Yazar, ağalık kurumunun zamanla ve haklının yanında olan, eşitlikçi, efendi mahkûmlar sayesinde yok olabileceğine inanmaktadır. Ağalığın belli bir zaman dilimi var olduğunu sonrasında sessizlerin sesi olan bir insanla sindiğini düşünmektedir. Fakat bu kurum düşünce yapısıyla ilgilidir. Düşünce tarzında yeniliğe gidilirse ağalık kurumu son bulabilir. Yazar bu konudaki görüşünü şöyle belirtir:

"Ağalar kapkara tavanlar gibi, bir zaman için ümitli uykulara ürperten kâbuslar gibi çullansalar da gene direniyordu yumruk altında kalanlar. Bu böyle bir müddet sürüp gidiyordu ve sonra bir Tatar Ramazan çıkıyordu orta yere, Mapavrili Rifat Bey çıkıyordu, Resneli Dilâver Bey çıkıyordu ve herkesin sesi oluveriyorlardı bir anda ve ağalık kalkıveriyordu bir süre. Bir süre, ebedi olamaz mı? Olmasına olur yalnız bu mutlak olarak içerdeki değil, dışarıdaki şartlara bağlı." (Tatar Ramazan: 301)

Tatar Ramazan adlı hikâyedeki Satı Dayı adlı mahkûm, Tatar Ramazan'ın yanında, Abdurrahman Çavuş'un karşısında yer alan bir mahkûmdur. Hapishanenin en yaşlıları arasında olan Satı Dayı, Ramazan'ın Abdurrahman Çavuş'a haddini

bildirmesini yerinde bulur. Ramazan'a kadar hiç kimsenin çıkıp da müdahale edemediği Çavuş, Ramazan'ın bıçak çekmesiyle yerle bir olmuş. Yaptıklarına pişman olurken mahkûmlara karşı da mahcup olmuştur. Satı Dayı, hapishanedeki ağaların Ramazan gibi yiğitlerle hizaya gelebileceğine inanmaktadır. Yazar, bu düşünceleri Satı Dayı'nın bakışıyla şöyle ifade eder:

" 'Altmışımı çoktan aştım' dedi. 'Ben şunu bildim ki hayatımda, ağaları besleyen de bizleriz, belâ edip başımıza saran da. Hiç biz istemesek başımızda ağa zulmü olur muymuş? Bak ne yapıverdi Tatar Ramazan? Abdurrahman Çavuş'u boş arpa çuvalı gibi silkip atıverdi. Bir ibrettir bu. Emme bilen için. Korku perdesi inen gözleri açmalı ve bakıp da hisse kapmalı. Ne güzel bir iştir bu hak için kavga etmesi.' "(Tatar Ramazan: 302)

2.3.2.4. Hapishanede Kurallar/ Kaideler

Korcan eserlerinde hapishanede geçerli kanun ve kurallara da yer verir. Yazar, kimi zaman devletin kanunlarının kimi zaman da idarî personelin kendince koyduğu kuralların mahkûmlar üzerindeki etkisini anlatır. Yazar *Linç*, *Tatar Ramazan* ve *İdamlıklar* adlı eserlerinde hapishanenin kurallarına ve idarî personelin kurallarına yer vermiştir.

Linç romanında idarenin kanunları çok ciddi bir şekilde yerine getirdiği gözlemlenmektedir. Devletin mahkûma tanıdığı haklardan idarî personel asla feragat etmez. Yazar mahkûmların haklarını şöyle ifade eder:

"Mahkumun iki hakkı vardı ki, idare buna katiyen engel olamamıştır ve olamaz: Mahkemeye, doktora çıkmak. Evet, bir mahkum mahkemeye çağrılmışsa veya doktora çıkmak için viziteye yazılmışsa, hakikaten akan sular durur, istek yerine getirilir." (*Linç*: 194)

Tatar Ramazan adlı hikâye kitabındaki *Şükürler Olsun* adlı hikâyede hapishaneye yeni gelen müdür, erken kalkmak, yemeği belli bir saatte yemek, koğuşların temizliği yapılacak gibi yeni kuralları da beraberinde getirir. Müdüre göre

bir düzen çerçevesinde hareket eden mahkûmlar zamanla bir alışkanlık kazanacaklardır. O bu kurallarla mahkûmların da hayatında yeni bir sayfa açacağına ve onları daha yararlı bireyler olarak topluma kazandıracağına inanmaktadır. Ona göre mahkûmlar sadece işledikleri suçların cezasını çekmemeli, aynı zamanda bu cezalardan kazanacakları iyi haller olmalıdır. Yazar, bu görüşünü müdürün bakış açısıyla şöyle yansıtmaktadır:

"Müdür programları bitirip gönderince ancak rahat etti. Öyle alıştırmış kendini, her şeyi intizamlı görmek istiyordu. Maaş düşkününü tembel memur zihniyetine kapılmamalı, mahkûm için terbiye edici bir sistem takip etmeliydi. Onları yaptıklarına pişman etmeli, dışarıdaki hayata özendirmeli, bir kelimeyle ruhlarını yükseltmeliydi.

Müdür bir sigara yakarak sandalyesinin arkasına yaslandı. Tavanda gezdirdi bir müddet gözlerini: 'Vaazı kanun da her halde cezadan müspet bir netice murat etti' diye düşündü. Yoksa bugünkü ceza sistemi, Orta Çağın 'Kısasa kısas' diyen intikamcı ceza sistemi değildir. Eğer böyle düşünülseydi bu, kültürüyle övünen yirminci medeniyet asrı için affedilmez bir günah olurdu.

Müdür, insanları kötü yoldan iyi yola çekmenin manevi hazzını da düşündü. Münhal hâkimlik bulamayıp mahpushane Müdürlüğüne gelişinden de memnundu. O şimdi cezalandırmıyor, yolunu nasılsa şaşırmış birtakım zavallı insanları ıslah ediyordu. Bu kaybolmuş insanlardan cemiyete değişmiş, yepyeni bir karaktere bürünmüş zinde unsurlar iade ediyordu." (Tatar Ramazan: 157)

Hapishane ortamında yeni biri geldiyse ağa konumunda olanlar ona göz açtırmadan güçlerini göstermek isterler. Hapishanede eğer bir kez mahkûmun gözünü korkutursan bir daha o mahkûm sözünden çıkamaz inancı hakimdir. Tatar Ramazan'ın hapishaneye gelmesiyle Abdurrahman Çavuş huzursuz olur, Ramazan'a kendi üstünlüğünü tanıtmak ister. Yazar bu durumu Abdurrahman Çavuş'un düşünceleri aracılığıyla şöyle belirtir:

"Zaten değişmez bir hayat kavgasıydı bu, kazığı hiçbir zaman sivriltmeyeceksin. İnsan gün olur üstüne düşer ve bir yanları acır sonra. Çakal besle,

bir hayvan gerekse havlatmak için köpek besle. Ama kurttan kaçın daima, gün olur aslı aklına düşer ve ekmek yediği eli koparıverir. Taşın sivrisinden kaçınacaksın. Körleştireceksin onu fırsat buldukça. Bir adamın baktın ki gözü karadır, hiç gaflette olmaya gelmez ona göz açtırmayacaksın. Açtırdın mı kendini yok bil.

Bir de kurt küçükken büyür yeter daima ve sonra korkunç bir canavar kesilir. Onu büyütmeceksin. Bu nasıl olur? Hiç vermezsen ölür. Çok verirsen yer kudurur. Ölçülü vereceksin yalını. Zebun olacak daima bıçkı çeken Lazların köpekleri gibi. Gölge gibi sekecek yanında daima, ama uluyup paçalarına dalamayacak. İnsanları da karşına dizdin mi meselâ hangisinden taş gelir bileceksin ve o insanı daima körleyeceksin, göz açtırmayacaksın, elin ensesinde olacak.

Ve mahpusta ve dışarıda ve hayatta en şaşmaz kaide budur. Paran çok olsun istiyorsan ve bütün engeller önünde yok olsun ve tek mil güzel karılar senin olsun istiyorsan insafı elden bırakacaksın. Derede balık güçlüler için. Havada kuşlar güçlüler için. Bildircin kuşunu sever ya çocuklar sen ona bakma ve bildircin ve güvercin sinide kebab için. Ak kuzular siyah sürmeli. Onları yemyeşil çayırlarda oynasırken görmeli. Sonra anaç koyunun ardından gelip ağla girmesi ve sonra nar gibi ateşlerde kuzular çevirmesi ve hakkın emri böyledir. Kuzu güçlüler için, koyun güçlüler için." (Tatar Ramazan: 224-225)

İdamlıklar romanındaki Yaver Bey'in gazetelere hapishanenin hijyen olmayan koşullarını, mahkûmların isteklerini, idarî personelin zaman zaman rüşvet aldığı belirten mektuplar yazması üzerine, idare sinirlenir. İdare, mahkûmun ailevî durumuna göre ceza uygulama yöntemini tercih eder. Mahkûmların kimi kimsesi yoksa onlara hiç acımadan elinden gelen şiddeti uygular. Arkalı ya da siyasî mahkûmları sürgüne yollayarak başlarına bir şey gelmesini engellemek isterler. Yazar, bu konudaki gözlemlerini şöyle anlatır:

"Utanmadan, sıkılmadan kanunu çiğnerdi bu kanun adamları. Ve tabii ki canı yananlar da şikâyetçi olurlar. Yüksek makamlara başvurulur. Yazılır, çizilir. Sonunda bakılır ki küçücük bir hiç çıkar koskoca şikâyetin altından. Şikâyeti yapan dişsiz bir kişiye, yer sopayı, yapar tükürük banyosu oturur aşağıya: 'Ülen! derler! "Sen kimsin, hükümete istida yazmak kim a kârata? Hadi bakalım istida yazdığın her

kimise, o gelsin de kurtarsın seni! Buldun madem bir avuç kağıt: Kaçaktan bir cıgara sar iç, hiç olmadı dumanından istifade edersin a düdüğüm!" Şayet dişli bir adamsa istidayı yazan, yani okumuş takımındansa, takarlar onun da eline kelepçeyi, verirler sırtına torbasını. Diyar diyar dolaştırırlar..." (İdamlıklar: 301)

Yaver Bey'in sesini duyurma çabası müddeiumumiye yazdığı mektupla sonlanır. Gazetelere bölüm bölüm yazdığı haberler bu mektupla derli toplu hâle gelir. Yaver Bey mektubunda, idarî personelin ilk önce kendilerinin kanunlara uyacağı yerde uymayarak ilk tezadı oluşturduğunu belirtir. Mektubunda Türk Ceza Kanunları kitabında işkencenin yasak ve kullanımdan kalkmış olmasına rağmen hâlâ daha uygulandığını, bir insanı iyiye, güzele, doğruya yönlendirmenin ilk önce ona iyi davranmaktan geçtiğini söyler. Mektubuna, vatandaşların istedikleri zaman ve durumlarda kimsenin baskısı altında kalmadan istedikleri devlet kurumlarına başvurabilecekken idarenin buna engel olduğu ve bunu yapan mahkûmu ceza olarak dövdüğünü bildirerek devam eder. Ayrıca hapisanenin temizliği için kullanılacak olan temizlik maddelerinin gardiyanlarca alındığını, mahkûmların ekonomik durumları gözetilerek fakire farklı, zengine farklı muamele edildiğini, zaman zaman işi rüşvet boyutuna taşıdıklarını belirtir:

" Çok muhterem müddeiumumi bey! Kanun adamları, kanuna saygı uyandırmaları lâzım gelirken, hiç pervâ etmeden o kanunu kendileri çiğnerlerse, vatandaşlardan o kanunlara itaat etmelerini isteyebilir miyiz? Müddeiumumi bey! Asil bir millet olduğumuzu söylemek ve bununla yerli yersiz öğünmek kolaydır. Bunu gazetelere kitaplara yazmak kolaydır. Adlî yıl dolayisile kürsülere çıkıp parlak nutuklar çekmek kolaydır. Ama, sorarım size hangi vatandaşlardan bahsedilmektedir? Ve bu nutuklarda adı sık sık zikredilen mahkûm vatandaşların hali nicedir?"

Evet böyle katı sorular soruyor müddeiumumi'ye Yaver bey ve kendince aksak gördüğü noktaları bir bir sıralıyordu sonra:

'Teşkilâtı esasiye kanununun maddesi mahsusunda sarahaten: İşkence ve angarya mülgeldir!¹²³ değilmesine rağmen, mahkûmlar teker teker gece yarısı idareye alınmakta ve kasaplık hayvanlar gibi yere yatırılarak döğülmektedir. Müddeiumumi Bey'in bundan haberi var mı?

Vatanı sevmek ve sevdirmek keyfiyetinin vatandaşa yapılacak muamele ve bu muamelenin şekline sıkı sıkıya bağlı olduğu bilinmekte iken, bu yola katiyyen iltifat edilmeyip daima insanı hiçe saymak yolu tercih edilmektedir. Müddeiumumi Bey'in bundan haberi var mı?

Bu sebeplerle yaşlı mahkûmlar arasında: 'Biz Yonan gavurundan bile böyle muamele görmedik' diyenler vardır. Ve bu çeşit sızlanmalar, ülkemizdeki bütün yeni hamle gayretlerini pek tabii ki baltalamaktadır. İyi niyetleri yer yer gölgelemektedir. Müddeiumumi Bey'in bunlardan haberi var mı? " (İdamlıklar: 304-305)

Yaver Bey, istida yazan mahkûmların şiddetle istidalarının geri alınmasından şikâyetçidir. İdarî personel, mahkûmların bu haklarını görmezden gelmektedir:

" 'Gene teşkilâtı esasiye kanununun başka bir maddesinde vatandaşlara istisnasız, yüksek mercilere müracaat hakkı tanınmış iken, bu haklarını istida ederek kullanmak isteyen mahkûmlar, eşşek sudan gelene kadar döğülmektedir. Ve bu suretle istidaları zorla geriye aldırılmaktadır. Hatta istidalar zorla yalattırılarak imzaları sildirilmekte ve bunla da iktifa edilmeyip, istida buruşturularak kanlı şerbet niyetine mahkûma yutturulmaktadır. Müddeiumumi Bey'in bunlardan haberi var mı?

Bu zavallı milletin dışından tırnağından arttırdığı paralarla ve ödediği vergilerden yüksek adliye vekâletinin mahkûmlara temin etmiş olduğu sabunlar, gardiyanlar tarafından aşırılıp haraç mezat Pazar yerlerinde sattırılmakta. Ve bu sebepten tekmil mahkûm derya misali bitler içinde yüzmekte. Müddeiumumi Bey'in bunlardan haberi var mı?

Fakir mahkûmların ufacık yavruları babalarını görebilmek ümidiyle ziyaret günleri mahpushane kapısında bekletilirken, zengin ve mütegalibe soyundan gelen

¹²³**Mülga:** Yürürlükten kaldırılmış; ilga edilmiş. Ayrıntılı bilgi için Bkz: Prof. Dr. Ejder Yılmaz, *Hukuk Sözlüğü*, Yetkin Yayınları, 4. Baskı, Ankara 2012, s. 529.

mahkûmlar, geceleyin gizlice mahpushaneden çıkarılıp rakılı karılı ziyafetler çekilmektedir. Müddeiumumi Bey'in bunlardan haberi var mı?

Ve nihayet: Başgardiyan'ın zavallı mahkûmdan rüşvet olarak aldığı bir adet denizli horozu mumaileyhin karnında, adaletle alay edercesine: ku-ku-ri-ku! diyerek ötmektedir. Müddeiumumi Bey'in bunlardan haberi var mı?' " (İdamlıklar: 305-306)

Sosyal yaşam ortamında mahkûmların geçim sıkıntıları vardır. Ailelerinden gelen para yetmez ve etraflarından yardım almaya çalışırlar. Bu yardımlar kimi zaman bir ağanın isteğini yerine getirmekle olur. Ağaların böylece hapisanedeki güçleri artar. Kumar da mahkûmlar için bir geçim kaynağıdır, bu sayede paranın değişimi ve dönüşümü sağlanır. Kumarla birlikte bazen de koğuşlarda farklılık baş gösterir. Güçlü olan ağaların koğuşunda kumar daha hareketli, sıradan güçsüz mahkûmların koğuşunda daha sakindir. Korcan'ın eserlerinde hapisanede geçerli olan kurallar ve kaideler, idarî personelin tekelindedir. Bazı müdürler görevine sadık, mesleğine âşık olurken bazıları da sadece mesaisini doldurmaya bakmaktadırlar. Personel, idarî gücünü de kullanarak mahkûma karşı sert davranışlar sergilerler.

2.3.3.Hapishanede Zaman

Korcan, zaman unsurunu mahkûmların gözünden yansıtmaktadır. Onlar için zamanın nasıl zorlu ve uzun geçtiğini anlatır. Yazarın *Ateşten Köprü, Ey Gaziler, Linç, Tatar Ramazan, İdamlıklar ve Ölüm Pusuda* adlı eserlerinde zaman unsurunun olumsuz işlendiği gözlemlenmiştir.

Korcan, *Ateşten Köprü* adlı anı kitabında belirttiği gibi siyasî suçlu olarak alındığı İstanbul Polis Müdüriyeti'ndeki ilk akşamında üzgün ve çaresizdir. Kendini yalnız hisseder. Onun için zaman ayırıcı özelliğinden uzaktır. Ayı, yıldızları görmediği için gece olduğunu anlayamaz. Zaten gecenin uzunluğu da umutlarının üzerine çökmektedir. Yazar için zaman kavramı kendini tüm olumsuzluğuyla hissettirir:

"Dayanması kolay değil, bize acılar veren bir gece başlamıştı, aysız, yıldızsız, içinizi kıyım kıyım kıyan. İslî havalarda sinip saklanan ve umutlarınıza pusular kuran, namussuz, düşman bir gece. Burada ilk defa görüyor, yaşıyordum ben insanla zaman boğuşmasını. Geriye dönemezsiniz, bunu isminiz gibi biliyorsunuz, ileri de gidemezsiniz, çünkü orası tehlikelerle dolu, çaresiz zamanla becelleşiyorsunuz geçsin mi geçmesin mi? Ama o, hiç ferman dinlemeyen saniyeler, sessizce, göze görünmeden, akıp gidiyorlar kara karıncalar gibi saatların kadranında. Böylece şafaklar sökecek, babacan güneşler doğacak, şu var ki arkasından eli sopalı, beli tabancalı polisler gelecek." (Ateşten Köprü: 105)

Zaman hapisanede geçmek bilmez, onun yavaşlığı mahkûmun gözünde yatacağı yılları arttırmaktadır. Yazar *Ey Gaziler* adlı şiir kitabındaki "*Mahkûm*" adlı dördünlüğünde zamanın ağırlığını şöyle ifade eder:

"MAHKÛM

Umutsuzsan acıyı yenmenin çaresi yok

Bak hep kan görünür tuhaftır aklarda.

Zamanlar tembel yatacak yıllarsa çok

İnsan kahroluyor demir parmaklıklarda." (Ey Gaziler: 51)

Linç romanında zaman ağır ve zorlu geçmektedir. Zamanın sonsuzluğu mekânla birleşerek mahkûma sıkıcı anlar yaşatmaktadır. Yazar bu süreci şöyle anlatır:

"Günler, haftalar ve aylar, perişan bir ihtiyar gibi ayağını sürüye sürüye geçer mahkumun önünden, "Mahpusu deleceğim, yarimi göreceğim..." der zincirli insanlar ağırdan ağırdan... "Duvarlar taştandır, elle delinmez... Yar, diyar diyar uzakta, Kaçıp da görülmez. Zından hayatı demişler buna! Ateşten bir çember içinden geçeceksin her ânında. Üstüne üstüne yürüyerek, parça parça ezeceksin zamanı. Amma... Zaman denilen yedi başlı ejderha, aldırılmaz mahkumun çıldırmasına... Sanki, hep aynı boyda durur. Bir şey kaybetmez, günbegün erimesi lazım gelen saltanatından. " (*Linç*: 9-10)

Bazı durumlarda da mahkûm zamanı dikkatli kullanmalıdır. Zaman hiç düşünmediği kadar hızlı geçer. *Linç* romanının ana kahramanı Arap Kadir,

hapishaneden kaçmayı aklına koyduğunda zamanı planlı kullanması gerektiğini düşünür. Yazar bu durumu şöyle ifade eder:

"Bir de, ne yapacaksa çabuk yapacaktı. Zaman hem dost, hem de düşmandı bir hesaba göre; her şey Arabın zamanı kullanmasına bağlı. Eğer yapacaklarını uzatmazsa zaman onunla beraberdir. Yok eğer uzatırsa, cayan bir orospu gibi bangır bangır bağırabilir zaman." (Linç: 82)

Mahkûmların hapishanede bir uğraşları yoktur. Bu yüzden her yeni günü birbirinin aynısı olarak yaşarlar. Hayatlarında farklılık olmayan mahkûmlar, zaman unsurunun devingenliğinin farkında değillerdir:

"MAHPUSANEDE günler, ikiz fukara çocukları gibi, hep birbirine benzer. Aylar, bazen da yıllar geçer fakat göze çarpan bir değişiklik göremezsiniz. Yarın, düne tıpatıp uygundur." (Linç: 87)

Tatar Ramazan adlı hikâye kitabının *Çoban* adlı hikâyesinde Çoban Ahmet isimli mahkûmun hastalığı ve bu süreçte yaşadıkları anlatılmaktadır. Doktor Hayati Bey, Çoban'ın sağlığı için idareden bazı isteklerde bulunur. Fakat idare bu istekleri dikkate almaz ve Çoban ölür. Yazar, idarenin bir mahkûmun sağlığını görmezden gelmesini zaman kavramıyla şöyle aktarır:

"Gene günlerce bekledi Çoban. Kasaptan et? Yok. Bakanlıktan hava değişimi için cevap? Yok. Ne de Adli ilâhi erişti onu kurtarmaya. İş uzadıkça namussuz gecelerdeki kör kandil gibi umut da eriyip sönüyordu..." (Tatar Ramazan: 32)

Hepimiz Türk'üz adlı hikâyede hapishanede sabahların olduğunu bildiren hiçbir belirtinin olmadığı, sıcak mevsimlerin bile mahkûmu mutlu etmediği söylenir. Zaman ilerledikçe mahkûmların dini inançları da eksilir. Çünkü ezan sesleri de onlardan uzaklaşmıştır. Zaman unsurunun ayırıcı özelliği yoktur. Yazar bu durumu şöyle ifade eder:

"Horoz ötmez, koyun melemez, ezan sesi gelmez uzaklardan, mapushanede sabah sessiz olurdu. Şimdi temmuz ayındayız. Mübarek günler ana koynu gibi güzel kokulu, yeni kundaktan çıkmış yavru gibi sıcaktır. Güneş önünde mahkûm saygılı ve

sessizdir. Bir mendille siper eder başını, diker gözünü toprağa ve bekler. Günlerce, aylarca, yıllarca bekler. Daima seraptır gözlerine takılan. Ümitsiz olur, kopar gider güzel bildiği şeylerden. Anadan, babadan, kardaştan, karıdan kopar. Milletine olan o saf sevgisini, devlete saygısını kaybeder. Din duygusu, Allah'ın varlığına inanış, eski bir ezan sesi gibi uzaklarda kalır." (Tatar Ramazan: 130)

Şükürler Olsun hikâyesinin girişinde yazar, zamanın acımasızlığı ve mahkûma yaşattığı ıstıraba dikkat çekmek için dakikaları karıncaya benzetmiş, çok yavaş ve sıkıntılı ilerlediğini belirtmiştir. Yazarın hikâyesine böyle bir giriş yapmasının amacı, Simitçi Emin'in idare tarafından maruz bırakılacağı işkenceyi dramatize etmek içindir:

"Dakikalar, kara karıncalar gibi peş peşe dizilmiş, avcı hattını bozmadan sessizce yürümüş yürümüştü zamanda ve sonra bir konağa gelinmiş, saat olmuş akmış akmış, kararan bir akşama doğru çekip götürmüştü gündüzü... Umutlar gene küllenmiş, gamlı bir akşam hazırlığı başlamıştı mahpusta." (Tatar Ramazan: 146)

Tatar Ramazan adlı hikâyenin sonunda yazar, hapisanede yatan suçluların yıllardır çektiklerinin hep devam edeceğini söyler. Burada zaman kavramı sonsuzluk olarak alınmıştır. Yazar, mahkûmun durumunu şu cümlelerle anlatır:

"Zalim yıllar, çökmekle bitmeyen upuzun kuşaklar gibi mahkûm sırtına sarılmış da olsa tabanlar jandarma sopasıyla dilim dilim yarılmış da olsa tutam tutam tuz serpilse kanayan yaralara. Demirli pencerelerden binlerce feryat işitilse. Bakırdan aylar doğsa kırklarda kimsesiz ve mahkûmlar ulu ağaçlar gibi yaşlanarak zindan köşelerini beklese de. Resmi müsaadeli kısım ağalığı ve dam çavuşluğuna karşı yürütülen kavga, bazen içten içe kül altında köz gibi, bazen de açıktan açığa dışarıdaki büyük kapışmaların küçük bir benzeri olarak devam edecekti." (Tatar Ramazan: 301)

İdamlıklar romanının kahramanlarından Emin, öleceği vaktin yaklaştığını anlar. Bu süreçte zamanının nasıl geçtiğini anlamamıştır. Fakat yalnız kaldığı hücrenin sonunda kendisini ölümün beklediğini anlayınca vakit geçmek bilmez. Kendisini nasıl bir ölümün beklediğini düşünür. Zaman uzadıkça uzar. Yazar,

saniyeleri kara karıncalara benzetir. Karıncalar için kara sıfatını özellikle kullanır ki durumun acınası bir hâl aldığını belirtmek ister.

"Sonra zalim saniyeler kara karıncalar gibi sessizce yürüdüler zamanda. Hiç durmadan yürüdüler. Saniyeler dakika, dakikalar saat oldular. Emin kulağını kalbine dayamış kaatil gecede, güp güp vuran zamanı sayıyordu. Tam uçurumun kenarındaydı işte, ayağının altından son bastığı toprak kayıyordu. Öküzler yorulunca araba durur. Ama zaman durmazdı. Bir felâket haberi yaklaşıyordu belki de. Yoksa Emin'in kalbi böyle vurmazdı." (İdamlıklar: 143)

İdamlıklar romanının diğer kahramanı Ömer'in temyize giden evraklarına cevap gelmemiştir. Herkes merakla bunu beklemektedir. Ömer'in cinayeti kendisinin işlemediğini iddia etmesine rağmen çabaları sonuçsuz kalmıştır. Zaman aleyhine işlemektedir. Yazar bu durumu şöyle anlatır:

"Bir bilmece vardı bu işte. Yıllardan beri çözülemeyen bir bilmece. Acaba bu bilmece nasıl çözülecekti? Ömer'in kendisini çıldırma derecesinde korkuya salan ve herkesleri derin derin düşündüren taraf buydu işte. Ortaya çeşitli fikirler atılıyor, ama kimse de meydana çıkıp: 'Şu yollardan geçer ve sonunda şöyle bir sonuca bağlanır' diyemiyordu.

Diyemiyordu çünkü: Zaman denilen o hiç bir şeye aman vermeyen değirmen, en tutarlı görünen kocaman fikirleri taşları arasına alıyor, öğütüp un ufak ediyordu." (İdamlıklar: 151-152)

Ölüm Pusuda adlı eserin *Kuzu* adlı hikâyesinde Deli Kadir'in işi,siyasî mahkûmlara su taşımaktır.. Bazen sebepsiz biriyle takışabilir ya da idarî personelin arasına fitne sokabilir. Gardiyanlar ve jandarmalar birbirlerini pek sevmezler, bunun farkında olan Kadir, gardiyanların yanında nöbetçi jandarmaları kötüler. Amacı gardiyana yaranmaktır. Öyküde zaman kavramı hapisanedekiler için çok değişkendir:

"Yaaa, işte böyle, koca bulanık bir nehir gibi akıp gidiyordu içerde hayat, bazen sessiz, bazen de çağıldayarak." (Ölüm Pusuda: 57)

Korcan'ın eserlerinde zaman kavramı mahkûmlar için geçmeyen ıstırap dolu süreçtir. Genellikle bir uğraşısı olmayan mahkûm sıkılır. Hapishanede zaman dışarıdaki hayattan oldukça uzaktır. Mahkûm, ne gökyüzünün ağardığını, güneşin doğuşunu ne de yıldızların belirip ayın doğduğunu görebilir. Ailesine özlemi arttıkça zamanın geçmesi zorlaşır. Bir de işkenceye maruz kaldıysa süreç uzadıkça uzar.

2.4. HAPİSHANELERDE İYİLEŞTİRME ÇALIŞMALARI

Korcan, mahkûmların iyi huya sahip olmalarını ve faydalı alışkanlıklar edinerek topluma kazandırılmasını ister. Yazarın eserlerinde siyasî mahkûmlar, nerede nasıl konuşulacağını bilen, okuyan, araştıran, sorgulayan insanlar olarak verilir. Bu özellikleriyle siyasî mahkûmlar, diğer mahkûmlara örnek olurlar. Sadece kendilerini düşünerek hareket etmezler, diğer mahkûm arkadaşlarının da yararını ve iyiliğini isterler. *Linç* ve *Tatar Ramazan* adlı eserlerde mahkûmların ıslahı ve topluma kazandırılması söz konusu edilmiştir.

Linç romanındaki Siyasî Mahkûm, Arap Kadir'in idare tarafından olumsuz çeşitli uygulamalara maruz kalmasına dayanamaz. Ona göre Kadir'in adam yaralayarak hapishaneye girmiş olması, tüm insanî özelliklerini kaybettiğini göstermez. Kadir de bir insandır. Siyasî mahkûm, diğer cezalılar için de aynı düşünmektedir; suç işleyip mahkûm olsalar bile her şeyden önce insandırlar ve onlara insanca muamele edilmelidir. O, Kadir'i yalnız kaldığı hücreden çıkarıp bir meslek sahibi yapmak ister ve Savcı Rıfki Bey ile konuşur. Yazar, Siyasî Mahkûm'un düşüncelerini şöyle belirtir:

" Değil anaların doğurduğu herhangi bir insan, kan ile yuğrulmuş, kanlı bir katilde bile, bir tutulacak taraf vardır. Ben Arapla konuştum Rıfki Bey. Beni çok sakın dinledi. Ona, insanları dehşetlere salan müthiş kaabiliyetini olumlu işlerde kullanmasını bilmesi gerektiğini anlattım.

Şüphesiz ki sizin konuşmalarınızın iyi tesiri olacaktır. Bir insan iki suç işledi diye, ondan ebedi umudumuzu kesemeyiz.

'Meselâ' dedi siyasî, 'onu benim atölyeme verin. Ağaç işleri öğrensin. Gündelik gazete okumaya alıştıırırız kendisini. Kitaplar veririz, böylece ufku değişmiş olur. İnsanlık kaplanları bile kuzulaştırıyor.' " (Linç: 101)

Tatar Ramazan adlı eserin *Hepimiz Türk'üz* adlı hikâyesinde Arabacı Ali, müdürün Reşit Ağa'nın koğuşuyla kendi koğuşu arasında ayrımcılık yaptığını düşünür. Arkadaşlarını da kendisiyle hemfikir yaparak koğuş kapısına TÜRKLER KOĞUŞU levhası asar. Müddeiumumi, bu duruma çok kızar ve mahkûmlara ayrımcılık yapmadığını, herkesin tek bir kökenden olduğunu söyler. Mahkûmların bu konuda bilinçlenmeleri için hapisaneyeye bir tarih hocası getirir. Müddeiumumi mahkûmlara şöyle seslenir:

" Gayemiz sizi imha etmek değil, kalplerinizde kin uyandırmak değil. Kanun adamı olarak sizlere doğru yolu göstermek ve sizi cemiyete yepyeni duygularla kazandırmaktır. Dünkü ziyaretimde aranızda bir takım ayrılıklar gördüm. Basit bir şey olsa görmez geçerdim fakat durum hiç de böyle değil. Siz farkında olmayarak aranızda bir uçurum yaratmak üzeresiniz. Kiminiz koğuş kapısına Türkler Koğuşu diye levha asmakta, kiminiz ise sen nesin sorusuna, Çerkez'im, Abaza'yım, Gürcü'yüm cevabını vermektedir. Bu kötü bir şeydir tabii. Lüzumsuz bölünmelerden kendinizi kurtarmalısınız. Ben bugün buraya ne kadar yanlış bir yolda olduğunuzu anlatmaya geldim. Yanımdaki bey ortaokul tarih hocasıdır. Şimdi size Türklük, Çerkezlik nedir anlatacak. Dinlediklerinizi dikkat edip anlamalı ve iyice kafanıza yerleştirmelisiniz." (Tatar Ramazan: 131-132)

Tatar Ramazan adlı eserin *Şükürler Olsun* adlı hikâyesinde müdür, mahkûmları eğitmek ve onlara iyi alışkanlıklar kazandırmak ister. Müdür, mahkûmların cezalarını tamamlayıp dışarı çıktıklarında örnek vatandaş olmaları için elinden geleni yapar. Mahkûmları birlikte hareket ettirerek onların düzene alışmalarını sağlar. İyi alışkanlık kazanan mahkûmlar, bilinçli bireyler olacaklardır. Topluma kazandırdığı her örnek birey için müdür ayrı haz duyacaktır. Yazar, müdürün düşüncelerini şöyle belirtir:

"Müdür programları bitirip gönderince ancak rahat etti. Öyle alıştıırılmış kendini, her şeyi intizamlı görmek istiyordu. Maaş düşkününü tembel memur zihniyetine

kapılmamalı, mahkûm için terbiye edici bir sistem takip etmeliydi. Onları yaptıklarına pişman etmeli, dışarıdaki hayata özendirmeli, bir kelimeyle ruhlarını yükseltmeliydi.

Müdür bir sigara yakarak sandalyesinin arkasına yaslandı. Tavanda gezdirdi bir müddet gözlerini: 'Vaazı kanun da her halde cezadan müspet bir netice murat etti' diye düşündü. Yoksa bugünkü ceza sistemi, Orta Çağın 'Kısasa kısas' diyen intikamcı ceza sistemi değildir. Eğer böyle düşünülseydi bu, kültürüyle övünen yirminci medeniyet asrı için affedilemez bir günah olurdu.

Müdür, insanları kötü yoldan iyi yola çekmenin manevi hazzını da düşündü. Münhal hâkimlik bulamayıp mahpushane Müdürlüğüne gelişinden de memnundu. O şimdi cezalandırmıyor, yolunu nasılsa şaşırmış birtakım zavallı insanları ıslah ediyordu. Bu kaybolmuş insanlardan cemiyete değişmiş, yepyeni bir karaktere bürünmüş zinde unsurlar iade ediyordu." (Tatar Ramazan: 157)

Aynı eserdeki *Şükürler Olsun* adlı hikâyede müdür, intizam kurallarını dikkate almayan mahkûmları görünce hevesi kaçar ve artık müdahale etmez. Onları bir süre kendi hallerine bırakır. Sonuçta kendisi müdür, bir emirde bulunsa mahkûmlar yerine getirmekle yükümlü diye düşünmektedir. Onlara beceri ve iyi alışkanlıklar kazandırmak adına bahçe düzenlemesi yaptırır. Yazar, müdürün düşüncelerini şöyle belirtir:

"Kaldı ki Müdür istedikten sonra yapılacak iş mi yoktu. Ne halleri varsa görsünler. O kendisine yeni iş sahaları bulmuştu. Her Allah'ın günü hafif cezalılarından on, on beş mahkûmu dışarıya çıkarıyor. Bir kısmını yol işlerine salıp bir kısmını da bahçeyi düzenlettirerek çiçek ektiriyor, toprak kazdırıyordu." (Tatar Ramazan: 171)

Korcan'ın hapishane konusunu bu kadar yoğun işlemesi, dışarıdaki insanların içeridekilerin durumunu öğrenmesine yardımcı olmuştur. Onun gibi birçok yazarın benzer konuları edebiyata taşınması, kamuoyunun ve ilgili mercilerin oradaki insanların hayatlarından haberdar olup gerekli düzenlemelerin yapmalarına neden olduğu düşünülebilir. Yazarın 1930-1940'lı yıllarda yazdığı ve hapishaneleri işlediği

eserlerinde karşımıza çıkan olumsuzlukların, günümüzde çeşitli kanun ve tüzüklerle önlenmeye çalışıldığını görmekteyiz. Aradan geçen 70-80 yıllık dönemde hapishaneler, Korcan'ın eserlerini yazdığı yıllara göre daha iyi şartlara kavuşmuştur.

2006 tarihli "Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile İlgili Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük"¹²⁴ ile mahkûmların lehine birçok olumlu karar alınmıştır. Bunların başında, mahkûmların hapishanede düzenli bir hayat sürebilmeleri için tüm imkânların sağlanması gelir. Cezaların kanuna ve hukuka uygunluğu dikkate alınır. Bu uygunluk, devletin belirlediği ilgili görevlilerce kontrol edilir.¹²⁵ Cezalar, hükümlünün sağlığına ve kişiliğine olan saygısını koruyacak nitelikte olmalıdır.¹²⁶ Dolayısıyla mahkûmu rencide edecek herhangi bir durum söz konusu edilmediğini söyleyebiliriz.

Hapishanelerde Sağlık Servisi'nin olması da zorunludur. Bu serviste doktor, hemşire, diş hekimi, eczacı, veteriner, diyetisyen, sağlık memuru gibi personel görev almaktadır. Başta mahkûmun sağlığı, daha sonra diğer arkadaşlarının sağlığına tehlike oluşturmaması önemlidir. Ayrıca tutukluların beden eğitimi ve sportif faaliyetlerde bulunma gibi hakları da vardır.¹²⁷ Bu maddeyle günümüz hapishanelerinde Korcan'ın eserlerinin aksine, mahkûmun sağlığının ne kadar önemli olduğunu anlamaktayız.

Cezaevlerinde eğitimsiz mahkûmların durumu da düşünülmüş ve onların okuma-yazma öğrenebilmeleri için öğretmen tahsis edilmiştir. Kitap ihtiyaçlarını karşılayabildikleri kütüphaneleri vardır.¹²⁸ Bir mahkûmun ıslahı ve topluma kazandırılması öncelikle eğitim yoluyla gerçekleşir. Ancak eğitilmiş bireyler toplumun düzenini sağlamada etkilidir.

Tutukluların hapishanedeyken boş durmamaları, orada para kazanmaları ve dışarıya çıktıklarında bir meslek edinebilmeleri de düşünülmüştür. Bu amaçla

¹²⁴ Ayrıntılı Bilgi İçin Bkz: **Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük (2006)**

¹²⁵ a.g.t., madde: 5.

¹²⁶ a.g.t., madde: 6.

¹²⁷ a.g.t., madde: 25.

¹²⁸ a.g.t., madde: 26.

cezaevlerinde isteyen mahkûmlara atölyelerde çalışma hakkı tanınır.¹²⁹ Böylece mahkûmlar, bir iş öğrenip tahliye olduğunda isterse bu mesleği devam ettirebilirler.

İdarî personel için de 2006 tarihli tüzükte önemli maddeler bulunmaktadır. Mahkûmlara karşı dürüst ve tarafsız davranmaları, görevlerinin esaslarındandır. Mahkûmlarla ve onların yakınlarıyla kişisel hiç bir ilişki kuramaz, mahkûmlara ve yakınlarına dil, din, mezhep, ırk, renk, cinsiyet ve düşünce ayrımı yapmadan eşit davranmak zorundadır. Ayrıca hükümlü ve yakınlarından hiç bir şekilde para, hediye ve benzeri şeyler alıp vermeleri yasaktır.¹³⁰

05. 04. 2012 tarihinde kabul edilen Ceza ve Güvenlik Kurumlarının İnfazı Hakkında Kanun ile Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair 6291 No'lu Kanun'da Hükümlünün, devlet kurumlarında çalışmasıyla ilgili madde yer almaktadır.¹³¹ Denetimli serbestlik hükmü uygulanmak suretiyle cezasının infazına karar verilen hükümlü, koşullu salıverilmesine kadar bazı kamu kuruluşlarında ücretsiz olarak çalıştırılabilir.¹³²

24. 02. 2013 tarihinde kabul edilen Ceza Muhakemesi Kanunu ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair 6411 No'lu Kanun ile yine birçok konuda mahkûmların lehine karar alınmıştır.¹³³ Mahkûmlar, sözlü savunmalarını kendilerini daha iyi ifade edebilecekleri bir dilde yapabilirler.¹³⁴ Ağır bir hastalığı veya sakatlığı nedeniyle ceza infaz kurumunda hayatını yalnız idame ettiremeyen mahkûm, toplum güvenliği bakımından tehlike oluşturmadığı takdirde iyileşene kadar cezasını erteletebilir.¹³⁵ Hükümlü, kurum içindeki davranışlarına; eğitim ve iyileştirme faaliyetlerine katılımına; kurum düzenine karşı tutumlarına ve kendisine verilen görevi başarıyla

¹²⁹ a.g.t., madde: 27.

¹³⁰ a.g.t., madde: 29, 30, 31.

¹³¹ Ayrıntılı Bilgi İçin Bkz. **Ceza ve Güvenlik Kurumlarının İnfazı Hakkında Kanun ile Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (6291)**

¹³² a.g.k., madde: 1.

¹³³ Ayrıntılı Bilgi İçin Bkz. **Ceza Muhakemesi Kanunu ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (6411)**

¹³⁴ a.g.k., madde: 1.

¹³⁵ a.g.k., madde: 3.

yerine getirmesine bakılarak ödüllendirilebilir. Bu ödül, evli hükümlülerin en geç üç ayda bir, 3 saatten 24 saate kadar eşiyile kurum veya eklentilerde mahrem şekilde görüşmesi şeklinde olabilir. Mahkûmun haftalık görüş saati izni, 2 saate kadar uzatılabilir. Mahkûma kapalı ziyaret yerine açık ziyaret hakkı tanınabilir. Üst üste kullanılmayan üç haftalık görüş saati, toplu olarak kullandırılabilir. Mahkûmun haftalık telefonla görüşme süresi veya sayısı iki katına arttırılabilir. Mahkûmların sosyal, kültürel veya sportif faaliyetlerden öncelikli veya daha uzun yararlanmaları sağlanabilir. Mahkûmlara tek kişilik odalarda televizyon bulundurma imkânı verilebilir. Hediye verilebilir. Takdir belgesi veya tavsiye mektubu verilebilir.¹³⁶

Görülen bu kanun ve tüzükler ışığında hapishanelerde mahkûmların eskiye göre daha iyi şartlarda yaşadığını düşünmekteyiz. İçeride, dışarıdaki birçok insanın sahip olamayacağı imkânlarla sahiptirler. İsteyen mahkûmlar eğitimlerini tamamlayabilmekte, kendilerini geliştirebilecekleri kitaplara ulaşabilmekte, bedensel rahatlık için çeşitli sportif faaliyetlerde bulunabilmektedirler. Özellikle sağlık ihtiyaçları için tüm imkânlar sağlanmaktadır. Mahkûmların fiziksel ve ruhsal sağlığı yerinde bireyler olarak hayatlarına devam etmeleri amaçlanır. Mahkûmların iyi birer insan olarak topluma kazandırılması esastır. İdarî personelin durumu da düşünülmüş olup ilgili kanun ve tüzüklerle mahkûm ile olan ilişkisi belli bir sınır çerçevesinde tutulmuştur. İkili ilişkilerle bulunularak hediye, para, eşya vb. şeyler alınması-verilmesi yasaktır.

2.5. HAPİSHANEDE KONUŞULAN DİL

Korcan'ın romanlarında kahramanlar genellikle yöresel ağızla konuşur. Özellikle mahkûmlar, ait oldukları toplumsal sınıfı dilleriyle yansıtır. Eğitim seviyeleri düşük olan bu insanların zaman zaman argo sözcükler kullandığı da gözlemlenir. Yazar zaman zaman atasözleri ve deyimlere de yer vererek anlatımı güçlendirir. Bazen de yazar şiirsel kullanımlara yer vererek dilin akıcılığını kolaylaştırır. Mahkûmlar, sosyal yaşam alanlarının kısıtlı olmasıyla kendi aralarında

¹³⁶ a.g.k., madde: 6.

birbirlerini anlayacak bir dil kullanımı geliştirmişlerdir. Bu bölümü, "Mahkûmların Kendi Aralarında Konuştukları Dil" ve "Yazardan Kaynaklanan Dil Yanlılıkları" adıyla iki alt başlıkta inceledik.

2.5.1. Mahkûmların Kendi Aralarında Konuştukları Dil

Mahkûmların eğitim seviyelerinin düşük olması ve dışarıdaki sosyal hayattan uzaklaşmalarıyla dil ve üsluplarında jargon belirir. Onlar için diğer arkadaşlarından utanmak söz konusu değildir. Yazar, *Tatar Ramazan* ve *İdamlıklar* adlı eserlerinde mahkûmların jargonuna yer verir.

Tatar Ramazan adlı eserdeki *Melkon* adlı hikâyede Hasan Kaçar, seksen küsur yaşındaki Melkon Baba'yı söyletmek için ona takılır. Melkon'a söylenirken aşağılayıcı bir üslup kullanarak onu iyice sinirlendirir. Yazar, Hasan Kaçar'ı argo bir dille konuşturarak mahkûmların kendi aralarındaki iletişimini yansıtmak ister. Aşağıdaki alıntılar Melkon ve Hasan Kaçar'ın domino oynarken başlattıkları kavgadan örneklerdir. Yazar, Hasan Kaçar'ın Melkon'a saygısızca konuşmasını şöyle aktarır:

" 'Öyle moruk öyle, çok doğru konuştun baston gibi! Hakkın var çünkü adam yerine karşımıza aldık seni. Moruk kafanı çalıştır biraz! Ayıp yollardan olacak ama biz de konuşalım senin saçma lafına karşı. Şu senin öğündüğün para servet var ya?'

Pantolonunun önünü gösterir:

'Onların on mislini ben şu küçük oğlana yedirdim. Vallah bir tutam enfiye yerine bile geçmedi...' "(*Tatar Ramazan: 16*)

Melkon Baba da Hasan Kaçar'ın karşısında ezilmek istemez. Fakat o konuşurken Hasan Kaçar gibi argo kelimelere yer vermez. Hasan da inadına ağır konuşur. Domino masasındaki kavgaları şöyle devam eder:

" 'Bırak bu çadırcılar havasını be Melkon!' dedi. 'Hep eski şarkılar söylüyorsun. Bırak bu eski hikâyeleri. Ölümler buralarda kalacak sahihsiz hayvanlar gibi. Gevezelikleri bırak da halini düşün!'

Melkon ateş saçıyor:

'Konuşma be' diyor, 'bilir bilmez. Benim şurda on yedi günüm kalmıştır. Sen kendine bak avanak herif, çıkınca polis peşindedir!' Hasan hiç umursamaz:

'Para cezası ne olacak? Onu neyle kapatacağın peki? Burası veresiye içtiğin Aposol'un meyhanesi değil. Devletin mapusanesi burası!' "(Tatar Ramazan: 23)

Tatar Ramazan adlı hikâye kitabındaki *Hepimiz Türk'üz* adlı hikâyede mahkûmlar kumar oynamaktadır. Yazar, Reşit Ağa'nın koğuşunda oynanan kumar oyununu "mano" olarak ifade etmektedir:

"Kumar hep karşılardaki koğuşta olur, senelerdir böyledir bu. Koğuş ağası Abaza Reşit oyunu sızıltısızca idare ederdi. Pek para canlısı değildi ve manoda kimseye fazla yüklenmezdi." (Tatar Ramazan: 108)

Ayandon, Karadeniz'de etkili olan bir rüzgâr çeşididir. *İdamlıklar* romanındaki Ömer, suçsuzluğunu ispatlayamayıp idama mahkûm olunca arkadaşları onu teselli etmek ister. Ona, idam mahkûmunun güçlü ve cesur olması gerektiğini söylerler. İdamı da kanlı bir rüzgârla bağdaştırırlar. Yazar bunu bir mahkûmun ağzından şöyle ifade eder:

" 'Sen Karadeniz çocuğusun, bilirsin. Bilirsin Ömer bu kanlı bir Ayandon'dur.' " (İdamlıklar: 203)

Yaver Bey, belediye reisinin fındıklığını elinden almasıyla kendi kendisine düşünür. Geçmişte kandırılmış ve hileli bir oyuna gelmiş olabilir diye içinden geçirir. Bu hileli oyunu "kaşkariko" kelimesiyle ifade etmektedir:

" 'Sana Yugoslavya'daki yerine karşı fındıklık veriyoruz!' diye onu kandırılmışlar mıydı yoksa? Olur. Böyle de olur. İki satırlık kâat parçası neyi halleder şayet işin içinde bir kaşkariko varsa?" (İdamlıklar: 257)

Yöresel Kullanımlar

"Süs len, gonusma! Maradan gelmiş ayu! Sen, müdür gadar mı bilicen?"
(Linç: 39)

"Disiplin efendim, disiplin..! Evveli disiplin ahırı disiplin..! Bu mahkum kısmısı sırnaşuk zağara benzer, gatiyyen yüz vermeycen. Verdin mi adamın yüzüne sırtarır vallah!" (Linç: 63)

"-Paranın tuçu (Tunç'u) insanın piçi çıktı. Zinabina çoğaldı. Böyüğe hörmət, küçüğe şefkat kalmadı. Avratlar öteberisini açtı sokaklarda..." (Tatar Ramazan: 9)

"Fasulya yaptım gene, bakalım biyenecen mi?" (Tatar Ramazan: 38)

"Muhtarnan bozuştuksa yani, bizim heç gradomuz galmadı mı o köyde?... Sen belki de muhtar denilen adam hoşlansın diye yaptın bu işi, amma ben adamın üstüne başına sıçarım. Herkese irezil mi olalım yani?" (Tatar Ramazan: 64)

"Köse'nin bu işte bir suçu yoktur" diye "Lopar" geldi. Hey gidi Çamur. "Goca hükümat" bu, yutar mı senin dolmalarını?" (Tatar Ramazan: 68)

"Rahat rahat otursana be adam, hiç "hökümet guvvatıynan" oyun olur muymuş?" (Tatar Ramazan: 117)

"Tabii canım dedi, Simitçi bir gabahat yaptı ki onu döğdüler. Yoğusam doğru oturana kim ne deyebilir?" (Tatar Ramazan: 150)

"'Senin yerin bura değil Ahmet.' dedi. Deli Aptıraman gibi sen de İstanbulları görmek istiyon ellâlem. Müttüyum Bey gelince ben sana bir hizmet yaparım. Bu eyiliği bekle benden.'" (Tatar Ramazan: 152)

"Üle Memet, sen hiç konuşuvermez oldun bize be yeğenim. Doktura çık ve Ağam." (Tatar Ramazan: 188)

"Bura komşu kapısı değil ey Aptıraman Çavuş!" (Tatar Ramazan: 190)

"Cıgara ateşinden büyük yangınlar çıkmaz Emin Efendi." (Tatar Ramazan: 194) "Hökümet asar da keser de." (Tatar Ramazan: 206)

"Eyi ki habar aldık." (Tatar Ramazan: 207)

"Bir de en möhümü bence budur ki gelecek sürgün bir ataştan çember içinde bulacak kendini ve sağa sola kıpraşmayacak bu üç." (Tatar Ramazan: 208)

"Zaten fırsat kollar candırmalar da bir adama eziyet etmek için." (Tatar Ramazan: 221)

"Cahalsın emme her şeyleri de bilirsin." (Tatar Ramazan: 244)

"E... tabi mekân bu, özlenir. Taş kovuğundan çıkmadık ya! Bizim de anamız var, bubamız var. Özleyenimiz var." (İdamlıklar: 64)

"Yörü dedim ben sana! Canımı sıkma yörü!" (İdamlıklar: 73)

"Biz devlet idaresi altında mıyız? Yok yoğunam aşiretlik mu burası, ha söylesinler bakalım?" (İdamlıklar: 117)

"Sonra döneceklerdi Ömer'e: Aman sen ağzına sahabol hemşerim!" (İdamlıklar: 156)

"... Fotfol topuyla oynamaya benzemez bu kelleyle oynaması." (İdamlıklar: 157)

"Başımızda buba olacak deyüse lâf anladamadık. Ah bubam be ataşlara yaktın başımı!" (İdamlıklar: 163)

"Muhterem Reis bey! Şahsınıza ve mümtaz heyetinize derin hürmetlerim vardır." (İdamlıklar: 281)

"Yazz emmi bizi de yazz! diyorlardı. 'Beni de yazz Yaver emmi! Sen beni de yaz! Mapus oldum şu fakır halımda. Dirliğim düzenim bozuldu. Yoksula heç mi heç bir sahabelik eden yok. Para katırdan da kuvvatlıymış. Onu biz nireden bileceğidik? Mapus oldum. İkiçik sabim de kimsesiz kaldı. Öksüz kaldı. Bir bakanım yoktur. Adalet vekiline, büyük adamlara yaz bunu! Verelim bi yerlere onları. Mektaplara verelim. Köylük yerde anasız köpek enikleri gibi dolaşmasınlar!' " (İdamlıklar: 296)

"kendi elcazıyla" (Ölüm Pusuda: 45)

"Şimdi ben diyom ki, kerana mı, yok yoksam mapusane mi eyidir bizim için?, Peki onur n'olacak, namıs n'olacak?" (Ölüm Pusuda: 47)

"işallah" (Ölüm Pusuda: 78)

"manda gönü" (Ölüm Pusuda: 81)

"niyetimiz bakû kalsın" (Ölüm Pusuda: 81)

"İndiler boz eşekten, bindiler otomafile" (Ölüm Pusuda: 83)

"böyleydi paşanın bubası, nerde güzel karı var, nerde para var, hep o bilirdi ve bunları duşmana habar verirdi?" (Ölüm Pusuda: 83)

"Yonan sopayı yiyip kaçınca, o da kârana gibi kalakaldıydı ortalıkta ve tırnaklarını söktülerdi alimallah!" (Ölüm Pusuda: 84)

"memleketin büyüğü" (Ölüm Pusuda: 85)

"belli belirsiz iki damla gözyaşı sözüüyor yanaklarımdan" (Ölüm Pusuda: 93)

"Gardıyan höcre kapısını alelacele kapatıyor, siliniyordu oralardan" (Ölüm Pusuda: 103)

"Allah iyi yapar işillah" dedin mi; bu "Ne halin varsa gör" demenin müslümancasıdır; ipe un sermektir, atlatmaktır." (Ölüm Pusuda: 121)

"Alamanlar" (Ölüm Pusuda: 159)

"yörüyen," "toplar patırayıp gidiyor gene, yokarlarda sıkı harp var bakarsan?" (Ölüm Pusuda: 166)

Argo Sözcük Kullanımı

"Feti Bey'in götünü yaladığınızı çabuk unuttunuz!" (Linç: 64)

"Başımıza gıral mı kesilecektin sen ülen, orospu eniği!" (Linç: 213)

"...Mahallenin hacısı hocası, genci kocası: (Bu kadın orospudur) demişler..."
(Tatar Ramazan: 8)

"Haydi, kız eve! Emsalin midir o kadın senin? O orospuyla ne konuşuyorsun?" (Tatar Ramazan: 12)

"Sen acaba hangi ecdadını ittiğimin kahvelerinde öğrendin bu boku?" (Tatar Ramazan: 14)

"Orospunun çocuğu orospu olur diyor ihtiyarlar. Sen de büyüyünce orospu mu olacan anan gibi?" (Tatar Ramazan: 46)

"Köse'ye bok yemek mi düşer demek istiyorlardı?" (Tatar Ramazan: 70)

"Orospu çocuğu çok kardeşim hapishanemizde, ..." (Tatar Ramazan: 75)

"Kürt Hamo kızarsa kredisini bombok ederdi." (Tatar Ramazan: 104)

"Biz o puşt Abaza'yı vuracaktık!" (Tatar Ramazan: 119)

"'Ulan!' dedi, 'Avradını ittiğimin gavatı'" (Tatar Ramazan: 170)

"Simitçi şişini çekti. Aç kurt gibi uludu ansızın: 'Dur ulan ibne!' dedi..."
(Tatar Ramazan: 179)

"Sözüm meclisten dışarı Müdür Bey, bunlar puşt adamlar..." (Tatar Ramazan: 182)

"Üle gelin keratalar! Ne o sümdük kediler gibi dolaşmak öyle, öldünüz mü şeytana ruhu teslim etmeden, kanınız mı dondu yoksa?" (Tatar Ramazan: 188)

"Yok, yoğusam boktu işiniz." (Tatar Ramazan: 207)

"Tepem bir kere kızdı mı şu orospu eniklerinin ayaklarından yamalı donlarını alırım vallahi." (Tatar Ramazan: 240)

"Biz mi yol göstereceğiz bu kadar ırzı kırık kahpe dölüne?" (Tatar Ramazan: 246)

"Üle kılığından utan be aç pezevenkler.." (Tatar Ramazan: 258)

"Bi daha konuş bakalım orospu eniği!" (İdamlıklar: 111)

"Bir sokum ekmek bile verilmemiş vay be! Yonan gavuru yapmadı bunu puşt müdür! İpne müdür!" (İdamlıklar: 118)

"Üle ellerimiz kabardı sopa sallamaktan! Bi kere de he deyiver a orospunun eniği! He de bir kere de, gene git mahkemede cay!' diyorlardı. ' Ölü'n kalır sora elimizde bak eyi düşün! Emir almışız bir kere, emir alınca seni kimse elimizden kimse kurtaramaz! He de bir kere be deyusun oğlu! He de de git gene mahkemede cay! Ne bok yirsen yi a deyusun eniği!' diyorlardı." (İdamlıklar: 181)

"... Gönlü de biyerlere kayıp gidiveriyordu işte. Orosuluğundan veya kahpelüğünden değildi bu." (İdamlıklar: 186)

"Sen güzel konuştun dayı sağ ol ya! Bunlar namussuz adamlar be dayı! Bunlara güven olmaz. Adalet edeceğim derken harcarlar adamı bok yoluna." (İdamlıklar: 192)

"Asaf Bey göz yumar mı böyle tatsız numaralara? Gâvur tohumu mudur? Ne boktur? Çakır gözlü pezevenk!" (İdamlıklar: 278)

"Bak hele sen şu namussuza!' demişlerdi. ' Sen kanuna karşı mı geliyon ülen gahpe dölü? Acız mı belledin len sen hükümeti? Senin değil, senin gibi neçelerinin çulunu çıkarırız biz!' " (İdamlıklar: 302)

"Kahpelikte işim yok benim! Vuruşmak isteyen varsa işte meydan burada!" (İdamlıklar: 317)

"kancık, kaypak tavır" (Ölüm Pusuda: 9)

"güzellikle çık ulan!" (Ölüm Pusuda: 20)

"Hangi orospunun çocuğuyum" (Ölüm Pusuda: 22)

"a enayi" (Ölüm Pusuda: 24)

"İşte o boku biz de yiyebilseydik" (Ölüm Pusuda: 29)

"dişi bir domuz" (Ölüm Pusuda: 44)

"bu piçi nerden peydahladın?" (Ölüm Pusuda: 46)

"enayi karılardan" (Ölüm Pusuda: 47)

"bu yaptığı orospuluktur" (Ölüm Pusuda: 49)

"böyle boktan şeyler" (Ölüm Pusuda: 53)

"Ulan yaşıyorsunuz anam avradım olsun?" (Ölüm Pusuda: 56)

"Benim yarımı saracak olanın anasını avradını ikeyim!" (Ölüm Pusuda: 60)

"Ulan beylik dürzüler, ulan namussuzlar!" (Ölüm Pusuda: 61)

"Çabuk hücreye atın bu serseriye" (Ölüm Pusuda: 60)

"Kuzu nerede ulan eşek arabası" (Ölüm Pusuda: 62)

"Bir laf ettim ki meşe kazığı gibi; neresine sokarsa soksun?" (Ölüm Pusuda: 80)
 "Neçe neçe berdoşlar bilirim, vallah iki biti bir okka gelirdi; neleri vardı sankim, ipleri kuşakları, çükleri daşakları?" (Ölüm Pusuda: 83)

"İt herif, bok herif, eşek herif!" (Ölüm Pusuda: 88)

"böyle başından büyük boklar karıştırırsan" (Ölüm Pusuda: 99)

"Dondum dondum be zalım dürzüler, dondum, gâvur yapmaz bunu!" (Ölüm Pusuda: 103)

"itoğlu it, orospu çocuğu" (Ölüm Pusuda: 132)

"pezevengin oğlu, serseri" (Ölüm Pusuda: 132-133)

"çirkef" (Ölüm Pusuda: 134)

"Senin ananın donundaki yırtık kuldan mı?, ipne, orospu çocuğu, ipnenin boku" (Ölüm Pusuda: 137)

"ah canına sıçtıklarım" (Ölüm Pusuda: 165)

"deyyuslar" (Ölüm Pusuda: 168)

Atasözleri, Deyimler, Özdeyişler

"Köpeğe dalanmaktansa çalıyı dolanmak daha iyidir diyordu belki içinden."
(Tatar Ramazan: 17)

"O Kerem Ağa denilen herif, Ekrem Efendi'nin ipe un sermesinden cesaret almadı mı sanki?" (Tatar Ramazan: 165)

"Müdür en kısa yoldan kuzuyu kurda teslim etmişti." (Tatar Ramazan: 174)

"Bıçak ömründe bir kere lâzım olurmuş insana. Kavi bir yürek olursa bilek de yaparmış vazifesini. yenilirse yenilginin acısını alnından silermiş. Ama bıçak kınından çıkmazsa yüzü kara düşermiş adamın." (Tatar Ramazan: 297)

"Gözden irak olan gönülden de irak olmaz ağam! Aksine daha bi yakın olur."
(İdamlıklar: 102)

"Hani eceliyle derler ya, işte öyle: 'Urganda mı ölüm, yok yoksa yorganda mı ölüm' deyince, insanlar bu dehşet çatalında daima: 'Yorganda ölüm!' beğenişi yapmışlardır. Yorganda ölüm şerlerin ehvenidir." (İdamlıklar: 150)

"Atalar boşa konuşmamışlar hiç bir lâfi? Su uyur düşman uyumaz, demişler."
(İdamlıklar: 170)

"Halil Çavuş kızı vermez, dünürü de darıltmaz." (İdamlıklar: 195)

"Yaver Bey kurnayı açmadan testiye uzatanlardan değildi." (İdamlıklar: 283)

"Koca bir vilâyeti altın kesesi gibi avucuna almış. Dediği dedik. Çaldığı düdüktü..." (İdamlıklar: 278)

"Ne der bize gün görmüş tecrübeli kadınlar: "Ayıdan korkma, kendini dayıdan koru, yapıştımı eteğine ırzını ondan kim koruyacak?" (Ölüm Pusuda: 46)

"Deveyi hendeğe bir ot düşürürmüş" (Ölüm Pusuda: 78)

"Peynirin kurdu kendi içinden" (Ölüm Pusuda: 80)

"kulağını bükeceğim" (Ölüm Pusuda: 78)

"ciğeri koptydu" (Ölüm Pusuda: 79)

"esamesi okunmuyor" (Ölüm Pusuda: 79)

"öküzün altında buzağı aramak" (Ölüm Pusuda: 80)

"demokrasiden ağzımın payını aldık" (Ölüm Pusuda: 89)

"Canını dişine takar" (Ölüm Pusuda: 140)

"Ayağını denk al" (Ölüm Pusuda: 142)

"Atı alan Üsküdar'ı çoktan geçmişti." (Ölüm Pusuda: 142)

Şiirsel Kullanımlar

"Askerden geldiydim. Her şeyin biçimi değişmişti köyde. Yahut ta bana öyle göründü. Yeşil ala dönmüştü. Yanar bildiklerim sönmüştü. Anamdan ürktüm. Karımdan korktum. Hep yalnız kalmak istedim. İnsan yüzüne çıkmak istemedim." (İdamlıklar: 94)

"Hasılı patlıcanın macerası uzundur, unutmayalım, nereden baksak mahkûm kadının ömrü kısadır. Kim vurmuş alınlarına bu kızgın damgayı, dışarsı bir başka âlem, içersi bir ayrı cehennem!, Dışarda arar herif bir çift bedava kalkmış bacak, harıl harıl yanar bir garip ocak?" (Ölüm Pusuda: 46)

"Savcı Bey, çocuğumun adı Hasret, ifadem bundan ibaret!" (Ölüm Pusuda: 52)

"Dünyada üç kısım insan vardır" diyordu "Birincisi yediği lokma için yapar ömrünce cenk. İkincisinin ipi kuşağına denk, üçüncüsü de -Haşa huzurdan anlı şanlı pezevenk!" (Ölüm Pusuda: 56)

"Deli Kadir'in sızısı geçer, savcının kuzusu uçar, yaşadığımız yer mapusane Müdür Bey, bu hayat böyle geçer!" (Ölüm Pusuda: 61)

"Mesele kuzu da değil, yürekteki sızı da." (Ölüm Pusuda: 64)

"Kaburgası kırılmış sazımız vardı, ağlayan bebelere sözümüz vardı, olur mu şimdi; olur mu böyle zamansız?" (Ölüm Pusuda: 66)

"Ha onun adı, ha benim adım; ne var ki şu anda hatırlayamadım?" (Ölüm Pusuda: 67) "Acı bir yerde diner mi bilmem; yok yoksa beni sevgi ağacından dal gibi koparıp alır gider mi bilmem?" (Ölüm Pusuda: 67)

"Düşünelim düşünelim hele bir,

Hayatımızda unutamadığımız yüzler olduğu gibi;

Hiç mi hiç aklımızdan çıkaramadığımız sözler de vardır." (Ölüm Pusuda: 91)

"O mahkemeler yeniden kurulur, unutma sonra senin de boynun vurulur." (Ölüm Pusuda: 91)

"Hindinin yüzü pırtık/ Bahrinin suratı yırtık/ Allahtan mı kuldan mı/ Hırkadan mı çuldan mı/ Bıyıktan mı kıldan mı?/ Çekilmez kahri/ Burunsuz Bahri/ Burunsuz Bahri!" (Ölüm Pusuda: 134)

"Bu şehri İstanbul ki, yedi değil, yetmiş düvelde namı duyulmuş; onu Allahü Ekber'lerle fetheden padişahın adı bir semte koyulmuş." (Ölüm Pusuda: 140)

"Şehir eşkiyalarına,

Kolayca aşamayacakları pusular kuruldu;

Ahmet aranyor, Mehmet aranyor, Ali vuruldu.

Veli aranyor.

Ankara, İzmir, İstanbul adım adım taranıyor!" (Ölüm Pusuda: 145) gibi cümlelerle şiirsellik yansıtılmıştır. Ertan Erol, yazarın bu üslubunun esere estetik bir zenginlik kattığını düşünmektedir.¹³⁷

2.5.2. Yazardan Kaynaklanan Dil Yanlışlıkları

Korcan'ın eserlerinde dikkatimizi çeken bir diğer dil özellik de, yazarın bozuk cümle yapısıdır. Yazar, büyük küçük harf kullanmaya çok dikkat etmez. Özellikle meslek gruplarını tanımlarken büyük harf kullanması gerekirken küçük harf kullandığı gözlemlenir. Bazen de ayrı yazılacak ekler kelimeye bitişik yazılır. Bununla birlikte yanlış yerlerde kesme işareti kullanılır. Cümlelerdeki bozukluk, kimi zaman cümle öğelerinin eksikliğinden kimi zaman da yanlış kelime kullanılmasından kaynaklanır. Ayrıca yazarın kendine özgü kullandığı kelime ve işaretler onun üslubunun özelliğini gösterir. Bu başlığı kendi altında "Büyük-Küçük Harf Kullanımı", "Bulunma Eki ve Bağlaçların Yanlış Kullanımı", "Noktalama İşaretlerinin Yanlış Kullanımı", "Anlamsız ve Bozuk Yapılı Cümleler", "Yazarın Kendine Özgü Kullanımları" adlı bölümlere ayırdık. Yazarın bozuk cümle yapısı ve yanlış imlâ kullanımı *Linç, İdamlıklar, Tatar Ramazan ve Ölüm Pusuda* adlı eserlerde sıklıkla karşımıza çıkar.

Büyük-Küçük Harf Kullanımı

Yazar, bu yanlış kullanımı ilk kaleme aldığı eserlerinde daha sık yaparken sonraki yıllarda verdiği eserlerinde daha düzgün, daha doğru kelime ve cümleler kullanmıştır. Yazarın cümle içerisindeki özel isimlerde ve meslek gruplarında yaptığı yanlışlardan birkaçı şöyledir:

"Müdür bey, üçüncü dairenin..." (Linç: 37)

"Neden benim görüş açım olsun, savcı bey?" (Linç: 152)

¹³⁷ Erol, a.g.e., 392.

"Kütahya mapusanesi..." (Linç: 170)

"Tahir usta..." (Linç: 213)

"beş aydır Müdürsüz idare eden..." (Tatar Ramazan: 154)

"Pembe, açık mavi,ve Beyaz kâğıtlar..." (Tatar Ramazan: 154)

"bilgiç bir Öğretmen gibi..." (Tatar Ramazan: 169)

"kâtip Emin Efendi..." (Tatar Ramazan: 260)

"Satı dayı..." (Tatar Ramazan: 263)

"neden koca Müddeiumumi..." (Tatar Ramazan: 287)

"Ali Faik efendi..." (İdamlıklar: 19)

"istiklâl marşı..." (İdamlıklar: 120)

"Meselâ Eyup usta!" (İdamlıklar: 153)

"Sıtkı çavuş..." (İdamlıklar: 230)

"Yaver bey..." (İdamlıklar: 290)

"allah..." (İdamlıklar: 302)

"Ama bu şansı tanımıyordu Jet pilotu." (Ölüm Pusuda: 40)

Bulunma Eki ve Bağlaçların Yanlış Kullanımı

Yazarın bazen ismin bulunma hal ekinde ve bağlaçların kullanımında hata yaptığını gözlemledik. Bu yanlış kullanımlara aşağıda birkaç örnek verilmiştir:

"Neden gardiyanlarda bir kişiyi vurmasınlar?" (Linç:63)

"imkanı yok yanında koymazlar." (Linç: 121)

"Ama böyle sonbahar gelip te..." (İdamlıklar: 20)

"Yazanda o, çizende o idi!" (İdamlıklar: 308)

"Bizi de acılara salıyorsun, kara zamanların ömrü az olurmuş, bu günlerde geçecek, bizi de bak ağlatıyorsun." (Ölüm Pusuda: 43)

Noktalama İşaretlerinin Yanlış Kullanımı

Eserleri incelerken yazarın noktalama işaretlerini kullanırken de hata yaptığını gözlemledik. Bu hatalar kesme işaretinin yanlış yerlerde kullanımı-hiç kullanılmaması, noktanın eksikliği, bazı harflerin şapkasız yazılması olarak karşımıza çıkmaktadır:

"Mahkumlar alt tarafı..." (Linç: 48)

"Evet, bu eski kamyon Allaha emanetti."(Linç: 49)

"Uykusu bölük bölük oldu Arabın." (Linç: 74)

"Ali Dayının beyninde..." (Linç: 88)

"Katil kastından Araba sekiz sene.." (Linç: 121)

"Üsküdar Ahmediyeye Eczanesinin önünden..." (Tatar Ramazan: 29)

"Ayancık'lı idamlık Ömer..." (İdamlıklar: 152)

"Çünkü Eyup ustanın ikrarı..." (İdamlıklar: 153)

"İnebolu'lu Süleyman'la..." (İdamlıklar:220)

"Kanı akacak Karam Musa'lar vardır." (İdamlıklar: 221)

"Anide bir şey soruyordu Sıtkı çavuşa." (İdamlıklar:230)

"belki de adli hata'ya karşı direnişin..." (İdamlıklar:230)

"komşun Fatmanın değilim ben..." (Ölüm Pusuda: 24)

"bu idare Marmara Hasan'larla, Kürt Musa'larla, Asker Murat'larla boğuşmuş bir idaredir." (Ölüm Pusuda: 99)

Anlamsız ve Bozuk Yapılı Cümleler

Korcan'ın dil ve üslubunda gözlemlediğimiz diğer bir eksiklik de, yazarın bozuk yapılı cümle kurmasıdır. Bozukluk, yanlış kelimelerin kullanılmasından kaynaklanır. Yazarın yanlış kullanımına birkaç örnek aşağıda verilmiştir:

"Bu âlem semalarda değil, yer yüzünde de değil, yer altında şafağı ve sökmeyen bir karanlıktır sanki." (Linç: 122)

"Değil arkası gelmeyen günler geceler boyu beklemek ve hayattaki tek dayanacak umudu kaybetmek, orada geçirilecek yirmi dört saat bile her şeye düşman olmasına yeter..." (Linç:122)

"Yalvarmak olur adam, suçunu sorar." (Tatar Ramazan: 86)

"İşin aslında bakılırsa idam cezası..." (İdamlıklar: 25)

"Arkadan kelepçe takın, nüfus devletin yarasını onarın!" (Ölüm Pusuda: 60)

Yazarın Kendine Özgü Kullanımları

Korcan, eserlerinde kendine özgü noktalama işareti ve kelimeler kullanmıştır. Özellikle ünlem işareti gereken birçok yerde yazar, soru işareti kullanmıştır. Bu kullanımlara aşağıda örnek verilmiştir:

"çoğunca mahpus hayatına bu açıdan bakılmaktadır." (Linç: 160)

"Kütahya'nın berdoşu..." (Tatar Ramazan: 72)

"anide ipleri kopmuş kuklalar gibi..." (İdamlıklar: 112)

"Anide bir şey savurdu Sttkı çavuşa." (İdamlıklar: 230)

"Neden acaba anlamadınız mı, ben fikir suçundan tutukluyum?" (Ölüm Pusuda:7)

"Kesinlikle şakaya alınacak bir durumda değilim yani?" (Ölüm Pusuda: 8)

"Göğüsleri inadına diri, kalçaları biçimli, oynak, bastığı yerden ses getiren, kadınlar mapusanesisinin en alımlı, çalımlı dişisiydi Sevda?" (Ölüm Pusuda: 43)

"Yani savcının besi kuzusu, her şeylerden habersiz sevimli bir bebek gibi uyuklarken, ay yaymış bulunurken hülyalı sarılığını her yere?" (Ölüm Pusuda: 58)

"Ama ben daha önce de söyledim; sen aldırmadın?" (Ölüm Pusuda: 40)

"Biz gözü yaşlı yetimlerin ırzına geçmedik bir takım namussuzlar gibi; biz garibanın ekmeğiyle oynamadık bir takım düzenbazlar gibi; beylik ağacın gölgesine oturmadık canımız emniyette olsun diye?" (Ölüm Pusuda: 94)

"Aşk olsun, dinledim, yer yer çirkef attın kanunların üstüne?" (Ölüm Pusuda:25)

"Kanunların değil, kanunsuzların üstüne, doğru konuş çarpılmazsın?" (Ölüm Pusuda: 25)

"Şimdi Çok iyi anlıyorum balımıza gelecekleri?" (Ölüm Pusuda:150)

"Hiç ummuyorum, ana olmadan, baba olmadan bu duyguları anlayamaz, paylaşamazsınız benimle; sizden böyle bir anlayış beklediğim için kendimi saf ve suçlu sayarım, ananızın bu yanını anlayamazsınız?" (Ölüm Pusuda: 150)

"Bu tarafınızla birer genç kahramansınız; ama ama, biz fakiriz be yavrularım, hem de çok fakiriz?" (Ölüm Pusuda: 151)

Korcan, eserlerini mahkûmların durumunu gözeterik yazmıştır. Hapishaneye giren mahkûmlar genellikle belli bir eğitim seviyesinden geçememişlerdir. Dolayısıyla konuşmalarında yöresel kullanımlar ve argo ifadeler hemen göze çarpar. İçinde buldukları kısıtlı sosyal alanda kendi aralarında el ve dil kullanımı geliştirmelerini sağlamıştır. Korcan üslubunu güçlendirmek için atasözleri ve

deyimlerden de yararlanır. Yazarın eserlerinde imlâ hataları da göze çarpmaktadır. Kelimeleri büyük-küçük harfi dikkate almadan yazmış, kesme işareti gerekmeyen kelimelerde kesme işareti kullanmış, bulunma eklerini yanlış yerlerde kullanmıştır. Ayrıca cümle yapısındaki bozukluklar ve anlamsız ifadeler de göz çarpan diğer eksikliklerdir. Fakat biz bu hataları yazarın eserlerini ilk kaleme aldığı zamanlar yaptığını düşünmekteyiz. Yazarın ilerleyen yıllarda verdiği eserlerde daha az hata vardır.

SONUÇ

Kerim Korcan, 1918 yılında Adapazarı'nda saat tamircisi fakir bir babanın oğlu olarak doğmuştur. Maddî imkansızlıklar nedeniyle ancak ilkokul dördüncü sınıfa kadar okuyabilmiş ve hayata atılmak zorunda kalmıştır. 1938-1948 yılları arasında siyasî suçla yargılanarak Sinop Cezaevi'nde, 1957-1959 yıllarında da Sultanahmet Cezaevi'nde bulunmuştur. Yaşadığı pek çok sıkıntı ve gözlemediği gerçeklerin etkisinde kalarak bunları yazıya aktarmıştır. Korcan gibi pek çok hapisaneye düşen yazarımız, bu konuyu eserlerine taşımıştır fakat o, diğerlerine göre daha yoğun ve gerçekçi bir şekilde işlemiştir.

Eserlerinde hem gerçek öyküler hem de yazarın kendi kurguladığı olaylar yer almaktadır. Bu olayları birçok açıdan yansıtan yazar, gerçekçi ve toplumcu söyleme sahiptir. İlk eseri olan *Linç* adlı hapisane konulu romanıyla 1969 yılında edebiyat dünyasına adım atmış, ilerleyen yıllarda *Tatar Ramazan*, *İdamlıklar*, *Ölüm Pusuda* adlı öykü ve romanlarıyla bu konuyu genişleterek işlemiştir. Kendi gençliğinden ve hapisane hayatından yola çıkarak kimisi gerçek kimisi kurgu *Ateşten Köprü*, *Harbiye Kazanı* anı kitapları ve *Ter Adamları* romanını kaleme almıştır. Bunların dışında yazarın *Canlı Bayraklar* adında konusunu günlük hayattan alan hikâye kitabı, *Acılar Çemberi*, *Capon* adlı çocuklara yönelik hikâye kitapları, *Patrona*, *Dimitrof Geçiyor* adlı tarihî romanları ve bir de *Ey Gaziler* adında şiir kitabı vardır. Fakat şiir türünden ziyade hikâye ve roman yazmak, yazara daha keyifli gelmiştir.

Klasik türde eser veren Korcan, toplumcu gerçekçi söyleme sahip olmasının etkisiyle genellikle eserlerinde ezen-ezilen çatışmasını işler. Yazarımız, siyasî suçlu olarak hapisaneye girmiş, oradaki mahkûmları yakından gözlemlemiş ve eserlerinde yaşadıklarını ve gördüklerini yansıtmıştır. Erkek mahkûmların bulunduğu koşullarda yaşamasından dolayı kadın tutuklular hakkında pek bilgisi yoktur. Bu yüzden incelediğimiz eserlerin sadece birinde tek bir kadın mahkûmun hikâyesi anlatılır. Bu kadın mahkûmla *Ölüm Pusuda* adlı hikâye kitabındaki *Sevda* hikâyesinde karşılaşmaktayız.

Yazarın incelediğimiz eserlerinde 33 (otuz üç) mahkûmdan söz edilir. Bunların dışında bazı mahkûmların isimleri geçse de yazar onların hakkında pek

bilgi vermez. Korcan eserlerindeki mahkûmları, adî suçlu ve siyasî suçlu olarak ayırmıştır. Adî suçluların suçu cinayet işleme, adam vurma-yaralama, hırsızlık, esrar çekme-satma, laf atma gibi eylemlerdir. Eserlerde cinayet işleyenlerin sayısı 9 (dokuz) olup bu, en fazla görülen suçtur. Diğer suçların sayısı her eserde bir ve iki arasında değişmektedir.

Korcan'ın hapisane konulu eserlerinin hepsinde siyasî suçla yargılanan bir tutuklu bulunmaktadır. Bu siyasî mahkûm, *İdamlıklar* adlı romanda ve *Ölüm Pusuda* adlı hikâye kitabının *Ölüm Pusuda* hikâyesinde Korcan'ın bizzat kendisidir. *Linç* adlı romanında ise siyasî mahkûmun adı verilmez ve onu tanımlamak için "siyasî mahkûm" ya da "siyasî" kelimeleri kullanılır. Yazar, siyasî mahkûmları bilgili, sürekli okuyan, araştıran, aklıyla hareket eden, yeri geldiğinde idarî personelin düşüncelerine danıştığı insanlar olarak anlatır. Siyasî mahkûmların ve adî suçlu mahkûmların kaldıkları koğuşlar farklıdır. Siyasîlerin koğuşları adî suçluların koğuşlarına göre daha iyi şartlardadır. *Linç* romanındaki siyasî mahkûm, Arap Kadir'e öğütler vererek onun iyi insan olmasını ister. *İdamlıklar* romanında anlatıcı olan yazar, Sinop Cezaevi'nde siyasî mahkûm olarak tutukludur.

Tutukluların psikolojileri doğal olarak karamsardır. Yazar, kendi tutukluluğunu anlattığı *Ateşten Köprü* adlı anı kitabında, karakoldaki ilk gecesinde kendini çok yalnız ve çaresiz hissettiğini belirtir. Özellikle çevresinden tecrit edilen tutuklularda karamsarlık daha fazla hissedilir. *Linç* romanındaki Arap Kadir'in tecrit edildiğinde ailesine olan özlemi daha da artmıştır. *İdamlıklar* adlı romanda idam edilecek mahkûmların ölüm vakitleri yaklaştıkça, dört duvardan kurtulma umutları tükenir. Bazen dışarıdaki hayatı, tabiatı, canlıları düşünerek kendilerini rahatlatmaya çalışırlar. Mahkûmların son nefese kadar ölümden kurtuluşu umduğunu görüyoruz. *Tatar Ramazan* adlı hikâye kitabının *Hepimiz Türk'üz* adlı hikâyesinde mahkûmların çaresizlikleri, dışarıdaki zaman kavramının hapisanede fark edilmemesiyle anlatılır. Mahkûm gündüzleri bir şekilde içinde bulunduğu durumu unuttur, fakat gece olup yatağa yattığında gerçeklerle yüzleşir; sevdiklerini özler ve üzüntüsü artar. Yazar, geleceğin mahkûmlar için daha güzel olacağı umudunu taşımaz.

İdamlık mahkûmlar, ölüm vakti yaklaştıkça dine sarılırlar, ibadet ederek Allah'a sığınır. Ölüm cezasından böylelikle belki de kurtulacaklarını düşünürler. *İdamlıklar* romanındaki Şakir Ağa, namaz kılarak diğer mahkûmlara ve yöneticilere gösteriş yapar. Ankara'dan gelen kararlarla idam cezası kaldırılır. *Tatar Ramazan* kitabındaki *Çoban* hikâyesindeki Ahmet de hastalığı dolayısıyla ölümü beklemekteyken, arkadaşları onun son bir kez namaz kılmasını isterler. İbadet, mahkûmlar için koruyucu bir güce sığınma yöntemidir.

Mahkûmlar hapisanelerde işkence ve sopaya da maruz kalmaktadırlar. Tutuklulara, cezalarının üzerine bir de şiddetli sopa atmak, onları aç susuz bırakmak, betonlarda uyutmak, falakaya yatırmak gibi çeşitli işkence yöntemleri uygulanır. Bunlar arasında en çok kullanılanı sopa atmak ve falakaya yatırmaktır. Korcan, idarî personelin bu uygulamalarını çağ dışı bulur. Onların mahkûmlara böylesine acımasızca davranmaları, gücün tekellerinde bulunduğunu bilmelerinden kaynaklanır. *Ateşten Köprü* adlı anı kitabında yazar İstanbul Polis Müdüriyeti'nde maruz kaldığı işkenceyi de anlatır. Burada birçok kez falakaya yatırılmış, kan revan içinde kalmıştır.

Korcan, eserlerinde mevcut düzene, hükümet yönetimine eleştiride bulunur. Çünkü mahkûmların ıslahı için uygulanan cezalar caydırıcı değildir. Tutukluların iyi ahlâklı vatandaşlar olmaları, topluma bilinçli bireyler olarak yetişmeleri için ıslah edilmediklerini söyler. Hapishaneye kapatılıp toplumdan tecrit edilmelerinin onları ıslah etmek şöyle dursun, daha da suça meyilli kişiler yaptığını savunur. Hele de mahkûmlara işkence, dayak gibi kendilerini insanlıktan uzaklaştıran hareketler sergileniyorsa, mahkûmlar daha da vahşileşir ve insan sevgisinden uzaklaşırlar. Hasta olan Ahmet Çoban, idarenin kendisini görmezden geldiği için ölür. Yazar, mahkûmların haklarını gözeterek yöneticilerin görevlerini yeterince yerine getirmediğini düşünmektedir. Yönetim hakkını arayan mahkûmların da sesini keser. Bu mahkûmlar, genellikle arkası olmayan, öldüğünde arayanı soranı bulunmayacak tutuklulardır. Yazar, aynı zamanda yöneticilerin birçoğunun ciddi bir eğitim almadan bu makamlara getirilmesini eleştirir. Birçok idareci yeterince hukuk eğitimi almadan mahkûmların başına getirilmişlerdir. Yazar, hapishane doktorlarının bile siyasî tutukluları tedavi etmek için idareden izin beklemesini doğru bulmaz. Bu şikâyetini

Ölüm Pusuda kitabıyla aynı adı taşıyan hikâyesinde dile getirir. Yazar hem adalet sistemini hem toplumu eleştirir. Toplum insanların evlenmesine sebep olduğu gibi boşanmalarına da sebep olabilmektedir. *Ölüm Pusuda* adlı eserin *Remzi Bey* hikâyesindeki Remzi Bey'in eşini öldürmesine toplum neden olmuştur. Kanun adamları görevlerini hakkıyla yerine getirmemekte, gerçek suçlular dışarıda elini koluna sallayarak gezerken suçsuzlar hapisanede gün saymaktadırlar.

Şartlardan şikâyetçi olan mahkûmların hükümetten, yöneticilerden istekleri vardır. *İdamlıklar* romanında Yaver Bey, hapisane dışındaki büyük hükümet adamlarına durumlarını belirten mektuplar yazar. Ancak idare bunlardan hoşlanmaz. Hasta mahkûmların bakımı, tedavisi yapılmaz. Oradakileri devlet, neredeyse gözden çıkarmıştır. Meselâ *Tatar Ramazan* kitabındaki *Çoban* hikâyesindeki Ahmet Çoban hastadır. İdare, Ahmet Çoban'ın tedavisi için gereken gıda ve ihtiyaçları temin etmez ve bu durumu görmezden gelerek mahkûmun ölümüne sebep olur.

Yazar, maddî imkânsızlıklar yüzünden ancak dördüncü sınıfa kadar okuyabilmiştir. Eserlerindeki tutukluların da genellikle eğitimsiz ve cahil oldukları görülür. Sadece *Tatar Ramazan* adlı hikâyedeki Ramazan, okumuş ve iyi çevreden gelmiş, bilgili bir mahkûmdur. Siyasî mahkûmlar eserlerde sürekli okuyan ve kendini geliştiren bireyler olarak yer alır.

Hapisanede yatanlar kadar onların dışarıdaki yakınları da üzülmemektedir. Özellikle anneler evlatlarının kurtulması için dua ederler. Bazen de hapisaneye kadar gelerek yöneticilere yalvarırlar. *Ateşten Köprü* anı kitabında Korcan'ın babası karakola gelerek oğlunu salıvermeleri için yalvarır fakat sonuç alamaz. *İdamlıklar* romanının ilk sayfalarında bir annenin oğlunun kurtulması için Allah'a olan duası dile getirilir. *Ölüm Pusuda* kitabının *Gecelerin Katili* hikâyesindeki anne, evlâdını tutuklamaya gelen polise oğlunun peşini bırakması için yalvarır. Aynı eserdeki *Mumçıçeği* hikâyesindeki dokuma işçisi anne ise, türlü zorluklarla büyüttüğü çocuklarının siyasî görüşleri sebebiyle tutuklanmasına üzülmemektedir.

Korcan, eserlerinde mahkûmların kendi aralarındaki ilişkileri de oldukça başarılı yansıtmıştır. Tutuklular, kimi zaman birbirleriyle tartışmışlar kimi zaman da birbirlerini korumuşlardır. Tutukluların kendi aralarındaki çatışmalar, genellikle

birbirlerini çekememe, kıskançlık, birinin ekonomik gücünün diğerinden yüksek olması, ağalık kurumunun sebep olduğu olaylar, mahkûmların kendi aralarında gruplaşmaları, güçlülerin arkasında idarenin olması gibi nedenlerden oluşmaktadır. Zaman zaman mahkûmlar arasında idareye karşı dayanışma da olur. Kendi içlerinden güçlü, helal süt emmiş biri çıkar, diğerleri ona güvenir ve liderlerinin arkasına sığınır. *Tatar Ramazan* adlı kitapla aynı isimdeki hikâyede Ramazan, lider konumundadır. Mahkûmların haklarını kimseye yedirmez böylece idareye ve diğer kurnaz mahkûmlara karşı birlik olurlar.

Korcan'ın eserlerinde idarî personel olarak komiserler, savcılar, müdürler, gardiyanlar yer alır. Yazar, bu görevlileri olumlu ve olumsuz yönleriyle verir. İdarî personel genellikle daha çok mahkûmun karşısında yer alır, kendi çıkarları doğrultusunda davranırlar. Bazı savcı, gardiyan ve komiserlerin mahkûmların haklarını koruduğu ve onlara yardım ettiği de olur. Fakat bu özelliklere sahip personel sayısı fazla değildir. Eski mahkûm **M.K.**¹³⁸ ile yaptığımız röportajda, yazarın anlattığı 1930-1940'lı yıllardaki idarî personel-mahkûm ilişkisinin günümüzde de benzer şartlarda devam ettiğini görüyoruz. Yazar, idarî personelin kendi aralarındaki çekişmelerini de söz konusu etmiştir. Başgardiyanlar müdürlerin yerine geçmek için zaman zaman bildiklerini onlardan saklar ve müdürlerin kararlarında yenilgiye düşmelerini isterler. Yazar komiser, savcı, müdür, gardiyanlardan oluşan idarî personelin 6'sını (altısını) olumlu, 6'sını (altısını) olumsuz vermiş, birisi hakkında da fikir beyan etmemiştir.

İdareyi karşısında gören mahkûmlar ile personel arasında zaman zaman lâf münakaşaları ve tehditler olur. İdare bu çatışmaları mahkûmlara işkenceye kadar götürür. *Ateşten Köprü* anı kitabında yazar, idarî personelin hakaretlerine ve dayak atmasına maruz kalır. İdare, sevmediği mahkûma çeşitli oyunlarda bulunur ve onların ölümüne sebep olur. *Linç* romanındaki Arap Kadir, idarenin oyunu neticesinde diğer tutuklular tarafından linç edilerek öldürülür. *Tatar Ramazan* kitabındaki *Şükürler Olsun* hikâyesinde Simitçi Emin'in ölümünden sonra da idare, yanlış rapor tutarak Emin'i suçlu duruma düşürür. İdarî personel ve mahkûm

¹³⁸ Mail aracılığıyla hapisneden henüz çıkmış M. K. isimli mahkûmla 18/02/2013 tarihinde kurduğumuz iletişimde aldığımız bilgiler, soru-cevap şeklinde ekte sunulmuştur.

dayanışması, genellikle koğuş ağaları ile müdürler ve gardiyanlar arasında gerçekleşir. Bazen gardiyanlar mahkûmlara acırlar, onlarla dertleşip acılarını hafifletmek isterler. Bazen de müdürler tutuklulara yakın davranarak onların güvenini kazanmak isterler. Mahkûmların hepsi suç işleyerek girmemiştir hapishaneye, hepsi kötü değildir; her şeyden önce onlar da insandır. Yöneticilerden bazısı suçlulara, bu düşüncelerle iyimser ve insanca davranır.

Yazar, hapishaneyi fizikî mekân, sosyal yaşam alanı olarak hapishane ve hapishanede zaman olarak üç açıdan yansıtmıştır. Korcan eserlerinde, kendisinin de on yıl kadar bulunduğu Sinop, İstanbul Sultanahmet ve Eskişehir Cezaevi'nden söz eder. Bu mekânlar genel olarak demir parmaklıklarla çevrili, ışık girmeyen karanlık koğuşlara sahip mekânlardır. Özellikle tecrit edilen mahkûmların kaldıkları hücreler, yaşam koşullarına hiç uygun değildir. Buralar kirli, pis bazen içinden lağım geçen yerlerdir. *Linç* romanındaki Arap Kadir'in hapishaneden kaçtıktan sonra atıldığı hücre, hapishane doktorunca da hijyenik bulunmaz. *Tatar Ramazan* adlı eserin *Temizlik* hikâyesinde koğuşlar ve dolayısıyla mahkûmlar o kadar pistir ki koğuşları bit sarmıştır. Sosyal yaşam alanı olarak hapishane ise, mahkûmların uğraşacak bir şey bulamadıkları ve canlarının sıkıldığı yerdir. Yazar, mahkûmların ya volta atarak ya da birbirleriyle konuşarak zaman öldürmeye çalıştıkları bu mekânı, olumsuz olarak verir.

Mahkûmların geçim sıkıntıları da içeride onları yeni suçlara iter. *Linç* romanındaki Arap Kadir, evden gelen parası kesilince, koğuştaki Feti Ağa'nın isteğiyle bir adamı yaralar. Mahkûmlar ailelerinden gelen parayla geçinmeye çalışırlar, para gönderenleri yoksa bazısı marangozluk, tabakacılık, kahvecilik, çamaşırcılık gibi işlerle cep harçlıklarını çıkarmaya uğraşırlar. *İdamlıklar* romanında Emin, marangozluk, *Tatar Ramazan* adlı hikâyede ikinci dereceden kahraman olan ve "Kürt Hamo" diye bilenen mahkûm çamaşırcılık, Cıvıl Halil ise kahvecilik yapar. Bazen de mahkûmlar, idarî personelin kendi aralarındaki sürtüşmelerinden yararlanarak onlardan para sızdırmaya bakarlar. *Ölüm Pusuda* adlı eserin *Kuzu* hikâyesinde Deli Kadir, jandarmaları sevmeyen gardiyanların yanında gardiyanları kayırarak konuşur ve gardiyandan cep harçlığı alır.

Hapishanede kumar da bir geçim kaynağı olarak görülür. Kumar, mahkûmların hem zaman geçirmelerine hem de para kazanmalarına yardımcı olan usulsüz bir geçim kaynağıdır. *Linç* ve *Tatar Ramazan* adlı eserlerde yazar, hapishanede kumar oynandığından söz eder. Ağalık da hapishanede gündemde olan bir kurumdur. Maddî durumu iyi olan mahkûmlar, koşullarında gücü tekellerine almaya çalışırlar. Böylece güçsüz, pasif mahkûmlar onların her dediklerini yerine getirir, onların yanlarında yer almaya çalışırlar. *Linç* romanında Feti Ağa, *Tatar Ramazan* kitabındaki *Şükürler Olsun* hikâyesindeki Kerem Ağa, *Tatar Ramazan* hikâyesindeki Abdurrahman Çavuş, koşu ağalarıdır. Sözlerini dinlemeyen ya da kendilerine rakip çıkanları, adamları vasıtasıyla ortadan kaldırırlar. İdareye rüşvet vererek sözlerini geçirtirler.

Hapishanedeki kural ve kaideler, idarî personelin keyfine göre değişmektedir. Personel, güçlü olan mahkûmu korurken güçsüzün üstüne giderek onu iyice pasifleştirmeye çalışır. Bazen idarî personelin hapishaneye yeni kurallar getirmeye çalıştığı görülür. *Tatar Ramazan* adlı kitaptaki *Temizlik* hikâyesinde, hapishaneye yeni atanan müdür, mahkûmların koşullarının temizliği, onların hijyenik koşullarda yaşaması ve bir düzen çerçevesinde hareket etmelerini sağlayacak bazı kurallar getirir.

Yazar, hapishanede zaman kavramının dışarıdakinin aksine algılanmadığını söyler. Mahkûmlar için zaman durağan, sıkıcı, uzun ve zorlu geçmektedir. Çoğunun vakit geçirebilecek hiçbir uğraşısı yoktur. Özellikle ölüm zamanını bekleyen idam mahkûmlarına göre zaman, işkence doludur, geçmek bilmez. Gece olup da mahkûmlar yataklarına yattıklarında çaresizlikleri ve yarınlara umut besleyememeleri içlerini daha fazla acıtır.

Korcan'ın eserlerindeki mahkûmların ıslahı ve topluma kazandırılması iki yoldan gerçekleşir; bazen siyasi mahkûmlara yüklenen işlemlerle bazen de, idarî personelin mahkûmlara bir düzen çerçevesinde yeni kurallar getirmesiyle. Siyasî mahkûmlar, diğer mahkûmların el becerileri kazanmalarına, okuyup bakış açılarını genişletmelerine yardımcı olurlar. İdarî personel de mahkûmların yatıp kalkma, yeme içme gibi zamanlarını saatlerle düzenleyerek onlara bir intizam kazandırmak ister.

Belli bir düzen bilincine sahip olan mahkûm, genel hayatında da toplumun huzurunu düşünerek hareket edecektir.

Çalışmamız sırasında başvurduğumuz Mahkûmların Denetimli Serbestliği ile ilgili olan 6291 sayılı Kanun, Ceza ve Güvenlik Tedbirleriyle ilgili olan 6411 sayılı Kanun ve 2006 tarihli Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile ilgili olan Tüzük ışığında günümüz hapishanelerinde iyileşme olduğunu gözlemledik. İlgili kanunların ve tüzüğün birçok maddesinde mahkûmların lehine kararlar alınmıştır. Mahkûmların hapishanelerde düzenli bir hayat sürmeleri için tüm imkânlar sağlanmakta, uygulanacak cezaların onların kişiliğine ve sağlığına zarar vermeyecek nitelikte olması gözetilmektedir. Hapishanelerde sağlık servisi, beden eğitimi ve sportif faaliyetler bulunması zorunludur. Aynı zamanda okuma-yazma bilmeyen mahkûmlar için de hapishanelerde öğretmenler görev yapmaktadır. Bazı hükümlülerin ağır hastalık ve sakatlık durumunda cezalarında ertelenme söz konusu olabilir. Aynı şekilde bazı mahkûmların, belirli şartları taşıdığına infaz süresine kadar devlet kurumlarında ücretsiz çalışma izni vardır. Mahkûmlar, kendilerini daha iyi ifade edebilecekleri dilde sözlü savunmalarını gerçekleştirebilir. Yönetimin uygun görmesi halinde çeşitli ödüllerle mükafatlandırılabilir. Bu ödüller evli olan mahkûmların idare tarafından belirlenen yerlerde eşleriyle kalma izni, gerek yüz yüze gerek telefonda olan görüşme süresinin arttırılması şeklinde değişir. Bazen kapalı ziyaret yerine açık ziyaret bile gerçekleştirilebilir. Sosyal, kültürel ve sportif faaliyetlerde öncelik ve daha uzun süre hakkı tanınabilir. Mahkûmların tek kişi kaldıkları odalara televizyon verilebilir. Mahkûma takdir belgesi ya da tavsiye mektubu verilebilir. İdarî personel, hiç bir şekilde mahkûm ile hediyeleşmez ve ondan bir şey alıp ona bir şey veremez. Tüm mahkûmlara eşit davranmaları zorunludur.

Bu kanun ve tüzük maddelerince, mahkûmların ıslahı ve topluma faydalı bireyler olarak kazandırılması esas alınmıştır. Korcan'ın eserlerini yazdığı yıllarda güvenliğin ön plândayken günümüzde eğitimin ön plâna geçtiğini gözlemledik. Önce mahkûmların eğitimi daha sonra güvenliği sağlayacak ıslah yöntemlerinin kazandırılması gelir. Suçluların ancak doğru ve uzmanlar tarafından rehberlik edilerek iyi, üretken, örnek davranışlarda bulunan, bilinçli insanlara dönüşebileceğini düşünmekteyiz.

Konumuza bir de mahkûm bakış açısıyla yaklaşmak isteyerek sekiz yıllık mahkûm hayatı yaşayıp 08. 02. 2013 tarihinde tahliye olan M. K. ile bir röportaj yaptık. M.K., bazı sorularımızı cevaplamak istemese de birçok soruya kısa cevaplar vermiştir.

Yaptığımız röportajda, kaldığı cezaevindeki yaşananların, Korcan'ın eserleriyle paralellik gösterdiğini gördük. Mahkûmlar yine olumsuz şartlarda yaşamaktadırlar. Suçların uyuşturucu, dolandırıcılık, insan kaçakçılığı vb. arasında yer aldığını, mahkûmların içeride genellikle sakin olduklarını ve çok nadir kriz anları yaşayarak etraflarına saldırdıklarını belirtir. Bunalıp intihar edenlerin bile olduğunu söyler. M. K., mahkûmların ibadetlerini yapabilecekleri uygun yerlerin olduğunu, perşembe günleri dışarıdan bir hoca gelerek onlara dinî dersler verdiğini söylemektedir. Tutukluların genellikle eğitim seviyesinin ilköğretim düzeyinde olduğunu, fakat lise ve üniversite mezunu suçluların da bulunduğunu belirtir. Mahkûm-aile ilişkilerinin kopuk olduğunu, bazı mahkûmların arayanı bile olmadığını söyler. İdarî personelin mahkûmun en küçük bir kusurunda onu hücreyle cezalandırdığını, ziyaret haklarını kestiklerini öğrenmekteyiz. Ayrıca, diğer mahkûmların gözünü korkutmak için güçsüz ve parasız olan birini, onların önünde dövdükleri de, karşılaşılan diğer bir olumsuzluktur. M. K., hapishanelerin çok hijyenik olmasa da, temiz olduğunu ve her hafta kendi aralarında para toplayarak temizlik malzemesi aldıklarını söyler. Bu paradan durumu iyi olmayan mahkûmlara da verilmektedir. Temizliği genelde hapishaneye yeni gelen acemi tutuklu yapmaktadır. Kırk kişilik koğuşlarda elli kişinin kaldığını ve yatacak yer sıkıntısından yerde yatan mahkûmların olduğunu söyler. Sosyal yaşam alanı olarak mahkûmlar masa tenisi, voleybol gibi sportif faaliyetlerin yanında boncuk dizme, halı işlemeciği gibi el beceri faaliyetlerinde bulunurlar. Mahkûmların kitap okuma faaliyetleri de düşünülmüş ve kütüphaneler onların bu ihtiyaçları doğrultusunda oluşturulmuştur. Durumu iyi olmayan mahkûmların Korcan'ın eserlerindeki gibi kahvecilik, çamaşırcılık yaptığı bilgisine ulaştık. Röportajı yaptığımız mahkûmun koğuşunda, kumar oynanmadığını fakat tavla gibi oyunlar oynandığını, ağalık kurumunun idarenin seçtiği başkanlar tarafından yürütüldüğünü öğrenmekteyiz. Mahkûmların arasında gruplaşma, daha çok hemşeriler arasında

olmaktadır. Aralarında kendisini kabadayı olarak tanıtan ve diğerlerinden para bekleyen mahkûmların olduğunu ve bazı mahkûmların, birbirleri ile cinsel ilişkiye girdiklerini öğreniyoruz. M. K., idarî personelin mahkûmların isteklerini görmezden gelip kendi düşüncelerini uyguladıklarını söyler. Mahkûmun sağlık problemi için yazdığı dilekçenin, çoğu zaman idare tarafından dikkate alınmadığını, pek çok idarî personelin sadece görevini yerine getirip maaşını alma düşüncesiyle hareket ettiğini belirtir.

Aynı suçu işleyen mahkûmların farklı cezalara çarptırıldığını öğrenmekteyiz. Cezaevlerinin ıslah yeri olmadığını düşünen M. K., bunun yerine devletin bir fabrika kurmasını ve mahkûmların burada çalışmasını daha mantıklı bulmaktadır. Böylece hem devletin hem mahkûmların para kazanacağını düşünmektedir.

Çalışmamızda Kerim Korcan'ın hapisane konulu eserlerinden hareketle, Ceza ve Güvenlik Tedbirleri ile Denetimli Serbestlik hakkındaki 6291 sayılı kanunun ilgili maddeleri, Ceza Muhakemesi ve Güvenlik Tedbirleri hakkındaki 6411 sayılı kanunun ilgili maddeleri ve 2006 tarihli Ceza ve İnfaz Kurumlarıyla ilgili tüzük sayesinde Korcan'ın tasvir ettiği 1930-1940'lı yılların hapisanelerinin gelişme gösterdiğini gözlemledik. Günümüzde idarî personel-mahkûm ilişkilerinin Korcan'ın eserlerindeki benzer şekilde devam etmesine rağmen yeni kanun ve tüzükler önderliğinde mahkûmların sosyal kültürel hayatları, eğitimleri, sağlık durumları açısından olumlu yenilikler yaşandığını gözlemledik.

Hapishaneye giren insanların, ailelerinden ve sevdiklerinde kopuk bir hayatı olması, eğitimlerini tamamlayamamaları ya da her hangi bir eğitimden geçmemiş olmaları, onları suça teşvik eden nedenlerden sayılabilir. Biz de, ailelerin ve toplumun özellikle genç bireylere karşı daha sevgi dolu ve yardımsever olmalarıyla, onların hayata daha çok bağlanacağı inancındayız. İçinde sevgi ve hoşgörü olan insanların daha az hırçın ve asi olacağını böylece toplumdaki suç oranının düşebileceğini düşünmekteyiz.

Sinop Cezaevi, yazarımızın dışında birçok ünlüyü misafir etmiştir. Bunlar arasında Refik Halit Karay, Türkiye Komünist Partisi Kurucusu ve ilk genel sekreteri Mustafa Suphi, Ahmet Bedevi Kuran, Refii Cevat Ulunay, Osman Cemal Kaygılı,

Hüseyin Hilmi, Burhan Felek, Sabahattin Ali, Osman Deniz, Zekeriya Sertel ve Eşber Yağmurdereli gibi isimler vardır. Üç yanı denizlerle çevrili cezaevi, kale duvarları içerisinde yer alır. Tarihî cezaevi 1999 yılında kapatılarak müze ve kültürevi haline getirilmiş,¹³⁹ günümüzde de bu kullanımına devam edilmektedir.

Kerim Korcan'ın başta *Linç*, *Tatar Ramazan*, *İdamlıklar*, *Ölüm Pusuda* adlı ve diğer eserlerini incelememiz sonucunda, yazarın roman sanatı olarak edebiyatımıza yenilik kattığını söyleyemeyiz. Geleneksel anlayışla eserlerini kaleme alan yazar, hâтта bazı araştırmacılar tarafından eleştirilere de maruz kalmıştır. Yazarın eserin bazı bölümlerinde kendini beli edecek söylemlerde bulunması, Doğan Hızlan, Atilla Özkırmı, Tarık Dursun K. gibi isimlerce eleştirilmiştir. Ancak biz yazarın bu üslubunu, gerçekçiliğini güçlendirdiği düşüncesindeyiz. Ertan Erol ise, Korcan'ın eserlerinde zaman ve mekân kavramları üzerinde çok durmadığını belirtir ve bunu eksiklik olarak görür.

Korcan'ın eserlerinde kullandığı üslup sıradandır. Yazar, mahkûmları yöresel bir dil kullanarak konuşturur. Zaman zaman gardiyan gibi alt kademedeki idarî personeli de, yöresel bir ağızla konuşturur. Gardiyan olabilmek için herhangi bir eğitimden geçmek gerekmemektedir. Bununla birlikte eserlerde sıklıkla argo sözcük kullanımı dikkat çekicidir. Yazar, mahkûmların hapisaneyeye girmeden önce bulunduğu sosyal hayatın, onların dil ve üslubunda etkili olduğunu düşünmektedir. Sadece *Tatar Ramazan* hikâyesinde Ramazan'ın mürekkep yalamış biri olduğu, iyi bir aileden geldiği belirtilir. Yazar, Ramazan'ın örnek bir birey olduğunu hissettirmek için ona birçok olumlu hâl ve hareketler yüklemiştir. Korcan'ın eserlerindeki mahkûmlar, hapishanede kendilerinin oluşturdukları bir dil de kullanırlar. Ayandon, kaşkariko gibi kelime ve çeşitli el kol hareketleri mahkûmlar arası iletişimi sağlar. Yazar, bu sözcük ve hareketlere çok yer vermez. Korcan'ın dili çok da başarılı kullandığını söyleyemeyiz. Eserlerde dil konusunda en çok karşılaştığımız kusur, yazarın yaptığı imlâ hatalarıdır. Yazar, büyük-küçük harf kullanımına, bulunma eki ve bağlaçların yazımına, noktalama işaretlerine dikkat etmeden eserlerini kaleme alır. Yazarın bazen de anlamsız, bozuk yapılı cümleleri ve kendine özgü kullanımları olur.

¹³⁹Alpman, a.g.m., s. 5.

Korcan'ın böyle yazım hatalarının bulunmasını, eğitimini ancak ilkokul dördüncü sınıfa kadar tamamlayabilmesine bağlamaktayız. Yazar, kendi çabalarıyla kendini geliştirmeye çalışmıştır.

Kerim Korcan'ın asıl başarısını eserlerindeki kurguya borçlu olduğunu düşünmekteyiz. Kahramanlarını ve olay örgüsünü oldukça gerçekçi bir yöntemle yansıtmıştır. Bu başarısı da onu, hapisane konulu eser veren yazarlarımızdan bir adım öne taşımıştır. Hapishaneyi eserlerinde onun kadar yoğun işleyip, onun kadar çok sayıda eser veren yazarımızın nadir olduğunu söyleyebiliriz.

Kerim Korcan eserlerindeki gerçeklik duygusunu oldukça başarılı yansıtılmıştır ve bu eserler ya filme ya da tiyatroya aktarılmıştır: *Linç* romanı 1970 yılında, *Tatar Ramazan* hikâyesi de 1990 yılında "Tatar Ramazan", 1992 yılında "Tatar Ramazan Sürgünde" isimleriyle filme, *İdamlıklar* romanı da 1969 yılında tiyatroya aktarılmış ve seyirciyle buluşmuştur.

Kerim Korcan, hapisane konulu, her biri belgesel niteliğinde olan birçok eser vermesine rağmen adını bu eserleriyle pek duyuramamıştır. O, daha çok siyasî yanıyla gündeme gelmiştir. Türk Edebiyatı'ndaki önemi henüz keşfedilmemiştir. Çalışmamızın Korcan'ı daha yakından tanıtmasını ve bundan sonraki araştırmacılara kaynak olabilmesini dilemekteyiz.

KAYNAKÇA

AKAR, Atilla, *Eski Tüfek Sosyalistler- Bir Kuşağın Son Temsilcileri*, İletişim Yayınları, İstanbul 1989.

AKTAŞ, Şerif, *Refik Halit Karay*, Akçağ Yayınları, 1. Baskı, Ankara 2004.

AKPINAR, Soner, "Kerim Korcan'ın Hikâye ve Romanlarında Hapishane", *Türkoloji Dergisi*, C. XVII, Ankara 2011, Sayı: 2, s. 21-35.

AKYÜZ, Kenan, *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri 1860-1923*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1995.

ALPMAN, Kazım, "Sinop Ceza ve Kültürevi", *Milliyet*, 9 Ağustos 1999, s. 5.

ALTUNÇAL, A. Siyami, "Patrona Halil Bir Halk Kahramanı mıdır?", *Sanat Olayı*, Haziran 1984, Sayı: 25, s. 48-52.

BAYSAL, Faik, *Sarduvan*, Can Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 1993.

BEZİRCİ, Asım, *Sabahattin Ali Yaşamı, Sanatı, Eserleri*, Evrensel Kültür Kitaplığı, 5. Baskı, İstanbul 1997.

Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun ile Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Kanununda Değişiklik Yapılmasına dair Kanun (<http://resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/04/20120411-11.htm>) (Erişim tarihi: 09. 04. 2013.)

Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin Hakkında Tüzük

(<http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/belge/umcezayonetimveguvenlikte dbirleri.pdf>.) (Erişim tarihi: 09. 04.2013.)

Ceza Muhakemesi Kanunu ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına dair Kanun (www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k6411/html.) (Erişim tarihi: 09. 04. 2013.)

DEMİRKOL, Altan, " 'Linç' Filme Alınıyor...", *Milliyet*, 26 Haziran 1970, s. 8.

ENGİNÜN, İnci, *Halide Edib Adivar'ın Eserlerinde Doğu ve Batı Meselesi*, Dergâh Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 2007.

ENGİNÜN, İnci, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Dergâh Yayınları, 9. Baskı, İstanbul 2008.

ENGİNÜN, İnci, *Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat'tan Cumhuriyet'e (1839-1923)*, Dergâh Yayınları, 4. Baskı, İstanbul 2009.

EROL, Ertan, *Kerim Korcan'ın Eserleri ve Edebiyatımızdaki Yeri*, Nobel Yayıncılık, 1. Basım, Ankara 2011.

FİKRET, Tevfik, *Rübab-ı Şikeste*, Çağrı Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2007.

GÖZÜTOK, Kemal E, "Kerim Korcan ile Patrona Üzerine Söyleşi", *Yarın*, 1984, Sayı: 35, s. 14-15.

GÜRSEL, Nedim, *Dünya Şairi Nâzım Hikmet*, Can Yayınları, 1. Basım. 2001.

HALMAN, Tâlat Sait, *Türk Edebiyatı Tarihi C. 4*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2007.

HIZLAN, Doğan, *Kitaplar Kitabı*, YKY, İstanbul 1996.

<http://www.uvercinka.com/modules.php?name=Encyclopedia&op=content&tid=56> (Erişim tarihi:04.10.2012)

http://www.mahtusmahal.com/icerikler/aytekin_yilmaz_6.htm (Erişim tarihi: 27. 10. 2012.)

http://tr.wikipedia.org/wiki/Demir_%C3%96zl%C3%BC (Erişim Tarihi: 03. 03. 2013.)

http://tr.wikipedia.org/wiki/Mehmet_Ero%C4%9Flu (Erişim Tarihi: 03.03. 2013.)

http://tr.wikipedia.org/wiki/Boris_Karloff (Erişim Tarihi: 03. 03. 2013)

http://tr.wikipedia.org/wiki/Kara_Ali (Erişim Tarihi: 03. 03. 2013)

KARABEY, Zeynep, "Romanda Tip Olgusu ve Tipin İşlevi Üzerine Yazarlarla Söyleşi", *Yazko Edebiyat*, Ocak 1983, s. 88-92.

- KARACA, Emin, *Nazım Hikmet'in Şiirinde Gizli Tarih*, Çınar Yayınları, İstanbul 1995.
- KARACA, Emin, *Sintinenin Dibinde*, Gendaş Kültür Yayınları, İstanbul 2000.
- KORCAN, Kerim, *Linç*, e Yayınları, İstanbul 1971.
- KORCAN, Kerim, "Soruşturma", *Yansıma*, Ocak 1974, S. 25, s. 46-47.
- KORCAN, Kerim, *Ter Adamları*, e Yayınları, 1. Basım, İstanbul 1975.
- KORCAN, Kerim, *Dimitrof Geçiyor*, e Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 1978.
- KORCAN, Kerim, *İdamlıklar*, Murat Matbaacılık, İstanbul 1982.
- KORCAN, Kerim, *Patrona*, Yazko Yayınları, İstanbul 1983.
- KORCAN, Kerim, "Tarihimiz Karşısında Sorumluluğumuz Büyük", *Cumhuriyet*, 25 Şubat 1984. s. 5.
- KORCAN, Kerim, *Canlı Bayraklar*, Süreç Yayınları, İstanbul 1985.
- KORCAN, Kerim, *Ateşten Köprü*, Bibliotek Yayınları, İstanbul 1988.
- KORCAN, Kerim, *Ey Gaziler*, e Yayınları, İstanbul 1989.
- KORCAN, Kerim, *Harbiye Kazanı*, e Yayınları, İstanbul 1989.
- KORCAN, Kerim, *Acılar Çemberi*, Esin Yayınevi, İstanbul 1990.
- KORCAN, Kerim, *Ölüm Pusuda*, Muka Yayıncılık, İstanbul 1990.
- KORCAN, Kerim, *Capon*, Gendaş Yayınları, İstanbul 1996.
- KORCAN, Kerim, *Tatar Ramazan*, Yakın Plan Yayınları, İstanbul 2010.
- K.M. ile 18/02/2013 tarihinde gerçekleşen Röportaj.
- K., Tarık Dursun, "Kurt İşi", *Milliyet*, 11 Temmuz 1967, s. 6.
- K., Tarık Dursun, "1971:... Ve Roman", *Milliyet*, 5 Ocak 1972, s. 6.
- MAKAL, Mahmut, *Köy Enstitüleri ve Ötesi*, Piramit Yayıncılık, Ankara 2005.
- NASKALİ, Emine Gürsoy- OYTUN, Hilal Altın, *Zindanlar ve Mahkûmlar*, Babil Yayınları, 1. Basım, 2006.
- NASKALİ, Emine Gürsoy- OYTUN, Hilal Altın, *Hapishane Kitabı*, Kitabevi Yayıncılık, 2. Baskı, İstanbul 2010.
- NECATİGİL, Behçet, *Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü*, Varlık Yayınları, 6. Baskı, İstanbul, 1997.
- ORAL, Zeynep, "Korcan ve Seyda Jürisi Uzun Boylu Düşündürmüş", *Milliyet*, 10 Mayıs 1970, s. 8.

- ORAL, Zeynep, "Kendini Tamamen Kitaplarına Adadı", *Milliyet*, 22 Mayıs 1970, s. 8.
- ÖZER, Çetin, "Cezaevinde Sanat, Sanatçıda Cezaevi", *Sanat Olayı*, Haziran 1987, S. 61, s. 53-57.
- ÖZKAN, Refet, "Kerim Korcan Anlatıyor", *Yelken*, Nisan 1970, Sayı: 158, s. 10-13.
- ÖZKIRIMLI, Atilla, *Tarihe Not Düşmek*, Cem Yayınevi, İstanbul 1989.
- ÖZKIRIMLI, Atilla, *Romanların Dünyasında*, Ümit Yayıncılık, Ankara 1994.
- PARLATIR, İsmail, *Servet-i Fünûn Edebiyatı*, Akçağ Yayınları, 1. Baskı, Ankara 2006.
- PULUR, Hasan, "Koca Kerim de Göçtü", *Milliyet*, 15 Kasım 1990, s. 3.
- PULUR, Hasan, "Olaylar ve İnsanlar", *Milliyet*, 18 Ocak 2001, s. 3.
- SOYSAL, İlhami, "Tuğla Gibi Bir Kitap: Patrona", *Sanat Olayı*, Haziran 1984, Sayı: 25, s. 52-53.
- TUNA, Fahri, "Romancı-Şair Kerim Korcan", *Irmak*, 2001, S. 11, s. 12-15.
- <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/26907.html> (Erişim tarihi: 25. 02. 2013.)
- YAŞAR, Mahmut, "Kerim Korcan'ın Yapıtlarında Hapishane Gerçeği", *Yansıma*, Nisan 1974, Sayı: 28, s. 240-245.
- YILMAZ, Ejder, *Hukuk Sözlüğü*, Yetkin Yayınları, 4. Baskı, Ankara 2012.
- YÖRÜK, Yaşar, "Kerim Korcan'ın Tatar'ı", *Yansıma*, Temmuz 1973, Sayı: 19, s. 60-62.

EK: M.K.ADLI MAHKÛMLA OLAN RÖPORTAJ

Adı, Soyadı : M. K.

Suçu : Silahlı Gasp

Yattığı Hapishane : Kandıra F Tipi

Hapishaneye girişi-çıkış tarihi : 28. 03. 2004 - 08. 02. 2013

SORULAR

1) Bulduğunuz hapishanede siyasî suçlu var mıydı?Varsa biraz bahsediniz.

-Hayır yoktu.

2) Bulduğunuz koğuştaki mahkûmlar, daha çok hangi suçlardan tutukludur?

-Uyuşturucu, dolandırıcılık, insan kaçakçılığı.

3) Koğuşlar arasında farklar var mıdır? (suçlara göre mi koğuşlar değişiyor) Varsa nelerdir, kısaca anlatınız?

-Yok.

4) Mahkûmların psikolojileri hakkında bilgi veriniz.

-Dışarıdaki insanlara göre daha sakinlerdi ama arada krize girip saldıranlarda oluyordu.

5) Mahkûmların ibadet edebilecekleri imkan var mı? Varsa nelerdir? Mahkûmlar bu imkanları kullanıyor mu?

-Evet vardı namaz kılıp kuran okuyabiliyorlardı. Her hafta perşembe günleri dışarıdan hoca gelir, kuran ve dini bilgiler öğretirdi. Dini konuda serbestlik vardı.

6) Mahkûmların eğitim seviyeleri hakkında bilgi veriniz.

-Genelde ilkokul. Herkes okuma yazma biliyordu. Lise ve üniversite mezunları da vardı.

7) Mahkûmların aileleri hakkında bilgi veriniz.

-Çoğunluğu ailesinden kopuktu. Hiç ziyaretçisi gelmeyenler bile vardı.

8) İdarî personelin (savcı, müdür, gardiyan, jandarma) mahkûmlara olan tavrı nasıldır?

-İyi sayılırdı ama en ufak suçta hücreyle cezalandırılıyorduk. Ziyaret yasaklanıyordu.

9) İdarî personel rüşvet alır mı? Daha çok kimlerden alır?

-Ben bir şey görmedim.

10) İdarî personel mahkûmlar arasında ayrımcılık yapar mı?

-Ben bilmem.

11) Hapishaneler temiz midir? Yeterince hijyen sağlanıyor mu?

-Evet temiz sayılırdı ama yeterince hijyen sağlanmıyordu. Her hafta meydan parası toplanırdı. Temizlik için ve maddî durumu olmayanlara dağıtmak için. Temizliği yenigelen mahkûmlar yaparlardı.

12) Hapishanede sosyal yaşam alanı olarak vakit nasıl geçiyor? Mahkûmların kendilerini geliştirebilecekleri aktiviteleri, uğraşları var mıdır?

-Genelde televizyon izlerdik, masa tenisi, voleybol turnuvası yapardık. Boncuk işlemleri yapardık. Ama diğer koğuşlarda halı işlemeciliği yapanlar ve mutfakta çalışanlar bile vardı. Onlar ek olarak aylık para alırlardı.

13) Mahkûmlar kitap okur mu? Bu kitapları nereden ve nasıl temin ederler?

-Evet okurlar. Kütüphanemiz vardı. İstedığımız kitabı almak için dilekçe yazardık. Dışarıdan kitap getirmek yasaktı.

14) Hapishanedeki kural ve kanunlar idarecilerin (savcı, müdür, gardiyan) inisiyatifinde değişikliğe uğruyor mu?

-Hayır.

15) İdarî personel güçlü, sesi çıkan mahkûmu kayırıp; güçsüz, pasif olanı ezer mi?

-Evet. Diğer mahkûmların gözünü korkutmak için, güçsüz ve parasız olanları bazen dövüyorlardı.

16) Mahkûmların geçimlerini sağlayabilecekleri (kahvecilik, çamaşırcılık) işleri var mıdır?

-Evet vardı. Parası olmayanlar yaparlardı.

17) Hapishanede kumar ve benzeri oyunlar oynanır mı?

-Kumar yoktu ama tavla vardı.

18) Ağalık hâlâ söz konusu mudur?

-Evet, idarenin seçtiğı başkanımız vardı.

19) Mahkûmların isteklerini idare dikkate alıyor mu?

-Hayır almıyorlardı. Bizim değil, onların isteği önemliydi.

20) Mahkûmlar hastalandığında idare, gereken imkanları (doktor, ilaç, hemşire) sağlıyor mu? Nasıl oluyor? Memnun musunuz?

-Hayır. Bizleri başlarından savmaya çalışıyorlardı. Dilekçe yazarak doktora çıkabiliyorduk. O da müdürün inisiyatifine kalmış.

21) Hapishanede zaman nasıl geçiyor?

-Genelde yatarak, kitap okuyarak, müzik dinleyerek, televizyon izleyerek.

22) Mahkûmlara uygulanan cezaları uygun buluyor musunuz? Yoksa tutukluların başka türlü ıslah edilmelerini mi savunuyorsunuz? Nasıl, örnek veriniz.

-Hayır, uygun bulmuyorum. Aynı suçtan farklı cezalar alabiliyoruz. Bana göre cezaevinde yatmaktansa, çalışmayı tercih ederim. Büyük bir fabrika kurulsa, mahkûmlar da orada çalıştırılrsa hem devlet kazanır hem de biz kazanırız.

23) İdarî personel görevini hakkıyla yerine getiriyor mu?

-Hayır. Onların çoğu para bekler. Para için her şey yaparlar. "Ben sayar geçerim, ay başı maaşıma bakarım" derler.

24) İşkence ve sopa hâlâ daha hapishanelerde uygulanıyor mu? Uygulanıyorsa, kimler tarafından ve nasıl gerçekleştiriliyor?

-Ben yattığım cezaevinde abartılacak bir şekilde görmedim.

25) Mahkûmlar arasında gruplaşma söz konusu mudur? Kendi aralarında dayanışma ya da tartışma yaşarlar mı? En çok hangisi görülür?

-Evet var. Hemşerilik ve kabadayı ayağıyla geçinen gruplar vardı. Bunlar kendi çıkarları için, para için içerde her şeyi yaparlardı.

26) Mahkûmların kendi aralarında geliştirdiği dil, vücut dili var mıdır?Varsa nelerdir? -Hayır. Öyle bir şey görmedim.

27) Sizin tecrübeli bir mahkûm olarak, bunların dışında eklemek istediğiniz bir şey var mı?

-Ne kadar şerefli ve onurlu olursan ol, cezaevinde paran yoksa şerefin ve onurun kocaman bir hiçtir. Parasızlıktan intihar edenler bile vardı. Koğuşlar 40 kişilikti ama 50 kişiden fazla mahkûm vardı. Ranzaların altında ve yerlerde yatarlardı. Her türlü insan vardı, özellikle sapıklık derecesinde olanlar. Bir çok defa erkek erkeğe ilişkiye girenleri gördüm.